

**SA'DÎ'NİN FARŞA GAZELLERİYLE FUZÛLÎ'NİN TÛRKÇE
GAZELLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Programı**

Burçin KOCATEPE

Danışman: Prof. Dr. Saadet KARAKÖSE

**Eylül 2023
DENİZLİ**

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Burçin KOCATEPE

ÖN SÖZ

Fuzûlî, Türk edebiyatında ne kadar önemli bir yere sahipse Sa‘dî-i Şîrâzî de İran edebiyatında bir o kadar kıymetlidir. Her ikisi de edebiyatta kendilerinden sonra gelen şairleri etkilemiş ve vefatlarından sonraki dönemlerinde de edebiyat alanında yaşamaya devam etmişlerdir.

Çalışmada Fuzûlî Dîvânı’nda geçen Türkçe gazeller ile Sa‘dî’nin Gazeliyyâtı’nda geçen Farsça gazeller, mazmunlar açısından karşılaştırılmıştır.

Fuzûlî Dîvânı’nda yer alan 302 gazel için Abdülhakim Kılınç’ın *Fuzûlî Dîvânı*’ndan ve Ali Nihat Tarlan’ın *Fuzûlî Dîvânı Şerhi*’nden yararlanılmıştır. Karşılaştırmada kullanılan mazmunlar, *Ahmed Paşa’nın Şiir Dünyası*’ndaki üst başlıklara göre sıralanmıştır.

Sa‘dî’in gazellerine *ganjoor.net* üzerinden ulaşılmıştır. Sa‘dî’nin 637 Farsça gazeli, Fars aksanı gözetilerek latinize edilmiş; ardından tarama yapılarak çalışılan mazmunların yer aldığı 446 Farsça beyit, Türkçeye düzyazı şeklinde tercüme edilip okunuşuyla birlikte metinler bölümüne eklenmiştir.

Çalışma “Giriş, Din ve Tasavvuf, Cemiyet, İnsan, Tercüme” bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Karşılaştırmalı edebiyat bilimi ile Fuzûlî ve Sa‘dî’nin hayatı, eserleri, sanatı ve edebiyattaki yerleri konularına değinilmiştir. Diğer bölümlerde ise Fuzûlî ile Sa‘dî’nin gazelleri, 25 mazmun çerçevesinde karşılaştırılmıştır. Sûfiyâne ve rindâne şairlerin duygu ve düşüncelerini aktarırken hem tasavvufî hem de didaktik öğelere felsefî açıdan değer verdikleri için ilgili mazmunlar seçilmiştir. Bu sayede şairlerin duygu ve düşüncelerini aktarırken hangi ortak öğelere dikkat çektikleri gösterilmiştir.

Sa‘dî’nin 459 beyti düzyazı hâlinde tercüme edilirken beytin içinde geçmeyen kelimelerle bazı fiillerin Türkçedeki karşılıkları parantez içinde verilmiştir. Bunun yapılmasının amacı, anlam karışıklığının giderilmesidir. Eser imla birliğine dikkat edilerek latinize edilmiştir. Farsça hâl ekleri olan “be, de, ez, râ”, şahıs ekleri ile bazı edatlar, ön ekler “-” ile ayrılmıştır.

Çalışma boyunca bilgilerini esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Saadet KARAKÖSE’ye teşekkür ederim. Yüksek lisans derslerime giren değerli hocalarım Prof. Dr. Süleyman SOLMAZ ve Doç. Dr. Cemal BAYAK’a teşekkürlerimi sunarım.

Burçin KOCATEPE

Denizli 2023

ÖZET

SA‘DÎ’NİN FARŞÇA GAZALLERİYLE FUZÛLÎ’NİN TÜRKÇE GAZELLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

KOCATEPE, Burçin
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Programı
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Saadet KARAKÖSE

Eylül 2023, VII+170 Sayfa

16. yy. Türk Edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Fuzûlî ve İran Edebiyatının önde gelen şairi Sa‘dî-i Şîrâzî, şiirleriyle kendilerinden sonraki nesilleri etkileri altına almıştır. Bu çalışmada, Fuzûlî’nin Türkçe gazelleri ile Sa‘dî-i Şîrâzî’nin Farsça gazelleri karşılaştırılarak mazmunlar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fuzûlî, Sa‘dî-i Şîrâzî, Türkçe ve Farsça gazeller, Tercüme, Karşılaştırma, Mazmunlar, Şerh, Şiirsel temalar.

ABSTRACT**COMPARASION BETWEEN SA'DÎ'S PERSIAN LYRIC AND FUZÛLÎ'S
TURKISH LYRIC**

KOCATEPE, Burçin

Master Dissertation

Department of Turkish Language and Literature

Classical Turkish Literature Program

Adviser of The Thesis: Prof. Dr. Saadet KARAKÖSE

September 2023, VII+170 Pages

Fuzûlî, one of the important poets of 16th century Turkish Literature and Sa'dî-i Şîrâzî, the leading poet of Persian Literature influenced the next generations with his poems. In this study, metaphors were evaluated by comparing the Turkish lyrics of Fuzûlî with the Persian lyrics of Sa'dî-i Şîrâzî.

Key Words: Fuzûlî, Sa'dî-i Şîrâzî, Turkish and Persian lyrics, Translation, Comparison, Metaphors, Commentary.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET.....	ii
ASBTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
0.1. Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi	1
0.2. Fuzûlî	2
0.2.1. Hayatı	2
0.2.2. Sanatı	3
0.2.3. Eserleri.....	4
0.2.4. Fuzûlî'nin Türk Edebiyatındaki Yeri	9
0.3. Sa'dî-i Şîrâzî.....	9
0.3.1. Hayatı	9
0.3.2. Sanatı	10
0.3.3. Eserleri.....	10
0.3.4. Sa'dî-i Şîrâzî'nin İran Edebiyatındaki Yeri	15

BİRİNCİ BÖLÜM DİN-TASAVVUF

1.1. Cennet (Bihîşt, Firdevs)	16
1.2. Cehennem (Dûzah).....	20
1.3. Ecel (Merg)	22
1.4. Kible.....	24
1.5. Mihrâb.....	25
1.6. Mug (Pîr-i Mugân)	27
1.7. Tersâ	28
1.8. Tövbe.....	28

İKİNCİ BÖLÜM CEMİYET

2.1. Hakîm	31
2.2. 'İşret	32
2.3. Mugânnî	32
2.4. Nakş	32
2.5. Nakkâş.....	37
2.6. Nâme	37
2.7. Tabîb.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM İNSAN

3.1. Âsitân	41
3.2. Bedbîn/Nedbîn (Hoşbîn)	42
3.3. Cemâl Sıfatı.....	43
3.4. Elif.....	47
3.5. Hayrân	48
3.6. Nâm/Bî-nâm.....	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM TABİAT

4.1. Âb-ı Hayât (Âb-ı Heyvân, Çeşme-i Heyvân).....	53
4.2. Bârân	54
4.3. Mâhî	55
4.4. Mugaylân	56

BEŞİNCİ BÖLÜM TERCÜME

5.1. Sa'dî-i Şîrâzî Beyitleri Tercümesi	57
5.1.1. Âb-ı Hayât (Âb-ı Heyvân, Çeşme-i Heyvân).....	57
5.1.2. Âsitân.....	62
5.1.3. Bârân	69
5.1.4. Bedbîn/Nedbîn (Hoşbîn)	74
5.1.5. Cemâl Sıfatı	74
5.1.6. Cennet (Bihişt, Firdevs)	92
5.1.7. Cehennem (Dûzah).....	107
5.1.8. Ecel (Merg).....	110
5.1.9. Elif	115
5.1.10. Hakîm	115
5.1.11. Hayrân	117
5.1.12. 'Îşret.....	124
5.1.13. Kible	125
5.1.14. Mâhî.....	127
5.1.15. Mihrâb	129
5.1.16. Mug (Pîr-i Mugân)	131
5.1.17. Mugânnî.....	132
5.1.18. Mugaylân.....	132
5.1.19. Nakş.....	133
5.1.20. Nakkâş	142

5.1.21. Nâm/Bî-nâm	143
5.1.22. Nâme	145
5.1.23. Tabîb	148
5.1.24. Tersâ	151
5.1.25. Tövbe	151
SONUÇ	159
KAYNAKLAR	168
ÖZGEÇMİŞ	170

KISALTMALAR

a.g.e	Adı Geçen Eser
B	Benzerlikler
b	bin
C	Cilt
Bkz	Bakınız
F	Farklılıklar
F.G	Fuzûlî Gazelleri
G	Gazel
s	Sayfa
S	Sayı
S.G	Sa'dî Gazelleri
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türk Diyanet Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb	ve benzeri
yy	Yüzyıl

GİRİŞ

0.1. KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, farklı ulusların duygu ve düşüncelerini aktarırken benzer veya farklı öğelerden beslendiklerini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Karşılaştırma yapılırken öncelikle yerli etkileri iyi bilmek gerekmektedir. Ardından yabancı değerler göz önünde bulundurularak müşterek ve farklı öğeler ortaya çıkarılmalıdır. “*Kıyaslama; kişilikler, eserler ve edebiyatlar arasında yapılır. Kişilikler arasında yapılacak kıyaslama, sırasıyla yerli etkilerden yabancı etkilere doğru genişletilir. Karşılıklı etkiler araştırılır. Kişilikler arasındaki ortak nitelikleri belirtilir. Eserler; düşünce, tür, konu, motif ve tip bakımından ele alınarak karşılaştırılır. Yalnız kişilikleri ve eserleri karşılaştırmak yetmiyor. Edebiyatları, bütün öğeleriyle bir bütün olarak, belli bir süre içinde karşılaştırmak da gerekiyor. Görülüyor ki edebiyatlar arasında, onları birbirinden ayıran ulusal ve özel nitelikler dışında, birbirine yaklaştıran, hatta birbirini tamamlayan ortak nitelikler de vardır. Bütün bunları araştırıp meydana çıkarmak kıyaslamalı edebiyat tarihinin işidir*”¹.

Karşılaştırma yapmadan önce eserleri doğru şerh etmek gerekmektedir. Bu konuda şairin üslubunu, şiirde nelere önem verdiğini, hangi tip ve öğeleri nasıl kullandığını bilmek önemlidir. Şairin özgünlüğü, diğer uluslarca tanınmasına olanak sağlamaktadır. Şairin tanınması ve anlaşılma istenmesi sonucu, diğer şairlerce öne çıkan farklılıklarını göstermek de karşılaştırmalı edebiyat biliminin görevidir. “*Bir terim olarak Mukayeseli Edebiyat, edebiyat araştırmalarının bir sahasıdır. Edebiyat araştırmalarında; metin neşri, metin incelemesi (tahlil ve şerh), edebiyat tarihi üç ayrı araştırma alanı teşkil eder. Mukayeseli edebiyat edebî türler, üslup, tem, tip, efsane, fikir, duygular, kaynaklar, bir yazarın bir başka ülkede tanınması ve talihi, yayılma, tesir ve nâkiller, sosyal çevreler, tenkit, süreli yayınlar ve çevirilerin niteliklerini içine alarak genişler. O zaman da genel edebiyat araştırmasından mukayeseli edebiyatın farkının ne olduğu sorulur. Mukayese, bir metot olarak düşünce kadar eskidir. Edebiyat araştırmalarında da bir yazarın diğerinden farklılığı ancak karşılaştırmalarla ortaya konulur*”².

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, eserlerin benzerlik ve farklılıklarını bulup onların nedenlerini araştırması bakımından da önemlidir. Şairlerin doğdukları yerin coğrafi, siyasi vb. özellikleri duygu ve düşüncelerini aktarmalarında yol gösterici

¹ Âgâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara, 1973, s. 44, 45, 48, 51.

² İnci Enginün, *Mukayeseli Edebiyat*, İstanbul, 1992, s. 11, 15, 17.

olmaktadır. “Görevi, işlevi, farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek; ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, bu farklılığın nedenleri üzerine yorumlar getirmektir”³.

Karşılaştırmalı edebiyat; farklı ulusların birbirlerini anlamalarına, ortak değerlerin birbirlerini nasıl birleştirdiğini göstermeye ve farklılıkların ise kabul görmesiyle barışı sağlamaya katkı sunmaktadır. “Karşılaştırmalı edebiyatın özellikle kültürlerarası diyaloga hizmet etmesiyle birlikte yabancı mentalitelerin anlaşılmasına, önyargıların karşılıklı olarak ortadan kaldırılmasına, kendi değerine farklı gözle bakmaya, ortak değerlerin farkına varılmasına, insanların bireyselliğin güvence altına alınmasına, daha hümanist ve evrensel düşünce biçimlerinin geliştirilmesine hizmet etmesi beklenmektedir. Son olarak karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları farklılıkların birlikteliğini amaç edinmelidir; ancak o zaman farklı kökenlere ait toplumlar birbirlerini daha iyi tanıyarak barış içinde birlikte yaşama şansına ulaşabilirler”⁴.

0.2. FUZÜLÎ

0.2.1. Hayatı

Fuzûlî'nin doğum tarihi ve yeriyle ilgili farklı görüşler yer almaktadır. “XIV. yüzyılda yalnız Âzerî Edebiyatı'nın en büyük şairi değil, bütün Türk Edebiyatı'nın önemli şairinden sayılan Fuzûlî'nin asıl adı Medmed'tir. Doğduğu tarih ve yer kesin olarak belli değildir. Riyâzî, Tezkire'sinde Kerbelâ'da doğduğunu söyler. Müverrih Âlî, Kühnü'l-ahbâr adlı tarihinde Bağdad'lı olduğunu, Kınalızâde Hasan Çelebi ve Sâdıkî de Tezkirelerinde Hille'li olduğunu söyler”⁵.

Şairlerin, şiirlerini genellikle mahlaslarıyla yazdıkları bilinmektedir. Fuzûlî'nin de mahlası, hem “gereksiz, lüzumsuz” hem de “üstünlük, erdem” anlamlarına gelir. Bu mahlası kullanmasının amacı, o dönemin şairleri arasında tek kalmak istemesinden ileri gelir.⁶

Fuzûlî'nin mahlası hakkında Hasibe Mazıoğlu şunları yazmıştır: “Kendisi de Farsça Dîvân'ın ön sözünde ‘Fuzûlî’ mahlasını niçin seçtiğini anlatırken ‘Ben âlemde tek kalmak isteyen bir insanım.’ demiştir”⁷. Buna göre; Fuzûlî'nin kendi mahlasını seçerken özgünlüğe önem vererek unutulmak istemediği görülmüştür.

³ Gürsel Aytaç, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Ankara, 1997, s. 7.

⁴ Hüseyin Arak, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Ankara, 2012, s. 176, 180.

⁵ Haluk İpekten, *Fuzûlî Hayatı-Sanâtı-Eserleri-Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Ankara, 2015, s. 24.

⁶ Abdülkadir Karahan, *Fuzûlî Muhiti-Hayatı ve Şahsiyeti*, Ankara, 1989, s. 75.

⁷ Hasibe Mazıoğlu, *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri*, Ankara, 2017, s. 330.

Dönemin şartlarından dolayı hayatını Hille, Kerbela, Necef ve Bağdat'ta geçiren Fuzûlî, yaşadığı dönem boyunca sıkıntılar çekmiştir. Şair, türbedarlık görevinden uzaklaştırılınca Seyyid Muhammed Necefî'ye, görevine geri alınması için ricalarda bulunduğu kasidesini yazmıştır. Nişancı Celâl-zâde'ye ise Şikâyet-nâme'sini yazarak geçim sıkıntılarından bahsederken iğneleyici bir dil kullanmıştır. Bunun yanında Şehzâde Bâyezid'e mektup yazarak bulunduğu şehirden ayrılmak istediğini dile getirmiştir. Ayrıca Kanunî Sultan Süleyman, Rüstem Paşa, Sadrazam İbrahim Paşa, Kazasker Kadir Çelebi, Lala Câfer, Veys Paşa, Ayâs Paşa'ya da kasideler yazmıştır. Fuzûlî'nin Kerbelâ'da, 963/1556'da vefat ettiği söylenmektedir.⁸

0.2.2. Sanatı

Geçmişten günümüze kadar olan süreçte Fuzûlî'nin hâlâ okunan bir şair olması, onun üstünlüğünü göstermektedir. Türkçe, Farsça ve Arapça eserler veren Fuzûlî; gençlik dönemlerinde aşk şiirleri, ileriki dönemlerinde ise tasavvufî eserler yazmıştır. Fuzûlî, ilâhî aşkını mazmunlarla açıklayarak şiirlerinde ikinci bir anlam kullanmıştır. Fuzûlî, aşk ve ızdırıp şairi olması sebebiyle acı ve ayrılık ön plandadır. O, derdin ve ızdırabın bir çaresi bulunmadığına inandığı için kaderine razı gelmekten yanadır (İpekten, 2015: 28, 30).

Fuzûlî, şiirlerini yazarken mazlumların çektiği acılara değinmiştir. Onun şiirlerinde aşk, acı, dertle ilgili yoğun duygular yer almıştır. *“Fuzûlî'de bir zalim psikolojisi yerine bir mazlumin ruh haleti yaşıyor. Onun en çok sevgi ve şefkat hissettiği insanların başında mazlumlara gelmektedir denilebilir. Onca 'mazlumların ahı, taş bile tesir eder'.”*⁹

Fuzûlî, şiirlerinin amacını sanatını göstermek olarak görmese de duygu ve düşüncelerini daha güçlü aktarmak için sanata başvurmuştur. *“Şiirde sanat yapmaktan hoşlanır. Ancak sanat onun için bir gaye olmayıp ifadeyi güçlendiren bir vasıttır. Söyleyişi o kadar tabii ve rahattır ki ilk bakışta yaptığı sanatlar fark edilmez”*¹⁰.

Fuzûlî; şiirlerini yazarken redif, kafiye, deyim ve atasözünden yararlanmıştır. *“Fuzûlî, şiirlerinde Türkçe kelimelerden yapılmış kafiyelere ve rediflere çok yer vermiştir. Fuzûlî şiirlerinde deyimler kadar çok olmamakla beraber atasözlerini de*

⁸ H. İpekten, a.g.e., s. 25-26.

⁹ A. Karahan, a.g.e., s. 173.

¹⁰ H. Mazioğlu, a.g.e., s. 330.

kullanmıştır. Fuzûlî'nin şiirlerinde deyimler gibi çok geçen Türkçenin bir özelliği de konuşma dilinde kullanılan kalıplaşmış sözlerdir”¹¹.

Fuzûlî'nin şiirlerinin üslubuyla ilgili Ömür Ceylan şunları ifade etmiştir: “Şiir; Fuzûlî'ye göre bir ‘ses mimarisi’dir ve ‘mana’nın yalnız akla değil, gönle de ulaşması için tahsis edilmiş ilahi bir yoldur. Şair; edebî sanatlar, ses ve söz tekrarları, ikilemeler, anlam ve sözcük simetrikleri ve bu yolla derinlere gizlediği çağrışım haritalarıyla benzersiz bir ‘ses ve mana sarayı’ inşa etmeyi hedefler”¹². Şairin söze verdiği önemi Cem Dilçin şu sözlerle dile getirmiştir: “Fuzûlî'ye göre ‘söz, anlam hazinesinin incilerini tane tane sıraya dizen bir iptir.”¹³.

Fuzûlî Dîvânı’nda 302 gazelin 106’sı kelime veya kelime grubu seviyesinde rediflidir. Bu sayede hem şiirin âhengi artmış hem de şiirin çağrışım dünyasını zenginleştirmiştir¹⁴.

Fuzûlî'nin Necâti Beg, Habîbî, Ali Şîr Nevâî, Hâfız-ı Şîrâzî, Câmî, Nizâmî-i Gencevî'nin az da olsa etkisinde kaldığı görülmüştür¹⁵.

0.2.3. Eserleri

1) Türkçe Eserleri

a) Manzum Eserler

1. Türkçe Dîvânı

Fuzûlî'nin Türkçe Dîvân’ında kasîdeler, gazeller, musammatlar, kıt’alar ve rubâ’iler yer almaktadır. Fuzûlî, şiir anlayışını nesir örneği vererek açıklamıştır. Şair, ilimsiz şiirin önemi olmayacağını düşündüğü için aşk şiirlerinden vazgeçip aklî ve naklî ilimleri öğrendiğinden bahsetmiştir. Bu Mukaddime’nin ardından Dîvân’da Kasâ’id bölümü yer almaktadır. Fuzûlî, Kanunî Sultan Süleyman için üç kaside ve bir terkîb-i bend yazmış; ardından diğer padişahlara kasideler sunmuştur. Dîvân’da kasidelerden, şairin üç yüz kadar gazelinin bulunduğu Gazeliyyât bölümü yer almaktadır. Fuzûlî'nin gazelleri genellikle yedi beyitlidir. Gazellerinde tasavvufî aşkı işleyen Fuzûlî; hicran, hüzn gibi konuları ele almıştır. Dîvân’ın en eski nüshaları Ankara, İstanbul, Konya, Leningrat’tadır. Dîvân, ilk kez 1244’te Tebriz’de; ardından Bakü, Taşkent, Kahire, İstanbul vb. birçok yerde basılmıştır¹⁶.

¹¹ H. Mazıoğlu, a.g.e., s. 331-333.

¹² Ömür Ceylan, *Şiiri Mecnûnlaştıran Şair Fuzûlî*, İstanbul, 2023, s. 22.

¹³ Cem Dilçin, *Fuzûlî'nin Şiiri Üzerine İncelemeler*, İstanbul, 2010, s. 9.

¹⁴ Muhsin Mâcî, *Dîvân Şiirinde Âhenk Unsurları*, Ankara, 1996, s. 88.

¹⁵ H. İpekten, a.g.e., s. 29.

¹⁶ H. İpekten, a.g.e., s. 38-41.

2. Leylâ vü Mecnûn

Fuzûlî'nin Leylâ vü Mecnûn eseri, mesnevî şeklinde yazılmış olup konusunu çölde geçen aşk hikâyesinden almıştır. Fuzûlî, bu eserde Kays ile Leylâ'nın birbirlerinden ayrı düşmesi sonucu Kays'ın kendisini çöle atıp Mecnûn'a dönüşmesini anlatarak eserini Üveys Paşa'ya sunmuştur. Fuzûlî'nin bu eserini Türkçeye çeviren kişi Ali Nihad Tarlan'dır¹⁷.

Leylâ vü Mecnûn, tasavvufi konuda kendisinden sonraki şair ve yazarları etkilemesi bakımından önem taşımaktadır. *“Leylâ vü Mecnûn yalnız klasik manzum bir anlatı olmak vasfıyla değil Mecnûn'un yolculuğu üzerinden kendisinden sonraki İlahi aşk telakkisini derinden şekillendirmesiyle de Mehmet Emin Resulzade'ye izafe edilen 'Nizamî Mecnûn'u şiirleştirmiş, Fuzûlî ise şiiri Mecnûnlaştırmış.' Veciz tespiti fazlasıyla hak eden bir şaheserdir”*¹⁸.

3. Beng ü Bâde

Afyon ve şarabın ana kahraman olduğu alegorik bir mesnevi olan eser, dört yüz kırk dört beyitten oluşmaktadır¹⁹.

4. Terceme-i Hadîs-i Erbâ'în

Hadisler, mensur bir mukaddimenin ardından kıt'alar şeklinde tercüme edilmiştir. *“Abdülkadir Karahan ve Kemal Edip Kürkçüoğlu tarafından Latin harfleriyle yayımlanmıştır”*²⁰.

Fuzûlî, eserini yazarken halk tarafından anlaşılacak istediği için sade bir dil kullanmıştır. *“Terceme-i Hadîs-i Erbâ'în'in dili oldukça sadedir. Fuzûlî'nin böyle sade bir dil kullanması “eserin önsözünde kendisinin de söylediği gibi- umûmun feyzini, yani halkın kolayca anlamasını istemesindendir”*²¹.

5. Sohbetü'l-Esmâr

Fuzûlî'ye ait olduğu kesinleşmeyen Sohbetü'l-Esmâr, 200 beyitten meydana gelen bir mesnevîdir. Bu eserde insanların durumu, meyvelerin konuşması üzerinden anlatılmıştır. Meyveler, birbiriyle konuşarak anlaşmazlığa düşmüş ve önemi olmayan meseleler yüzünden huzurlarını kaçıracak gerçekleri görememiştir²².

¹⁷ H. İpekten, *a.g.e.*, s. 42, 43, 45.

¹⁸ Ö. Ceylan, *a.g.e.*, s. 16, 17.

¹⁹ Ö. Ceylan, *a.g.e.*, s. 17.

²⁰ Ö. Ceylan, *a.g.e.*, s. 17.

²¹ H. İpekten, *a.g.e.*, s. 52.

²² H. İpekten, *a.g.e.*, s. 53, 54.

b) Mensur Eserler

1. Hadîkatü's-Sü'edâ

H. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit oluşunu anlatan eser; bir mukaddime, on bölüm ve bir hatimeden oluşmuştur. Düz yazıyla yazılan bu eserin içinde 541 parça Türkçe ve Arapça şiir de bulunmuştur. “Şairin ifadesiyle Fars edebiyatının en sevilen makteli Ravzatü's-Şühedâ (Hüseyin Vaiz-i Kaşîfî) esas alınarak tanzim edilen eserin yazımı sırasında Arap edebiyatındaki kimi örneklerden de yararlanılmıştır. Dünya kütüphanelerinde yüzlerce nüshası bulunan ve özgün alfabesi ile sekiz kez basılan eser, Şeyma Güngör tarafından da Latin harfleriyle yayımlanmıştır”²³.

2. Mektuplar

Nişancı Paşa Mektubu (Şikâyet-nâme)

XVI. yüzyılda devlet dairelerinin durumunu izah eden şair, Kanunî'nin emirlerine uyulmadığını küçümseyerek anlatmıştır. Mensur yazılan eserde birkaç manzum parçaya da yer verilmiştir²⁴.

Fuzûlî, yaşadığı dönemde birçok sıkıntılar çekmiş ve padişaha yardım isteklerini mektuplarla iletmiştir. “Fetih sonrası şaire bağlanacağı vaat edilen maaşın, beklentisinden çok uzak, küçük bir meblağla sınırlı tutulması üzerine gönderildiği anlaşılan Şikâyet-nâme'nin:

‘Selam verdim, rüşvet değildir diye almadılar!’

cümlesi, halk arasında bir darb-ı mesele dönüşmüş ve onu Türk edebiyatının mizahi eleştiri metinleri içinde zirveye taşımıştır”²⁵.

Kâdı Alâaddin Mektubu

Fuzûlî, mektubunu Kadı Alâaddin'in bebeğinin dünyaya gelmesi üzerine 959/1552'de yazmıştır. Bu kişinin kadılık yaptığına dair herhangi bir kayda ulaşılmamıştır²⁶.

Ayâs Paşa Mektubu

Fuzûlî, mektubunu Ayas Paşa'nın yeni doğan bebeği için yazmıştır. Mektupta arkadaşına olan bağlılığını dile getiren Fuzûlî, araya giren mesafelerin dostluklarına engel olmayacağını da dile getirmiştir²⁷.

²³ Ö. Ceylan, a.g.e., s. 18, 19.

²⁴ H. İpekten, a.g.e., s. 57, 58.

²⁵ Ö. Ceylan, a.g.e., s. 20.

²⁶ H. İpekten, a.g.e., s. 60.

²⁷ H. İpekten, a.g.e., s. 59, 60.

Ahmet Beğ Mektubu

Fuzûlî, araya giren mesafeler sebebiyle dostuna duyduğu üzüntü ve sevgisini kaleme almıştır²⁸.

Şehzâde Bâyezid Mektubu

Fuzûlî, mektubunda Şehzâde Bâyezid'e cevap yazmıştır. Niçin mektup yazamadığını dile getiren şair, ona duyduğu ve eksilmeyecek olan sevgisinden bahsetmiş ve geçim sıkıntısı sebebiyle ziyaretine gidemediğini açıklamıştır²⁹.

2) Farsça Eserleri

a) Manzum Eserler

1. Farsça Dîvân

Fuzûlî'nin Farsça Dîvân'ı, Türkçe Dîvânı'na göre daha hacimlidir. Fuzûlî, birçok nazım şekliinden istifade etmiştir. *“Fuzûlî'nin bu Dîvân'ı, Türkçe Dîvân'ından daha kalındır. İçinde 49 kaside, 410 gazel, 1 terkeb-i bend, 1 müsebbâ, 1 müseddes, 46 kıta, 105 rûbâî vardır”*³⁰.

Tasavvufi konulara önem veren Fuzûlî'nin Farsça Dîvân'ında, diğer şairlerden etkilendiği görülmektedir. *“Rindane ve sufiyane tahassüslerinin ustaca harmanlandığı şiirler, Türkçe Dîvân'ında da bariz akisleri görülen Hafız ve Molla Cami'yi güçlü bir biçimde anımsatır. Dîvân'ı Türkçeye aktaran Ali Nihat Tarlan, karşılaştırmalı metnini yayımlayan ise Hasibe Mazioğlu'dur”*³¹.

2. Hüsn ü Aşk (Sıhhat u Maraz)

Fuzûlî'nin alegorik eserleri arasında olan Sıhhat u Maraz ile ilgili olarak Ömür Ceylan, kitabında şu bilgilere yer vermiştir: *“Fettâhî'nin Hüsn-i Dil'inden esinlenilerek kaleme aldığı söylenen Sıhhat u Maraz da şairin diğer bazı eserleri gibi tasavvufî, alegorik bir metindir. Eski tıp bilgisine göre vücudu oluşturan dört temel unsur (kan, safra, balgam, sevda) ve diğer yan unsurların kişileştirilmeleriyle kurgulanmış Sıhhat ü Maraz, beden-ruh ikilemi arasında sıkışmış dervişin yaşadığı buhranları ve çözüm önerilerini sembolik bir dille anlatmaktadır”*³².

²⁸ H. İpekten, a.g.e., s. 59.

²⁹ H. İpekten, a.g.e., s. 60, 61.

³⁰ H. Mazioğlu, a.g.e. s. 294.

³¹ Ö. Ceylan, a.g.e., s. 16.

³² Ö. Ceylan, a.g.e., s. 19.

3. Sâkî-nâme (Heft Câm)

Manzum bir mukaddimenin ardından yedi bölüme ayrılmıştır. Bu mesnevide musiki aletleri kişileştirilmiştir³³.

Tasavvufî anlam taşıyan mistik eser, 327 beyitten oluşmuştur. Bu eser, Farsça Dîvân ve Fuzûlî Külliyyâtı baskıları içinde yer almıştır. Muhammed Resul Mirza, eserin Çağatayca manzum tercümesini yapmıştır³⁴.

4. Enîsü'l-Kalb

Fuzûlî, Hakânî'nin Bahrü'l-Ebrâr kasidesine nazire olarak yazmıştır. Eserde 134 beyit kaside bulunmaktadır. Eseri tercümesiyle yayımlayan kişi, Cafer Erkılıç'tır³⁵.

Fuzûlî, bu eserde düşüncelerinden bahsetmiştir. İnsan ile hayvanı birbirinden ayıran şeyin söz olduğundan bahsetmiştir. İlmin gerekliliğinden bahseden şair; eserinde riyakârlık, hilekârlık, fakirlik gibi konulara da değinmiştir³⁶.

b) Mensur Eserler

1. Risâle-i Mu'ammâ

Manzum bilmece anlamı taşıyan bu risalede 39 muamma bulunmaktadır. Bu eserin yazmalarını yayımlayan kişiler Hamit Araslı ve Kemal Edip Kürkçüoğlu'dur³⁷.

2. Rind ü Zâhid

Eser, rind ile zâhidin konuşması ve tartışmasını ele almaktadır. Eserde akli temsil eden zahid iken gönlü temsil eden ise rinddir. Bu mensur eserin içinde bazı manzum parçalar da bulunmaktadır. Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun eserle ilgili çalışmaları yer almaktadır³⁸.

3)Arapça Eserleri

a) Manzum Eserler

1. Arapça Dîvân

Fuzûlî'nin Arapça şiirleri, kaynaklarda kaydedilse de Arapça Dîvân'ına ulaşılmamıştır. Fuzûlî'nin Arapça Dîvân'ından bahseden kişi, sadece Sâdıkî'dir. Fuzûlî'nin 11 kasidesi ile eksik bir kasidenin kıtasının varlığı bilinmektedir. Arapça Dîvân üzerinde Hamit Araslı'nın çalışmaları bulunmaktadır³⁹.

³³ Ö. Ceylan, *a.g.e.*, s. 18.

³⁴ H. Mazioğlu, *a.g.e.* s. 301.

³⁵ Ö. Ceylan, *a.g.e.*, s. 18.

³⁶ H. İpekten, *a.g.e.*, s. 67.

³⁷ H. Mazioğlu, *a.g.e.* s. 305.

³⁸ H. Mazioğlu, *a.g.e.* s. 304.

³⁹ H. Mazioğlu, *a.g.e.* s. 296.

b) Mensur Eserler

1. Matla‘ül-İ‘tikâd

Matla‘ül-İ‘tikâd, konusunu evrenin bilgi ve inanç sayesinde anlaşılabilirliği üzerinden almıştır. Eserle ilgili çalışmaları Hamit Araslı, Muhammed Tancî, Esat Coşan ve Kemal Işık yapmıştır⁴⁰.

0.2.4. Fuzûlî’nin Türk Edebiyatındaki Yeri

Geçmiş ile günümüzdeki şair ve yazarlar birbirinden etkilenmektedir. Fuzûlî de Osmanlı ve Azerî şairlerini etkilemiştir. Şairin etkisi altında kalanlara Latîfî, Taşlıcalı Yahyâ, Abdülhak Hamit Tarhan vb. örnek verilebilir. Eserleri İstanbul, Tebriz, Kahire, Bakü, Taşkent’te basılmıştır⁴¹.

Fuzûlî; Türk diline önem vererek şiirde Türkçeyi ustaca kullanmaya gayret etmiştir. Bu sayede Türk ülkelerinde edebî birliği kurmayı hedefleyerek kültürel birliği devam ettirmeye olanak sağlamıştır. “*O, bütün şiirlerinde Türk diline önem vererek ömrü boyunca Türkçeyi mükemmel bir şiir dili yapma çabası içinde olmuştur. Türk dilinin ustaları olan Kendi deyişi ile Dîvân şiirinde kuru dikenden gül bitirmeye çalışmıştır. Böylece Türk ülkelerindeki şairlerle ilgi kurmak suretiyle Türk dünyasındaki edebî birliğin sağlanmasında Fuzûlî’nin tarihî ve önemli bir rolü olmuştur. Fuzûlî, kendi devrinde ve kendisinden sonra eserlerinin bütün Türk ülkelerine yayılması ve sevilerek okunmasıyla da Türk dünyasında kültür birliğinin devamına yardımcı olmuştur*”⁴².

0.3. SA‘DÎ-İ ŞÎRÂZÎ

0.3.1. Hayatı

İran edebiyatının önemli isimlerinden olan Sa‘dî, Şîrâz’da dünyaya gelmiştir. Doğum ve ölüm tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Doğum tarihiyle ilgili hicrî kamerî 580-615 arasında olduğu hakkında tartışmalar vardır. Sa‘dî-i Şîrâzî’nin Bûstân ve Gülistan’ında geçen tarihlere bakılarak H.585 veya H.606 olduğu hakkında fikir ayrılıkları yaşanmıştır⁴³.

Yaşadığı yerden göç edenler arasında Sa‘dî-i Şîrâzî de bulunmaktadır. Şiraz’da yaşayan Sa‘dî, çıkan kargaşalar sonucu Bağdat’a gitmiş ve burada Nizamiye Medresesi’nde eğitim almıştır ve Ebu’l-Ferec bin el-Cevzî ile Şihâbeddîn Ömer bin

⁴⁰ Ö. Ceylan, *a.g.e.*, s. 19.

⁴¹ H. İpekten, *a.g.e.*, s. 33, 34, 36.

⁴² H. Mazioğlu, *a.g.e.* s. 382.

⁴³ Gamze Gizem Avcioğlu, *Sa‘dî-i Şîrâzî’nin Hayatı-Eserleri ve Türk Edebiyatındaki Yeri*, İstanbul, 2018, s. 14, 19.

Mehmed Sühreverdî'nin öğrencisi olmuştur. Bağdat'ın yanında Mekke, Hicaz, Şam, Lübnan ve Anadolu'ya da gitmiş ve bunlardan eserlerinde bahsetmiştir⁴⁴.

Yolculukların kişiye tecrübe kazandırdığı bir gerçektir. Otuz beş yıl yolculuk yapan Sa'dî, Şîrâz'a geri dönmüştür. Burada Ebû 'Abdullâh bin Heffî'in dergâhında bulunmuştur. Şîrâz'da çıkan kargaşanın ardından tekrar Bağdat ve Mekke'ye gitmiştir⁴⁵ Mekke'ye hac için yürüyerek gittiği söylenmektedir⁴⁶. Mekke'nin ardından da Tebriz'e yolculuk etmesi, Hâce Şemseddîn Cuveynî ve kardeşi Atâ Melîk Cuveynî ile tanışmasına sebep olmuştur. Bunların yanında Türkistan, Hindistan, Mısır'a gittiği de bilinmektedir. 655'te Şîraz'a dönen ve 102 yıl olan hayatının son yıllarını geçiren Sa'dî'nin, H.690-H.691 arasında vefat ettiği bilgileri verilmiştir⁴⁷.

0.3.2. Sanatı

Her dönemde belli üsluplar bulunmaktadır. Hem Doğu hem Batı edebiyatında ünlenen Sa'dî, Arapça kelimelerin fazla kullanıldığı Sebk-i Irâkî üslûbuyla eserler vermiştir. Âşıkane-ârifane gazellerinde tasavvufu işlerken; içe dönmüş, mecâzlardan yararlanmış. Şiirlerini teşbih ve istiareyi kullanarak tasvir etmiştir. Şiirlerinde varlığın sebeplerini arayarak hayatı sorgulamıştır. Kasidelerinde siyasal, toplumsal, ahlaksal konulara değinerek fikirlerini beyan etmiş veya nasihatler vermiştir. Hikemî tarzda eserler veren Sa'dî'nin yazdığı nesirler sanatlıdır⁴⁸.

0.3.3. Eserleri

Sa'dî'nin değeri azalmayan eserlerini, H.726-H.734'te 'Alî bin Ahmed bin Ebîbekir -Bî-sutûn- iki defa bir araya getirmiştir. Bî-sutûn, kendisinden önce 22 veya 23 eserin derlendiğini dile getirmiştir⁴⁹.

Sa'dî'nin eserleriyle ilgili birtakım ifadeler dikkat çekmektedir. Muhammed 'Alî Furûgî, yeni düzenlenen külliyyattaki Takrîr-i Dîbâce, Risâle-i Selâse, Hezeliyât ve Habsiyyât'ın Sa'dî'nin eserleri olmadığını ifade etmiştir. Külliyyatı diğer neşreden kişiler ise; 'Abbas İkbâl-i Âştîyânî, Muzâhir Musaffâ, Hasan-ı Enverî, 'Abdulazîm Karîb ve Halîl Hatîb'dir⁵⁰.

⁴⁴ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 22-26.

⁴⁵ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 27.

⁴⁶ Çetin Kaska, "Sa'dî-i Şîrâzî Kimdir?", *Van İlahiyat Dergisi*, 7/10, İstanbul 2019, s. 122.

⁴⁷ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 27-29.

⁴⁸ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 30-33, 37, 38.

⁴⁹ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 73.

⁵⁰ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 74.

a) Manzum Eserler:

1) Bûstân

Sa'dî, Bûstân'ı 655/1257'de mesnevî nazım şekliyle yazmıştır. 5000 beyitten ve 10 babdan oluşan eser, Sa'dî-nâme adıyla da tanınmıştır. Bûstân'ın birinci babında adalet, tedbir, rey; ikinci babında iyilik; üçüncü babında aşk, esriklik, coşku; dördüncü babında tevazu; beşinci babında rızâ; altıncı babında kanaat; yedinci babında terbiye; sekizinci babında şükür; dokuzuncu babında tövbe ve doğru yol konuları ele alınmış olup onuncu babında münâcât ve kitabın sonuna yer verilmiştir⁵¹.

2) Gazeliyyât (Gazeller)

Sa'dî'nin yaklaşık 700 gazelini tayyibât, bedâyî', havâtîm ve gazeliyyât-ı kadîm adlı defterlere yazdığı konusunda bilgilere ulaşılmıştır. Eserle ilgili çalışmaları 'Alî bin Ahmed bin Ebîbekir Bîsutûn, Muhammed 'Alî Furûgî yapmıştır. Muhammed 'Alî Furûgî, Sa'dî'nin gazellerini didaktik ve âşıkâne olarak ikiye ayırmıştır. Sa'dî, lirik şiirle ilgili konuları yeni mazmunlarla farklı şekilde işlemiştir. Sa'dî'ye göre aşk, diğer şairlerde kullanılanın dışında insanın varlık karşısındaki hissettikleridir. Şiirlerinde edebî sanata fazla yer vermeyip sade bir dil kullanmıştır. Sa'dî, şiirlerinde gizemliliğe önem vermemiştir⁵².

3) Kasâid-i Fârsî-'Arabî (Farsça ve Arapça Kasideler)

Kasidelerinde hükümdarlara övgülerde bulunan Sa'dî, ahlakî konulara ve öğütlere de yer vermiş; abartılara ise yer vermemiştir. Şair, kasidelerinde insanları gündelik yaşamından uzaklaştıran bir tarzı benimsememiştir. Sa'dî, Farsça kasidelerinde redifi fazla kullanmamıştır. Yaklaşık 700 beyit yazdığı Arapça Kasideler'inde teşbihi ziyadesiyle kullanmıştır. Şair, aynı zamanda kasidelerinde Kur'ân-ı Kerîm'den de faydalanmıştır⁵³.

4) Merâsî (Mersiye)

Eser, Sa'd b. Ebû Bekir'e yazılan tercî-i bend ile başlamaktadır. İçinde mersiye şeklindeki kasidelerin yer aldığı bu eserde Emîr Fahreddîn, 'İzzeddîn Ahmed b. Yusûf, Abbasoğulları gibi hilafetin çöküşü konu edilmiştir⁵⁴.

5) Habsiyyât ve Mecâlisü'l-Hezel

Eser, üç bölümden oluşmuştur. Eserin birinci bölümünde kıt'a ve manzum iki hikâyeye; ikinci bölümünde mensur şeklinde yazılan, mizah ile şakanın harmanlandığı

⁵¹ G. G. Avcıoğlu, *a.g.e.*, s. 75, 78, 83, 85, 89, 91, 93, 98, 101, 106.

⁵² G. G. Avcıoğlu, *a.g.e.*, s. 107-110.

⁵³ G. G. Avcıoğlu, *a.g.e.*, s. 110-112.

⁵⁴ G. G. Avcıoğlu, *a.g.e.*, s. 112.

Mecâlisü'n fî Hezel ve Mutâyebât'a; üçüncü bölümünde ise latifelerin yer aldığı, nesir şeklinde yazılan El-Muzhikât'a yer verilmiştir⁵⁵.

6) Rubâiyyât (Rubâîler)

Sa'dî, âşıkâne ve didaktik yazdığı rubâîlerinde sevgilinin güzelliğinden bahsetmiştir. Bunun yanında eserde, maşukun yüzünün çirkinliğinin veya bu çirkinlikten meydana gelen serzenişin geçtiği birkaç rubâî de mevcuttur⁵⁶.

7) Kıtâ'at/Mukatta'ât (Kıt'alar)

Sa'dî'nin kıt'aları, âşıkâne ve nasihat içeriklidir. Sa'dî, üç yüzü aşan kıt'aları Farsça ve Arapça yazmıştır⁵⁷.

8) Sâhibiyye

Sahîb-Dîvân Şemseddîn el-Cuveynî'yi öven şiirlerin yer aldığı kıt'alar, Arapça ve Farsça yazılmıştır. Risâle-i Sâhibiyye diye de anılan bu eser, Furûğî'nin düzenlediği külliyyatta "Kıt'alar" kısmında bulunmaktadır⁵⁸.

9) Mesneviyyât (Mesnevîler)

Sa'dî, nasihat ve ahlakî konulara değindiği şiirlerinin ardından iki tane "hikâye" başlığıyla diğer şiirlerine yer vermiştir⁵⁹.

10) Müsellesât (Müsellesler)

Sa'dî'nin elli dört beyitten müteşekkil müsellesât şeklinde şiirleri mevcuttur. Sa'dî, bunların on sekizini Farsça, on sekizini Arapça, geriye kalan on sekizini ise Şîrâz lehçesiyle yazmıştır. İlk kez Edward Brown, bir makalede Sa'dî'nin Şîraz lehçesiyle kaleme aldığı beyitlerinden bahsetmiş ve beyitleri şerh ederek İngilizceye çevirmiştir⁶⁰.

11) Mülemma'ât (Mülemma'lar)

Sa'dî; mülemma' yazarken bir beytin bir mısrasını Farsça, diğerini ise Arapça yazmıştır⁶¹.

12) Tercîât (Tercî-i Bendler)

Sa'dî'nin külliyyâtında dört bendden oluşan mersiye ile yirmi iki bendin yer aldığı, âşıkâne tarzda yazılan iki adet tercî-i bend bulunmaktadır. Dört bendden müteşekkil mersiye, Sa'd b. Ebû Bekir'in ölümünü içermektedir⁶².

⁵⁵ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 112.

⁵⁶ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 112.

⁵⁷ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 113.

⁵⁸ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 114.

⁵⁹ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 114, 115.

⁶⁰ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 115.

⁶¹ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 115.

⁶² G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 116.

13) Müfredât (Müfredler)

Sa'dî; müfredinin beşini aşk, diğerlerini ahlâk ve nasihat üzerine yazmıştır⁶³.

b) Mensur Eserler:

1) Gülistân

Sa'dî, nazım ile nesri bir arada kullandığı eserini 656/1258'de yazmıştır. Eser, sekiz babdan oluşmaktadır. Eserin birinci babında padişahların hayat tarzına, ikinci babında dervişlerin ahlâkına, üçüncü babında kanaatin faziletine, dördüncü babında susmanın faydalarına, beşinci babında aşk ve gençliğe, altıncı babında zayıflık ve ihtiyarlığa, yedinci babında eğitimin etkisine, sekizinci babında sohbet ve arkadaşlık adabına yer verilmiştir⁶⁴.

2) Resâil (Risâleler)

Sa'dî'nin külliyyatını ilmî olarak neşreden kişi Muhammed Ali Furûgî'dir. Külliyyatın son bölümünde yer alan risâleleri tasnif eden Furûgî; Sa'dî'ye ait olduğundan şüphe duyulmayan, Sa'dî'ye nispet edilen ve başkalarının Sa'dî hakkında yazdıklarına dikkat çekmiştir. Buna göre; Nasîhatü'l-Mülûk, Risâle-i 'Aşk u 'Aşk ve Risâle-i Enkiyânû'nun Sa'dî'ye ait olduğu şüphe edilemez. Mecâlis-i Pencgâne ise Sa'dî'ye nispet edilen eserdir. Sa'dî hakkında yazılan eserler ise Takrîrât-ı Selâse, Suâl-i Hâce Şemseddîn Sahib-Kıran, Mulâkât Şeyh bâ Âbâkâ ve Hikâyet-i Şemseddîn Tâzikû'dur⁶⁵.

3) Takrîr-i Dîbâce

Takrîr-i Dîbâce, külliyyatın eski nüshalarında yer almadığı için Sa'dî'ye ait olmadığını düşündürmektedir. Mensur bir eser olan Takrîr-i Dîbâce'de Arapça ile Farsça iç içedir. Eserde övgü ile başlayan ilk paragrafı, sefineyle ilgili konular takip etmektedir⁶⁶.

4) Mecâlis-i Pencgâne (Beş Meclis)

Vaizlerin meclisleri şeklinde düzenlenen bu eser, beş ayrı yazıdan oluşup 3 ile 7 sayfa arasındadır. Konuşma dilinin hâkim olmadığı eserde Arapça ve Farsça şiirlere yer verilmiş, âyet ve hadislerden yararlanılmıştır. Beş Meclis ve Akıl ve Aşk Risalesi adıyla eseri çeviren kişi Turgay Şafak'tır⁶⁷.

Eserde Peygamber Efendimiz'den bahsedilen birinci meclis, Allah'a övgü; Gülistân'dan 13 beyitin yer aldığı ikinci meclis, takvâ âyeti; küçük bir bölümden oluşan

⁶³ G. G. Avcıoğlu, *a.g.e.*, s. 116.

⁶⁴ G. G. Avcıoğlu, *a.g.e.*, s. 117, 122, 128, 133, 136, 139, 141, 146.

⁶⁵ G. G. Avcıoğlu, *a.g.e.*, s. 150.

⁶⁶ G. G. Avcıoğlu, *a.g.e.*, s. 150, 151.

⁶⁷ G. G. Avcıoğlu, *a.g.e.*, s. 151, 152.

üçüncü meclis, Peygamber Efendimiz'in bir hadisi; secili anlatıma sahip olan dördüncü meclis, dünyayı terk etmek ve zühdün faziletleri; en uzunlu olup hitabetin hâkim olduğu beşinci meclis ise Farsça bir dua ile başlamaktadır⁶⁸.

5) Nasîhatü'l-Mülûk (Hükümdarlara Öğütler)

Bûstân ve Gülistân'da yer alan bazı cümleleri kapsayan eserde, hükümdarlara 151 nasihatte bulunulmuştur. Nazım ve nesrin karışık olduğu eserin dili sadedir. Bu eseri Meliha Ülker Tarıkâhya, Nimet Yıldırım ve Turgay Şafak çevirmiştir⁶⁹.

6) Risâle-i 'Akl u 'Aşk (Akıl ve Aşk Risâlesi)

Sa'dî'nin Bûstân, Gülistân ve gazellerinde bulunan beyitlerinden oluşan risale; 4 sayfa olup, Sadeddîn Netanzî'nin 9 beyitlik manzum sorularına karşılık Sa'dî'nin verdiği mensur cevaplarını içermektedir. Eseri çevirenler Meliha Ülker ve Turgay Şafak'tır⁷⁰.

7) Der Nasihat-i Enkiyânû (Enkiyânû'ya Nasihatler)

Enkiyânû'ya Nasihatler, kısa bir risâleden oluşmaktadır. Eserde hükümdar ile yöneticilerin öğrenmesi ve uygulamasına ihtiyaç duyulan mevzularda Enkiyânû'ya öğütlerde bulunulmuştur⁷¹.

8) Risâle-i Sultan Âbâkâ

Nazım ile nesir karışık olarak yazılan ve iki sayfadan oluşan eser, Âbâkâ Han'a tavsiyeleri içermektedir. Bu eseri, Turgay Şafak çevirmiştir⁷².

9) Risâle-i Selâse/Se Risâle (Tahrîrât-i Selâse)

Furûğî ve Bahâr, bu risâlenin Sa'dî tarafından yazılmadığını düşünmüştür. Eser; Mülâkât Şeyh bâ-Âbâkâ (Şeyhin Âbâkâ ile Mülâkatı), Hikâyet-i Şemseddîn Tâzikû (Şemseddîn Tâzikû'nun Hikâyesi), Suâl-i Hâce Şemseddîn Sahib-Dîvân (Hâce Şemseddîn Sahib-Dîvân'ın Sorusu) adı altında üç kısımdan oluşmaktadır. Şeyhin Âbâkâ ile Mülâkatı; konusunu Şeyh Sa'dî'nin Kâbe dönüşünde Tebriz'e uğraması, Sahib-Kıran'a ziyaret etmesi, Âbâkâ Han'la görüşmesi ve ona öğütlerde bulunmasından almaktadır. Şemseddîn Tâzikû'nun Hikâyesi'nin konusu, Şeyh Sa'dî ile hurma satan kardeşi hakkındadır. Hâce Şemseddîn Sahib-Dîvân'ın Sorusu'nda Sa'dî'ye yöneltilen beş sorudan oluştuğu aktarılsa da dört soru yer almaktadır. Eserde Sa'dî, on bir beyitle

⁶⁸ G. G. Avcioglu, *a.g.e.*, s. 151, 152.

⁶⁹ G. G. Avcioglu, *a.g.e.*, s. 152, 153.

⁷⁰ G. G. Avcioglu, *a.g.e.*, s. 153.

⁷¹ G. G. Avcioglu, *a.g.e.*, s. 153.

⁷² G. G. Avcioglu, *a.g.e.*, s. 154.

cevap verirken Gülistân, gazel ve kasidelerinden yararlanmışır. Bu eseri çeviren Tugay Şafak'tır⁷³.

0.3.4. Sa'dî-i Şîrâzî'nin İran Edebiyatındaki Yeri

İran Edebiyatı'ndan kendisinden önceki şairlerden olan Senâî, Enverî, Hâkânî'nin ve Arap Edebiyatı'ndan ise Ebu't-Tayyip el-Mütenebbî'nin şiirlerinden etkilenmiştir. İran'dan etkilendiği diğer kişiler, Rûdekî, Ferrûhî, Hâkânî'dir.

Sa'dî; ifade tarzının günlük konuşmaya yakın oluşu ve kafiye ile redif benzerliği bakımından Senâî'den etkilenmiştir. Gazellerinde onu doruğa çıkaran isim ise vezinlerini kullandığı Enverî'dir. Sa'dî'nin şiirlerindeki hayal gücü, Hâkânî'ye göre daha azdır⁷⁴.

Sa'dî'nin etkisinde Humâmuddîn-i Tebrîzî, Seyf-i Fergânî, Hâcû-yi Kirmânî, İbn Yemîn-i Tuğrâî, Ubeyd-i Zâkânî, İmâd-i Fâkih, Nâsır-ı Buhârâyî, Selmân-ı Sâvecî, Hâfız-ı Şîrâzî, Kemâl-i Hucendî, Ni'metullâh-i Velî, Mevlânâ Ebû İshâk Hallâc-ı Şîrâzî, 'Abdurrahman Câmî kalmıştır⁷⁵.

Vefatının ardından Gülistân, ders kitabı amacıyla İran'da, Anadolu'da ve Hindistan'da uzun yıllar okutulmuştur⁷⁶ (Avcioğlu, 2018: 71).

⁷³ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 154, 155.

⁷⁴ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 39, 46, 48, 51.

⁷⁵ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 52, 53, 55, 57-59, 61, 62, 64, 65, 67, 69, 70).

⁷⁶ G. G. Avcioğlu, *a.g.e.*, s. 71.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİN VE TASAVVUF

1.1. Cennet (Bihîşt, Firdevs)

F.G'de: Sevgilinin mahallesi, âşık için adeta bir cennettir. Âşığın gönlü de sevgilinin diyârının olduğu cennettir. Âşık, o cennetten başka bir cennete girmesi için teklif edilmesini istemez (g.9/6, s.368). Sevgilinin siteminden yananlar için cehennem, cennet gibidir (g.27/6, s.388). Sevgilinin mahallesi, cennettir. Cennette aşk acısının azabının olmayacağını düşünenlere şaşırılır. (g.33/8, s.395). Sevgilinin diyârı, cennete benzer. Zühder, o cennete benzeyen mahalleyi sıradan uygunlukta görür (g.45/2, s.408). Cennete girebilmek için âşıkların sevgiliye bakması yasaklanır. Oysâkî âşıklar için gerçek cennet, sevgilinin dîdârıdır (g.82/2, s.446). Meyhâneye girip de din adamlarının yaptıklarını kabul edenler; dünya mallarıyla dolu olan cenneti isterlerse, âşık da kâfir olmayı tercih eder (g.86/1, s.450). Sevgilinin kapısının toprağı, cennetten üstündür. Âşık, cenneti istemez (g.115/3 s.479). Âşık, sevgilinin diyârının cennetini ister. Diğer cennetteki İrem gül bahçesine meyletmez (g.118/7, s.483). Sevgilinin mahallesi, cennetten üstündür. Âdem, sevgilinin mahallesi yerine cenneti tercih ederek meleklerce ayıplanır. (g.128/6, s.492). Cennette sevgilinin resmini gören güzeller, onun için canını verir (g.134/5, s.498). Sevgilinin kendi diyârını cennetten örnek olarak göstermesi sevap işleme niteliğindedir. Cenneti (sevgilinin mahallesini) gören halk, ona ulaşmak için ibadete başlar. (g.172/4, s.537). Zâhit, cennete girebilmek için canını vermesi gerektiğini bilse de bunu yapmayacak kadar bencildir (g.174/4, s.540). Sevgiliye kavuşmak cennet gibidir. Hûrînin vereceği bu cennet va'di, Kur'ân kadar değerlidir (g.181/3, s. 547). Âşık, sevgilinin diyârında bulunan cennette yüksek yeredir (g.192/2, s.558). Cennete meyhâne külhanbeyinin nasıl salındığı konusunda şaşırılır. Halk, asıl cennetlik insanları anlayamaz (g.221/5, s.591). Sevgilinin mahallesi cennettir. Şair, cennet kuşundan üstündür (g.222/5, s.592). Meyhâne, âşıkları için cennettir. Ramazan'da cennet kapısı açılmalıdır. (g.231/4, s.602). Âdem, cennetin sevgilinin mahallesine benzemediğinin haberini verir (g.233/6, s.603). Âdemin yeri cennettir. Dergâha yaklaşanın yeri cennettir. Cennette, Kevser şarabı ve huriler vardır (g.253/5, s.625).

“Firdevs” kelimesi, Fûzûlî’nin gazellerinde geçmemektedir. “Adn” ve “cinân” mazmunu her iki şâirin gazellerinde de yoktur.

Dûzaha girmez sitemünden yanan

Kâbil-i cennet degül ehli ‘azâb (g.27/6, s.388).

Kesmedi menden ser-i kûyunda âzârını rakîb

Ey Fuzûlî nişe cennet içre yoh derler ‘azâb (g.33/8, s.395).

S.G.’de: Dost, Firdevs cennetine tercih edilecek kadar üstündür (g.6/3). Sevgili yoksa cennetin anlamı kalmaz (g.46/6). Sevgilinin yüzü, cennet kapısına benzetilmiştir (g.52/7). Cennetin kokusu, sevgilinin esintisine eşdeğerdir (g.64/3). Cennetin kat kat güzel yerleri vardır. Kitaptan okunan bölümler, cennetin katları gibidir. Her bölümü, bir öncekinden daha hoştur (g.68/10). Sevgilinin mahallesinin başındaki makam, cennetten daha hoş olup üstündür. Pınar, Kevser suyu ve bahçe, cennet de olsa tercih edilmez (g.69/8). Dostların tatlı sohbeti cennettir (g.76/1). Cennetin şarabı, haram olmaz. Âşık, rakiple cennetin şarabından içebilir (g.77/5). Geçen yelin cennetten mi sevgilinin ağzından mı geldiği bilinmez (g.78/2). Cennet ıslıl ışıldır. Cennet yüzlü çukurda da olsa parlar (g.81/4). Cennet yücedir, orada olan yaşanmaz (g.86/1). Çimenlikler cennet gibidir, cennetin kara gözlü güzeli de sevgilidir (g.87/7). Cennetin rüzgârı ile sevgilinin taze haberi kıyaslanır (g.94/4). Yoksulun dosttan getirdiği iyilik, cennetin nimetlerinden fazladır (g.96/4). Cennet, kara gözlü güzellerin bulunduğu yerdir. Hüsrev de oradadır (g.129/1). Cennet bahçesinin kapısı, rüzgâr tarafından açılır ve oradan güzellik saçılır (g.131/5). Cennet, arife tasvir edilse de âşık tarafından oraya bakılmamalıdır (g.168/6). Birinin cenneti varsa, merhametli sevgilisi de vardır (g.170/2). Cennete girme koşulu, huriye olan meyilden geçer (g.172/2). Cennet gibi evi olanlara şarap, helaldir (g.221/2). Firdevs cennetinin köşkü açılmış ve oradan huriler süzülmüştür (225/5). Cennette Rıdvan ve huriler bulunur. Sevgili, peçesini atarsa cennetteki hurilerin kökü kazınır (g.238/1). Cennet sevgisi bilinmez (g.254/8). Cennette Rıdvan vardır. Sevgili, Rıdvan’dan üstündür (g.265/4). Cennetin güzelliği, sevgilinin yüzüne yansır (g.288/6). Firdevs cennetinden gelen, yıldız ve melek gibidir (g.291/1). Cennet bahçesi, gül yaprağından ve bahardan üstündür. Cennet bahçesinin güzelliği, sevgilinin yüzüne yansır (293/5). Firdevs cennetinin güzellik derecesi, sevgilinkinden düşüktür (g.302/2). Cennette herkes hurilere bakar. Cennette Allah olsa, hurilere bakan olmaz (g.303/5). Yaşlıların gençleşeceği yer cennettir (g.304/3). Cennet, sevgiliyle anlam kazanır. Cennette sevgili yoksa, selsebil şarabı hoş gelmez. Sevgilisiz cennette olmak,

sevgiliyle cehennemde olmaktan kötüdür (g.308/6). Cennetin hizmetçi ve gılmanı vardır. Cennete sevgili gibi huri gelse, herkes onun hizmetçisi olur (g.330/4). Cennet hoş eser. Allah, cennetten haber getirince koku da çıkar gider (g.359/3). Sekiz cennetin değeri, sevgiliyle geçirilen andan azdır (g.388/10). Cennet kat kattır. Sevgilinin olmadığı cennetin en yücesine bile oturulmaz. Sevgiliyle cehennemde olmak, sevgilisiz cennette olmaktan üstündür (g.401/8). Cennet bahçe ve güllere sahiptir. Buna rağmen sevgiliden değersizdir. Cennet yerine sevgiliye koşulur (g.403/5). Sevgilinin yüzüne mest olmak, cennetin şarabını içmekten daha çok sarhoş eder (g.403/6). Cennetlik olmak için, sevgili gibi huriyi görmek yeterlidir (g.420/2). Gamlı olanlar cennete giremez (g.424/3). Cennetin şarabı tatlı, gülü dikensizdir (g.425/3). Cennet arzusu, sevgili görülünce kaybedilir (g.425/8). Cennet güzel kokulu bir yerdir (g.444/14). Sevgilisiz cennet, sevgiliyle olunan cennetten değersizdir (g.451/4). Cennetin güzel kokusu, âşığın aklını başından götürüp sabırsızlaştırır (g.451/5). Azaplara mahkûm olan âşık, cennet kokusuna meyletmez (g.453/10). Âşığın gördüğü yüz değil, cennettir (g.479/3). Cennetin en yüce yeri bile, sevgilinin yüzünden daha az güzeldir (g.485/1). Cennetten hurinin yücesi düşer (g.493/6). Güne sevgiliyi görerek başlamak, cenneti görerek başlamaktan daha iyidir (g.505/10). Âşık için sevgilinin yüzü cennettir (g.506/1). Sevgilinin yüzü görülmezse cennetin önemi olmaz (g.517/6). Cennet çok güzeldir. Sevgiliyi gören, cenneti görmüş gibi olur (g.522/8). Cennet, sonsuz bir yerdir. Peri yüzlü sevgiliyle olan, sonsuz cennette gibidir (g.525/7). Sevgilinin kapısındaki topraktan geçen rüzgâr, cennet bağının bahçesinden gelmiş gibidir (g.527/1). Bir an için cennet düşünülse de sevgiliden başkası akıldan geçmez. (g.527/5). Sevgili, cennetten bir parçadır (g.531/1). Cennetin kokusu, bahçedeki kokular kadar güzeldir (g.533/2). Âşığa Allah'ın cennetinden bir kapı açılmış gibidir (g.550/2). Sevgilinin olmadığı yokluk köşesi, cennet ve bahçesidir (g.551/6). Cennette, dünyada görülmeyen ışıltılı ve gönülçelen güzeller bulunur. Sevgili de cennetten bir güzel gibidir (g.552/2). Cennet; bahçelerin, goncaların, Kevser'in bulunduğu yerdir. Bu özellikleriyle sevgiliye benzer (g.557/5). Cennette daha önce görülmeyen güzellikte huriler bulunur (g.566/4). Cennet hurileri, halkın gönlünü elde etse de âşığın gönlünü asla elde edemez (g.570/3). Cennette, sevgilinin güzelliğinde huri yoktur (g.573/3). Cennet bahçesinde sevgili gibi servi boylu huriler bulunur (g.574/5). Sevgili, cennette yapılmış gibidir (g.583/4). Cennette huriler, sâkiler vardır. Sevgilisiz cennete götürülen âşık, hiçbirine bakmaz (g.587/7). Cennette bulunan huri, dışarı çıkmaz. Sevgili de cennet hurisi gibi olup nereden geldiği bilinmez (600/3). Cennet toprağından yaratıldığı için sevgili, güzeldir

(616/2). Firdevs cennetinin bahçesindeki su kenarında serviler biter. Ancak sevgili kadar güzel bir servi bitip yeşermez (g.629/3).

(B):

Dost, Firdevs cennetine tercih edilecek kadar üstündür. Güne sevgiliyi görerek başlamak, cenneti görerek başlamaktan daha iyidir (g.505/10). Sevgilinin mahallesi, cennetten üstündür. Sevgilinin kapısının toprağı, cennetten üstündür. Âşık, cenneti istemez. Sevgili yoksa cennetin anlamı kalmaz. Sevgilinin mahallesinin başındaki makam, cennetten daha hoş olup üstündür. Âşık, cennet bahçesi yerine sevgilinin diyarının cennetini ister. Yoksulun dosttan getirdiği iyilik, cennetin nimetlerinden fazladır. Firdevs cennetinin güzellik derecesi, sevgilinininkinden düşüktür. Sevgilisiz cennet, sevgiliyle olunan cennetten değersizdir. Cennet yerine sevgili tercih edilir. Bir an için cennet düşünülse de sevgiliden başkası akıldan geçmez.

Âşıklar için gerçek cennet, sevgilinin didârıdır. Âşık için sevgilinin yüzü cennettir. Sevgilinin yüzü, cennet kapısından açılıp gelmiş gibidir. Cennetin güzelliği, sevgilinin yüzüne yansır. Sevgiliyi gören, cenneti görmüş gibi olur. Sevgili de cennetten bir güzel gibidir. Cennette, sevgilinin güzelliğinde huri yoktur. Âşığın gördüğü yüz değil, cennettir. Sevgilinin güzelliğinin eşsiz olması, onu cennetten üstün tutmaktan ve cennette öyle güzel hurileri görmemekten anlaşılar. Sevgili, cennetten bir parçadır.

Dostların tatlı sohbeti cennettir. Cennette, Kevser şarabı ve huriler vardır. Cennet yüce bir yerdir. Güzeller bulunur. Sevgilinin zulmünden yanan, cennet yerine cehennemde gibidir. Gamlı olanlar giremez. Cennette aşk acısının azabı olur.

(F):

F.G'de: Cennete girebilme şartı, sevgiliye bakmamak veya onun için canını vermektir. S.G'de: Cennete girme koşulu, huriye olan meyilden geçer. Sevgili gibi huriyi görmek yeterlidir.

F.G'de: Âşığın gönlü de sevgilinin diyârının olduğu cennettir. Âşık, o cennetten başka bir cennete girmesi için teklif edilmesini istemez. Sevgilinin mahallesi, cennettir. Sevgilinin diyârı, cennete benzer. Zühtler, o cennete benzeyen mahalleyi sıradan uygunlukta görür. Sevgilinin kendi diyarını cennetten örnek olarak göstermesi, sevap işleme niteliğindedir. Cenneti (sevgilinin mahallesini) gören halk, ona ulaşmak için ibadete başlar. Âdem, cennetin sevgilinin mahallesine benzemediğinin haberini verir.

Âdemin yeri cennettir. Dergâha yaklaşanın yeri cennettir. Âdem, sevgilinin mahallesi yerine cenneti tercih ederek meleklerce ayıplanır.

Meyhâne, âşıkları için cennettir. Ramazan'da cennet kapısı açılmalıdır. Meyhânedekiler, dünya mallarıyla dolu olan cenneti isterlerse âşık da kâfir olmayı tercih eder. Cennete meyhâne külhanbeyinin nasıl salındığı konusunda şaşırılır. Halk, asıl cennetlik insanları anlayamaz. Sevgiliye kavuşmak cennet gibidir. Hûrînin vereceği bu cennet va'di, Kur'ân kadar değerlidir.

S.G'de: Cennet, sonsuz bir yerdir. Peri yüzlü sevgiliyle olan, sonsuz cennette gibidir. Kitaptan okunan bölümler, cennetten katları gibidir. Her bölümü, bir öncekinden daha hoştur.

Cennetin kokusu, sevgilinin esintisine eşdeğerdir (g.64/3). Esen yelin, cennetten mi sevgilinin ağzından mı geldiği bilinmez (g.78/2). Cennetin rüzgârı ile sevgilinin taze haberi kıyaslanır. Cennet bahçesinin kapısı, rüzgr tarafından açılır ve oradan güzellik saçılır. Cennetin kokusu, bahçedeki kokular kadar güzeldir. Cennet kokusu âşığı sabırsızlaştırır.

Cennetin şarabı haram olmaz. Âşık rakiple cennetin şarabından içebilir. Cennet gibi evi olanlara şarap helaldir. Cennetin şarabı tatlı, gülü dikensizdir.

Cennet ıslıl ışıldır, cennet yüzlü çukurda da olsa parlar. Çimenlikler cennet gibidir, cennetin güzeli sevgilidir.

Cennette olan yaşlanmaz. Cennetten huriler süzülür. Firdevs cennetinden gelen, yıldız ve melek gibidir. Cennete sevgili gibi huri gelse, herkes onun hizmetçisi olur. Cennette daha önce görülmeyen güzellikte huriler bulunur. Cennette, dünyada görülmeyen ışıltılı ve gönülçelen güzeller bulunur. Sevgili kadar güzel bir servi bitip yeşermez. Cennet toprağından yaratıldığı için sevgili, güzeldir.

1.2. Cehennem (Dûzah)

F.G'de: Cehennem (dûzah), asi olanları cezalandırmaya arzu duyar (g.2/6, s.360). Sevgilinin siteminden yanan, cehenneme (dûzaha) giremez. Sevgilinin ateşi, cehennem ateşinden üstün gelir (g.27/6, 388). Cehennem, iman ehlini yakan yerdir ve aşk ateşiyle doludur (g.29/4, s.391). Cehennem, kâfiri imana getirir. Cehennem yakıcıdır ve bu sebeple sevgiliden ayrı kalmanın acısına benzetilir (g.50/5, s.413). Cehennem (dûzah) ateşi, sevgiliden ayrı kalınan süredeki acıdan oluşan ateşten daha az yakar (g.64/2, s.428). Cehennem (dûzah), aşk ateşinden yananları yakmaz (g.66/1, s.430). Cehennem, devenin başına gamın konması şartıyla, kâfirlerin kurtulmasına olanak sağlayan yerdir (g.79/6, s.443). Cehennem (dûzah), hüznlerin dolup taşıdığı bir kulübedir (79/7, 443). Cehennem (dûzah), din adamlarının anlattığı ve kişilerce anlaşılması gereken meclistir (g.124/3, s.488). Cehennem (dûzah) ateşi, ayrılık

ateşinden hem üstündür hem de değildir (g.153/6, s.517). Sevgiliden ayrı kalmak cehennem gibidir. Sevgili, kendi kendinden ayrılmayacağı için cehennemden korkmaz (g.155/6, s.519). Cehennem, güzeller sevildiği için cezalandırılan yerdir (g.159/2, s.523). Cehennem (dûzah), azap doludur ve kâfirin gireceği yerdir (g.172/5, s.537). Cehennem (dûzah), halk tarafından doğru anlaşılmayan yerdir. Halka göre şarap içen cehenneme girer (g.221/5, s.591). Cehennem, vaizlerin doğru ve tam aktardığı bir yer değildir (g.251/4, s.621). Cehennem (dûzah), sevgiliden ayrı kalınan gece gibidir. Bu sebeple cehennem, kıyamet günüdür (g.285/7, s.664).

Kâfir ki degül mu‘terif-i nâr-ı cehennem
Îmâna gelür âteş-i hicrânunı görgeç (g.50/5, s.413).

Zâlim olsan ne ‘aceb yoh sana dûzah vehmi
Sana hod yetmeyecekdür senün öz hicrânun (g.155/6, s.519).

S.G’de: Dost olmayan tanıdıkla görüşmek cehennem gibidir (g.76/1). Cehennemin ateşi, aşk yarasının gönül yakan ateşinden soğuktur (g.162/2). Cehenneme gitmek için dostluk kurmak gerekir (g.170/2). Ayrılık acısından oluşan bir cehennem vardır. Ayrılık cehenneminde yanmaktan buluşmaya tamah edilmez (g.184/7). Cehennem tehlikesi bilinmez (g.254/9). Cehennemde sevgiliyle olmak, cennette sevgilisiz olmaktan üstündür. Cehennemde sevgiliyle olunursa zemheri havası bile mutluluk verir (g.308/6). Cehennemde sevgiliyle olup zincirlere vurulmak, en yüce cennette sevgilisiz oturmaktan iyidir (g.401/8). Cehenneme gamlı olanlar girer. Sevgilisiz tekrar dirilen âşık, cehennem ehlinde olur (g.424/3). Günahkarlarla cehennemde olmak, sevgilisiz cennete götürülmekten daha iyidir (g.451/4). Sevgilinin aşkıyla meşgul olanı, cehennemde hiçbir işkence incitmez (g.517/7). Ayrılık acısı çeken âşık, cehennemde azap görmez (g.520/11). Sevgiliye tamah etmeyen âşık, cehenneme girmez (g.583/4). Cehennem, hamların yanacağı yerdir (g.600/10).

(B):

Cehennem ateşi, aşk ateşinden soğuktur. Sevgilinin ateşi, cehennem ateşinden üstün gelir. Cehennem (dûzah) ateşi, sevgiliden ayrı kalınan süredeki acıdan oluşan ateşten daha az yakar.

Ayrılık acısından oluşan bir cehennem vardır. Sevgiliden ayrı kalmanın acısına benzetilir. Sevgiliden ayrı kalmak cehennemdir. Cehennem (dûzah), sevgiliden ayrı kalınan gece gibidir. Bu sebeple cehennem, kıyamet günüdür. Cehennemde sevgiliyle olup zincirlere vurulmak, en yüce cennette sevgilisiz oturmaktan yücendir.

Cehennemde sevgiliyle olmak, cennette sevgilisiz olmaktan üstündür. Günahkarlarla cehennemde olmak, sevgilisiz cennete götürülmekten daha iyidir.

Sevgilinin aşkıyla meşgul olanı, cehennemde hiçbir işkence incitmez. Cehennem (dûzah), aşk ateşinden yananları yakmaz. Ayrılık acısı çeken âşık, cehennemde azap görmez. Sevgilinin siteminden yanan, cehenneme (dûzaha) giremez.

Cehenneme gamlı olanlar girer.

S.G'de: Cehennem, hamıların yanacağı yerdir. F.G'de: Cehennem, imân ehlini yakan yerdir.

Sevgiliye tamah etmeyen âşık, cehenneme girmez. Cehennem, güzeller sevildiği için cezalandırılan yerdir.

(F):

F.G'de: Cehennem (dûzah), asi olanları cezalandırmak için arzu duyar. Sevgili, kendi kendinden ayrılmayacağı için cehennemden korkmaz. Cehennem mekân olarak F.G'de şöyle geçer: Cehennem, kâfiri imana getirir. Cehennem yakıcıdır. Cehennem, devenin başına gamın konması şartıyla, kâfirlerin kurtulmasına olanak sağlayan yerdir. Cehennem (dûzah), din adamlarının anlattığı ve kişilerce anlaşılması gereken can verici meclistir. Cehennem (dûzah) ateşi, ayrılık ateşinden hem üstündür hem de değildir. Cehennem (dûzah), azap doludur ve kâfirin gireceği yerdir. Cehennem (dûzah), halk tarafından doğru anlaşılmayan yerdir. Halka göre şarap içen cehenneme giremez. Cehennem, vaizlerin doğru ve tam aktardığı bir yer değildir.

S.G'de: Dost olmayan tanıdıkla görüşmek cehennem gibidir. Cehenneme gitmek için dostluk kurmak gerekir. Ayrılık cehenneminde yanmaktan buluşmaya tamah edilmez. Cehennem tehlikesi bilinmez. Cehennemde sevgiliyle olunursa zemheri havası bile mutluluk verir. Sevgilisiz tekrar dirilen âşık, cehennem ehlinden olur.

1.3.Ecel (Merg)

F.G'de: Ecel habercisi, âşığın canı belli belirsiz olduğu için ona ölüm haberi götürmez (g.14/1, s.374). Mecnûn, ecel uykusundadır. Ecel uykusunda olan, feryatlar duyarsa uyanır (g.44/3, s.406). Ecel uykusunda olan, söze can verdiyse o sözler sayesinde uyanır (g.116/3, 480). Ecel peyki Azrail'dir. Gözyaşı selinin girdabı, ecel peykinden daha güçlüdür. Azrail'in geçişini engeller (g.117/2, s.481). Ecel, öldürücü kılıca sahiptir. Ecel celladı her ne kadar hızlı ve keskin olsa da sevgilinin yan bakışının yanında daha güçsüzdür (g.122/6, s.486). Ecel, öldürücü oka sahiptir. Ecel oku, çarh (felek) yayından atılır. Ecelin hızı, sevgilinin kirpiklerinin yanında yavaş kalır (g.153/5, s.517). Sevgili, âşığın âdeta canıdır ve âşığı candan (sevgiliden) sadece ecel ayırır.

(g.169/1, s.534). Ecel, tuzağa düşen âşık için yokluk sahrasına pencere açar (g.249/2, s.620). Ecelin, âşıktan can istemesine itiraz edilir. Çünkü âşık, keman kaşlı güzele canını vermiştir (g.292/7, s.671). Ecelin, görevini yerine getirme zamanı gelmiştir. (g.294/1, s.673). Ecel, içeni öldüren kadehe sahiptir (g.294/3, g.673).

Tîg-i gamzen eyle bürrândur ki cellâd-ı ecel

Tökse kan ta'cîl için tîğünden eyler iltimâs (g.122/6, s.486).

Öyle müstesnâ güzelsen kim sana yohdur bedel

Senden ey cân münkati' kılmaz meni illâ ecel (g.169/1, s.534).

S.G'de: Ölüm anı gelirse ancak o zaman âşık, sevgiliden uzaklaşır (g.2/9). Âşık, sevgilinin ayrılık derdinden ölüme sürüklenir (g.51/8). Ecel, kan döken süngüye sahiptir. Ancak sevgilinin kan dökücü göz kırpmaları ondan daha korkunçtur. (g.70/2). Ölüm, gönlü aşk savaşında olanlara boyun eğdirir (g.94/3). Sadece ölüm kılıcı, âşığın elini, sevgilinin eteğinden ayırır (g.103/2). Ecel, âşığın aşk yaralarının diyetini alır (g.103/5). Ölen âşık, sevgiliyi bin yıl sonra görse dirilip nara atar (g.103/7). Ecel, âşığa ayrılık günü gelirse, kıyamet gününde sevgilinin yanında olmak tercih edilir (g.105/6). Öldürme sözü veren sevgili, ölümden korkmaz (g.136/8). Şair, belki de hiç ölmemiştir (g.146/10). Ecel kılıcının suyuna susayan, o kanda çırpınır (g.161/4). Aşk belası için ölüme gönül verilir (169/9). Ölüm, aşk ateşini alır ve onun yarasını sonlandırır (g.174/8). Sevgilinin sonsuz yolunda giden, ölümden korkmaz (g.260/6). Ölümün, yaralanmaların olmaması istenir (g.313/9). Gönül arzusunun dizginleri, ölüme sürüklenir (g.326/8). Ölüm er geç gelir, ondan kaçılmaz (g.378/8) Âşığın eli ecele değil, can gömleğini yırtmaya gider (g.383/6). Ecel, açılmayan ve bağlanmayan ip gibidir. Âşığın dilini bağlarsa, âşık o zaman aşk hikâyesini anlatmaz (g.386/8). Ölüm kapısını olan dirilir (g.429/5). Ecel oku, âşıkları düşürür (g.487/8). Ölümünün üstünden bin yıl da geçse şairin toprağı aşk kokar (g.515/12). Ecel kılıcı, âşığı yaralar. Sevgilinin ayrılığı, âşığı öldürdüğü için ecelden daha iyidir (g.566/2).

(B):

Âşığı sevgiliden sadece ecel ayırır. Ecel, öldürücü kılıca sahiptir. Ölüm er geç gelir. Aşk ve güzel sevgili için can verilir. Ecel, öldürücü kesin oka sahiptir. Aşk acısını giderir.

F.G'de: Sevgilinin yan bakışı, ecel kılıcından daha güçlüdür. Ecelin hızı, sevgilinin kirpiklerinin yanında yavaş kalır. S.G.'de Sevgilinin kan dökücü göz kırpmaları ecel süngüsünden daha korkunçtur. Sevgilinin sonsuz yolunda giden,

ölümünden korkmaz. Ecel kılıcının suyuna susayan, o kanda çırpınır. Ecel kılıcı, âşığı yaralar. Ecel oku, âşıkları düşürür. Sevgilinin ayrılığı, âşığı öldürdüğü için ecelden daha iyidir.

(F):

F.G'de: Ecel habercisi, âşığın canı belli belirsiz olduğu için ona ölüm haberi götürmez. Mecnûn, ecel uykusundadır. Ecel uykusunda olan, feryatlar duyarsa ve söze can verdiyse uyanır. Ecel, tuzağa düşen âşık için yokluk sahrasına pencere açar. Ecelin, âşıktan can istemesine itiraz edilir. Ecel, içeni öldüren kadehe sahiptir. Ecel oku, felek yayından atılır. Gözyaşı selinin girdabı, ecel peykinden daha güçlüdür.

S.G'de: Ecel, âşığın dilini bağlayan ip gibidir. Ölüm kapısında olan dirilir. Ecel, âşığın aşk yaralarının diyetini alır. Ölen âşık, sevgiliyi bin yıl sonra görse dirilip nara atar. Öldürme sözü veren sevgili, ölümünden korkmaz (g.136/8). Şair, belki de hiç ölmemiştir. Ölüm hiç olmaması dilenir (g.313/9). Âşığın eli ecele değil, can gömleğini yırtmaya gider (g.383/6). Ölümünün üstünden bin yıl da geçse şairin toprağı aşk kokar.

1.4. Kible

F.G'de: Kible, sevgilinin kaşının bükülüşüne doğrudur (g.21/6, s.382). Sevgilinin kaşının bükümünü kiblelerdir (g.23/2, s.384). Sevgilinin kaşı, kiblelerden daha değerlidir ve mihrap, kiblelerden döner (g.163/1, s.528). Kible sevgilinin yüzü olup vahdeti temsil eder (g.170/1, s.535). Kible kaşa benzetilir ve sabah akşam âşığın karşısına çıkar (g.260/7, s.7).

Zâhidâ sen kıl teveccüh gûşe-i mihrâba kim

Kible-i tâ'at ham-ı ebrû-yı dil-berdür mana (g.21/6, s.382).

Ol ham-ı ebrûya kılsam secde her sâ'at n'ola

Kible ile ol ham-ı ebrû berâberdür mana (g.23/2, s.384).

Ey ruhun kible-i cân hâk-i derûn Ka'be-i dil

Reh-i 'aşkunda fenâ ser-hadi evvel menzil (g.170/1, s.535).

S.G'de: Herkesin kendi dininde bir kiblesi var. Âşığın da kiblesi, güzel sevgilisine doğrudur. (g.13/8). Her an putperestlikle yeni bir kibleye gidilir (g.15/2). Tüm putlar sevgiliye benzerse, Müslümanların kiblesi de onlar olabilir (g.206/4). Kible yolculuğu uzun ve dostla (sevgiliyle) yan yanadır. Yüzü mana kiblesinde olan, çöle gitmez. (g.265/3). Kiblesini bulan âşığın (put gibi) güzellerle işi olmaz (g.362/3). Her gün başka kiblede olmak çirkin olacağından, âşık bir başkasına yönelmez (g.384/3).

Sevgili, güzellik k blesidir (g.402/8). Kendine tapmaktan daha iyi bir k ble olması  mit edilir (g.523/8). K bleye bakan yüz h k ms zle ir (g.559/11). Ferhar putları, sevgilinin yüzünün k blesi önünde, Kâbe'deki put gibi ba  aşağı yere d  er (g.562/9). Sevgili hem bir k ble hem de bir put yüzlü güzel olduğu için kâfir ve Müslüman ona bakar (g.596/6). Yürüyen servi boylu güzel, gönül ehlinin k blesi olduğunu söyler (g.622/4).

(B):

Sevgili k bledir. F.G.'de sevgilinin ka ının büklümü k bledir. K ble, sevgilinin yüzü olup vahdeti temsil eder. S.G'de sevgili, güzellik k blesidir. Yürüyen servi boylu güzel, gönül ehlinin k blesi olduğunu söyler. Ferhar putları, sevgilinin yüzünün k blesi önünde, Kâbe'deki put gibi ba  aşağı yere d  er. Sevgili hem bir k ble hem de bir put yüzlü güzel olduğu için kâfir ve Müslüman ona bakar.

Sevgili, k bleden ve diğer şeylerden üstündür. F.G.'de: Sevgilinin ka ı, k bleden daha değerlidir ve mihrap, k bleden döner. S.G'de: Tüm putlar sevgiliye benzerse, Müslümanlar her an onu tercih edebilir. K blesini bulan âşığın (put gibi) güzel y zl lerle içi olmaz.

(F):

F.G'de: K ble, sabah ak am âşığın karşısına çıkar.

S.G'de: Herkesin kendi dininde bir k blesi vardır. K ble yolculuğu uzun ve dostla (sevgiliyle) yan yanadır. Manalar k blesine yönelenler, çöllere gitmez. Her gün başka k blede olmak çirkin olacağından,   ık bir başkasına yönelmez. Kendine tapmaktan daha iyi bir k ble olması  mit edilir. K bleye bakan yüz h k ms zle ir.

1.5. Mihrâb

F.G'de: Mihrap, sevgilinin ka ı gibi bükülüp öne doğru ba  eğmez ve ta a dönüşür (g.12/5, s.371).   ık, mihraba karşı namaza durmak ister. Âşığın mihraba yönelmesi, gerçek   k  terk etmek istediği anlamına gelir (g.18/7, s.379). Zahir mihraba,   ık ise sevgilinin kar ının b k l   ne karşı ibadet eder (g.21/6, s.382). Sevgilinin l tif maddeden oluşan ka ı, mihrapta bulunduğu için mihraba secde etmek vaciptir (g.25/2, s.386). Put kadar güzelin ka ı, mihraptan üstündür (g.28/6, s.390). Zahit; sevgilinin kaçına   ık olup, mihraba bakıp kendi kendine konuşur. Bu sebeple mihrap, ka ın yerini tutar (g.86/2, s.450). Zahidin kendi kendine konuştuğu, namaz surelerini okuduğu yerdir (102/2).   k ehli, sevgilinin ka ının mihrabına secde etmek için meleklerin  dem'e secde etmesini bile istemez (g.109/3, 473). Güzellerin ka ının mihrabına meyletmeyen fakihin cenaze namazı kılınmaz (g.111/2, s.475). Sevgilinin ka ının büklümü, mihraptan daha değerlidir. Sofu onu görse mihraba karşı secde etmez (g.118/2, s.2). Mihrabı

kıbleden döndüren, sevgilinin kavisli kaşıdır. Mihrap kaşa meyillidir (g.163/1, s.528). Âşık, mihrabı seven zahidi sever. Mihrabı seven zahit, âşığın rakibi olamaz (g.170/6, s.535). Zahidin secde ettiği yer, güzellerin kaşının mihrabı değildir ve dinini değiştirmelidir (g.171/4, s.536). Kaş, şekil olarak mihraba benzer. Sevgilinin kirpiği de mihraba karşı namaz kılar (g.181/2, s.547). Âşık, zahidi ayıplayarak onun yüzünü mihraptan çevirir (g.206/8, s.575). Müslümanların dinini yağmalayan göz, mihrap köşesindedir (g.216/5, s.586). Âşık, mihrap köşesine çekilmişken, nergis-i şehla onu kendi hâline bırakmaz (g.254/6, s.254). Fakih, sevgilinin kaşını düşünerek mihraba meyleder (g.292/5, s.671).

Zâhidâ sen kıl teveccüh gûşe-i mihrâba kim

Kıble-i tâ'at ham-ı ebrû-yı dil-berdür mana (g.21/6, s.382).

Mihrâb imiş kaşun ki ana karşı kirpigün

Saf saf gelür kıyâma kılup gamzeni imâm (181/2, s.547).

S.G'de: Put kadar güzel (sevgili), mescidin önünden her geçtiğinde sofuların gözleri kaş mihrabına dikilir (g.8/3). Sevgili sanki mihraptır ve diğerleri onun çevresinde namaza durur (g.26/5). Gönül, sevgilinin varlığını mihrap gibi zikretmiştir (g.130/4). Sevgilinin iki kaşı mihrap gibidir. Namaza gelip de sevgilinin iki kaşının mihrabını gören, kendinden geçip bayılır ve (namazı bırakıp beline) zünnar (bağlamaya) gider (g.137/8). Sevgili, her kimin mihrabı olursa, (o kişi) başını halvetten çıkarmaz (g.166/1). Zındığı bile görse namaza getiren cilveli kaşın nasıl bir mihrap olduğu bilinmez (g.284/3). Sevgilinin iki kaşının arası mihraptır. Âşık orada ibadet ettiği için tüm dünya halkı, onun sözlerine hayrandır (g.363/6). Sevgilinin yüzü, âşığa Müslümanlar şehrinde mihraptır. Moğolların savaşında olursa bile, mihraptan başkası umursanmaz (g.364/4). Âşık mescide giderse, onun mihrabı sevgilinin kaşıdır (g.388/6). Mihrap için bakılan yer, sevgilinin yüzüdür (g.422/3). Sevgilinin yüzü mihrapsa, âşık orada ibadet eder (g.532/2). Âşık namaza durduğunda, sevgili sanki onun mihrabına kapıdır (g.542/7).

(B):

Her ikisinde de sevgilinin kaşı, mihraptır.

Sevgilinin mihrabına ibadet edilir: F.G.'de: Âşık, mihraba karşı namaza durmak ister. Âşığın mihraba yönelmesi, gerçek aşkı terk etmek istediği anlamına gelir. Sevgilinin kaşı mihrapta olduğundan, mihraba secde etmek vaciptir. Zahir mihraba, âşık ise sevgilinin karşının bükülüşüne karşı ibadet eder. Aşk ehli, sevgilinin kaşının

mihrabına secde etmek için meleklerin Âdem'e secde etmesini bile istemez. Aynı zamanda Müslümanların dinini yağmalayan göz, mihrap köşesinde olduğundan dini etkiler. Sevgilinin kirpiği de mihraba karşı namaz kılar. S.G.'de: Sevgili sanki mihraptır ve diğerleri onun çevresinde namaza durur. Âşık mescide giderse, onun mihrabı sevgilinin kaşındır. Sevgilinin yüzü mihrapsa, âşık orada ibadet eder. Âşık namaza durduğunda, sevgili sanki onun mihrabına kapıdır. Gönül, sevgilinin varlığını mihrap gibi zikretmiştir. Âşık, sevgilinin iki kaşının arasındaki mihrapta ibadet ettiği için tüm dünya halkı, onun sözlerine hayrandır. Zındığı bile görse namaza getiren cilveli kaşın nasıl bir mihrap olduğu bilinmez.

Dini etkiler: F.G'de: Zahidin secde ettiği yer, güzellerinin kaşının mihrabı değildir ve onlar dinini değiştirmelidir. Müslümanların dinini yağmalayan göz, mihrap köşesindedir. Fakih, sevgilinin kaşını düşünerek mihraba meyleder. Sofu onu görse mihraba karşı secde etmez. S.G.'de: Put kadar güzel (sevgili), mescidin önünden her geçtiğinde sofuların gözleri kaş mihrabına dikilir. Namaza gelip de sevgilinin iki kaşının mihrabını gören, kendinden geçip bayılır ve (namazı bırakıp beline) zünnar (bağlamaya) gider. Sevgilinin yüzü, âşığa Müslümanlar şehrinde mihraptır.

(F):

F.G'de: Mihrâb, baş eğmez ve taşa dönüşür. Mihrap, kaşa meyillidir. Âşık, mihrabı seven zahidi sever. Mihrabı seven zahit, âşığın rakibi olamaz. Güzellerin kaşının mihrabına meyletmeyen fakihin cenaze namazı kılınmaz. Âşık, mihrap köşesine çekilmişken, nergis-i şehla onu kendi hâline bırakmaz.

S.G'de: Put kadar güzelin kaşı ve büklümü, mihraptan üstündür. Moğolların savaşında olursa bile, mihraptan başkası umursanmaz. Sevgili, her kimin mihrabı olursa, (o kişi) başını halvetten çıkarmaz.

1.6. Mug (Pîr-i Mugân)

F.G'de: Pîr-i mugâna hizmet edilirse doğru yola gidilip maneviyat kazanılır (g.23/8, s.384). Pîr-i mugân, sâkiye kadehi nasıl tutacağına dair bilgi verir (g.58/2, s.421). Pîr-i mugân, mağfiret kapısı için yeminler eden mürşittir (g.85/3, s.449). Pîr-i mugân, mürşid-i kâmil olup akli başında olanları mecliste tutar (g.262/5, s.635). Keramet sahibidir ve şarap içenleri kötöleyen zahitleri yıkar (g.287/6, s.665). Pîr-i mugân, tarikat yolunda işlenen kusurları affedendir (g.289/7, s.668).

Ey Fuzûlî menzil-i maksûda yetsem nî 'aceb

Hidmet-i pîr-i mugân irşâdı reh-berdür mana (g.23/8, s.384).

‘Afv eder hizmetde her noksânumuz pîr-i mugân

Ey Fuzûlî cânımız ehl-i kemâlün sadkası (g.289/7, s.668).

S.G’de: Muglar; put yüzlü, gönül alan sevgiliyi görse Ferhar’da putlara hizmet etmez (g.19/5).

(B):

Benzerlik yoktur.

(F):

F.G’de: Pîr-i mugâna hizmet edilirse doğru yola gidilip maneviyat kazanılır. Pîr-i mugân, sâkîye kadehi nasıl tutacağına dair bilgi verir. Aynı zamanda mağfîret kapısı için yeminler eden, mürşid-i kâmil olup aklı başında olanları mecliste tutan, keramet sahibi, şarap içenleri kötüleyen zahitleri yıkan, tarikat yolunda işlenen kusurları affedendir.

S.G’de: Put yüzlü sevgiliyi görse Ferhar’da putlara hizmet etmezler.

1.7.Tersâ

F.G’de: Tersâ-beçe Müslüman olmuştur. İslâm’a kötü özellik getiren gibi görünse de tersâ-beçe düşlerdeki güzeldir (g.67/5, s.431). Tersâ-beçe, âşığın gözünün perdesine makam tutup ona gaybdan ilham verendir (g.109/6, s.473) (Tarlan, 2013: 287).

Derdüm oldur kim Müselman olmuş ol tersâ-beçe

Küfre olan zulmler ta’nı bugün İslâmadur (g.67/5, s.431).

Perde-i çeşmüm makâm etmişdi bir tersâ-beçe

Olmadın mehd-i Mesîhâ dâmen-i Meryem henûz (g.109/6, s.473).

S.G.’de: Hristiyanlar, kendi dininde bir kibleye sahiptir (g.13/8)

(B): Hristiyanlıktan gelir.

(F):

F.G’de: Tersâ-beçe Müslüman olmuştur. Düşlerdeki güzeldir, âşığa ilham verendir. S.G’de Hristiyanlar, kendi dininde bir kibleye sahiptir.

1.8.Tövbe

F.G’de: Şarap, tövbeden üstündür. Tövbeden bile tövbe edilir (g.54/2, s.417). Halka göre; şarap içen tövbe etmelidir. Gerçekte ise şarap içenler gerçek aşktan menedilmiş olur (g.85/6, s.449). Aşk ve şaraba tövbe edilir. Böylece hile ve riyakarlık anlaşılır. Tövbe etmek, vazgeçmektir. Gerçek aşktan vazgeçen riyakâr olur (g.124/5, s.488). Hakiki aşktan (şarap ve sevgiliden) vazgeçen tövbe etmelidir (g.154/6, s.518). İbadetler, riyakârlık içinde yapılırsa tövbe edilir (g.167/7, s.532).

Dün Fuzûlî sehv edüp geçmiş mey ü mahbûbdan

Tövbe edüp bu yaman işden peşimân olsa yeg (g.154/6, s.518).

Ey Fuzûlî eyle tâ'at-ı riyâyî terkini

Tövbe kıl min-ba'd meşgûl-i menâhî olmagıl (g.167/7, s.532).

S.G'de: Put gibi güzel sevgili vefasız olduğundan, puta tapanların tövbe edip tapmaktan vazgeçme olasılığı vardır (g.23/5). Tatlı dillilerin dudaklarını istemek; birçok müminin tövbesini kırar, onları yemininden döndürür (g.41/5). Âşığın tövbesi dayanıksızdır (g.53/8). İnsanlar, Şaban ayında günahları için tövbe eder (g.54/3). Tövbe, aşk yolunda taş gözyaşı akıtır (g.71/2). Âşık, ölmek pahasına aşkından tövbe etmez (g.104/11). Sufi mürşit olmayanı beğenmediği için âşıkların mezhebinde tövbe bozulur, yeminden dönülüp şarap yudumlanır (g.201/10). Âşığın adı, aşkla değiştiği için tövbe etmesi istenir. Adı nam saldıği için, tövbe etmenin anlamı kalmaz (g.211/7). Ramazan'da gül esintilerini alan kişiler, tövbelerini bozar (g.226/3). Zavallı âşık, yüz kere tövbe de etse güzelin yüzünü seyretmekten vazgeçmez (g.242/7). Heyecan veren tatlı dilli sevgili, boğazda tövbeyi acılaştırıp bozar (g.316/9). "Aşkından tövbe et." denilirse, o öğüt dinlenmemelidir. (g.336/13). Âşık, seher bülbülü gibi tek başına evin üstüne tövbeyle gelir (g.356/1). Tövbesini bozan âşık, sarhoş gibidir (g.366/1). Tövbe eden âşık, şarap içmek ister (g.389/3). Yaşlılar tövbe etmezken, gençlerden de istenmemelidir (g.395/5). Âşığın tövbe ve sakınganlığı, sevgilinin aşkından hurafe olur. Âşık, sakınganlık konusunda tövbe etmekten kaçınmak ister (401/3). Tövbesini bozan âşık, mahallenin pirinin ona tövbeden bahsetmesini istemez (g.410/4). "Dostun (sevgilinin) gamından tövbe et." demek, bir öğüt değildir (g.410/6). Tövbe edebilmek zordur. Tövbeyi bozmamak için tövbe edilemez (g.411/11). Âşık, tövbe edemediği için sakınganlar tarafından kınanmak istemez (g.416/2). Sevgiliyi düşünen âşığa tövbe etmesi söylenir. Büyük günahlardan sayıldığından buna tövbe edilmez (g.431/5). Sarhoşlara şarap dağıtan sâkî görölse, tövbeden tövbe edilir (g.451/3). Servi gibi salınan sevgiliden bahsetmek hakkında tövbe edilir (g.461/3). Şairin sofuluktan tövbe etmesinin sofular tarafından bilinmesi istenir (g.507/8). Şarap ve şarkıcı, sevgilinin yakınından olursa âşık tövbesini bozar (g.524/8). Çin'in ressamı, ya sevgilinin güzel yüzünü gördüğü gibi çizmeli ya da mesleğine tövbe etmelidir (g.542/3). Peri yüzlü sevgili örtünmezse, Sûfi'nin tövbesini ziyan eder (g.547/2). Sevgilinin güzel yüzünün nüshasını gören ressam, işinden tövbe eder (g.547/5). Sevgili, gençlerle ve rintlerle oturacaksa

âşıklar da zahitlik ve pirlikten tövbe eder (g.575/9). Eğer sevgiliye bakmak yasaksa, âşık da yasaklardan dönmemeye tüm ömür tövbe eder (g.635/5).

(B):

Gerçek aşk için tövbe edilmez. Tövbe eden, aşktan vazgeçmiş sayılır. Tövbeden de tövbe edilir. Âşığın tövbesi dayanıksızdır. Tövbe bozulur, sevgiliden vazgeçilmez.

(F):

F.G'de: İbadetler, riya içinde yapılırsa tövbe edilir. Hile ve riyakârlığın anlaşılması amacıyla aşk ve şaraba tövbe edilir. S.G'de: Puta tapanların tövbe etme olasılığı vardır. İnsanlar, Şaban ayında günahları için tövbe eder. Tövbe, aşk yolunda taşa gözyaşı akıttır. Âşık, seher bülbülü gibi tek başına evin üstüne tövbeyle gelir. Âşık o yaşta tövbe etmezken gençlerden tövbe edilmesi beklenemez. Şairin sofuluktan tövbe etmesinin, sofular tarafından bilinmesi istenir.

Sevgilinin güzel yüzü, görüldüğü gibi çizilmezse mesleğe tövbe edilmelidir. Sevgilinin güzel yüzünün nüshasını gören ressam, işinden tövbe eder.

Sevgiliyi düşündüğü için âşığa tövbe etmesi söylenir. Dostun (sevgilinin) gamından: “Tövbe et.” demek, bir öğüt değildir. Âşığın adı, aşkla değiştiği için ondan tövbe etmesi istenir. Adı nam salan, tövbe etmese de olur. Âşığın tövbesi, sevgilinin aşkından hurafe olur. Tövbe edemediği için sakınganlar tarafından kınanmak istemez. Tövbeyi bozmamak için tövbe edilmez. Tövbisini bozan âşık, mahallenin pirinin ona tövbeden bahsetmesini istemez. Sevgili, gençlerle ve rintlerle oturacaksa âşıklar da zahitlik ve pirlikten tövbe eder.

İKİNCİ BÖLÜM

CEMİYET (İÇTİMAİ HAYAT)

2.1. Hakîm

F.G'de: Âşığa ne iyi geleceğini hakîm bilir (g.3/6, s.361). Hükemâ, miraca göre altta olan bir fırkadır (g.5/4, s.363). Hakîmlere göre şarap, âb-ı hayattır (g.20/7, s.381). Hakîme ilâhî aşkı terk etmemesi için tavsiyede bulunulur (g.133/6, s.497). Hakîm, kıyamete inanmaz (g.172/6, s.537). Âşık, hakîm tarafından aşk derdinin halka açıklanmasını istemez (g.177/1, s.543). Âşık, hakîmin onu derdiyle baş başa bırakmasını ister (g.177/2, s.543). Âşık, kendi derdinin hakîmce dertsiz insanlara anlatılmasını istemez (g.177/3, s.543). Hakîm, âşığın aşk derdini artırır (g.177/4, s.543). Âşık, hakîmin kıyameti inkâr etmesini istemez (g.177/5, s.543). Hakîm, aşk acısını bilmez (g.177/6, s.543). Hakîm, aşk acısı çekenleri iyileştiremez (g.177/7, s.543). Hakîme dertler açılır (187/4).

Hakîme nefy-i kıyâmet hatâsını bildir

Kıyâm göster ana i'tikâdın et zâ'il (g.172/6, s.537).

Çekmeyince çâre-i derdümde zahmet bilmedün

Kim olur dermân-ı derd-i 'aşk düşvâr ey hakîm (g.177/6, s.543).

S.G'de: Âşık, hakîme derdinin dermanının sevgili olup sabır olmadığını söyler (g.95/3). Hakîmin akli başından, gönlü elden gider (g.112/9). Aşk, hakîmin elinden aklın dizginini alıp götürür (g.276/11). Eğer Eflatun (Platon), bir hakîm (için) aşk hastalığına tutulsa, onun gizli sırlarının üstünden sonunda perde düşer ve onun aşkı ortaya çıkar (g.332/12). Bilge, öğüt almak istemeyen soytarının işini yürütemez (g.350/9). Âşık, kendine çare bulup dostu mecbur olduğundan ve öğüt tutamayacağını düşündüğünden hakîmin kendisine öğüt vermesini istemez (g.394/3). Âşığın derdi, hakîmin ilacıyla iyileşmez (g.431/4). Aşk yolu, bilgelerin yolu olmaz. Ancak hasta gözler, bilgenin elinden gönülleri çalar (g.432/10). Bilgeye denizdeki geminin iki çıkış yolu olmadığı ya hep kazanmanın ya da hep yenilmenin gerekeceği söylenir (g.456/4). Hakîmin öğüdü, âşığı artık etkilemez (g.552/8). Hakîme, akıldan daha iyi bir kalkan gerekir (g.620/11).

(B):

F.G'de: Aşk acısı çekenleri iyileştiremez. Âşığın aşk derdini artırır, S.G'de: Hakîmin öğüdü, âşığı artık etkilemez, onu iyileştiremez.

(F):

F.G'de: Hakîme, ilâhî aşkı terk etmemesi için tavsiyede bulunulur. Hakîm, kıyamete inanmaz. Âşık, hakîmin kıyameti inkâr etmesini istemez. Hükemâ, miraca göre altta olan bir fırkadır. Çeng ile def, bezm konunu bozulursa hakîmin kapısına gitmez. Hakîmlere göre şarap, âb-ı hayattır. Âşık, hakîm tarafından aşk derdinin halka ve dertsiz insanlara açıklanmasını istemez. Âşık, hakîmin onu derdiyle baş başa bırakmasını ister. Hakîm, aşk acısını bilmez. Âşık, hakîmi görse ona derdini anlatır.

S.G'de: Âşık, hakîme derdinin dermanının sevgili olup sabır olmadığını söyler. Hakîmin aklı başından, gönlü elden gider. Ancak hasta gözler, bilgenin elinden gönülleri çalar. Hakîme âşık olanın gizli aşkı er geç ortaya çıkar. Bilge, öğüt almak istemeyen soytarının işini yürütemez. Aşk yolu, bilgelerin yolu olmaz. Bilgeye denizdeki geminin iki çıkış yolu olmadığı ya hep kazanmanın ya da hep yenilmenin gerekeceği söylenir. Hakîme, akıldan daha iyi bir kalkan gerekir.

2.2. 'İşret

F.G'de: İşret mazmunu kullanılmamıştır.

S.G'de: Başkaları içki âleminde, âşık ise sevgiliyle baş başa iken huzurludur (433/3).

2.3. Mugânnî

F.G'de yer almamaktadır.

S.G'de: Sevgili, mecliste konuşmaya başlarsa şarkıcı da şarkılarını kısa kesmelidir.

2.4. Nakş

F.G'de: Şîrîn'in resminin taşa çizilmesi cahilliktir. Nakıştaki kişi, Şîrîn'i görünce ona âşık olup Ferhat için rakip olacaktır (g.31/1, s.393). Nakş-ı zâ'îl gelip geçen durumlar veya şekiller olup bunlara değer verilmemelidir (g.51/6, s.51). Nakış, paranın üzerindeki yazıyı temsil eder. Bu yazılar, âşığın hasır üzerinde yattığında vücuduna nakşolan çizgilere benzetilir. Sonuç olarak bu nakışlar, onun aşk hükümdarı olduğunu ve itibar gördüğünü gösterir (g.52/5, s.415) (Tarlan, 2013: 162). Sabah, feleğin sayfasına her gün sevgilinin yanağının nakşını çeker (g.55/4, s.418). Tavla, zulümden oluşan nakşa, zulüm yazısıyla doludur (g.61/4, s.424). Âşığın âhından, sevgilinin suyla dolu gönlü dalgalanmış ve dalgaların üzerinde çizgilerden nakışlar oluşmuştur. Bu

nakışlara pek inanılmaz. Çünkü su üzerindeki yazılar kalıcı değildir (g.63/3, s.426). Âşığın yüzünde gönlünün kanlı yazısı, şekli vardır. Bu nakış, onun gizlenmiş sırrını ortaya çıkarır. Bu kanlı nakış, âşığın aşk acısıyla dolu kirpikleri çeker. Kirpikler kana bulanmış olan bir kalem, kanlı gözyaşları da aşkının acıyla dolu alâmetidir (g.67/4, s.431). Suretlerle dolu kilise veya evlerin resimlerini gören âşığın hayreti artar. Bu nakışları çok fazla görüp de aşk acısıyla dolu gözlerinin açılmasını istemez (g.101/3, s.465). Ferhat'ın feryadından, dağa çizilen Şîrîn'in resmi bile etkilenmiş ve onun adına imdat için bağırır (g.123/3, s.487). Âşık, içtenlikle dolu sayfanın nakşında onun (peygamberin) adı yazdığı için iftihar eder (g.132/5, s.496). Vefalı âşığa aşkın nakışı verilir (g.135/4, s.499). Âşık, sevgilinin nakşından başka her şeyi mahvetmiştir. Yani, mâsivâdan tamamen çekilmiştir (g.162/7, s.527). Dünya arzularından oluşan sayfada bekayla ilgili bir nakış, yazı yoktur. Çünkü beka kalıcı, dünya arzuları ise geçicidir. (g.173/5, s.538). Âşığa göre, duvarlara resmi asılan Ferhat âşık değildir. Çünkü gerçek âşık evde durmaz, kendini çöllere atar (g.198/5, s.564). Dünya, büyümlü nakışlarla, yazılarla doludur. Elest Bezmi'nden buraya düşen hilelerle karşılaşılır (g.209/4, s.578). Şîrîn'in resminin olduğu dağdan Ferhat ayrılamaz. Bu nakış sayesinde Ferhat, Şîrîn ve nakış birbirine bağlıdır (g.213/5, s.583). Aşk acısıyla akan gözyaşları dalgalara benzer. Âşığın gözünün perdesine sevgilinin kılıcının cevheri nakşedilmiştir. Böylece kılıçtan oluşan nakış, gözyaşıyla dolu dalganın parıltısına benzer (219/3, s.589). Âşığın gönlünde bulunan kanların yüzündeki levhaya yansıyan nakışları, onun aşkının kanıtını gösterir. Âşığın aşkla dolu kanlı gözyaşları birer nakıştır. Gönlün her nakışı, ressamını belli eder (g.221/4, s.591). Feleğin sayfaları, yıldızların çizgisini nakşetmiştir. Felekteki yıldız çizgileri, onların dönerken oluşturduğu yörüngeye dönüşür (g.251/2, s.623). Allah'ın yarattığı yerde kalbe de bir nakış yansımalıdır. Yani sadece bir sevgili olmalıdır (g.275/8, s.651).

Gönlün âhumdan terahhum sûretin gösterdi lîk

Mevcden su nakşına çoh etmek olmaz i'timâd (63/3, s.426).

Perde-i çeşmümde nakş-ı cevher-i tîgün senün

Mevce benzer kim dutar tahrîk ile deryâ yüzün (219/3, s.589).

S.G'de: Sevgilinin yüzündeki nakışı görmeye ancak âşığın gözü yeter (g.17/6).

Âşık gitmeye kalkarsa yüreğine sevgilinin resmi işlenir (g.23/2). Gönül aynası, sevgili harici nakışlardan temizlenmelidir. Sevgilinin nakışları, Hak yoluna götürür (g.55/11). Âşığın gönlünden birçok düşünce gelip geçse de sevgilinin nakışı silinmez (g.56/8).

Sevgilinin yüzünün nakşı, duvar nakşı gibidir (g.59/4). Âşıklık konusunda iddia edenler, sevgilinin nakşını (yüzünü) görse, dîvânelerin elbiselerini niye parçaladığını anlar (g.61/2). Taşın üzerindeki nakış nasıl silinmezse, âşığın yüreğinin içindeki sevgi de silinmez (g.65/2). Akıldan bütün alem silinse de yüzük kaşının nakşı (olan) aşk silinmez. (g.86/4). Gönül, sevgilinin adını nakşeder (g.130/4). Sanki âşığın zayıf vücudu, sevgilinin (ince) belinden alınan bir resimdir (g.151/10). Sevgilinin yüzünü güzelce süsleyen, onun için dünyada ne kargaşalar çıkarmıştır (g.154/5). Sevgilinin sözünün yüzük kaşından (mühründen), vefa nakşını biri götürür (g.175/1). Aşkta söz söyleseler de etki etmeyeceği için duvarda nakşın bulunmasıyla bir kişinin farkı yoktur (g.200/9). Yürekteki aşkın tasviri, taş üzerine işlenen nakış gibi olduğundan tufanla bile silinmez (g.265/9). Taşa (işlenen) nakşın (silinip) gitmediği gibi (sevgiliye duyulan) sevgi (de) bir mühür (gibi silinmez). (g.266/10). Sevgilinin hayali, gönülde tasavvur edilir (g.269/9). Başka gönüllere de nakşı tasavvur edilen sevgili, başkalarını da etkiler. Onun nakşı, her gün daha da güzelleşir (g.272/1). Sevgilinin yüzünün nakşı o kadar güzel ve parlaktır ki meşşatenin arına dokunduğundan onun yüzünü süslemez (g.280/5). Sararmış yanakta hüznün izleri bulunur. Onların birinin bile anlatılması uzun süreceğinden okumak gerekir (g.284/6). Âşık var olduğu sürece, sevgilinin resmini taşlara kazır (g.308/8). Sevgilinin nakşı, Anadolu ve Çin’de bile bulunmayacak kadar harikadır (g.345/10). Hamamın kapısındaki nakışlar haricinde, sevgili bir insansa inanılır (g.358/5). Âşık, güzellere bakmazsa onun resimdeki duvar olduğu gerçeğine hazırlanılmalıdır (g.387/6). Âşık, gönül köşkü içinde nakşa sahip olduğundan görünen nakışları kıskançlık suyuyla yıkar (g.389/5). Sevgili ayağa kalkınca onun nakşı, âşığın yüreğine oturur (adını gönlüne kazır). (g.394/2). Varlığının görünüşü, resim gibidir (g.412/4). Âşığın okuduğu nakış, sevgili hakkında söylediği güzellik, herkesin okuduğundan değildir (g.413/2). Halının nakşı, baş ve göz giderse âşık gitmez (g.441/7). Sevgilinin nakşı, âşığın hayalinden ayrılmaz (g.471/1). Sevgiliye benzeyen resim, Mani’nin elinden gelmezse sevgili tarafından kusur bulunur (g.485/3). Varlığın ressamı, bütün resimleri görülmesi ve tasavvur edilenlere tapılması için çizmiştir (g.524/10). Fikir duvarına nakış çizilirse, yüz de ahiret ve dünyadan duvara yönelir (g.528/9). Felek, baştan beri kimseyi (sevgili gibi/güzel) nakşetmemiştir (yaratmamıştır). (g.542/6). Âşığın gönlünde gece gündüz sevgilinin nakşı vardır (g.553/9). Sevgilinin gamzesinin âşığın gönlünü alıp götürdüğü yerde âşık, duvarın resmi gibi sevgilisiz kalmıştır (g.564/5). Sevgili, evrenin nakışları arasında güzel

görünen her şeyden daha ayrıcalıklıdır (g.577/5). Âşık nereye baksa sevgilinin yüzünün nakşını görür (g.581/4).

(B):

Her ikisinde de sevgili, bir nakıştır.

F.G'de: Nakışlar, sevgilinin aşk hükümdarı olduğunu ve itibar gördüğünü gösterir. Âşık, sevgilinin nakşından başka her şeyi mahvetmiştir. Yani, mâsivâdan tamamen çekilmiştir. Allah'ın yarattığı yerde kalbe de bir nakış yansımalıdır. Orada sadece bir sevgili olmalıdır. Vefalı âşığa, aşkın nakışı verilir. Şîrîn'in resminin taşta çizilmesi, cahilliktir. Nakıştaki kişi, Şîrîn'i görünce ona âşık olup Ferhat için rakip olacaktır. Şîrîn'in resminin olduğu dağdan Ferhat ayıramaz. Bu nakış sayesinde Ferhat, Şîrîn ve nakış birbirine bağlıdır.

S.G'de: Sevgilinin yüzündeki nakış görmeye ancak âşığın gözü yeter. Âşık gitmeye kalkarsa yüreğine sevgilinin resmi işlenir. Sevgilinin nakışları, Hak yoluna götürür. Âşığın gönlünden birçok düşünce gelip geçse de sevgilinin nakışı silinmez. Sevgilinin yüzünün nakışı, duvar nakışı gibidir. Taşın üzerine silinen nakış nasıl silinmezse âşığın yüreğinin içindeki sevgi de silinmez. Gönül, sevgilinin adını nakşeder. Sevgilinin hayali, gönülde tasavvur edilir. Başka gönüllere de nakış tasavvur edilen sevgili, başkalarını da etkiler. Onun nakışı, her gün daha da güzelleşir. Sevgilinin yüzünün nakışı, o kadar güzel ve parlaktır ki meşşatenin arına dokunduğundan onun yüzünü süslemez. Sevgilinin nakışı, Anadolu ve Çin'de bile bulunmayacak kadar harikadır. Sevgili ayağa kalkınca onun nakışı, âşığın yüreğine oturur (adını gönlüne kazır). Varlığının görünüşü, resim gibidir. Sevgilinin nakışı, âşığın hayalinden ayrılmaz. Sevgiliye benzeyen resim, Mani'nin elinden gelmezse sevgili tarafından kusur bulunur. Varlığın ressamı, bütün resimleri görülmesi ve ressama tapılması için çizmiştir. Sevgili, evrenin nakışları arasında güzel görünen her şeyden daha ayrıcalıklıdır. Âşık nereye baksa sevgilinin yüzünün nakşını görür.

Her ikisinde nakış, âşığın acısını simgeler.

F.G'de: Gözyaşı, acı, feryat ile nakış ilişkisiyle ilgili olarak; âşığın âhından, sevgilinin suyla dolu gönlü dalgalanmış ve dalgaların üzerinde çizgilerden nakışlar oluşmuştur. Bu nakışlara pek inanılmaz. Çünkü su üzerindeki yazılar kalıcı değildir. Aşk acısıyla akan gözyaşları dalgalara benzer. Âşığın gözünün perdesine sevgilinin kılıcının cevheri nakşedilmiştir. Böylece kılıçtan oluşan nakış, gözyaşıyla dolu dalganın parıltısına benzer. Âşığın gönlünde bulunan kanların yüzündeki levhaya yansıyan nakışları, onun aşkının kanıtını gösterir. Âşığın aşkla dolu kanlı gözyaşları birer nakıştır.

Âşığın yüzünde gönlünün kanlı yazısı, şekli vardır. Bu nakış, onun gizlenmiş sırrını ortaya çıkarır. Bu kanlı nakış, âşığın aşk acısıyla dolu kirpikleri çeker. Kirpikler kan bulanmış olan bir kalem, kanlı gözyaşları da aşkının acıyla dolu alametidir. Ferhat'ın feryadından, dağa çizilen Şîrîn'in resmi bile etkilenip onun adına imdat için bağırır.

S.G'de: Âşıklık konusunda iddia edenler, sevgilinin nakşını (yüzünü) görse, dîvânelerin elbiselerini niye parçaladığını anlar. Sararmış yanakta hüznün izleri bulunur. Onların birinin bile anlatılması uzun süreceğinden okumak gerekir. Sanki âşığın zayıf vücudu, sevgilinin (ince) belinden alınan bir resimdir

(F):

F.G'de: Nakş-ı zâ'îl, gelip geçen durumlar veya şekiller olup bunlara değer verilmemelidir. Tavla, zulümden oluşan nakşa, zulüm yazısıyla doludur. Âşık, içtenlikle dolu sayfanın nakşında onun (peygamberin) adı yazdığı için iftihar eder. Dünya arzularından oluşan sayfada bekayla ilgili bir nakış, yazı yoktur. Çünkü beka kalıcı, dünya arzuları ise geçicidir. Dünya, büyümlü nakışlarla, yazılarla doludur. Elest Bezmi'nden buraya düşen hilelerle karşılaşır. Feleğin sayfaları, yıldızların çizgisini nakışetmiştir. Felekteki yıldız çizgileri, onların dönerken oluşturduğu yörüngeye dönüşür. Suretlerle dolu kilise veya evlerin resimlerini gören âşığın hayreti artar. Âşığa göre, duvarlara resmi asılan Ferhat âşık değildir. Çünkü gerçek âşık evde durmaz, kendini çöllere atar.

S.G'de: Gönül aynası, sevgili harici nakışlardan temizlenmelidir. Akıldan bütün alem silinse de yüzük kaşının nakşı (olan) aşk silinmez. Sevgilinin sözünün yüzük kaşından (mühründen), vefa nakşını biri götürür. Aşktan söz söyleseler de etki etmeyeceği için duvarda nakşın bulunmasıyla bir kişinin farkı yoktur. Yürekteki aşkın tasviri, taş üzerine işlenen nakış gibi olduğundan tufanla bile silinmez. Taşa (işlenen) nakşın (silinip) gitmediği gibi (sevgiliye duyulan) sevgi (de) bir mühür (gibi silinmez). Âşık var olduğu sürece, sevgilinin resmini taşlara kazır. Hamamın kapısındaki nakışlar haricinde sevgili bir insansa inanılır (g.358/5). Âşık, güzellere bakmazsa onun resimdeki duvar olduğu gerçeğine hazırlanmalıdır. Âşık, gönül köşkü içinde nakşa sahip olduğundan görünen nakışları kıskançlık suyuyla yıkar. Âşığın okuduğu nakış, sevgili hakkında söylediği güzellik, herkesin okuduğundan değildir. Halının nakşı, baş ve göz giderse âşık gitmez. Fikir duvarına nakış çizilirse, yüz de ahiret ve dünyadan duvara yönelir. Felek, baştan beri kimseyi (sevgili gibi/güzel) nakşetmedi (yaratmadı). Âşığın gönlünde gece gündüz sevgilinin nakşı vardır. Sevgilinin gamzesinin, âşığın gönlünü alıp götürdüğü yerde âşık, duvarın resmi gibi sevgilisiz kalmıştır.

2.5. Nakkâş

F.G'de: Sabah ressamı, şarap içen sevgiliyi resmetmelidir (g.95/5, s.459). Âşık, kalemini kıran ressam gibidir (g.175/4, s.541). Gönlün her nakışı, ressamını belli eder (g.221/4, s.591). Ressam; sevgilinin yüzünü görse hayrete düşeceği için, kendisi resme dönüşür (g.264/2, s.637).

Çek sabûhı subh nakkâşına 'arz-ı 'âriz et

Böyle çeksün ger felek levhine bir sûret çeker (g.95/5, s.459).

Ne zîbâsan ki sûret bağlamaz tasvîr-i ruhsârûn

Tahayyür sûret eyler suretün çekdükde nakkâş (g.264/2, s.637).

S.G'de: Sabah (bahar) ressamı, çimenliği süsler (g.44/2). Sevgili ayvan süsü olduğu için onun sarayının duvarına ressam gerekmez. (g.146/4). Sevgilinin yüzünü gören nakkaş, resimleri elinden atar (g.304/5). Hiçbir ressam, sevgilinin yüzü kadar güzelini çizemez (g.375/6). Varlığın ressamı, bütün resimleri görülmesi ve ressama tapılması için çizmiştir (g.524/10). Ressam, sevgilinin yüzünün güzelliğini görse işini bırakır (g.547/5).

(B):

İkisinde de sabah, ressama benzetilmiştir.

Sevgili, nakkaş işinden eder: F.G'de: Âşık, kalemini kıran ressam gibidir. S.G'de: Nakkaş, sevgiliyi görse resimleri elinden atar. Ressam, sevgilinin yüzünün güzelliğini görse işini bırakır. Onu görseler hayrete düşerler.

Sevgili, nakkaş için çizilmeye değerdir. F.G'de: Sabah ressamı, şarap içen sevgiliyi resmetmelidir. S.G'de: Hiçbir ressam, sevgilinin yüzü kadar güzelini çizemez.

(F):

F.G'de: Gönlün her nakışı, ressamını belli eder.

S.G'de: Sevgilinin sarayının duvarına ressam gerekmez. Varlığın ressamı, bütün resimleri görülmesi ve ressama tapılması için çizmiştir.

2.6. Nâme

F.G'de: Gönül derdinin imlası için başlıktır (g.67/2, 431). Mektup (nâme), sevgilinin dudağından çıkan habere nazaran önemsizdir (g.230/2, s.601). Nâme, dünya işlerinin yazıldığı defterdir, aşk sözünden oluşur (g.260/4, s.633). Nâme, melek tarafından amellerin yazıldığı defterdir (g.267/3, s.640).

Nâme vü kâsîd peyâmıyla hoş olmaz hâtırum

Öz lebünden lehce-i güftârûn eyler ârzû (g.230/2, s.601).

Şerha bir gün kıldugun bî-dâdı çekmez haşre dek

Ol melek kim yazmak ister nâme-i a‘mâlünü (g.267/3, s.640).

S.G.’de: Tanıdık kuşun, kanadıyla sevgiliden güzel kokan mektup getirme ihtimali vardır (g.64/2). Ulağın getirdiği mektubun güzel kokan başında ne olduğu merak edilir (g.64/4). Âşık ve sevgilinin aşk hikâyesinin birkaçı bile mektuba sığmayacağından hikâyeyi kısaca anlatmak gerekir (g.64/11). Mektubun başındaki mühür, gül suyu şişesinin kapağı gibi kokar (g.80/3). Âşığın sevgiliye yazdığı her gazeli, içinde bir hâlin biçimi bulunan mektuptur. Sevgiliye ulaşmayan mektubu yazmanın yararı yoktur (g.105/7). Şairin ayrılık hikayesi, kimse tarafından duyulmamıştır (g.152/11). Sevgilinin mektubunu teslim etmeye karşılık onun hoş kokan saçı gelir (g.181/4). Aktarın dükkanında bile şairin mektubundaki (şiiirlerindeki) o misk kokudan yoktur. Onun şiiirlerinin kokusunu herkes bilir (g.201/13). Âşık, sevgiliye haber götüren ulağın yerine elçi olmak ister (g.349/9). Sevgilinin güzellik mektubunun bilge ve cahile okunmasıyla onun adı, yaşlı ve gencin diline düşürülür (g.399/2). Şairin ayrılık mektubunun sevgiliye gitmemesine şaşılır (g.521/11). Âşık, sevgiliye peyderpey bin mektup yazar. Sevgilinin cevapları acı olsa da âşığa şeker gibi gelir (g.562/12). Sevgili barışma umuduyla bir kez cevap verse, gönül yakan sevgiliye mektup yazan âşığın kalemi, inci saçar (gözyaşı döker) (g.601/4). Şairin sevda defterini yazan kişiye sakınganlık defterinin silinip atılması söylenmelidir (g.627/6).

(B):

F.G’de: Nâme, aşk sözünden oluşur. Gönül derdinin imlası için başlıktır S.G’de: Âşığın sevgiliye yazdığı her gazeli, içinde bir hâlin biçimi bulunan mektuptur. Nâmenin başı merak edilir.

(F):

F.G’de: Mektup (nâme), sevgilinin dudağından çıkan habere nazaran önemsizdir. Dünya işlerinin, melek tarafından amellerin yazıldığı defterdir.

S.G.’de: Kuşun kanadından gelir. Mektup gül, başındaki mühür de gül suyu şişesinin kapağı gibi kokar. Âşık ve sevgilinin aşk hikâyesinin birkaçı bile mektuba sığmaz. Sevgiliye ulaşmayan mektubu yazmanın yararı yoktur. Kimse tarafından duyulmayan şairin ayrılık hikayesidir. Şairin ayrılık mektubunun sevgiliye gitmemesine şaşılır. Sevgilinin güzellik mektubudur. Sevda mektubunu yazan, sakınganlık defterini silmelidir. Haber ve habercidir. Âşık, sevgiliye peyderpey bin mektup yazar. Sevgilinin

cevapları acı olsa da âşığa şeker gibi gelir. Sevgili barışma umuduyla bir kez cevap verse, gönül yakan sevgiliye mektup yazan âşığın kalemi inci saçar (gözyaşı döker).

2.7.Tabîb

F.G'de: Tabip; zavallıdır, âşığın derdine çare bulmak için çabalayandır, kendisini dermanı bulunmayan derde uğratmıştır (g.31/5, s.393). Tabip, aşk derdini tedavi eden ve zahmet çekendir (g.34/1, s.396). Hekimin iyileştiremediği yaralar vardır (g.57/6, s.6). Tabip, gerçek aşkın derdine düşürecek ilaca sahiptir (g.63/8, s.427). Tabibin dermanı, aşk derdiyle yanan âşığı helak eder (g.90/2, s.454). Tabip, âşığın dertleştiği kişidir (g.99/5, s.463). Tabip, aşk derdi hariç her derde derman bulur (g.109/7, s.473). Tabip, âşığın derdini iyileştirmeye çalışsa da onun derdinin aslını bilmez (g.141/6, s.505). Âşık, tabip görse ona derdini anlatır (g.186/4, s.552). Tabip ümitsiz olup âşığa yapacağı tedaviden vazgeçmiştir (g.201/5, s.568). Tabibe, toprağın gözyaşını dindiren şeyin sevgilinin diyarındaki toprak olduğu, haber edilir. Sevgilinin diyarındaki toprağın gözyaşını geçirme özelliği, tabibin ilacından üstündür. Tabibin ilacı, gözyaşını dindirmeye yeterli değildir (g.204/6, s. 571). Tabipte aşk derdinin dermanı aranır (g.279/2, s.656).

Çekme zahmet çek elün tedbîr-i derdümnden tabîb

Kim degül sen bildüğün men çekdüğüm bîmârlıg (g.141/6, s.505).

Tabîbâ hâk-i kûy-ı yârdandur eşk teskîni

Bize arturma zahmet göz yaşarur tûtîyâlardan (g.204/6, s. 571).

S.G'de: Tabip, âşığın ağlayan gözünün iyileşmesi için ona sevgilinin gülen ağzını öpmesini önerir (g.17/7). Aşkta meydana gelen derdin tabibi bulunmaz (g.114/1). Âşığın derdinin dermanı tabipte bulunmadığı için tabip aciz olur (g.127/9). Sevgili bir tabipse, derdi de ilaçtır (162/10). Âşığın tabibi, sanki hiç hastalığı olmayan ve merhametsiz biridir (g.172/6). Tabip bir gün hastanın yanından geçse, onun kokusundan acı çekmek bile hastaya huzur verir. (g.177/8). Aşk hastalığından bilgin olmayan doktorlara bahsedilmez (g.228/7). Sevgili, tabip olduğu için âşığın üzerindeki dertler tabiptendir (g.331/2). Âşık, ilaç kabul etmediği için tabibin başından gitmesini ister (g.394/1). Âşık, tabibe akli başında olmayan gönlünün serüvenini anlatır (g.397/9). Aşk derdinin dermanını bilmediğinden bu hastalıktan muzdaripleşir (448/11). Eğer dünyada sevgilinin güzelliğinde tabip olsa, kimse Allah'tan şifasını istemez (g.573/7). Âşık, sabırsızca aşk hikâyesini anlattığından tabip usanır (g.611/10).

(B):

Sevgili, tabipten üstündür. Gözyaşını dindiren tabip değil, sevgilidir. Âşığın derdinin dermanı onda bulunmaz. Tabip, aciz ve zavallıdır. F.G'de: Sevgilinin diyarındaki toprağın gözyaşını geçirme özelliği, tabibin ilacından üstündür. Tabibin ilacı, gözyaşını dindirmeye yeterli değildir. Tabip, aşk derdi hariç her derde derman bulur S.G'de: ise Tabip, âşığın ağlayan gözünün iyileşmesi için ona sevgilinin gülen ağzını öpmesini önerir.

F.G'de: Tabip, âşığın dertleştiği kişidir. S.G'de: Âşık, tabibe akli başında olmayan gönlünün serüvenini anlatır. F.G'de: Kendisini dermanı bulunmayan derde uğratanıdır. S.G'de: Aşk derdinin dermanını bilmediğinden bu hastalıktan muzdariptir.

(F):

F.G'de: Tabipte aşk derdinin dermanı aranır. Âşık, tabibi görse ona aşkını anlatır. S.G'de: Âşık ilaç kabul etmediği için tabibin başından gitmesini ister. Aşktan meydana gelen derdin tabibi bulunmaz.

F.G'de: Tabip; aşk derdini tedavi eden ve bunun için zahmet çeken, çabalayandır. Bazen de dermanıyla âşığı helak edendir. Tabip, ümitsiz olup âşığa yapacağı tedaviden vazgeçer. Hekimin iyileştiremediği yaralar vardır. Tabip, gerçek aşkın derdine düşürecek ilaca sahiptir. Âşığın derdinin aslını bilmez.

S.G'de: Sevgili tabip olursa, dertler tabiptendir ve derdi de ilahtır. Âşığın tabibi, sanki hiç hastalığı olmayan ve merhametsiz biridir. Eğer dünyada sevgilinin güzelliğinde tabip olsa, kimse Allah'tan şifasını istemez. Tabip bir gün hastanın yanından geçse, onun kokusundan acı çekmek bile huzur verir. Âşık, sabırsızca aşk hikâyesini anlattığından tabip usanır. Aşk hastalığından, bilgin olmayan doktorlara bahsedilmez (g.228/7).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNSAN

3.1. Âsitân

F.G'de: Gözyaşı, gece vakti âşığın eşikten kaldırır. Âsitane, âşığın uyuduğu ve kalmak istediği yüksek makamlı bir yerdir (g.73/3, s.437). Âsitân (sevgilinin kapısının eşiği) aşk acısından yaralanan âşığın kanını içer (g.85/1, s.449). Âşık, sevgilinin eşiğinin toprağında secde eder ve birçok şeyi kazanır (g.192/3, s.558). Âşığın gönlü, sevgilinin eşiğinin taşına meyleder (g.229/3, s.600).

Tökdükçe kanımı ohun ol âsitân içer

Bir yerdeem esîr ki toprağı kan içer (g.85/1, s.449).

Hemîşe secde-gehüm hâk-i âsitânun idi

Bu i'tibâr ile bir ser-bülend-i 'âlem idüm (g.192/3, s.558).

S.G'de: Sevgili, âşığın dergahına kabul etmezse; âşık, onun ibadet eşiğinden başka yere gitmez (g.33/2). Sevgilinin kapısına baş koyulur (secde edilir). Sevgilinin kapısından başka secde edilecek kapı yoktur (g.41/10). Âşık, başını sevgilinin eşiğine koyar. Âşık; halk gibi her gün başka bir dostu tercih edeceğine, sevgilinin eşiğini tercih eder (g.56/5). Âşığın bakışları, her gün sevgilinin eşiğindedir (g.79/5). Âşık için sevgilinin eşiğinde ölmek yeterlidir (g.93/8). Âşık, yaşadığı müddetçe başını sevgilinin eşiğine koyar (g.101/8). Sevgilinin eşiğinde ölmek daha güzel ve diğer ölümlerden üstündür (g.102/8). Eşik, âşığın başını koyduğu yerdir. Oradan başka yere baş koymaz (g.108/8). Âşık, sevgilinin eşiğinin toprağında ölmek ister (g.150/9). Eşikte duranların başları yok olur (g.151/4). Aşkın eşiğine ayak basmayanlar, aşk için eşiğe baş koyar (g.154/9). Başını eşiklere koyan zavallı, gamlıdır (g.170/9). Âşığın isteği, ölünceye kadar başının sevgilinin eşiğinde olmasıdır (g.196/5). Âşığın, sevgilinin eşiğinin toprağından kaldıracak kişi, sevgilidir (g.219/8). Âşıkların yolu, hoşnutluk eşiği üzerinedir. Çünkü sevgiliyle savaşıp ona sabredemez (g.233/9). Mecnûn, Leylâ'nın eşiğinden başka yere gitmez. Âşık, sevgilinin eşiğinde cefa çekmeyi tercih eder (g.262/1). Sevgilinin eşiğinden, âşığın kanı akıp gitmez. Eşik, âşığın yaralarının açığa çıkmasına sebep olur (g.268/3). Dua eşiğinde ölen, âşıktır (g.310/11). Sevgilinin eşiği, umut veren yerdir. Âşığın gözleri, sevgilinin kapıyı çalmasını beklediğinden umut eşiği

üzerinedir (g.351/2). Âşığın eli, sevgilinin vuslat eteğine erişmezse; âşık, umut eşiğinde ölmek için nereye gideceğini bilemez (g.365/2). Âşığın gözyaşıyla sevgilinin eşiğindeki deldiği taş, Ferhat'ın deldiği taş gibi değildir (g.369/6). Âşık, hizmet eşiğinden ancak, sevgili ona yakınından bir yer verirse gider (g.386/3). Âşıktaki, sevgilinin eşiğinin toprağından gidecek yüz yoktur (g.387/2). Köle, (âşık), sevgilinin eşiği uğruna başını feda eder (g.391/6). Âşık, kendini sevgilinin eşiğinin toprağı yerine koyar. Böylece sevgili, âşığın üzerinden geçer (g.418/2). Âşıkların başı, sevgilinin hizmet eşiğindedir (g.512/7). Aşk eşiğine adım atan, dünyadan elini çekmelidir (g.515/10). Akıl, aşkın eşiğinde sırdaşlık yapar (g.544/9). Âşığın gözyaşlarının kanı, eşiktir. Eşikte bulunan kanlı gözyaşından şerefle yürünür (g.569/9). Âşık, sevgilinin hayalinin yenine elini ulaştıramazsa vuslat eşiğine başını (yüzünü) koyar (g.581/7). Sevgilinin eşiğinin toprağına bakan âşığın yüzü umutlanır (g.613/12). Âşık, kıyamete kadar eşikten başını çevirmez (g.619/9).

(B):

Her ikisinde de sevgilinin eşiğine baş koyulur, ona secde edilir. Onun eşiğinden başka yere gidilmez. Âşık, eşiğe meyleder. Bunun yanında S.G'de: Eşikteki kan yaraların açığa çıkmasına sebep olur. F.G'de: Âsitân, aşk acısından yaralanan âşığın kanını içer. Böylece sırrı bilinir.

(F):

F.G'de: Gözyaşı, gece vakti âşığı eşikten kaldırır. Âsitane, âşığın uyuduğu ve kalmak istediği yüksek makamlı bir yerdir.

S.G'de: Dua eşiğinde ölünür. Eşikte hizmet edilir. Âşıklık yolu, hoşnutluk eşiği üzerinedir. Akıl, aşkın eşiğinde sırdaşlık yapar. Sevgilinin eşiği, âşığa umut verir. Sevgilinin eşiğinin toprağı acıdır. Âşık, sevgilinin eşiğinde cefa çekmeyi tercih eder. Âşık, kıyamete kadar eşikten başını çevirmez. Oradan gitmeye yüzü olmaz. Âşık için sevgilinin eşiğinde ölmek yeterlidir. Sevgilinin eşiğinde ölmek daha güzel ve diğer ölümlerden üstündür. Âşık, sevgilinin eşiğinin toprağında ölmek ister. Bu onun için yeterlidir. Âşığın gözyaşıyla sevgilinin eşiğindeki deldiği taş, Ferhad'ın deldiği taş gibi değildir. Âşık, sevgiliye yakın olmak için kendini onun eşiğinin toprağı yerine koyar. Âşığın bakışları, her gün sevgilinin eşiğindedir. Aşk eşiğine adım atan, dünyadan elini çekmelidir.

3.2. Bedbîn/Nedbîn

F.G'de bedbin, nedbîn mazmunu geçmemektedir.

S.G'de bedbin mazmunu yer almamaktadır.

3.3. Cemâl Sıfatı

F.G’de: Sevgilinin cemâli, mum gibi aydınlatır. Onun cemâli yoksa, gören gözün de bir anlamı yoktur (g.7/4, s.366). Sevgilinin güzelliği, mumdur. Onun cemâlinin mumu çevresinde dönüp de yanan her can, ona fedadır (g.8/3, s.367). Sevgilinin cemâli güneş gibi parlaktır. Ay bile, onun güzelliğinin ışıltısı karşısında örtüyü kaldırıp kendini yok eder (g.25/4, s.386). Başlardaki sevda, onun cemâlinden örtü kaldırmıştır (g.26/4, s.387). Sevgili, âşığın ahıyla kaplanan aya karşı bile cemâlindeki örtüyü kaldırmaz (g.33/7, s.395). Sevgilinin cemâli, âşığın gönlünü aldatıp ele geçirir (g.34/5, s.396). Cemâl, şekil olarak açılmış güle benzediği için gül-i handân ile bahse girer (g.45/1, s.408). Güzelin cemâli, aya benzer. Ay gibi tekrar döner ve âşığa görünür (g.62/6, s.179).⁷⁷ Put gibi güzel cemâlden örtü atılmıştır (g.137/5, s.501). Sevgilinin cemâli, güneş gibidir. Parlak ve yakıcı olduğu için onu izlemeye güç yetmez (g.138/3, s.502). Âşık, cemâle bakarsa sevgilinin değeri ortaya çıkar. Ona bakılmaktan menedilmemelidir (g.145/3, s.509). Sevgilinin kendisi, şarap içtikçe güzelliğini artırır. Burada cemâl, kızıl renkte doğan güneşe benzer. Şarabı yudumlayıp kırmızılığı geçtikçe parıltısı artar. Cemâlin parlaklığı, âşığın gözünün nurunu artırır (g.148/6, s.512) (Tarlan, 2013: 376). Cemâl, güneşe benzer. Onun gösterilmesi sevaptır. Çünkü oruç tutanlar, onun yüzüne bakarken akşamın nasıl geldiğini anlamaz. Sevgilinin cemâli için yeme içmeyi unuturlar (g.168/7, s. 533). Cemâli zikretmek, âlemde güzel bir anı niteliği taşır (g.174/7, s.540). Işıltıyla dolu olan cemâlde gönlü dertlenen âşık, zaman zaman derman bulmaktadır (g.192/5, s.558). Âşık, kendi ruh hâlinin güzel tarafından anlaşılmasını ister (g.194/4, s.560). Âşığın gözleri, sevgilinin güzelliğinin şevkinden inci saçar, ağlar (195/4, s.561). Âşık, zamanını daima sevgilinin cemâlini düşünerek geçirmelidir (g.238/4, s.609). Sevgilinin iyiliklerle dolu cemâli nur saçar ve ondan alınmalıdır (g.238/5, s.609). Güzellikten oluşan sayfalara Mushaf denmemelidir. Kelime anlamı levhadır ve içi boş olabilir. Oysâkî onu anlayan ehle çok şey anlatır (g.243/1, s.614). Âşığın ruh kuşu, sevgilinin cemâline kendini feda eder. Eğer etmezse onu beslemeye gerek yoktur (289/4, s.668).

Dem-be-dem şem‘-i cemâlünden münevver olmasam

Ey gözüm nûrı gerekmez dîde-i rûşen mana (g.7/4, s.366).

⁷⁷ A. Kılınç’ta “cemâl” yerine “visâl” yazılır. Ali Nihat Tarlan’ın Fuzûlî Dîvânı Şerhi’nde “cemâl” şeklindedir. bkz. s.179.

Cür'a cür'a mey içüp sîb-i cemâl arturdun

Zerre zerre gözümün nûrını efvân etdün (g.148/6, s.512).

S.G'de: Sevgilinin güzel huyu, güzel yüzünden ortaya çıkmıştır (g.3/2). Sevgilinin aynada kendi yüzünü görmesi, âşıklarının niçin sabırsız olduğunu açıklar. Âşıklar, sevgilinin yüzünün güzelliğinden sabırsızdır (g.4/2). Ay yüzlü sevgilinin güzelliği, güneşten daha parlaktır (9/1). Sevgilinin yüzü, o denli mübarek, kutlu, ısıltılıdır ki ona kimseler bakamaz. Onun perde arkasındaki güzel yüzü bile gönülleri çalar (g.25/2). Sevgili, sabahtan akşama kadar yüzünü örtmese, onun güzel yüzü, güneşin güzelliğini kapatır (g.27/10). Sevgilinin yüz güzelliğinin vasıfları şaşırtıcı olup asla kıyaslanmaz ve açıklanmaz (g.29/4). Sevgilinin güzelliği, herkese gölge atar (herkesi himayesi altına alır) (g.37/8). Sevgilinin güzel yüzü, âşığın karşısında olunca âşığın arzusu sonsuz olur (43/10). Sevgili, güzelliğine peçe çekmezse, öldürülen herkes, onun kefaletinde olur (g.56/2). Sevgilinin yüzü, parıltılıdır ve kıskanılır. Sevgilinin parıltılı yüzünü gören gökyüzündeki her ay, sevgilinin yay kaşlarına dönüşür (g.57/6). Sevgilinin yüzü güneş gibi ışık saçar (g.61/3). Sevgilinin yüzünün güzelliğinden çöle yüz çevrilmemelidir (g.69/4). Parlak yüzlü (sevgilinin) güzelliği, yüksek bir yerlerde olup ay gibidir (g.81/3). Dostun (sevgilinin) güzelliğine baktıkça sabah, kutlu olur (g.97/1). Âşık ve temiz ayna (sevgilinin) arasında perde olmadığı için ayna paslanır ve sevgilinin yüzünün güzelliğini gösteremez (g.97/7). Âşık, sevgilinin yüzünün güzelliğine bakarsa onun hayalini rüyada görür (g.98/1). Âşık, sevgiliden yüzünü esirgemesini istemez (g.125/9). Gezginin gözü, sevgilinin güzelliğine takılırsa sefer arzusundan vazgeçip onu seyretmeye başlar (g.143/6). Sevgili, yüzünü Kâbe gibi örter. Eğer sevgili güzel yüzünü açarsa, âşık onun etrafında tavaf eder (g.144/7). Âşığın söz ve düşünceleri bitse de sevgilinin güzellik vasıfları sona ermez (g.152/10). Sevgilinin yüzü, yaban gülüne benzer. Yüzündeki beni de güzel kokar (g.173/1). Sevgili, güzelliğinin günü sona ererse, âşığa sitem etmemelidir (g.183/9). Eğer bir kişi, demirden yapılmış olsa sevgilinin güneş gibi parlayan yüzünde erir (g.185/3). Bütün evren, sevgilinin yüzünün güzellikleriyle doludur. Onun yüzü, ısıltılı olduğu için ona bakamazlar (g.193/4). Sevgilinin yüzü, ipek gibidir. Onun güzel ipek yüzü, gizli haremden pazara gelince, âşık iflas eder (g.214/7). Sevgilinin güzel yüzünü gören, ona gönlünü bağışlar (g.219/3). Ufuklarda bile sevgilinin yüzü kadar güzellik göremezler (g.230/2). Sevgilinin güzel yüzünün arzusundan gözyaşı dökerler (g.232/5). Sevgilinin güzelliğini, âşığın gözünden bakan görür (g.247/9). Sevgilinin yüzünü görmeyen gözler gaflette olup, güzellik görmedikleri için onlara acınılır (g.248/6). Rintlerin grubu, sevgilinin

yüzünü görse onun için savaşır. Sevgilinin yüzünü gören âşıklar ayıplanmamalı (g.254/4). Güzellik kıvılcımı yakar (g.269/3). Âşığa, sevgilinin gül yüzünün bahçesinden diken nasip olur. Diğerleri onun vaslının bahçesinden meyve yer (g.282/5). Kâbe'nin güzelliği, âşığı o denli kıvraklıkla götürür (g.288/5). Sevgilinin yüz güzelliğine kusur söylenemez (290/3). Güzel delikanlı, şiir kızlarının yanında değersizdir (g.293/13). Sevgilinin güzelliğinde başka bir yüz, âşığın hayal aynasında asla tasavvur edilemez (g.301/4). Yusuf yüzlü gül, Mısır bahçesinin azizi olur (g.328/8). Halk onun sözlerine, şair de sevgilinin güzel yüzüne büyülenmiştir (g.328/11). Kâbe, güzel yüzlüdür ve çöllerinde ölünür (g.330/8). Âşığın gözleri, sevgilinin güzel yüzünü seyretmekten doymaz. Güzelliğin yularını çekmesini ister (g.347/2). Âşık, sevgilinin güzelliğini görmeyi beklerken hiç gün saymaz (g.373/7). Âşık, her cahilin -sevgilinin yüzünün güzelliğini övmesin diye- yücelik taşını, söz yollarına koyar (g.399/5). Âşık, sevgili uğruna hurilerin güzelliğini bile aramaz (g.403/5). Âşığın bahtının kutlu olması için, gözlerinin sevgilinin güzelliğine ilişmesi gerekir (g.408/1). Âşık, sevgilinin güzelliğinin özelliğini bilir. Onun güzel yüzü, sadece yüz değildir. Âşık, sevgilinin güzelliğine hayrandır. Onun yüzünü başkasına sormak gerekir (g.413/1). Sevgilinin yüz güzelliğini gören âşık; sarhoş gibidir, uyur hâldedir, bahtına şaşırır, her an şüpheye düşer (g.425/4). Sevgilinin güzelliğinden (kavuşmak için) sabredilmez, mecburen onun cefası çekilir (g.438/3). Âşıklar, sevgilinin yüzünün güzelliğine bir bakış için can verirler (g.438/5). Şairin ahı, âşığın güzellik aynasını karartır (g.471/7). Sevgilinin güzelliği, her gün artar ve ona bakmak ise uğurlu talih ve yüce baht verir (g.474/1). Âşık, sevgilinin güzelliğine hayrandır. Onun güzelliğini tarif etmeye gücü olmaz (g.474/6). Sevgili dışında her güzellik sahibi kadını aya benzetmek hatadır (g.485/7). Sevgilinin güzelliği, hükümdar gibidir ve kıskanılır (g.489/2). Sevgilinin yüzü, Güneş'ten daha güzeldir. Güneş, sevgilinin yanağının çevresine bakınca kendini güzel bulmaz (g.492/3). Sevgilinin yüz güzelliği Yusuf gibidir. Yüzünü gösterse, kimse görmeyi kaçırmaz. (g.501/2). Güzellerin yüz güzelliğine şair gibi bakan tahammül eder (g.505/9). Bin göz, sevgilinin güzelliğine, kelebek gibi âşıktır (g.516/3). Sevgilinin güzelliğinde bir başkası ne görülür ne de duyulur (521/4). Sevgilinin yüzünü örtmesinin nedeni, periye benzemesindendir. Perilerin, bir kişiden yüzünü gizlemesi adettir (g.549/1). Âşık, her zaman sevgilinin bir önceki yüzünden daha güzelini hayal eder. Bu yüzden sevgilinin yüzünün güzelliğinin en son noktası, aklına gelmez (g.551/2). Âşığı hayrete düşüren, sadece sevgilinin yüz güzelliği değildir (g.556/5). Âşık, sevgilinin yüzünün arzusuyla bir gül bahçesinin ortasında kalan tıpkı bir bülbül gibi inler.

(g.564/8). Güneşin yüzünün güzelliği sevgiliye ulaşır (g.569/3). Sevgilide bahçedeki servinin güzelliği vardır ve o, kendi güzelliği hakkında iddia ederse şahidini bulur (g.571/1). Sevgilinin yüz güzelliği olduğundan onu şikâyet etmek için kimseye gidilmez (g.571/4). Gönül, kavuşma gününde bahçeye -bir güle veya bir nergisin güzelliğine- bakmaya gitmez (g.582/5). Güzellere bakmak değil, böyle bir yüz güzelliğinden bakışları çevirmek günahtır (g.593/12). Güzel yüz, şansa yol açar (g.594/7). Sevgili boyuyla, gözleriyle baştanbaşa güzelliğe sahiptir (g.594/25). Sevgilinin yüz güzelliğine her an açık olan bir göz (devleti), onun güzelliğini tarif edemez (g.595/2). Sevgilinin o denli yüz güzelliğini görebilmek için, âşığın kendisini Âllah'ın adıyla kuşatması gerekir (g.596/7). Sevgili, kendi yüz güzelliğini gördükten sonra, âşıklara bakamaz (g.603/7). Sevgili, ayna dışında kendi gibi güzeli, asla görmez. (g.605/3). Gizli sırlar, sevgilinin yüz güzelliğinin şevkinden perdelerden düşer (g.615/5). Âşığa göre insanlığın güzelliği, su ve topraktan o kadar mükemmel olamaz (g.616/1). Herkeste yüz güzelliği bulunur. Sevgiliyi, diğer güzellerden ayıran şey, salınarak yürümesidir (g.618/1). Sevgilinin güzelliğine, yüce yıldızlar bile hizmet eder. Onun güzellik sarayının damında gece bekçilerine dönüşürler (g.626/8). Sevgilinin güzelliğinin özelliğini, övgülerini sabah rüzgârı getirir (g.633/1).

(B):

Güzellik hep artar, sonsuzdur. Sevgilinin yüzü, güneş gibi parlaktır. Mum ve pervane gibi ışık saçar. Sevgilinin cemâli, aya benzer. Ay bile onun karşısında kendini yok eder. Onun yüzü, güneşten ve aydan daha güzeldir. Ayrıca güle de benzer. Onun uğruna gözyaşı dökülür, savaşılr, can verilir. Sevgilinin cemâli; yeme içmeyi, günleri saymayı unutturur, onu sarhoş eder. Âşığın gönlünü ele geçirir, ümitlendirir, şevk verir, derman verir, cefasına katlandırır, büyüler, tutkun eder.

(F):

F.G'de: Sevgili tarafından cemalin gösterilmesi sevaptır. S.G'de: Güzellere bakmak değil, böyle bir yüz güzelliğinden bakışları çevirmek günahtır.

F.G'de: Sevgili, âşığın ahıyla kaplanan aya karşı bile cemâlindeki örtüyü kaldırmaz. Aynı zamanda put gibi güzel cemâlden örtü atılmıştır. Başlardaki sevda da onun cemâlinde örtü kaldırmıştır. S.G'de: Periye benzediği için yüzünü gizler. Sevgili, güzelliğine peçe çekmezse, öldürülen herkes onun kefaletinde olur. Sevgili, güzel yüzünü açarsa, âşık onun etrafında tavaf eder.

Diğerleri:

F.G'de: Göze anlam katan, onun cemalinin görülmesidir. Âşığın gözünün nurunu artırır. Onun yüzüne bakmaya güç yetmez. Cemâli zikretmek, âlemde güzel bir anı niteliği taşır.

Âşık cemale bakılmaktan menedilmemelidir. Cemâl, sürekli düşünülerek zaman geçirilmelidir. Güzellikten oluşan sayfalara, onu anlayan ehle çok şey anlattığı için sevgilinin cemaline mushaf denmemelidir.

S.G'de: Sevgilinin yüz güzelliği âşığı sabırsızlaştırır, bahtına şaşırtır, her an şüpheye düşürür, yakar, iflas ettirir, arzusunu sonsuz kılar. Gezginleri sefer arzusundan vazgeçirir, yüce yıldızları bile hizmet ettirir. Sabahı ve bahtı kutlu eder. Herkese gölge atar (herkesi himayesi altına alır).

Sevgilinin cemâli kusursuzdur, kıyaslanmaz, eşsizdir, açıklanmaz, vasıfları sona ermez, kıskanılır, ipeğe benzer, sırları ortaya çıkartır, sadece yüz değildir. Sevgili, kendi güzelliğine şahit bulabilir. Sevgilinin güzelliğini, âşığın gözünden bakan görür. Güzellerin yüz güzelliğine şair gibi bakan tahammül eder. Sevgilinin yüz güzelliği, Yusuf gibidir. Yüzünü gösterse, kimse görmeyi kaçırmaz.

Âşık, sevgilinin yüzünün güzelliğine bakarsa onun hayalini rüyada görür. Sevgilinin yüz güzelliğini görmek için âşığın kendisini Allah'ın adıyla kuşatması gerekir. Güzelliğin yularını çekmesini ister. Bin göz, sevgilinin güzelliğine, kelebek gibi âşıktır

3.4. Elif

F.G'de: Can kelimesindeki elif, hareke kabul etse sevgilinin endamına benzer (g.39/2, s. 401.). Âşık, göğsüne elif çekerek kendini yaralar. Elif, kanlıdır ve göğüste oluşan kan, denizindeki dalgaların çizgilerine benzer (g.213/2, s.583). İ'tidal kelimesi, elif ile başlar ve ölçülülük anlamındadır. Elif harfi de duruş olarak doğrudur. Sevgilinin boyu da i'tidâl kelimesindeki elif gibidir (g.242/7, s.613) (Tarlan, 2013: 593). Âşığın ağlayan kanlı gözüne batan ok, elife benzer. Can kelimesinin içinde yazılan elif, cana batarak gerçek cana ulaşır. Elif, canı hem ayakta tutar hem de öldürür (g.245/1, s.616) (Tarlan, 2013: 579).

Benedürdüm kad-i mevzûnuna fi'l-cümle eger

Cân içinde elif etseydi kabûl-i harekât (g.39/2, s.401).

Batalı kana ohun dîde-i giryân içre

Bir elifdür sanasan kim yazılır kan içre (g.245/1, s.616).

S.G'de: Elif'in görünüşü, salınan sevgili gibidir (g.293/1).

(B):

Her ikisinde de elif, sevgilinin boyuna benzer. F.G'de: Can kelimesindeki elif, hareke kabul etse sevgilinin endamına benzer. Sevgilinin boyu da itidal kelimesindeki elif gibidir. S.G'de: Elif'in görünüşü, salınan sevgili gibidir.

(F):

F.G'de: Âşığın ağlayan kanlı gözüne batan ok, elife benzer. Âşık, gönlüne elif çekerek kendini yaralanır. Can kelimesinin içinde yazılan elif, cana batarak gerçek cana ulaşır. Elif, canı hem ayakta tutar hem de öldürür.

Elif kanlıdır ve göğüste oluşan kan, denizindeki dalgaların çizgilerine benzer.

İtidal kelimesi “elif” ile başlar ve “ölçülülük” anlamındadır. Elif harfi de duruş olarak doğrudur.

3.5. Hayrân

F.G'de: Melek yüzlü sevgiliye herkes hayrandır (g.8/1, s.367). Âşık, her zaman sevgilinin yanında olmak ister. Ondaki ayrı yaşayanlara hayran kalır (g.90/6, s.454). Âşık, gözlerinden kan aksa da sevgilinin hayalini hayran hayran kurmak için gözlerini yummaz (g.94/3, s.458). Hayal-i suret-i canan yok. Zahit, hayran (sarhoş) olduğu için sevgiliye hayran (hayrete düşüp âşık) olduğunu fark etmez (g.112/6, g.476). Âlem, sevgilinin güzelliğine hayran kalıp durduğu için âşığın hâliyle kimse ilgilenmemiştir (g.128/7, s.492). Sevgilinin boyu servi, yanakları da gül yaprağı gibi olduğundan; ona hayran olan, servi ile güle bakmaz (g.152/4, s.516). Sevgilinin salınan servi boyunu görenler, ona hayran kalır. Sevgilinin boyu, “güzel” ve “iki yüzlü” anlamlarına gelen “ra'nâ”dır. (g.153/1, s.517). Nergis ile hasta göz birbirine benzetilir. Bu duruma ağlayıp feryat eden âşığa nergis hayran kalır. Bu kez de nergis, hayretle açılan göz gibidir (g.195/2, s.155). Âşık, sevgiliye duyduğu hayranlıktan, şarabın verdiği neşeyi istemez (g.201/3, s.568). Şarap içen cehennemlik olduğu için külhanbeyinin cennette olmasına hayrette kalınır (g.221/5, s.591). Sevgilinin yanağı gülden, güzel yürüyüşü de serviden üstündür ve ona hayran olan, gül ve serviye istemez. Servi sadece yerinde durur, sevgili ise salınarak yürür. Bunu görenler hayran kalır. (g.230/3, s.601). Hayran olmak, esrar sarhoşu olmak anlamındadır. “Hat” ve “hâl” kelimelerindeki “ha” harfinin üzerinde bulunan nokta, âşığın göz bebeği gibidir. Aynı zamanda sevgilinin ayva tüyü ve beni anlamlarındadır. Âşık hayran olsa da hat ve hâli gözünden ayırmaz (g.242/1, 613). Sevgilinin ay yüzüne hayran olan âşık, güneşe ilgi duymaz (g. 243/3, s. 614). Âşık, sevgiliye duyduğu aşk acısına hayran kalır. Yani hayret edip durakalmıştır, gözünü

ondan ayırıp da kesrete bakamaz (g. 274/3, s. 649) (Tarlan, 2013: 672). Âşığın hayran olduğu sevgiliden diğerleri habersizdir. Hakk'ın tecellileri herkeste farklıdır ve âşık kendine ait olan hislerden memnundur (g.276/4, s.652). Âşığın gözü, ezelden beri sevgilinin yüzüne hayrandır. Âşık, bu sebeple uzun zamandır çok gözyaşı dökmüştür. Hayranlık, “hayretten durmak” anlamına da geldiği için dünyevî şeylerden uzak kalınarak çok yaşanıldığı da anlaşılır (g.278/2, s.655) (Tarlan, 2013:683). Sevgilinin ruhsârının aynasını görmek isteyen; kendisini aynada görüp, aynayla bütünleşerek, hayran olup yok olmuştur (g.285/2, s.663).

Serv ü gül nezzâresin n'eyler sana hayrân olan

Kim kadûn serv ü ruhun gül-berg-i ra'nâdur senün (g.152/4, s.516).

Nihâl-i servdür kaddün kaşun nûn ol nihâl üzre

Misâl-i nokta-i nûn hâlün ol müşgîn hilâl üzre (g.242/1, 613).

S.G'de: Sevgiliye hayran olan âşık ayıplanmaz. Onun özelliklerinde herkesi gören âşık, şaşırıp kalır (g.17/5). Sevgiliye hayran olmayan herkes, zevk u sefadan nasipsizdir (g.95/8). Âşık, sevgilinin güçlü kalemine hayrandır. Ona hayran olmayan hiçbir varlığı tanımaz (g.122/8). Âşık, sevgilinin haklı anlamlar içeren özelliklerine hayrandır. Gözü olup da sevgiliye hayran olmayana şaşılır (g.127/3). Sevgiliyi görenin akli şaşırıp kalır. O bilgelik karşısında akıl şaşırır (g.142/4). Yaratılmış her şey, ay yüzlü sevgiliyi yerde gördükleri için şaşırır (g.196/8). Sevgilinin yüzünü görüp de hayran olmayan yoktur (g.221/9). Göz, sevgilinin güzel yüzüne sayısızca hayranlıkla bakar (g.227/3). Âşık, dünya ve dini unutup sevgilinin aşkına hayranlık (şaşkınlık) duyar (g.258/2). Sevgilinin yüzü, övgülere sığmayacak güzellikte olup âşığı şaşırtır (g.327/9). Sevgili, ona hayranların bakışlarından yüzünü kaçırmamalıdır (g.330/7). Şair, dehşete kapılacak kadar sevgiliye hayrandır (g.334/10). Âşığın akli değil, gönlü akılları hayran eden yere gitmiştir (g.349/2). Âşık, sevgilinin özelliklerini düşünerek ona hayran olur, şaşkınlaşır (g.379/2). Âşık, aşkından dehşete düşüp sevgilinin özelliklerine hayran kalır (g.412/8). Sevgilinin özellikleri, ona hayran olmayan birine sorulmalıdır (g.413/1). Âşık, kavuşma gününde şaşkındır (g.414/8). Sevgilinin güzelliğine hayran olan âşık, onun özelliklerini anlatamaz (g.416/1). Âşık, güzel kişinin yüzüne bakmak yerine onları yaratanın sanat eserlerine hayrandır (g.439/9). Şairler, sevgilinin huylarının güzelliğine şaşkındır (g.446/1). Şairin mantığını duyan kıskanıp şaşırır (g.457/7). Âşığın düşü (hayali), sevgiliden söz etmeyi bilmeyecek kadar ona hayrandır (g.461/4). Sevgilinin ışıltılı yüzündeki zülfleri gören gök, âşığın Pervin gibi ışıltılı gözyaşlarına hayran kalır

(g.472/3). Sevgiliye hayran kalanın, onun güzelliğini tekrar konuşmaya gücü kalmaz (g.474/6). Sevgilinin yüzünü gören âşık, ona hayran olup kendini kaybeder (g.483/2). Âşık, övgülerin ifade edilmesine şaşırır (g.491/8). Sevgilinin ziynetle bile yarıştıramayacak güzelliğine tepeden tırnağa hayran kalınır (g.546/9). Sevgili içki kadehi dağıtsa, âşık sâkîye hayran kalarak bakar (g.586/7). Güzellik zor olduğundan birdenbire yürüyen güzele bakanlar, ona hayran olur (g.591/1). Sevgili aynada kendi güzelliğine hayran olduğu için alemin ona hayran olmasına şaşırılmamalıdır (g.603/6). Sevgili kendi yüzünü görse, kendi varlığına hayran kalır (g.608/8). Sevgilinin yüzüne şaşırıp kalan, onun güzelliğini anlatmayı bilmez (g.611/8). Seher vakti sevgilinin yüzünü görenler, ona secde ederse âşık şaşırır. Çünkü Allah korkusundan ona secde eden olmaz (g.614/6). Âşık, sevgilinin kanını hoşça akıtan güzel el ve hançerine hayran kalır (şaşırır) (g.623/4).

(B):

Sevgilinin güzelliği, herkesçe beğenilir. F.G.'de: Sevgilinin güzelliğine, melek yüzlü sevgiliye herkes hayrandır. Âşık, sevgiliden ayrı yaşayanlara şaşırır. S.G.'de: Yaratılmış her şey, ay yüzlü sevgiliyi yerde gördükleri için şaşırır. Gözü olup da sevgiliye hayran olmayana şaşılır. Âşık, ona hayran olmayan hiçbir varlığı tanımaz. Sevgilinin ziynetle bile yarıştıramayacak güzelliğine tepeden tırnağa hayran kalınır. Sevgili kendi yüzünü görse, kendi varlığına hayran kalır. Güzellik zor olduğundan birdenbire yürüyen güzele bakanlar, ona hayran olur.

Aklı alır, sarhoş eder: F.G.'de: Şarabın verdiği neşeyi unutturur. Sevgilinin ruhsârını görmek isteyen; kendisini aynada görüp, aynayla bütünleşerek, hayran olup yok olmuştur. Hayranlık, gül ve serviye, güneşi arzulatmaz. S.G.'de: Âşık, dünya ve dini unutup sevgilinin aşkına hayranlık (şaşkınlık) duyar. Âşığın düşü (hayali), sevgiliden söz etmeyi bilmeyecek kadar ona hayrandır. Sevgili içki kadehi dağıtsa, âşık sâkîye hayran kalarak bakar. Sevgilinin güzelliğine hayran olan âşık, onun özelliklerini anlatamaz.

Aşk acısına hayran olunur: F.G.'de: Âşık, sevgiliye duyduğu aşk acısına hayran kalır. Feryat eden âşığa nergis hayran kalır. S.G.'de: Âşık, gözlerinden kan aksa da sevgilinin hayalini hayran hayran kurmak için gözlerini yummaz. Dehşete kapılacak kadar sevgiliye hayrandır. Sevgilinin ışıltılı yüzündeki zülüfleri gören gök, âşığın Pervin gibi ışıltılı gözyaşlarına hayran kalır. Âşık, sevgilinin kanını hoşça akıtan güzel el ve hançerine hayran kalır (şaşırır).

(F):

F.G’de: Külhanbeyinin cennette olmasına hayrette kalınır. Nergis, hayretle açılan göz gibidir, Ona hayran olan “hat” ve “hâl” kelimelerindeki “ha” harfinin üzerinde bulunan nokta, âşığın göz bebeği gibidir. Aynı zamanda sevgilinin ayva tüyü ve beni anlamlarındadır. Âşık hayran olsa da hat ve hâli gözünden ayırmaz.

S.G’de: Âşık, sevgilinin güçlü kalemine hayrandır. Âşık, kavuşma gününde şaşkındır. Sevgiliye hayran olan âşık ayıplanmaz. Âşığın gönlü, akılları hayran eden yere gitmiştir. Âşık; güzel kişinin yüzüne bakmak yerine, onları yaratanın sanat eserlerine hayrandır. Şairler, sevgilinin huylarının güzelliğine şaşkındır. Sevgiliye hayran kalanın, onun güzelliğini tekrar konuşmaya gücü kalmaz. Âşık, övgülerin ifade edilmesine şaşırır. Ona secde edene şaşırılır.

3.6. Nâm/Bî-nâm

F.G’de: Nam yolunu terk eden kişiler rahattır (g.89/3, s.453). Cünûb pazarında dolaşanlarda nam olmaz (g.108/7, s.472). Aşk belası, âşığı namsız bırakmıştır (g.129/1, s.493). Âşığı aramak isteyen, onun namını sormalıdır (g.283/7, s.661).

Fuzûlîni melâmet eyleyen bî-derd bilmez mi

Ki bâzâr-ı cünun rûsvâlarında neng ü nâm olmaz (g.108/7, s.472).

Sitemün daşıyla başı sınık bedeni şikeste Fuzûliyem

Bu ‘alâmet ile bulur meni soran olsa nâm ü nişânumı (g.283/7, s.661).

S.G’de: Sevgiliye kavuşup er geç muradına eren âşığın adı rûsvalığa çıksa da yüzüzlük sayılmaz (g.119/5). Âşık, siyahtan başka renk olmadığından, adının dünyada rintlikle efsane olmasından korkmamalıdır (g.119/9). Gönül, sevgilinin varlığını mihrap gibi anarak çekecek kadar, onun adını nakşetmiştir (g.130/4). Aşkla adı değişen âşığın tövbe etmesi istense de artık nam saldıği için tövbenin faydası yoktur (g.211/7). Rahmet ayetinin talihe geleceği bilinmediği gibi sevgilinin adına bin kura çekilse de o, geri dönmez (g.281/7). Âşık, yaşadığı müddetçe sevgilinin adından durmadan bahsedeceğini söyler (g.308/8). Sevgili birçok övgüye sahip olduğundan onun adı kaleme gelmez, kalemler bile sevgilinin adını yazamaz (g.352/2).

(B):

Aşk, âşığın namını etkiler. F.G’de: Aşk belası, âşığı namsız bırakmıştır. Âşığın aramak isteyen, onun namını sormalıdır. S.G’de: Âşık, aşkla adı değişip nam salmıştır . Âşık, Yusuf gelince tanınmaz olup namı kalmamıştır. Sevgiliye kavuşup er geç

muradına eren âşığın adı, rûsvalığa çıksa da yüz­süz­lük sayılmaz. Âşık, siyahtan başka renk olmadığından, adının dünyada rintlikle efsane olmasından korkmamalıdır.

(F):

F.G’de: Nam yolunu terk eden kişiler, rahattır. Cünûb pazarında dolaşanlarda nam olmaz.

S.G’de: Gönül, sevgilinin adını nakşetmiştir. Sevgilinin adına bin kura çekilse de o, geri dönmez. Âşık, yaşadığı müddetçe sevgilinin adından durmadan bahseder. Birçok övgüye sahip olan sevgilinin adı kaleme gelmez, kalemler bile sevgilinin adını yazamaz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TABİAT

4.1. Âb-ı Hayât (Âb-ı Heyvân, Çeşme-i Heyvân)

F.G'de: Âb-ı hayât, hakîmler için gam harmanını yakan ateştir, şaraptır (g.20/7, s.381). Çeşme-i hayvan (âb-ı hayât), âşıklara can veren lal dudağın ilacıdır (g.22/1, s.383). Âb-ı hayât, dudaktır (g.43/2, s.405). Âşığın, sevgilisinin dudağını sevmesi gibi; Hızır'ın da sevdiği şey, âb-ı heyvân (âb-ı hayât'tır) (g.74/2, s.2). Âb-ı hayât, visâlinin kadehine susayıp ölmek isteyenler için istenmez (g.115/1, s.479). Âb-ı hayât, lâl dudağı (fenâfillâhı) ister (g.152/3, s.516). Sevgilinin lâ'1 dudağı, Âb-ı hayâta benzetilir (g.176/6, s.542). Âb-ı hayât (dudak), Hızır'ı isteğine kavuşturur (g.224/7, s.594). Çeşme-i heyvân (âb-ı hayât)'ın meziyeti, sevgilinin dudağının meziyetinden azdır (g.261/5, s.634). Âb-ı heyvân (Âb-ı hayât), sevgilinin kahrının zehrinden daha güçlüdür ve öldürmeyi engeller (g.276/2, s.652). Âb-ı heyvân (Âb-ı hayât), sevgilinin dudağına benzetildiği için saygı görür (g.281/5, s.658).

Yazabilmez leblerün vasfın tamâm-ı 'ömrde

Âb-ı heyvân verse kilik-i Hızır'a zulmetden devâ (g.43/2, s.405).

Zehr-i kahrın içmedin var ise kasdun katlüm et içmeden

Âb-ı heyvân içsem öldürmek olur müşkil meni (g.276/2, s.652).

S.G'de: Âb-ı çeşme-i heyvân, sevgilinin ağzıdır (g.57/2). Âb-ı hayât, sevgilinin kızıl renkli yakut dudağından akar (g.94/3). İki cihanda da mutlu olunacaksa, sevgilinin mahallesindeki toprak, âb-ı hayâtıdır (g.105/1). Âb-ı heyvân; sevgilinin çenesinin kuyusundaysa, kâinatta sayılır (g.127/5). Sevgilinin ağzında ve dudağında âb-ı hayat vardır (g.208/3). Kevser pınarının oluklarından emilip onların ağzındadır (g.225/6). Çeşme-i heyvânın dudağına susayanlar ölür (g.273/10). Âb-ı heyvâna gitmeyi isteyen susuzluğu bahane eder (g.330/6). Sevgili, âb-ı hayât olsa da; âşık, kendini onun yolunda yok eder (g.365/8). Âb-ı hayât, sevgilinin dudağındadır ve sevgilinin zülûf uçları karanlık olduğundan hatayla görülür (g.393/5). Karanlıklar, âb-ı heyvân sayesinde aydınlanıp kolay yürünür (g.416/9). Âb-ı heyvân, yel tarafından ağza dökülerek ölü toprağı yenilenir (g.444/11). İskender'in gözünde âb-ı heyvân bulunur (g.446/9). Âb-ı hayat, akıp gitmektedir (g.453/10). Hayat suyunun içinde acı bir tat vardır ve nar suyu rengindedir. Rengi kanlı gözyaşına benzer (g.495/5). Hayat suyu, lal dudağın içindedir (g.497/4). Hayat suyu, temiz olan sevgilidir (g.516/4). Âşık, susayan boğazına hayat

suyu ister (g.516/10). Âb-ı hayatla yoğrulup dünyaya gelen sevgili güzeldir (g.521/4). Âb-ı hayât, çok tatlıdır (g.589/6). Sevgili, cennet toprağının âb-ı hayâtla yoğrulmasıyla yaratılmıştır (g.616/2). Âb-ı heyvân, her yere yazan (yardım eden) kalemin mürekkebinden (karanlığından) çıkar.

(B):

Sevgilinin ağzında ve dudağında bulunur. Kızıl renkli yakut, lal dudaktan (fenafillahtan) gelen ilaçtır. Hayat suyu, lal dudağın içindedir.

F.G'de: Hızır'ın da sevdiği ve onu isteğine kavuşturan şeydir. S.G'de: Âb-ı heyvân, her yere yazan (yardım eden) kalemin mürekkebinden (karanlığından) çıkar.

(F):

F.G'de: Hakîmler için gam harmanını yakan ateştir. Sevgilinin dudağına benzetildiği için saygı görür. Âb-ı Hayât, visâlinin kadehine susayıp ölmek isteyenler için istenmez (g.116/1). Çeşme-i heyvân meziyeti, sevgilinin dudağının meziyetinden azdır. Âb-ı heyvân, sevgilinin kahrının zehrinden daha güçlüdür ve öldürmeyi engeller.

S.G'de: Sevgilinin mahallesinin başındaki toprak, âşığın hayat suyudur. Âb-ı heyvân, sevgilinin çenesinin kuyusundaysa kâinatta sayılır. Kevser pınarının oluklarından emilir. Âb-ı heyvâna gitmeyi isteyen susuzluğu bahane eder. Âşık, susayan boğazına hayat suyu ister. Çeşme-i heyvânın dudağına susayanlar ölür. Sevgili, âb-ı hayat olsa da âşık kendini onun yolunda yok eder. Âb-ı heyvân, ölü toprağı yeniler. Sevgilinin zülûf uçları karanlık olduğundan hatayla görülür. Karanlıklar, âb-ı heyvân sayesinde aydınlanıp kolay yürünür. İskender'in gözünde âb-ı heyvân bulunur. Rengi, kanlı gözyaşına benzer. Âb-ı hayat, akıp gitmektedir. Âb-ı hayatla yoğrulup dünyaya gelen sevgili, güzeldir. Hayat suyu, temiz olan sevgilidir. Âb-ı hayât, çok tatlıdır.

4.2. Bârân

F.G'de: Sevgilinin gözyaşı, yağmur sanılmamalıdır (g.28/2, s.390). Yağmur damlası, sadef tarafından saf inci hâline getirilir (g.33/6, s.395). Âşığın şairliği, yağmur gibi akmıştır (g.37/4, s. 399). Yağmur damlası, aşk okunun temresine benzemektedir (g.176/5, s.542).

Berk ü bârân sanma kim gördükçe âh u eşkümi

Bilmezem nemdür menüm ağlar mana yanar sehâb (g.28/2, s.390).

Gözümde beslenüp kıymet bulan peykânunı gördüm

Sadefde gevher olan katre-i bârâna benzettüm (g.176/5, s.542).

S.G'de: Yağmur, âşığın gözyaşıdır (g.15/10). Yağmur, halkın sitemidir. Âşık, sevgilinin aşkından yağmurdan korkmaz (g.17/10). Yağmur, âşığın gözyaşıdır ve başkaları ondan korkmalıdır (g.40/11). Âşığın başındaki belalar, yağmur gibidir (g.61/10). Yağmur bulutları çeşit çeşittir (g.88/7). Fakirin gözyaşı yağmur gibi olup küçük görülmemelidir (g.91/4). Sevgilinin yüzü, bahar yağmurunun damlasına benzetilir (g.136/2). Oklar yağmur gibi gelir. Yiğitler ok yağmurundan geri dönmez (g.162/6). Oklar yağmur gibi çekilir ve seven, ok yağmurunda olmalıdır. (g.164/8). Yağmur, ilk kez yeşilliğe yağmıştır (g.180/6). Âşık, gönlünü yağmur şeklinde gelen oklara siper eder (g.193/2). Âşığın gözyaşı, yağmura benzer (g.221/8). Gözyaşı, yıldız gibi ısıtılılar saçan yağmura benzer (g.320/3). Ok yağmurları sevgilinin üzerine gelse de ona bakmaktan vazgeçilmez (g.447/10). Aşk derdinde olan, yağmurdan korkmaz (g.451/2). Ok yağmurunda sevgiliye yüz çevirmek uygun değildir (g.452/8). Yazgının ok yağmurlarından, hoşnutlukla korunulmalıdır (g.468/1). Âşığın gözyaşı yağmurlardan fazladır (g.526/10). Ter damlacıkları, çiçekler üzerindeki ilkbahar yağmuru gibidir (g.559/4). Âşık, lütuf yağmuru sayesinde bahtı için umutlanır (g.609/2).

(B):

Her ikisinde de yağmur, gözyaşıdır ve ok gibi gelmektedir.

(F):

F.G'de yağmur, aşığa yaratıcılık katmıştır.

S.G'de ise halkın sitemi, aşk belası, bahar, cömertlikle ilgilidir.

4.3. Mâhî

F.G'de mâhî ve balık kelimelerine yer verilmemiştir.

S.G'de: Bağışlayıcılık ve kulluktan, denizdeki balığa pay ayrılır (g.1/3). Suyun kıymetini ancak toprağa düşen balığın bilmesi gibi, sevgilinin değerini de ancak âşık bilir (g.8/5). Âşık, balığın oltaya yakalanması gibi bir anda sevgiliye bağlanır (g.39/5). Âşığın oltaya düşen balık gibi, sevgilinin önünden (huzurundan) gitmeye yolu olmaz (g.41/4). Hayat çeşmesi olan sevgilinin dudağına susayanlar, balığın toprakta çırpınması gibi ölür (g.273/10). Balıkların bile uyuduğu gecede, sevgilinin yüzünü görme ümidinde olan âşık uyumaz (g.635/7).

S.G'de: Sevgilinin kıymetini bilmesi, ona bağlanması, ondan başka yere gitmemesi, onun uğruna ölmesi bakımından balık ile âşık benzetilmiştir. Balığa bağışlayıcılıktan pay ayrılır. Balık uyusa, âşık uyumaz.

4.4. Mugaylân

F.G'de: Mugaylân ile ilgili bir gazele rastlanmamıştır.

S.G'de: Âşıklar harem aşkına kapılsa deve dikeninin dikenini bile umursamaz (g.146/8). Deve dikenini için Kâbe yolundan dönülmez (g.196/2). Sevgiliye duyulan aşktan, deve dikenlerinin dikeninin üstünde bile güzel yürünür. İpek halının üstünde o denli rahat yürünmez (g.264/5). Kâbe'nin güzelliğinden deve dikenlerinin ateşleri ipek gibi gelir (g.288/5). Âşık, çölde deve dikenlerinin dikenleri üzerinde değil gibi, gül bahçesinin kenarında (güllerin altında) sevgilisiz bir gece uyumaz (g.379/3). Âşığın eteği deve dikenine dolaştığından uzak yerlere yardıma gidemez (g.414/5). Bir çöl, âşık ile sevgilinin arasında olursa (onları ayırırsa) erguvan ağacı da her bir deve dikeninin yerine biter (g.609/3).

S.G'de: Harem aşkı, sevgiliye duyulan aşk, Kâbe yolu, deve dikeninin dikeninden önemli olduğundan dikenler rahatsız etmez. Deve dikenini, dolaşan âşığın uzak yere gitmesini engeller. Bir çöl, âşık ile sevgiliyi ayırırsa erguvan ağacı da her bir deve dikeninin yerine biter.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TERCÜME

5.1.Sa‘dî-i Şîrâzî Beyit Tercümeleri

5.1.1. Âb-ı Hayât (Âb-ı Heyvân, Çeşme-i Heyvân)

Çün Hızır dîd ân leb-i cân-bahş-ı dil-firîb

Güftâ ki âb-ı çeşme-i heyvân dehân-ı to-st⁷⁸ (g.57/2).

Hızır, o gönül aldatan (sevgilinin) can veren dudağını görünce: “Hayat çeşmesi, senin ağzındır.” dedi.

Beyitte Hz. Hızır’dan söz edildiği için telmihe, sevgilinin dudağının hayat çeşmesine benzetilmesiyle ise teşbihe başvurulmuştur. Ayrıca dudak, kişileştirilerek can verdiği için teşhisten yararlanılmıştır. Dil-firîb kelimesiyle sevgili kastedilmiştir.

Ber-merg dil hoş-est der-în vâkı‘a me-râ

K’âb-ı hayât der-leb-i yâkût fâm-ı o-st⁷⁹ (g.94/3).

Benim gönlüm, bu savaşta ölüme boyun eğer. Hayat suyu, onun (kızıl) renkli yakut dudağındadır.

Kızıl renkli yakut dudak, teşbih-i belîğdir. Gönlün boyun eğmesi, teşhis; boyun eğmek ise kinâyedir. Ölüm ve hayat kullanılarak tezata başvurulmuştur.

Âb-ı hayât-ı men-est hâk-i ser-i kûy-ı dûst

Ger dü-cihân hurremî-st mâ u gam-ı rûy-ı dûst⁸⁰ (g.105/1).

Dostun (sevgilinin) mahallesindeki toprak, benim hayat suyumdur. Eğer iki cihanda mutluluk (da olsa), biz ve sevgilinin yüzünün (verdiği) gam (yan yana olur).

Cihan kelimesiyle mecâz-ı mürsele, toprağın hayat suyuna benzetilmesiyle teşbih, hurrem ile gam arasında tezata, rûy-ı dûst ile teşbih-i belîge, ger bağlacı her iki mısraya uyduğu için sihr-i helâle başvurulmuştur.

⁷⁸ WEB_1.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh57> (14.06.2023).

⁷⁹ WEB_2.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh94> (14.06.2023).

⁸⁰ WEB_3.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh105> (14.06.2023).

Âb-ı heyvân ne-tevân güft ki der-‘âlem hest

Ger çünân-est ki der-çâh-ı zenehdân-ı to nîst⁸¹ (g.127/5).

(Ey sevgili!) Eğer (hayat suyu) senin çene kuyunda yoksa: “Hayat suyu, kâinattadır.” denilemez.

Çâh-ı zenehdân ile teşbih-i belîge, ‘âlem ile mecâz-ı mürsele başvurulmuştur.

Eger hod âb-ı hayât-est der-dehân u lebeş

Me-râ ‘aceb ne-buved k’ân leb u dehen be-küşed⁸² (g.208/3).

Eğer onun ağzında ve dudağında hayat suyunun kendisi varsa, o dudak ve ağız beni öldürse de şaşırtmaz.

Yaşam ve ölümün bir arada geçtiği beyitte tezata, dudak ve ağıza kişileştirilerek teşhise başvurulmuştur.

Âb-ı hayât der-leb-i îân be-zann-ı men

K’ez-lûlehâ-yı çeşme-i Kevser mekîdeend⁸³ (g.225/6).

Benim zannımca, onların dudağındaki hayat suyunu, Kevser pınarının oluklarından içmişler.

Beyitte Kevser’e gönderme yapılarak telmihten yararlanılmıştır.

Teşnegânet be-leb ey çeşme-i heyvân mürdend

Çend çün mâhî ber-hoşk tevânend tapîd⁸⁴ (g.273/10).

Ey hayat çeşmesi! Dudağına susamış olanlar öldüler. Toprakta balık gibi daha ne kadar çırpınabilirlerdi?

Hayat ve ölüm arasında tezat, hayat çeşmesine seslenilmesinde nida, susamış olanların balığa benzetilmesinde teşbih, yaşanılmayacağı bilindiği hâlde ne kadar çırpınacağıının sorulmasında tecâhül-i ârif sanatı bulunmaktadır.

Çend h’âhî çü men ber-în leb-i çâh

Müte‘attış ber-âb-ı heyvâneş⁸⁵ (g.330/6).

⁸¹ WEB_4.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh127> (14.06.2023).

⁸² WEB_5.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh208> (14.06.2023).

⁸³ WEB_6.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh225> (14.06.2023).

⁸⁴ WEB_7.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh273> (14.06.2023).

Benim gibi, kuyunun bu ağzında (tarafında olmayı) ne kadar istiyorsun?
Susuzluğu bahane edenler, onun hayat suyu(nun yanındadır).

Beyitte istifham, mecâz-ı mürsel, sanatına yer verilmiştir.

Men ez-kücâ vu temennâ-yı vasl-ı to ze-kücâ

Eger çe âb-ı hayâtî helâk-ı hod cüstem⁸⁶ (g.365/8).

(Ey Sevgili!) Ben nerede, sana kavuşmayı ummak nerede! Bir hayat suyu olsan da ben kendimi senin yolunda yok ettim.

Âşğın sevgiliye kavuşamayacağını bildiği hâlde sorması tecâhül-i âriftir. Âb-ı hayât yazılarak teşbih-i belîğden yararlanılmıştır. Hayat ile helak olmak arasında tezat sanatı bulunmaktadır.

Ser-i zülfet zülemât-est u lebet âb-ı hayât

Der-sevâd-ı ser-i zülfet be-hatâ mî-nigerem⁸⁷ (g.393/5).

(Ey Sevgili!) Senin zülûf uçların karanlık ve hayat suyu da senin dudaklarında (olduğu için) senin zülfünün karanlığında (hayat suyuna) hatayla bakarım.

Beyitte teşbih-i belîğ, hüsn-i ta'lîl sanatları yapılmıştır.

Sehl bâşed su'ûbet-i zülemât

Ger be-dest âyed âb-ı heyvânem⁸⁸ (g.416/9).

Eğer hayat suyu elde edilirse (bulunursa), karanlıkların güçlüğü, kolaylaşır (Senin karanlığında, hayat suyuyla kolayca yürürüm).

Sehl ile zülemât arasında tezata, be-dest âmeden ile kinâyeye başvurulmuştur.

Vakt-ı ân âmed ki hâk-i mürde-râ

Bâd rîzed âb-ı heyvân der-dehen⁸⁹ (g.444/11).

⁸⁵ WEB_8.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh330> (14.06.2023).

⁸⁶ WEB_9.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh365> (14.06.2023).

⁸⁷ WEB_10.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh393> (14.06.2023).

⁸⁸ WEB_11.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh416> (14.06.2023).

⁸⁹ WEB_12.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh444> (14.06.2023).

(Ey Sevgili!) Ölü toprağının o (yenilenme) zamanı geldi. Yel, ağzına hayat suyunu döksün.

Bâdın kişileştirilmesiyle teşhise, hâk-i mürde ile teşbih-i belîge başvurulmuştur.

Tersem ki be-‘âkıbet be-mâned

Der-çeşm-i Sikender âb-ı heyvân⁹⁰ (g.446/9).

Hayat suyu, İskender’in gözünde sona kadar kalırsa (diye) korkarım.

Beyitte İskender’e telmihte bulunulmuştur.

Bûy-ı bihişt mî-demed⁹¹ mâ be-‘azâb der-gerov

Âb-ı hayât mî-reved mâ ten-i h’îşten küşân⁹² (g.453/10).

Cennetin kokusu esiyor. Biz, toplulukta (kıyamette) azaptayız. Hayat suyu (akıp) gidiyor. Biz, kendi bedenimizi öldürmeye (çalışıyoruz).

Beyitte tezattan, teşbih-i belîğden yararlanılmıştır.

Ân kûze ber-kefem nih k’âb-ı hayât dâred

Hem ta‘m-ı nâr dâred hem reng-i nârdâne⁹³ (g.495/5).

İçinde hem acı tat hem de nar suyu rengi (kanlı gözyaşı) bulunan hayat suyunun olduğu testiye avcuma koydum.

Beyitte açık istiare, teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürsel sanatları mevcuttur.

Dilem gird-i leb-i la‘let Sikender-vâr mî-girded

Ne-gûyî k’âher ey miskîn firâz-ı âb-ı heyvân ây⁹⁴ (g.497/4).

(Ey Sevgili!) Gönlüm senin lal dudağının etrafında İskender gibi döner. Ey zavallı! Hayat suyunun üstünde (olduğunu) sonunda söylemedin.

Lal dudak kelimesinde teşbih-i belîğ sanatı bulunmaktadır. Beyitte İskender’e telmihte bulunulmuştur. Gönül ise İskender’e benzetilerek teşbihten; kişileştirilerek teşhisten yararlanılmıştır. Beyitte miskine seslenilerek nida sanatı yapılmıştır.

⁹⁰ WEB_13.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh446> (14.06.2023).

⁹¹ Mî-dehed. [ghazaliat-saadi\[1\].pdf](https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh446) (s. 224).

⁹² WEB_14.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh453> (14.06.2023).

⁹³ WEB_15.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh495> (14.06.2023).

⁹⁴ WEB_16.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh497> (14.06.2023).

Ne-dîdem âbî u hâkî bedîn letâfet u pâkî

To âb-ı çeşme-i heyvân u hâk-i gâliye bûyî⁹⁵ (g.516/4).

(Ey Sevgili!) Bir suyu ve bir toprağı bu kadar yumuşak ve temiz görmedim. Sen hayat suyusun ve misk kokulu toprak (gibi) kokuyorsun.

Sevgili, hayat suyuna ve misk kokulu toprağa benzetilmiştir. Ayrıca beyitte tenasüp sanatı bulunmaktadır. Birinci mısradaki su ve toprak, ikinci mısra da açıklanarak leff ü neşrden yararlanılmıştır.

Künûnem âb-ı hayâtî be-halk-ı teşne forû kon

Ne ângehî ki be-mîrem be-âb-ı dîde be-şûyî⁹⁶ (g.516/10).

(Ey Sevgili!) Şimdi (benim) susamış boğazıma bir hayat suyu dök. Ben öldükten sonra gözyaşıyla yıkanma.

Gözyaşıyla yıkanmak abartılarak anlatıldığı için mübalağa, ölüm ile yaşam arasında da tezat sanatı bulunmaktadır.

Men âdemî be-cemâlet ne-dîdem u ne-şenîdem

Eger gili be-hakikat ‘acîn âb-ı hayâtî⁹⁷ (g.521/4).

(Ey Sevgili!) Ben, senin güzelliğinde bir insan ne gördüm ne duydum. Eğer (sen) gerçekte bir çamurdan isen, hayat suyuyla mı yoğruldu?

Beyitte istifham, telmih sanatlarına başvurulmuştur.

Yâ Rab ân âb-ı hayât-est bedân şîrînî

Yâ Rab ân serv-i revân-est bedân çâlâkî⁹⁸ (g.589/6).

Ey Allah’ım! O denli tatlılık(ta olan) o hayat suyu mu? Ey Allah’ım! O denli canlılıkla yürüyen o servi mi?

Beyitte serv-i revân ile açık istiarenden, Şîrîn ile tevriyeden yararlanılmıştır. Bunların yanında beyitte, nida ve tecâhül-i ârif sanatı bulunmaktadır.

⁹⁵ WEB_17.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh516> (14.06.2023).

⁹⁶ WEB_18.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh516> (14.06.2023).

⁹⁷ WEB_19.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh521> (14.06.2023).

⁹⁸ WEB_20.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh589> (14.06.2023).

Eger to âb u gilî hem-çünân ki sâyir-i halk
Gil-i bihişt muhammer be-âb-ı heyvânî⁹⁹ (g.616/2).

(Ey Sevgili!) Sen de diğer insanlar gibi topraktan sudan isen, sen cennet toprağıyla, hayat suyuyla yoğrulmuşsun.

Beyitte istifham, telmih sanatlarına başvurulmuştur.

Hızırî çü kilî-i Sa'dî heme rûz der-seyâhat
Ne 'aceb ger âb-ı heyvân be-der âyed ez-siyâhî¹⁰⁰ (g.635/10).

Sa'dî'nin kalemi, Hızır gibi her gün gezer. Eğer hayat suyu, o karanlıktan çıkarsa (onu kara mürekkepten yazıp çıkarırsa) şaşmamalı.

Beyitte Hızır'a gönderme yapılarak telmihten, kalemin Hızır'a benzetilmesiyle teşbihten, kalem ve hayat suyunun kişileştirilmesiyle teşhisten yararlanılmıştır.

5.1.2. Âsitân

Gerem cevâz ne-bâşed be-pîşgâh-ı kabûlet
Küca revem ki ne-mî-rem ber-âstân-ı 'ibâdet¹⁰¹ (g.33/2).

(Ey Sevgili!) Eğer sen beni dergâhına kabul etmezsen, ben ibadet eşğine gitmeyeyim de nereye gideyim?

Beyitte tecâhül-i arif sanatı bulunmaktadır.

Ver ser ne-nehî der-âstâneş
Dîger çe konî derî dîger hest¹⁰² (g.41/10).

Eğer (sen) onun kapısına baş koymazsan (ona secde etmezsen) başka ne yapacaksın ki? Başka bir kapı mı var?

Baş koymak ile mecâz-ı mürsel, istifham sanatlarına başvurulmuştur.

Her rûz halk-râ ser-i yârî vü sâhibî-st
Mâ-râ hemîn ser-est ki ber-âstân-ı to-st¹⁰³ (g.56/5).

⁹⁹ WEB_21.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh616> (14.06.2023).

¹⁰⁰ WEB_22.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh635> (14.06.2023).

¹⁰¹ WEB_23.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh33> (14.06.2023).

¹⁰² WEB_24.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh41> (14.06.2023).

¹⁰³ WEB_25.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh56> (14.06.2023).

Her gün, halkın yeni bir dostu, sahibi (sevgilisi) var. Bizim, senin eşiğinde olan işte bu başımız var.

Beyitte mecâz-ı mürsel sanatına yer verilmiştir.

Gûşem heme rûz ez-intizâret

Ber-râh u nazar ber-âstân-est¹⁰⁴ (79/5).

(Ey Sevgili!) Kulaklarım her gün senden (haber) beklemektedir. Bakışlarım (senin) yolunda ve eşiğindedir.

Beyitte kulaklar ve bakışlar, kişileştirilerek teşhis sanatından yararlanılmıştır.

Înem kabûl bes ki be-mîrem ber-âstân

Tâ-nisbetem konend ki hidmet-güzâr-i o-st¹⁰⁵ (g.93/8).

Ben onun eşiğinde ölsem yeter, bunu kabul ederim. Onun hizmetçisi olduğumu söylesinler, yeter.

Beyitte açık istiareden yararlanılmıştır.

Ger âstân-i dûst be-yüfted be-dest-i men

Çendân ki zindeem ser-i men v'âstân-ı dûst¹⁰⁶ (g.101/8).

Eğer sevgilinin yeni, benim elime düşerse (onu bırakmam). Benim başım, dostun (sevgilinin) eşiğinde yaşadığım müddetçe kalır.

Çün cân sipordenî-st be-her sûretî ki hest

Der-kûy-ı 'aşk hoşter u ber-âstân-ı dûst¹⁰⁷ (g.102/8).

Mademki her hâlükârda canımızı vereceğiz, aşk mahallesinde ve sevgilinin eşiğinde (ölmemiz) daha güzeldir.

Beyitte kûy-ı 'aşk kullanılarak teşbih-i belîğden, can vermek kullanılarak ise mecâz-ı mürselden yararlanılmıştır.

¹⁰⁴ WEB_26.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh79> (14.06.2023).

¹⁰⁵ WEB_27.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh93> (14.06.2023).

¹⁰⁶ WEB_28.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh101> (14.06.2023).

¹⁰⁷ WEB_29.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh102> (14.06.2023).

Be-cüz pîşet ne-h'âhem ser nihâden

Eger bâlîn ne-bâşed âstân hest¹⁰⁸ (g.108/8).

(Ey Sevgili!) Senin önünden başka (yere) baş koymam. Eğer (orada) yastık yoksa, eşik vardır.

Ser nihâden kelimesinde mecâz-ı mürsel sanatı bulunmaktadır.

Men âb-ı zindegânî b'ad ez-to mî-ne-h'âhem

Bo-gzâr tâ-be-mîrem ber-hâk-i âstânet¹⁰⁹ (g.150/9).

(Ey Sevgili!) Ben, senden sonra hayat suyu istemem. Bırak da ben, senin eşiğinin toprağında öleyim.

Beyitte ta'rîz sanatı bulunmaktadır.

V'în ser ki to dârî ey sitemkâr

Bes ser be-reved der-âsitânet¹¹⁰ (g.151/4).

Ey zalim! Senin sahip olduğun başın, senin eşiğinde nice başları yok eder (öldürür).

Sitemkâra seslenilerek nida sanatından yararlanılmıştır. Baş kişileştirilerek teşhis, ser reften denilerek de mecâz-ı mürselden istifade edilmiştir.

Ân ki hergiz ber-âstâne-i 'aşk

Pây ne-nhâde bûd ser be-nihâd¹¹¹ (g.154/9).

Aşkın eşiğine asla ayak koymayan (basmayan) o, (aşk için eşiğe) baş koydu.

Pay nihaden ve ser nihaden deyimleriyle mecâz-ı mürselden, âstâne-i 'aşk ile teşbih-i belîğden yararlanılmıştır.

Yekî ser ber-kenâr-ı yâr u h'âb-ı subh müstevli

Çe gam dâred ze-miskînî ki ser ber-âstân dâred¹¹² (g.170/9).

¹⁰⁸ WEB_30.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh108> (14.06.2023).

¹⁰⁹ WEB_31.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh150> (14.06.2023).

¹¹⁰ WEB_32.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh151> (14.06.2023).

¹¹¹ WEB_33.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh154> (14.06.2023).

¹¹² WEB_34.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh170> (14.06.2023).

Biri, sevgilinin yanına başını (koymuş) ve sabah uykusuna dalmış. (Sevgilinin) eşiğine başını koyan zavallının ne üzüntüsü var (zavallı ne kadar gamlı)?

Beyitte tecâhül-i âriften faydalanılmıştır.

Ne-h'âhem reften ez-dünyâ meger der-pây-ı dîvâret

Ki tâ der-vakt-ı cân dâden serem ber-âstân bâşed¹¹³ (g.196/5).

(Ey Sevgili!) Senin duvarının dibinden başka bir dünyadan gitmek istemem. Başım, can verinceye kadar (senin) eşiğinde olsun.

Can dâden ve dünya ile mecâz-ı mürselden, başın kişileştirilmesiyle ise teşhisten yararlanılmıştır.

Be-dest-i rahmetem ez-hâk-i âsitân berdâr

Ki ger be-yefkeniyem kes be-hîç ne-stâned¹¹⁴ (g.219/8).

(Ey Sevgili!) Bana rahmet (edip) elimden (tutup) eşiğinin toprağından kaldır. Eğer beni atarsan, kimse bir şey için durup (beni almaz).

Beyitte açık istiare, mecâz-ı mürsel sanatlarına yer verilmiştir.

Tarîk-i mâ ser-i 'ac-z-est u âstân-ı rızâ

Ki ez-to sabr ne-bâşed ki bâ-to bestîzend¹¹⁵ (g.233/9).

(Ey Sevgili!) Bizim yolumuz, seninle savaşımlar sana sabredemeyeceği için, hoşnutluk eşiği ve acizlik üzerinedir.

Beyitte açık istiare, teşbih-i belîğ, sanatlarına yer verilmiştir.

'Aybî ne-bâşed ez-to ki ber-mâ cefâ reved

Mecnûn ez-âstâne-i Leylâ kücâ reved¹¹⁶ (g.262/1).

(Ey Sevgili!) Kimse, senden bize cefa gideceği için (bize sıkıntı vereceğin için) seni ayıplamaz. Mecnûn, Leylâ'nın eşiğinden (başka) nereye gider?

¹¹³ WEB_35.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh196> (14.06.2023).

¹¹⁴ WEB_36.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh219> (14.06.2023).

¹¹⁵ WEB_37.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh233> (14.06.2023).

¹¹⁶ WEB_38.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh262> (14.06.2023).

Leylâ ile Mecnûn'a telmihte bulunulmuştur. Mecnûn'un Leylâ'dan vazgeçmeyeceği bilindiği hâlde nereye gideceğinin sorulmasıyla tecâhül-i âriften yararlanılmıştır.

Güftem be-nîreng u füsûn pinhân konem rîş-i derûn

Pinhân ne-mî-mâned ki hûn ber-âstânem mî-reved¹¹⁷ (g.268/3).

(Ey Sevgili!) Hile ve büyüyle içimdeki (gönlümdeki) yarayı saklasam, eşikten (yaranın) kanı (akıp) gitmediği için gizlisi saklısı kalmaz.

Beyitte mecâz-ı mürsel, hüsn-i ta'lîl sanatları mevcuttur.

Sa'diyâ zinde 'âşıkî bâşed

Ki be-mîred der-âstân-ı niyâz¹¹⁸ (g.310/11).

Ey Sa'dî! Dua eşiğinde ölen, yaşayan âşık olsun.

Beyitte ölüm ve yaşam bulunduğu için tezattan, şairin kendine seslenmesiyle nidadan yararlanılmıştır.

Şeb-i dîrâz dü çeşmem ber-âstân-ı ümîd

Ki b'âmdâd der-i hücre mî-zened me'mûl¹¹⁹ (g.351/2).

(Ey Sevgili!) İki gözüm, sabahleyin oda kapısını (sevgili) çalar diye umduğu için uzun gecede umut eşiğindedir.

Beyitte hüsn-i ta'lîl, mecâz-ı mürsel, teşbih-i belîğ sanatları yer almaktadır.

Kücâ revem ki be-mîrem ber-âstân-ı ümîd

Eger be-dâmen-i vaslet ne-mî-resed destem¹²⁰ (g.365/2).

(Ey Sevgili!) Eğer, elim senin vuslat eteğine erişmezse, umudun eşiğinde ölmek için nereye giderim?

Dâmen-i vasl ve âstân-ı ümîd ile teşbih-i belîğden, soru vasıtasıyla da istifham ve tecâhül-i âriften yararlanılmıştır.

¹¹⁷ WEB_39.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh268> (14.06.2023).

¹¹⁸ WEB_40.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh310> (14.06.2023).

¹¹⁹ WEB_41.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh351> (14.06.2023).

¹²⁰ WEB_42.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh365> (14.06.2023).

Ne-şenîdeî ki Ferhâd çigûne seng softî

Ne çü seng-i âsitânet ki be-âb-ı dîde softem¹²¹ (369/6).

Ferhad'ın taşı nasıl deldiğini duymadın mı? Benim gözyaşımınla deldiğim (o taş bile) senin eşiğinin taşı gibi değildi.

Ferhat'a telmihte bulunulmuştur. Gözyaşının taşı delmesi abartılarak anlatıldığı için mübalağadan, soru sorulmasıyla tecâhül-i ariften yararlanılmıştır.

Ez-âstâne-i hizmet ne-mî-tevânem reft

Eger be-menzil-i kurbet ne-mî-dehî bârem¹²² (g.386/3).

(Ey Sevgili!) Eğer bana yakınından bir yer vermeyeceksen hizmet eşiğinden gidemem.

Beyitte teşbih-i belîğ mevcuttur.

Ne rûy-ı reftenem ez-hâk-i âstâne-i dûst

Ne ihtimâl-i nişesten ne pâ-yı refâtrem¹²³ (g.387/2).

Ne dostun (sevgilinin) eşiğinin toprağından gidecek yüzüm, ne oturma ihtimalim, ne de yürüyecek ayağım var.

Yüz, ayak gibi kelimelerin geçmesiyle âşık akla geldiği için mecâz-ı mürsel vardır.

Ten-i men fedâ-yı cân et ser-i bende v'âsitânet

Çe me-râ bih ez-gedâyî çü to pâdişâh dârem¹²⁴ (g.391/6).

Benim tenim, senin canına; (bu) kölenin başı, senin eşiğine feda (olsun). Ben, senin gibi padişaha sahip olursam, dilencilikten iyi ne (yaparım)?

Beyitte tecâhül-i arif ve teşbih sanatı bulunmaktadır.

Âher be-serem güzer kon ey dûst

İnkâr ki hâk-i âstânem¹²⁵ (g.418/2).

¹²¹ WEB_43.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh369> (14.06.2023).

¹²² WEB_44.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh386> (14.06.2023).

¹²³ WEB_45.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh387> (14.06.2023).

¹²⁴ WEB_46.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh391> (14.06.2023).

¹²⁵ WEB_47.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh418> (14.06.2023).

Ey dost (sevgili)! Sanki eşiğinin toprağıym gibi sonunda üstümden geç (bana bas).

Beyitte dosta seslenilerek nidadan yararlanılmıştır.

Ser-i mâ v'âstân-ı hizmet-i to

Ger berânî vu ger be-bahşâyî¹²⁶ (g.512/7).

Eğer gidersen ve eğer affedersen, bizim başımız, senin hizmetinin eşiğindedir.

Baş denilip âşık kastedildiği için kinâyeden yararlanılmıştır.

Hemîn ki pây nihâdî ber-âstâne-i 'aşk

Be-dest bâş ki dest ez-cihân fûrûşûyî¹²⁷ (g.515/10).

Aşkın eşiğine adım atar atmaz, bütün dünya mallarından elini çek.

Adım atmak ve elini çekmek deyimleriyle kinâyeden yararlanılmıştır.

Perde-dârî ber-âstâne-i 'aşk

Mî-koned 'akl u girye perde derî¹²⁸ (g.544/9).

Akıl, aşkın eşiğinde sırdaşlık yapıyor ve gözyaşı, perdeyi parçalıyor.

Akıl ve gözyaşı kişileştirildiği için teşhisten yararlanılmıştır.

Kadem ze-hâne çü bîrûn nehî be-'izzet nih

Ki hûn-i dîde-i Sa'dî ber-âstân dârî¹²⁹ (g.569/9).

Eşikte Sa'dî'nin gözyaşlarının kanı olduğu için evden dışarı adım attığında şerefle yürü.

Şerefle yürümenin sebebi açıklandığı için hüsn-i ta'lîlden, gözyaşlarının kanının eşikte bulunmasıyla mübalağadan, gözyaşının kana benzetilmesiyle teşbih-i belîğden, adım atmak ile kinâyeden yararlanılmıştır.

Ber-âstân-ı visâlet nihâde ser Sa'dî

Ber-âstân-i hayâlet ne-bûde dest-resî¹³⁰ (g.581/7).

¹²⁶ WEB_48.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh512> (14.06.2023).

¹²⁷ WEB_49.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh515> (14.06.2023).

¹²⁸ WEB_50.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh544> (14.06.2023).

¹²⁹ WEB_51.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh569> (14.06.2023).

Sa'dî, senin hayalinin yenine ellerini ulaştıramadığı için senin vuslat eşğine başını (yüzünü) koydu.

Dest residen ile kinâyeden, âşığın vuslat eşğine baş koyma sebebi açıklandığı için hüsn-i ta'lîlden yararlanılmıştır.

Rûy-ı ümîd-i Sa'dî ber-hâk-i âstân-est

B'ad ez-to kes ne-dâred yâ gâyetü'l-emânî¹³¹ (g.613/12).

Sa'dî'nin umudunun yüzü, (sevgilinin) eşğinin toprağına (doğrudur). Ey arzuların amanı! Senden sonra kimsesi yok.

Beyitte nida sanatından yararlanılmıştır.

Ser-i irâdet-i Sa'dî gümân me-ber hergiz

Ki tâ-kıyâmet ez-în âstân be-gerdânî¹³² (g.619/9).

Sa'dî'nin gönül arzularıyla (meşgul olan) başını, kıyamete kadar bu eşikten çevireceğini asla zannetme.

Gönül arzularının kıyamete kadar vazgeçilmez olmasıyla mübalağa edilmiştir.

5.1.3. Bârân

Bârân-ı eşkem mî-reved v'ez-ebrem âteş mî-cehed

Bâ-puhtegân gûy in suhen sûzeş ne-bâşed hâm-râ¹³³ (g.15/10).

Gözyaşım akıyor (sel oluyor). Bulut (tenimden) ateş çıkıyor. Bu sözü, olgunlara söyle. Hamlar yanmaz mı?

Beyitte bârân-ı eşk ile teşbih-i belîğden, cevâbı bilindiği hâlde soru sorularak tecâhül-i âriften, puhtegân ile hâm arasında tezattan, bulutun yakıcılığı ile kapalı istiareden yararlanılmıştır.

Sa'dî ez-ser-zeneş-i halk ne-tersed heyhât

Garke der-Nîl çe endîşe koned bârân-râ¹³⁴ (g.17/10).

¹³⁰ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh581> (14.06.2023).

¹³¹ WEB_53.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh613> (14.06.2023).

¹³² WEB_54.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh619> (14.06.2023).

¹³³ WEB_55.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh15> (14.09.2023).

¹³⁴ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh17> (14.09.2023).

Sa'dî, halkın siteminden korkmaz. Yazık! Nil'de boğulan, yağmuru hiç düşünür mü?

Beyitte sitem olduğu için ta'rîzden, cevabı bilinen soru sorulduğu için tecâhül-i âriften yararlanılmıştır. Aynı zamanda Nil Nehri'ne telmihte bulunulmuştur.

Hazer konîd ze-bârân-ı dîde-i Sa'dî

Ki katre seyl şevved çün be-yek diger peyvest¹³⁵ (g.40/11).

Damlalar, birbirine kavuşunca (bir araya gelince) sel olacağı için Sa'dî'nin gözyaşının yağmurundan korunun.

Gözyaşlarının fazlalığı abartıldığı için mübalağadan, bârân-ı dîde ile teşbih-i belîğden yararlanılmıştır.

Bâ in heme bârân-ı belâ ber-ser-i Sa'dî

Ne-şgüft egereş hâne-i çeşm âb çekîd-est¹³⁶ (g.61/10).

Eğer Sa'dî'nin başına (gelen) bu bütün bela yağmuruyla göz evlerinden gözyaşı damlarsa şaşırılmaz.

Beyitte teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürsel, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Hâk-i sebz-âreng u bâd-ı gül-feşân u âb-ı hoş

Ebr-i mürvârîd bârân u hevâ-yı müşk-bû-st¹³⁷ (g.88/7).

Yeşile süslenen toprak, gül saçan rüzgar, hoş (tatlı) su, inci bulut, yağmur ve misk kokulu havadır.

Beyitte tenasüp sanatından ve rûzgâr ile tevriyeden, müşk-bû ile teşbih-i belîğden yararlanılmıştır.

Hakîr tâ-ne-şümârî to âb-ı çeşm-i fakîr

Ki katre katre-i bârân çün bâhem âmed cû-st¹³⁸ (g.92/4).

Sen, fakirin gözyaşını hakir sayma (küçük görme). Yağmur, damla damla bir araya gelince (birinkince) ırmak (olur).

¹³⁵ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh40> (14.09.2023).

¹³⁶ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh61> (14.09.2023).

¹³⁷ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh88> (14.09.2023).

¹³⁸ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh92> (14.09.2023).

Gözyaşının ırmağa dönüşebileceğiyle ilgili mübalağa edilmiştir.

Ey sûret-i dîbâ-yı Hıtâyî be-nikûyî

Vey katre-i bârân-ı bahârî be-nezâfet¹³⁹ (g.136/2).

Ey yüzü, Hita'nın ipeğindeki resimler (kadar) güzel olan sen! Sen, temizlikte bahar yağmuru damlası (gibisin).

Beyitte nida, teşbih sanatlarına yer verilmiştir.

Zehre-i merdân ne-dârî çün zenân der-hâne bâş

Ver be-meydân mî-revî ez-tîr-bârân ber-megert¹⁴⁰ (g.162/6).

Erkeğin yiğitliğine sahip değilsen kadın gibi evde otur. Eğer meydana gidersen (çıkarsan) ok yağmurlarından geri dönme.

Beyitte “kadın gibi” denilerek benzetme sanatından yararlanılmıştır. Ayrıca tîr-bârânda da teşbih-i belîğ vardır.

Meşgûl-i ‘aşk-ı cânân ger ‘âşıkî-st sâdık

Der-rûz-ı tîr-bârân bâyed ki ser ne-hâred¹⁴¹ (g.164/8).

(Eğer biri) Sevgilinin aşkıyla meşgul ise (ondan başkasını düşünmüyorsa) yürekten bağlı bir âşıktır. Başını vereceğinden ok yağmuru gününde olmalıdır.

Beyitte aşk ve âşık kelimeleri aynı kökten türediği için iştikak sanatı, tîr-bârân kelimesinde de teşbih-i belîğ sanatı bulunmaktadır.

Bârân be-besât evvel-i in sâl be-bârîd

Ebr in heme te'hîr ki kerd ez-pey-i ân kerd¹⁴² (g.180/6).

Yağmur, düzlüğe (yeşillığe) ilk defa bu yıl yağdı. Bulut, bu tüm ertelemeyi onun ardından yaptı.

Beyitte tenasüp sanatına yer verilmiştir.

¹³⁹ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh136> (14.09.2023).

¹⁴⁰ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh162> (14.09.2023).

¹⁴¹ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh164> (14.09.2023).

¹⁴² WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh180> (14.09.2023).

Tîr-bârân-ı ‘aşk-ı hûbân-râ

Dil-i şûrîdegân siper bâşed¹⁴³ (g.193/2).

Âşıkların gönlü, güzellerin aşkının ok yağmurlarına siper olur.

Beyitte geçen siper olmak, mecâz-ı mürseldir. Tîr-bârân ifadesinde teşbih-i belîğ bulunmaktadır.

To ki çün berk be-handî çe gamet dâred ez-ânk

Men çünân zâr be-giryem ki be-bârân mâned¹⁴⁴ (g.221/8).

Sen, şimşekler gibi gülerdin. Ne derdin var? Ben yağmura benzercesine öyle ağlıyorum.

Sevgilinin gülmesinin şimşeğe, âşığın ağlamasının yağmura benzetilmesinde teşbih vardır. Âşığın ağlamasının yağmur kadar çok olmasında mübalağa bulunmaktadır. Bunun yanında soru sorularak istiarenden yararlanılmıştır.

Bârân-ı çün sitâreem ez-dîdegân be-rîht

Rûyî ki subh hîre şevêd der-sabâhateş¹⁴⁵ (g.320/3).

Sabah ışıltısını bile güzelliğiyle şaşırtan onun yüzü, benim yıldız ışıltılı gözyaşlarımı döktü.

Beyitte gözyaşları yıldızla benzetilmiştir. Sevgilinin yüzünün, sabah ışıltısını bile şaşırtmasında mübalağa edilmiştir.

Çeşmî ki be-dûst ber-koned dûst

Ber hem ne-nehed ze-tîr-bârân¹⁴⁶ (g.447/10).

Dostun gözü, dostunun üzerindeyse ok yağmurundan gözü ayrılmaz.

Dostun, ok yağmurundan gözünü ayırmama sebebi açıklandığı için hüsn-i ta‘lîl sanatı yapılmıştır. Beyitte ayrıca teşbih-i belîğ mevcuttur.

¹⁴³ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh193> (14.09.2023).

¹⁴⁴ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh221> (14.09.2023).

¹⁴⁵ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh320> (14.09.2023).

¹⁴⁶ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh447> (14.09.2023).

Nasîhât-gûy-râ ez-men be-go ey h'âce dem derkeş

Çü seyl ez-ser-güzeşt ân-râ çe mî-tersânî ez-bârân¹⁴⁷ (g.451/2).

Öğüt verene benden: “Ey bilge, şimdi sus. Sen, başından seller geçeni, yağmurdan korkutamazsın.” diye söyle.

Bilgeye seslenilerek nida, yağmurdan korkmama nedeni açıklandığı için hüsn-i ta‘lîl kullanılmıştır.

Hilâf-ı şart-ı yârân-est Sa‘dî

Ki ber-gerdend rûz-i tîrbârân¹⁴⁸ (g.452/8).

(Ey) Sa‘dî! Sevgililer töresinde, ok yağmurunun (olduğu) günde (sevgiliden yüzünü çevirmek) aykırı mıdır?

Cevabı bilindiği hâlde sevgiliden yüz çevirmenin aykırı olup olmadığının sorulmasında tecâhül-i ârif sanatı vardır.

Çeşm eger bâ-dûst dârî gûş bâ-düşmen me-kon

Tîrbârân-ı kazâ-râ cüz rızâ cûşen me-kon¹⁴⁹ (g.468/1).

Eğer dostunu seviyorsan düşmanını dinleme. Kaderin ok yağmurunda, rızadan başka eğlenme.

Beyitte tezat, teşbih-i belîğ sanatlarına yer verilmiştir.

Zemîn-i teşne-râ bârân ne-bûdî ba‘d ez-în hâcet

Eger çendân ki der-çeşmem sirişk ender sahâb-estî¹⁵⁰ (g.526/10).

Eğer bulutta gözümdeki yaşlar kadar yağmur olsaydı, susayan topraklara bu istekten sonra yağmur yağmazdı.

Beyitte gözyaşı abartılarak anlatıldığı için mübalağa sanatı bulunmaktadır.

Her sâ‘at ez-latîfî rûyet ‘arak ber-âred

Çün ber-şükûfe âyed bârân-ı nevbahârî¹⁵¹ (g.559/4).

¹⁴⁷ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh451> (14.09.2023).

¹⁴⁸ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh452> (14.09.2023).

¹⁴⁹ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh468> (14.09.2023).

¹⁵⁰ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh526> (14.09.2023).

¹⁵¹ WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

Yüzündeki ter damlacıkları, her an nezaketinden, çiçekler üzerindeki ilkbahar yağmuru gibi gelir.

Beyitte ter damlacığının ilkbahar yağmuruna benzetilmesinde teşbihten, nezaket sebebiyle benzetilmesinde hüsn-i ta'lilden yararlanılmıştır.

Ümîd ez-baht mî-dârem bekâ-yı 'ömr çendânî

K'ez-ebr-i lutf bâz-âyed be-hâk-i teşne bârânî¹⁵² (609/2).

Ömrümün (geri) kalanında yaşadıkça bahtımdan umutluyum. Senin lütuf bulutundan, susamış topraklara bir yağmur gelir.

Beyitteki ebr-i lütf tamlamasında teşbih-i belîğ bulunmaktadır. Bulut, yağmur, toprak kelimeleriyle tenasüpten yararlanılmıştır.

5.1.4. Bedbîn/Nedbîn (Hoşbîn)

Her ki râ der-hâk-i gurbet pây der-gil mând mând

Ki o diger der-h'âb-ı hoş-bînî diyâr-ı h'îş-râ¹⁵³ (g.13/6).

Ayağı, yabancı diyarın toprağında saplanıp kalan her kim olursa o, artık kendi diyarını iyimser rüyalarda görür.

Beyitte kinâye sanatına yer verilmiştir.

5.1.5. Cemâl Sıfatı

Çün mey-i rûşen der-âbgîne-i sâfi

Hûy-ı cemîl ez-cemâl-i rûy-ı to peydâ¹⁵⁴ (g.3/2).

(Ey Sevgili!) Duru şişedeki saf şarap gibisin. Senin güzel huyun, güzel yüzünden ortaya çıkmış.

Sevgilinin saf şaraba benzetilmesinde teşbih-i belîğden yararlanılmıştır.

To-râ der-âyine dîden cemâl-i tal'at-i h'îş

Beyân koned ki çe bûd-est nâ-şekîbâ-râ¹⁵⁵ (g.4/2).

(Ey Sevgili!) Senin kendi yüzünün güzelliğini aynada görmek, (sevgililerinin) ne (denli) sabırsız olduğunu açıklar.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh559> (14.09.2023).

¹⁵² WEB_52.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh609> (14.09.2023).

¹⁵³ WEB_58.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh13> (14.06.2023).

¹⁵⁴ WEB_59.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh3> (14.06.2023).

¹⁵⁵ WEB_60.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh4> (14.06.2023).

Beyitte âşıkların sabırsızlığının nedeni açıklanarak hüsn-i ta'lîlden yararlanılmıştır.

Ger mâh-ı men ber-efkened ez-ruh nikâb-râ

Bürka' fîrûhiled be-cemâl aftâb-râ¹⁵⁶ (g.9/1).

Eğer benim ay (yüzlü sevgilim), yüzünden peçeyi aralarsa (yanağını gösterirse), Güneş peçesini çeker. Yüz güzelliğini (ışılığını) gösteremez.

Sevgiliye mah denmesiyle açık istiarenden, yüzden peçeyi aralamak ve peçesini çekmek ile mecâz-ı mürselden yararlanılmıştır.

Ki-râ mecâl-i nazar ber-cemâl-i meymûnet

Be-dîn sıfat ki to dil mî-berî verâ-yı hicâb¹⁵⁷ (g.25/2).

Sen, perdenin arkasından gönülleri çalarken senin mübarek, kutlu, ışıltılı güzel yüzüne bakmaya kim dayanır?

Beyitte geçen gönül çalmak, mecâl-i mürseldir. Cevabı bilindiği hâlde soru sorulmasında ise tecâhül-i ârif bulunmaktadır.

Bâmdâdî tâ-be-şeb rûyet me-pûş

Tâ-be-pûşânî cemâl-i âf-tâb¹⁵⁸ (g.27/10).

(Ey Sevgili!) Bir sabah, (uyanınca) geceye kadar yüzünü örtme. Böylece (senin güzelliğin) güneşin güzelliğini bile kapatsın.

Sabah ve gece kelimeleriyle tezattan yararlanılmıştır. Yüz örtmek tabiri ise kinâyedir. Sevgilinin yüzünün güzelliği için mübalağa sanatından istifade edilmiştir.

Be-kıyâs der-ne-güncî u be-vasf der-ne-(y)âî

Mütehayyirem der-evsâf-ı cemâl u rûy u zîbet¹⁵⁹ (g.29/4).

Sen hiçbir şeyle kıyaslanmazsın ve açıklanamazsın. Senin yüz güzelliğinin, yüzünün ve ziynetinin vasıflarına şaşırmışım.

Beyitte mecâz-ı mürsel, açık istiare mevcuttur.

¹⁵⁶ WEB_61.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh9> (14.06.2023).

¹⁵⁷ WEB_62.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh25> (14.06.2023).

¹⁵⁸ WEB_63.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh27> (14.06.2023).

¹⁵⁹ WEB_64.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh29> (14.06.2023).

Cemâl-i dûst çendân sâye endâht

Ki Sa'dî nâ-pedîd-est ez-hakâret¹⁶⁰ (g.37/8).

Dostun (sevgilinin) güzelliği, o kadar gölge attığı (herkesi o kadar himayesi altına aldığı) için Sa'dî (bile) hakarete (karşılık, küçüklüğünden dolayı) görünmez oldu.

Sa'dî'nin görünmez olma sebebi açıklanarak hüsn-i ta'lîl kullanılmıştır. Gölge atmak ile mecâz-ı mürselden yararlanılmıştır.

Cemâl der-nazar u şevk hem-çünân bâkî

Gedâ eger heme 'âlem bedû dehend gedâ-st¹⁶¹ (43/10).

Güzel yüzlü (sevgili) karşımızda ve arzumuz böylece sonsuzdur. Bütün dünyayı sahrayı (dilenciye) verseler (o yine) dilencidir.

Beyitte mecâz-ı mürsel, mübalağa, açık istiare sanatlarına yer verilmiştir.

Ger bürka'î fûrû ne-güzârî bedîn cemâl

Der-şehr her ki küşte şevd der-zamân-ı to-st¹⁶² (g.56/2).

(Ey Sevgili!) Eğer sen, bu güzelliğine bir peçe çekmezsen, bu şehirde öldürülen herkes, senin kefaletinde olur.

Beyitte geçen peçe çekmek kinâyeli kullanılmıştır.

Ez-reşk-i âftâb-ı cemâlet ber-âsümân

Her mâh mâh dîdem çün ebruvân-ı to-st¹⁶³ (g.57/6).

(Ey Sevgili!) Senin yüzünün parıltısını kıskanmaktan, gökyüzündeki her ayın, senin (yay) kaşların gibi ay(a dönüştüğünü) gördüm.

Beyitte teşbih, hüsn-i ta'lîl, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Ân kî-st ki pîrâmen-i hûrşîd-i cemâleş

Ez-müşk-i siyeh dâire-i nîme keşîde-st¹⁶⁴ (g.61/3).

¹⁶⁰ WEB_65.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh37> (14.06.2023).

¹⁶¹ WEB_66.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh43> (14.06.2023).

¹⁶² WEB_67.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh56> (14.06.2023).

¹⁶³ WEB_68.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh57> (14.06.2023).

¹⁶⁴ WEB_69.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh61> (14.06.2023).

Onun (ışık saçan) güneş yüzünün etrafında kara miskten hilal çizilmiş.
Sevgilinin yüzü, güneşe benzetilerek teşbih-i belîğ sanatından yararlanılmıştır.

Rûy ez-cemâl-i dûst be-sahrâ me-kon ki rûy
Der-rûy-ı hem-neşîn-i vefâ-cûy hoşter-est¹⁶⁵ (g.69/4).

Dostun (sevgilinin) yüzünün güzelliğinden çöle yüz çevirme. Vefalı sevgilinin yüzü, daha güzeldir.

Beyitte kinâyeden yararlanılmıştır.

Cemâl-i mâh-peyker ber-bülendî
Bedân mâned ki mâh-ı âsmân-est¹⁶⁶ (g.81/3).

Parlak yüzlü (sevgilinin) güzelliği, yüksek bir yerlerdedir. Gökyüzündeki ay öylece kaldı.

Sevgilinin yüzünün güzelliği anlatılırken mübalağadan yararlanılmıştır.

Subhî mübârek-est nazar ber-cemâl-i dûst
Ber-horden ez-dıraht-ı ümîd-i visâl-i dûst¹⁶⁷ (g.97/1).

Dostun (sevgilinin) güzelliğine baktıkça, dostun (sevgilinin) vuslat umudunun meyvesini yedikçe kutlu bir sabah (olur).

Sevgiliye bakılarak kutlu sabahın olacağı belirtildiği için hüsn-i ta'lîl vardır. ümîd-i visâl tamlamasında ise teşbih-i belîğ bulunmaktadır.

Sa'dî hicâb nîst to âyîne pâkdâr
Zengâr-horde çün be-nemâyed cemâl-i dûst¹⁶⁸ (g.97/7).

Ey Sa'dî! Sen ve temiz ayna (sevgilin) arasında perde yok. Paslanmış (ayna), dostun (sevgilinin) yüzünün güzelliğini nasıl gösterebilirsin?

Beyitte cevabı bilinen sorunun sorulmasıyla tecâhül-i âriften yararlanılmıştır. Engel yerine perde denilerek açık istiarenden, temiz ve paslanmış tabirleriyle tezattan istifade edilmiştir.

¹⁶⁵ WEB_70.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh69> (14.06.2023).

¹⁶⁶ WEB_71.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh81> (14.06.2023).

¹⁶⁷ WEB_72.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh97> (14.06.2023).

¹⁶⁸ WEB_73.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh98> (14.06.2023).

Güftem meger be-h'âb be-bînem hayâl-i dûst

Înek 'ale's-sabâh nazar ber-cemâl-i dûst¹⁶⁹ (g.98/1)

Dostun (sevgilinin) hayalini belki rüyada görürüm dedim. Şimdi, sabahleyin dostun (sevgilinin) yüzünün güzelliğine bakarım.

Be-cemâl-i to ki dîdâr ze-men bâz me-gîr

Ki me-râ tâket-i nâ-dîden-i dîdâr-i to nîst¹⁷⁰ (g.125/9).

(Ey Sevgili!) Benden yüzünü geri alma (esirgeme). Senin güzelliğine (yemin olsun). Senin yüzünü görmemeye benim takatim yok.

Beyitte mecâz-ı mürsel, mübalağa sanatları mevcuttur.

Çeşm-i müsâfir ki ber-cemâl-i to üftâd

'Azm-i rahîleş bedel şevved be-ikâmet¹⁷¹ (g.143/6).

Senin güzelliğine gözü (düşen) takılan gezginin sefer arzusu kalıp (seni izlemeye) dönüşür.

Çeşm üftâden ifadesinde mecâz-ı mürsel bulunmaktadır.

Ey cemâl-i Ka'be rûy bâz kon

Tâ-tevâfî mî-konem pîrâmenet¹⁷² (g.144/7).

Ey Kâbe (gibi) yüzünü (örtlen) güzel! Yüzünü aç da senin etrafında bir tavaf edeyim.

Sevgiliye seslenilerek nidadan, Ka'be rûy ifadesiyle teşbih-i belîğden faydalanılmıştır.

Me-râ suhen be-nihâyet resîd u fikr be-pâyân

Henûz vasf-ı cemâlet ne-mî-resed be-nihâyet¹⁷³ (g.152/10).

¹⁶⁹ WEB_74.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh125> (14.06.2023).

¹⁷⁰ WEB_75.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh125> (15.06.2023).

¹⁷¹ WEB_76.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh143> (14.06.2023).

¹⁷² WEB_77.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh144> (14.06.2023).

¹⁷³ WEB_78.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh152> (14.06.2023).

Benim söz ve düşüncem sona erdi. Senin güzellik vasıfların daha sona ermiyor.

Ân ki ber-nesteren ez-gâliye hâlî dâred

El-hakk ârâste hulkî u cemâlî dâred¹⁷⁴ (g.173/1).

Onun yaban gülüne (benzeyen yüzünde) güzel kokudan (oluşan) bir beni var.

Gerçekten süslenmiş (övülmüş) bir huyu ve güzel bir yüzü var.

Beyitte leff ü neşr, teşbih sanatlarına yer verilmiştir.

Me-kon ki rûz-ı cemâlet ser âyed er Sa'dî

Şebî be-dest-i du'â dâmen-i seher gîred¹⁷⁵ (g.183/9).

Eğer bir gece, seherin eteğinde dua (için) ellerini açarsa, senin güzelliğinin günü sona erer diye Sa'dî'ye (sitem) etme.

Beyitte teşbih-i belîğ, kinâye sanatlarına yer verilmiştir.

Ne âdemî ki eger âhenîn buved şahsî

Der-âftâb-ı cemâlet çü-mûm bo-gdâzed¹⁷⁶ (g.185/3).

(Ey Sevgili!) Sadece insanoğlu değil, eğer bir kişi demirden yapılmış da olsa, senin yüzünün (parlayan) güneşinde mum gibi erir.

Beyitte benzetme ve mübalağa sanatına yer verilmiştir.

Heme 'âlem cemâl-i tal'at-ı o-st

Tâ ki râ çeşm-i îñ nazar bâşed¹⁷⁷ (g.193/4).

Bütün evren, onun yüzünün güzelliği(yle, ışıltısıyla doludur). Bu göz, ona nasıl baksın?

'Alem ve göz kelimelerinde mecâz-ı mürsel vardır. Sevgilinin ışıltılı yüzüne bakılamayacağının bilindiği hâlde sorulması tecâhül-i ârifdir.

Men müflis ez-ân rûz şodem k'ez-harem-i gayb

Dîbâ-yı cemâl-i to be-bâzâr ber-âmed¹⁷⁸ (g.214/7).

¹⁷⁴ WEB_79.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh173> (14.06.2023).

¹⁷⁵ WEB_80.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh183> (14.06.2023).

¹⁷⁶ WEB_81.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh185> (14.06.2023).

¹⁷⁷ WEB_82.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh193> (14.06.2023).

Senin ipek gibi güzel yüzün, pazara gizli haremde gelince ben o gün iflas ettim.
Beyitte sevgilinin yüzü, ipeğe benzetilerek teşbihe belige yer verilmiş ve mübalağa edilmiştir.

Her âferide ki çeşmeş berân cemâl üftâd
Dileş be-bahşed u ber-cânet âferîn h'âned¹⁷⁹ (g.219/3).

Hangi yaratılmışın gözü o güzel yüze düşse (sevgiliye baksa), o da gönlünü bağışlar ve senin canına övgüler söyler.

Gözünün düşmesi ifadesinde ve gönül kelimesinde mecâz-ı mürsel bulunmaktadır.

Ki der-âfâk çunîn rûy diger ne-tvân dîd
Yâ meger âyine der-pîş-i cemâleş dârend¹⁸⁰ (g.230/2).

Ufuklarda bile böyle yüzü daha göremezler. Yoksa onun güzelliğinin önünde ayna mı var?

Sevgilinin bir parçası olan yüze yer verilerek mecâz-ı mürselden yararlanılmıştır. Ayrıca tecâhül-i ârif sanatı mevcuttur.

To kadr-i h'îş ne-dânî ze-derdmendân pors
Kez-iştîyâk-ı cemâlet çe eşk mî-rîzend¹⁸¹ (g.232/5).

(Ey Sevgili!) Sen kendi değerini bilmezsen dertlilere sor. Senin güzel yüzünün arzusundan ne gözyaşı dökerler!

Beyitte mübalağa, hüsn-i ta'lîl sanatı mevcuttur.

Gûyî cemâl-i dûst ki bîned çünân ki o-st
İllâ be-râh-ı dîde-i Sa'dî nazar konend¹⁸² (g.247/9).

¹⁷⁸ WEB_83.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh214> (14.06.2023).

¹⁷⁹ WEB_84.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh219> (14.06.2023).

¹⁸⁰ WEB_85.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh230> (14.06.2023).

¹⁸¹ WEB_86.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh232> (14.06.2023).

¹⁸² WEB_87.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh247> (14.06.2023).

Sevgilinin güzelliğini öyle kim görebilir? Ancak, Sa'dî'nin gözünün yolunda (olup onun gibi) bakanlar görür.

Beyitte tecâhül-i arif sanatı bulunmaktadır.

Çeşmî ki cemâl-i to ne-dîd-est çe dîd-est

Efsûs ber-înân ki be-gaflet güzerânend¹⁸³ (g.248/6).

(Ey Sevgili!) Senin yüzünü görmeyen göz, ne gördü ki! Onlara çok yazık! Gaflet geçiriyorlar.

Göz ve gaflet geçirmek ifadesiyle mecâz-ı mürselden, cevabı bilinen sorunun sorulmasıyla tecâhül-i âriften yararlanılmıştır.

Tâ-melâmet ne-konî tâyife-i rindân-râ

Ki cemâl-i to be-bînend u be-gavgâ âyend¹⁸⁴ (g.254/4).

Rintlerin grubunu (âşıkları) ayıplamayın. Senin yüzünü görseler, (senin için) savaşırlar.

Rintlerin savaşmalarının nedeninden bahsedilerek hüsn-i ta'lîlden yararlanılmıştır.

Bark-ı cemâlî be-cest harmen-i halkî be-sûht

Z'ân heme âteş ne-güft dūd-i dilî ber-şevend¹⁸⁵ (g.269/3).

Güzellik kıvılcımı sıçrasa, bir halkın harmanını yaksa, o tüm ateşe: “Bir gönlün dumanı (âhı) olur.” demedi.

Bark-ı cemâl ifadesinde teşbih-i belîğ, gönül kelimesinde mecâz-ı mürsel bulunmaktadır.

Hasân horend ber ez-bâg-ı vasl-ı o vu me-râ

Ze-gülsitân-ı cemâleş nasîb hâr âyed¹⁸⁶ (g.282/5).

Onun vaslının bahçesinden meyveleri güzel yer ve bana onun güzelliğinin gül bahçesinden diken nasip olur.

¹⁸³ WEB_88.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh248> (14.06.2023).

¹⁸⁴ WEB_89.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh254> (14.06.2023).

¹⁸⁵ WEB_90.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh269> (14.06.2023).

¹⁸⁶ WEB_91.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh282> (14.06.2023).

Beyitte teşbih-i belîğ, tezat sanatları mevcuttur.

Cemâl-i Ka‘be çünân mî-devânedem be-neşât
Ki hârâhâ-yı mugaylân harîr mî-âyed¹⁸⁷ (g.288/5).

Kâbe’nin güzelliği o denli beni kıvraklıkla götürüyor. Deve dikenlerinin ateşleri ipek (gibi) geliyor.

Mugaylan kelimesinde açık istiare, deve dikeninin ateşinin ipeğe benzetilmesinde teşbih bulunmaktadır.

Cüz in kader ne-tevân güft ber-cemâl-i to ‘ayb
Ki mihrbânî ez-ân tab‘u hû ne-mî-âyed¹⁸⁸ (290/3).

O huydan bir şefkatin gelmemesi dışında senin güzelliğine kusur söylenemez.

Duhterân-ı tab‘-râ ya‘nî suhen bâ-in cemâl
Âberûyî nîst pîş-i ân ân zîbâ püser¹⁸⁹ (g.293/13).

Mizacımın kızları, yani sözleri (gönlümün şiirleri), o güzel delikanlı, bu güzellikle bile onun yanında itibarlı değil.

Z‘ân ki hergiz be-cemâl-i to der-âyîne-i vehm
Mutasavver ne-şevved sûret u bâlâ-yı diger¹⁹⁰ (g.301/4).

(Ey Sevgili!) Hayal aynasında senin güzelliğinde başka yüz ve boy asla tasavvur edilemez.

Yüz ve boy kelimelerinde mecâz-ı mürsel, âyîne-i vehm tamlamasında teşbih-i belîğ bulunmaktadır.

‘Azîz-i Mısr-ı çemen şod cemâl-i Yûsuf-ı gül
Sabâ be-şehr der-âverd bûy-ı pîrheneş¹⁹¹ (g.328/8).

¹⁸⁷ WEB_92.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh288> (14.06.2023).

¹⁸⁸ WEB_93.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh290> (14.06.2023).

¹⁸⁹ WEB_94.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh293> (14.06.2023).

¹⁹⁰ WEB_95.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh301> (14.06.2023).

¹⁹¹ WEB_96.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh328> (14.06.2023).

Yusuf yüzlü gül, Mısır bahçesinin azizi oldu. Sabah yeli, onun gömleğinin kokusunu şehre getirdi.

Beyitte Hz. Yusuf'a telmihte bulunulmuştur.

Ne-mând fitne der-eyyâm-ı şâh cüz-Sa'dî

Ki ber-cemâl-i to fitne-st u halk ber-suheneş¹⁹² (g.328/11).

Halk, onun sözlerine ve (o da) senin güzel yüzüne büyülediğinden, hükümdar zamanında Sa'dî'den başka fitne kalmadı.

Beyitte hüsn-i ta'lîl, mecâz-ı mürsel bulunmaktadır.

Sârbânâ cemâl-i Ka'be kücâ-st

Ki be-mürdîm der-beyâbâneş¹⁹³ (g.330/8).

Ey kervancı! Onun çölünde öldüğümüz Kâbe'nin güzel yüzü nerededir? Kervancıya seslenilerek nidadan, Kâbe'nin güzel yüzünün nerede olduğunun sorulmasında istifham sanatından yararlanılmıştır.

Be-dâr yek nefes ey kâi'd¹⁹⁴ in zimâm-ı cemâl

Ki dîde seyr ne-mî-gerded ez-nazar be-cemâl¹⁹⁵ (g.347/2).

Ey (gönlümü) yöneten! Bu güzelliğin yularını çek. Ey Kervancı! Gözlerim, güzelliğine bakmaktan seyre doymuyor.

Beyitte nida ve mecâz-ı mürsel bulunmaktadır.

Ne rûz mî-be-şemordem der-intizâr-ı cemâlet

Ki rûz-ı hicr-i to-râ hod ze-'ömr mî-ne-şemordem¹⁹⁶ (g.373/7).

Kendim, senin ayrılık gününü ömrümden saymadığım için, güzelliğini (görmeyi) beklerken (de) hiç gün saymazdım.

Beyitte teşbih-i belîğ, hüsn-i ta'lîl sanatları mevcuttur.

¹⁹² WEB_97.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh328> (14.06.2023).

¹⁹³ WEB_98.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh330> (14.06.2023).

¹⁹⁴ Kayd. Pdf. s.176.

¹⁹⁵ WEB_99.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh347> (14.06.2023).

¹⁹⁶ WEB_100.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh373> (14.06.2023).

Tâ-ne her bî-haberî vâsf-ı cemâlet gûyed

Seng-i ta‘zîm-i to der-râh-ı beyân endâzem¹⁹⁷ (g.399/5).

(Ey Sevgili!) Her câhil, senin yüzünün güzelliğini övmesin diye ben senin yücelik taşıyı senin söz yollarına koyarım.

Beyitte hüsn-i ta‘lîl sanatı yer almaktadır.

Hadîs-i ravza ne-gûyem gül-i bihişt ne-bûyem

Cemâl-i hûr ne-cûyem devân be-sûy-ı to bâşem¹⁹⁸ (g.403/5).

Ben, (cennet) bahçesi (hakkında bir şey), söylemem. Cennetin gülünü koklamam. Hurilerin güzelliğini aramam. Sana doğru koşarım.

Beyitte tenasüp sanatına yer verilmiştir.

Emrûz mübârek-est fâlem

K’üftâd nazar ber-ân cemâlem¹⁹⁹ (g.408/1).

(Ey Sevgili!) Benim gözlerim, senin güzelliğine iliştği için benim bahtım bugün kutludur.

Beyitte mübalağaya yer verilmiştir.

Ân ne rûy-est ki men vâsf-ı cemâleş dânem

În hadîs ez-digerî pors ki men hayrânem²⁰⁰ (g.413/1).

Ben onun güzelliğinin özelliğini bildiğim için o (sadece) yüz değil. Ben onun hayranı olduğum için bu olayı bir başkasına sor.

‘Aceb dârem ze-baht-ı h’îş u her dem der-gümân üfitem

Ki mestem yâ be-h’ânem yâ cemâl-i yâr mî-bînem²⁰¹ (g.425/4).

Kendi bahtıma şaşıyorum ve her an şüpheye düşünüyorum. Ya sarhoşum ya uyuyorum ya da sevgilinin yüz güzelliğini görüyorum.

¹⁹⁷ WEB_101.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh399> (14.06.2023).

¹⁹⁸ WEB_102.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh403> (14.06.2023).

¹⁹⁹ WEB_103.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh408> (14.06.2023).

²⁰⁰ WEB_104.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh413> (14.06.2023).

²⁰¹ WEB_105.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh425> (14.06.2023).

Beyitte açık istiareden yararlanılmıştır.

Ân ki sabr ez-cemâl-i o ne-buved

Be-zarûret cefâ-yı o be-berîm²⁰² (g.438/3).

Onun güzelliğinden (kavuşmaya) sabredemeyen biz, mecburen onun cefasını çekeriz.

Beyitte mecâz-ı mürsele yer verilmiştir.

Yek nazar ber-cemâl-i tal‘at-ı dûst

Ger be-cân mî-dehend tâ-be-harîm²⁰³ (g.438/5).

Eğer (âşık), dostun (sevgilinin) yüzünün güzelliğine bir bakış can verseler (biz de) alana kadar (can veririz).

Can vermek deyimiyle mecâz-ı mürsele başvurulmuştur.

Çarh şenîd nâleem güft me-nâl Sa‘diyâ

K‘âh-ı to tîre mî-koned âyine-i cemâl-i men²⁰⁴ (g.471/7).

Felek, benim iniltiLERİMİ duydu. “Ey Sa‘dî! İNleme.” dedi. Senin ahın, benim GÜZELLİK aynamı karartır.

Felek kişileştirilerek teşhise, âyine-i cemâl ile teşbih-i belîge başvurulmuştur.

Nişân-ı baht-ı bülend-est u tâli‘-i meymûn

‘Ale’s-sabâh nazar ber-cemâl-i rûz-efzûn²⁰⁵ (g.474/1).

Seher vakti, (sevgilinin) her gün artan güzelliğine bakmak, uğurlu talih ve yüce bahtın belirtisidir.

Beyitte yüce bahtın nedenine yer verilerek hüsn-i ta‘lîle başvurulmuştur.

Çigûne vâsf-ı cemâleş konem ki hayrân-râ

Mecâl-i nutk ne-bâşed ki bâz gûyed çün²⁰⁶ (g.474/6).

²⁰² WEB_106.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh438> (14.06.2023).

²⁰³ WEB_107.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh438> (14.06.2023).

²⁰⁴ WEB_108.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh471> (14.06.2023).

²⁰⁵ WEB_109.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh474> (14.06.2023).

²⁰⁶ WEB_110.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

(Ona) Hayran olanın (onun güzelliğini) anlatmak için söyleyecek gücü olmadığından ben onun güzelliğinin tarifini nasıl yapayım?

Sevgilinin güzelliğini anlatmaya gücün bulunmamasıyla mübalağaya, sevgilinin güzelliğinin tarifini nasıl yapacağını sormasıyla da tecâhül-i ârife başvurulmuştur.

Rûy-ı her sâhib cemâlî-râ be-meh h'ânden hatâ-st

Ger ruhî-râ mâh bâyed h'ând bârî rûy-ıto²⁰⁷ (g.485/7).

Her güzellik sahibi kadının yüzü (için) Ay demek hatadır. Eğer bir yüze Ay denilecekse özellikle senin yüzüne denilmelidir.

Beyitte benzetme sanatına yer verilmiştir.

Gayret-i sultân-ı cemâlet çü bâz

Çeşm-i men ez-her ki cihân dûhte²⁰⁸ (g.489/2).

(Ey Sevgili!) Senin güzelliğinin hükümdarlığını kıskandığımdan, (ben) gözümü şahin gibi her iki cihanda kapatmışım.

Göz ve cihan kelimelerinde mecâz-ı mürsel, gözün şahine benzetilmesinde teşbih, kıskandığı için gözünü kapatmasında hüsn-i ta'lîl sanatı bulunmaktadır.

Ber-devr-i 'ârız-ı to nazar kerde âftâb

Hod-râ letâfetî u cemâlî ne-yâfte²⁰⁹ (g.492/3).

(Ey Sevgili!) Güneş, senin yanağının çevresine bakınca kendini hoş ve güzel bulmamış.

Güneş, kişileştirilerek teşhise başvurulmuştur.

Melâmet-gûy-ı bî-hâsıl turunch ez-dest ne-şnâsed

Der-ân ma'raz ki çün Yûsuf cemâl ez-perde be-nmâyî²¹⁰ (g.501/2).

Yusuf gibi güzelliği olan sergiyi (yüzünü perdeyi kaldırıp) perdeden göstersen, sonuçsuz serzenişte bulunan (kişi), elinden kilim desenini kaçırmaz.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh474> (14.06.2023).

²⁰⁷ WEB_111.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh485> (14.06.2023).

²⁰⁸ WEB_112.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh489> (14.06.2023).

²⁰⁹ WEB_113.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh492> (14.06.2023).

²¹⁰ WEB_114.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh501> (14.06.2023).

Beyitte Hz. Yusuf’a telmihte bulunulmuştur.

To ki güfteî te’emmul ne-konem cemâl-i hûbân

Be-konî eger çü Sa’dî nazarî be-(y)âzmâyî²¹¹ (g.505/9).

Sen: “Güzellerin yüz güzelliklerini seyretmeye tahammül edemem.” demişsin.

Eğer Sa’dî gibi bakarsan, (bu tecrübeyi) denemiş olursun.

Beyitte Sa’dî gibi bakmaktan söz edilerek benzetme sanatından yararlanılmıştır.

Hezâr dîde çü pervâne ber-cemâl-i to ‘âşık

Gulâm-ı meclis-i ânem ki şem‘-i meclis-i oî²¹² (g.516/3).

(Ey Sevgili!) Bin göz, kelebek gibi senin güzelliğe âşıktır. (Sen) Onun meclisinin ışığı olduğun için, (ben) o meclisin kölesiyim.

Göz ve meclis kelimelerinde mecâz-ı mürsel sanatı bulunmaktadır. Âşık olmakta kelebeğe benzediği için teşhisten, âşığın meclisin kölesi olma sebebi açıklandığı için hüsn-i ta’lîlden yararlanılmıştır.

Men âdemî be-cemâlet ne dîdem u ne şenîdem

Eger gilî be-hakîkat ‘acîn âb-ı hayâtî²¹³ (521/4).

(Ey Sevgili!) Ben, senin güzelliğinde bir insan ne gördüm ne duydum. Eğer bir çamur, hayat suyunun cevheriyse, (sen hayat suyuyla mı yoğruldu?)

Sevgilinin güzelliği mübalağa edilmiştir. Âb-ı hayât tamlamasında teşbih-i belîğ vardır. Beyitte yaratılışa gönderme de yapılmıştır.

Dânemet âstîn çerâ pîş-i cemâl mî-berî

Resm buved k’ez-âdemî rûy nihân koned perî²¹⁴ (g.549/1).

Senin yüzünün önüne yeni neden götürdüğünü (yüzünü niçin örttüğünü) biliyorum. Perinin, bir kişiden yüzünü gizlemesi adet oldu.

Sevgilinin yüzünü gizlemesinin nedeni periye benzemesi olduğu için hüsn-i ta’lîl bulunmaktadır.

²¹¹ WEB_115.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh505> (14.06.2023).

²¹² WEB_116.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh516> (14.06.2023).

²¹³ WEB_117.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh521> (14.06.2023).

²¹⁴ WEB_118.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh549> (14.06.2023).

Fikrem be-müntehâ-yı cemâlet ne-mî-resed

K'ez-her çe der-hayâl-i men âmed nikûterî²¹⁵ (g.551/2).

(Ey Sevgili!) Güzelliğinin en son noktası, aklıma gelmez. Benim hayalime her ne gelirse gelsin, sen daha güzelsin.

Beyitte mübalağa mevcuttur.

Mütehayyir ne der-cemâl-i toem

‘Akl dârem be-kadr-i hod kaderî²¹⁶ (g.556/5).

(Ey Sevgili!) Beni hayrete düşüren senin yüz güzelliğin değil. Kendime kadar (benim de) kaderci aklım var.

Beyitte tecâhül-i ârife yer verilmiştir.

Der-iştiyâk-ı cemâleş çünân hemî nâlem

Çü bülbülî ki be-mâned miyân-ı gülzârî²¹⁷ (g.564/8).

Onun yüzünün arzusuyla bir gül bahçesinin ortasında kalan tıpkı bir bülbül gibi öyle inliyorum.

Âşığın kendisini bülbüle benzetmesinde teşbih sanatı bulunmaktadır.

Cemâl-i ‘ârız-ı hûrşîd u hüsn-i kâmet-i serv

To-râ resed ki çü da‘vâ konî beyân dârî²¹⁸ (g.569/3).

Güneşin yüzünün güzelliği ve servinin boyunun güzelliği sana ulaşır. İddia ettiğin (güzelliğinde) beyana sahipsın.

Beyitte mübalağa sanatına yer verilmiştir.

To eger be-hüsn da‘vâ be-konî güvâh dârî

Ki cemâl-i serv-i bostân u kemâl-i mâh dârî²¹⁹ (g.571/1).

²¹⁵ WEB_119.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh551> (14.06.2023).

²¹⁶ WEB_120.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh556> (14.06.2023).

²¹⁷ WEB_121.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh564> (14.06.2023).

²¹⁸ WEB_122.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh569> (14.06.2023).

²¹⁹ WEB_123.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh571> (14.06.2023).

(Ey Sevgili!) Eğer sen, güzellik (için) iddia edersen, sende bahçedeki servinin güzelliği ve ayın olgunluğu olduğundan şahide sahip (olursun).

Beyitte hüsn-i ta'lîl sanatına yer verilmiştir.

Ber-i kes ne-mî-tevânem be-şikâyet ez-to reften

Ki kabûl u kuvvetet hest u cemâl u câh dârî²²⁰ (g.571/4).

Senin kabulün ve gücün ile yüz güzelliğin ve mevkîni olduğundan, seni şikâyet (etmek) için kimseye gidemem.

Beyitte hüsn-i ta'lîl sanatına yer verilmiştir.

Rûz-ı visâl-i dûstân dil ne-reved be-bostân

Yâ be-gülî nîgeh koned yâ be-cemâl-i nergisî²²¹ (g.582/5).

Gönül, sevgililerin kavuşma gününde bahçeye ya bir güle ya da bir nergisin güzelliğine bakmaya gitmez.

Gönül kelimesinde mecâz-ı mürsel; bahçe, gül, nergis kelimeleri arasında tenasüp vardır.

To hem în me-gûy Sa'dî ki nazar günâh bâşed

Güneh-est ber-giriften nazar ez-çunîn cemâlî²²² (g.593/12).

(Ey) Sa'dî! Sen de: "Güzellere bakmak günâh." deme. Bence, böyle bir yüz güzelliğinden bakışları geri çevirmek günâhtır.

Beyitte hüsn-i ta'lîl sanatına yer verilmiştir.

Demî dildârî u sâhib dilî kon

Ki ber-hor bâdî ez-sâhib-cemâlî²²³ (g.594/7).

Sen, bir güzel yüz şansa yol açtığı için, bir an sevgilinle (görüş) ve gönül sahibi ol.

Beyitte mecâz-ı mürsel sanatına yer verilmiştir.

²²⁰ WEB_124.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh571> (14.06.2023).

²²¹ WEB_125.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh582> (14.06.2023).

²²² WEB_126.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh593> (14.06.2023).

²²³ WEB_127.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh594> (14.06.2023).

Ne-gûyem kâmetet zîbâ-st yâ çeşm

Heme lutfî u ser-tâ-ser cemâlî²²⁴ (g.594/25).

(Ey Sevgili!) (Ben) senin boyunun veya gözlerinin güzelliğini söylemem. Hepsi (benim için) bir bağış ve sen baştanbaşa güzelliğe aitsin.

Beyitte teşbih sanatına yer verilmiştir.

Dânî kudâm devlet der-vasf mî-ne-yâyed

Çeşmî ki bâz bâşed her lahza ber-cemâlî²²⁵ (g.595/2).

Hangi devlet güzelliğini tarif edemez, bilir misin? Yüz güzelliğine her an açık olan bir göz (devleti).

Beyitte tecâhül-i ârif sanatından yararlanılmıştır.

Çunîn cemâl ne-şâyed ki her nazar bîned

Meger ki nâm-ı Hudâ gird-i h'îştten bedemî²²⁶ (g.596/7).

Her bakan (göz), kendini Allah'ın adıyla kuşatmadıkça böyle yüz güzelliğini göremez.

Beyitte mecâz-ı mürsel sanatına yer verilmiştir.

To-râ ki der-nazar âmed cemâl-i tal'at-ı h'îş

Hakikat-est ki dîger nazar be-mâ ne-konî²²⁷ (g.603/7).

Sen kendi yüz güzelliğini görünce, artık bize bakamayacağın gerçektir.

Beyitte mecâz-ı mürsel sanatına yer verilmiştir.

Ey ki hergiz ne-dîdeî be-cemâl

Cüz der-âyîne misl-i h'îşttenî²²⁸ (g.605/3).

Ey (sevgili)! Ayna dışında kendin gibi güzeli, asla görmedin.

Beyitte nida ve benzetme sanatı yer almaktadır.

²²⁴ WEB_128.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh594> (14.06.2023).

²²⁵ WEB_129.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh595> (14.06.2023).

²²⁶ WEB_130.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh596> (14.06.2023).

²²⁷ WEB_131.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh603> (14.06.2023).

²²⁸ WEB_132.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh605> (14.06.2023).

To perde pîş giriftî v'ez-iştiyâk-ı cemâlet
Ze-perdehâ be-der-üftâd râzhâ-yı nihânî²²⁹ (g.615/5).

(Ey Sevgili!) Sen, perdeyi önce aldın. Gizli sırlar, senin yüz güzelliğinin şevkinden, perdelerden düştü (açığa çıktı).

Beyitte sırların perdeden düşmesinde mecâz-ı mürsel sanatı vardır.

Ne-güyem âb u gil-est ân vücûd-ı rûhânî
Bedîn kemâl ne-bâşed cemâl-i insânî²³⁰ (g.616/1).

O ilahi varlığın su ve toprak(tan olduğunu) söyleyemem. İnsanlığın güzelliği, böyle mükemmel olamaz.

Heme kes-râ ten u endâm u cemâl-est u cevânî
V'în heme lutf ne-dâred to meger serv-i revânî²³¹ (g.618/1).

Vücut, boy bos, yüz güzelliği ve gençlik herkeste (var). Bunların hiçbiri lütuf (ince) değil. Yoksa sen (salınarak) yürüyen servi misin?

Beyitte geçen servi kelimesiyle sevgili kastedildiği için açık istiare, servi olup olmamasının sorulmasıyla ise tecâhül-i ârif vardır.

Ber-bâm-ı serâçe-i cemâlet
Keyvân şode pâsbân-ı hindûy²³² (g.626/8).

(Ey Sevgili!) Yüce yıldızlar, senin güzellik sarayının damında, esmer gece bekçileri olmuş (sana hizmet etmiş).

Yıldızlar kişileştirilerek teşhisten yararlanılmıştır.

Ey bâd-ı subhdem haber-i dilsitân be-gûy
Vasf-ı cemâl-i ân bût-i nâ-mihribân be-gûy²³³ (g.633/1).

²²⁹ WEB_133.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh615> (14.06.2023).

²³⁰ WEB_134.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh616> (14.06.2023).

²³¹ WEB_135.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh618> (14.06.2023).

²³² WEB_136.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh626> (14.06.2023).

²³³ WEB_137.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh633> (14.06.2023).

Ey sabah rüzgârı! Sevgilinin haberini söyle. O merhametsiz put (a benzeyen güzelin) güzelliğinin özelliğini söyle.

Büt denilip sevgili kastedildiği için açık istiare, sabah rüzgarına seslenildiği için nida, sabah rüzgârı kişileştirildiği için ise teşhisten istifade edilmiştir.

5.1.6. Cennet (Bihişt, Firdevs)

Ger muhayyer be-konendem be-kıyâmet ki çe h'âhî

Dûst mâ-râ vu heme ni'met-i Firdevs şomâ-râ²³⁴ (g.6/3).

Şayet kıyamette bana seçim hakkı verseler (ve): “Ne istersin?” (diye sorsalar), “Dost bize ve Firdevs cennetinin bütün nimetleri size olsun.” (derdim).

Beyitte kıyamet ve Firdevs’e telmihte bulunulmuş, âşığın sevgisi mübalağa edilmiştir. Ayrıca Firdevs kelimesi tevriyeli kullanılmıştır.

Dünyâ be-çe kâr âyed u Firdevs çe bâşed

Ez-bâr-Hudâ bih ze-to hâcet ne-tevân h'âst²³⁵ (g.46/6).

Dünya neye yarar ve Firdevs (Cenneti) olsa ne? Yüce Allah’tan, senden iyi yardım istenemez.

Beyitte Firdevs’e telmihte bulunulmuş. Aynı zamanda Firdevs tevriyeli kullanılmıştır. Beyitte ayrıca tecâhül-i ârif sanatına yer verilmiştir.

Ey rûy-ı to ez-bihişt bâbî

Dil ber-nemek-i lebet kebâbî²³⁶ (g.52/7).

Ey (sevgili)! Senin yüzün, (sanki) cennetten bir kapı(dır). Gönlüm (de) senin dudağının tuzundan (sanki) bir kebab(tır).

Sevgiliye seslenilerek nidadan yararlanılmıştır. Sevgilinin yüzü, cennete; âşığın gönlü kebaba benzetilmiştir.

Bûy-ı bihişt mî-güzered yâ nesîm-i dûst

Yâ kârvân-ı subh ki gîti münevver-est²³⁷ (g.64/3).

²³⁴ WEB_138.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh6> (14.06.2023).

²³⁵ WEB_139.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh46> (14.06.2023).

²³⁶ WEB_140.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh52> (14.06.2023).

²³⁷ WEB_141.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh64> (14.06.2023).

Ya cennet kokusu ya sevgilinin esintisi ya da evreni aydınlatan sabah kervanı geçiyor.

Beyitte mecâz-ı mürsel, benzetme sanatlarına yer verilmiştir.

Her bâb ez-în kitâb-ı nigârîn ki ber-konî

Hem-çün bihişt gûyî ez-ân bâb hoşter-est²³⁸ (g.68/10).

Bu süslenmiş kitaptan ezberlediğin her bölüm, sanki (her biri, bir önceki) o bölümden (bahçesinden) daha hoş (olan) cennet gibidir.

Beyitte benzetme sanatına yer verilmiştir.

K'û çeşme âb-ı Kevser u bostân bihişt bâş

Mâ-râ mukâm ber-ser-i în kûy hoşter-est²³⁹ (g.69/8).

Pınar, Kevser suyu ve bahçe (de) cennet gibi olsa, bizim (için) bu mahalledeki makam daha hoştur.

Beyitte Kevser'e telmihte bulunulmuştur. Ayrıca pınar Kevser'e, bahçe de cennete benzetilmiştir.

Yârâ bihişt sohbet-i yârân-ı hem-dem-est

Dîdâr-ı yâr-ı nâ-mütenâsib cehennem-est²⁴⁰ (g.76/1).

Ey sevgili! Dostların (tatlı) sohbeti cennettir. Uygun (dost) olmayan tanıdıkla görüşmek (ise) cehennemdir.

Beyitte sevgiliye seslenilirken cennet ve cehennem kavramlarıyla tezatta bulunulmuştur. Bunun yanında dostun sohbeti cennete, dost olmayanla görüşmek ise cehenneme benzetilmiştir.

Bâ çün to harîfî be-çünîn cây der-în vakt

Ger bâde horem hamr-ı bihiştî ne harâm-est²⁴¹ (g.77/5).

Eğer (ben), senin gibi bir rakiple şarap içersem, (o içtiğim) bir cennetin şarabı (olacağından) haram değildir.

²³⁸ WEB_142.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh68> (14.06.2023).

²³⁹ WEB_143.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh69> (14.06.2023).

²⁴⁰ WEB_144.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh76> (14.06.2023).

²⁴¹ WEB_145.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh77> (14.06.2023).

Beyitte teşbih sanatına yer verilmiştir.

Bâd-ı bihişt mî-güzared yâ nesîm-i subh

Yâ nûkhet-i dehân-i to yâ bûy-ı lâden-est²⁴² (g.78/2).

Ya cennetin yeli ya bu bahçenin meltemi ya senin ağzının kokusu ya da zamkın kokusu geçiyor.

Bihiştî sûretî der-cevf-i mahmel

Çü burcî k'âftâbeş der-miyân-est²⁴³ (g.81/4).

Mahmel çukurundaki bir cennet yüzü, ortasında güneşi olan bir burç gibidir.

Beyitte geçen cennet yüzü ifadesinde teşbih-i belîğ, sevgilinin yüzünün burca benzetilmesinde teşbih sanatı mevcuttur.

Baht-ı cevân dâred ân ki bâ-to karîn-est

Pîr ne-gerded ki der-bihişt-i berîn-est²⁴⁴ (g.86/1).

(Ey Sevgili!) Seninle yakın (dost olan) o bahtı kutlu (kişi), yüce cennette (olacağından) yaşlanmaz.

Beyitte sevgili ile dostluk hakkında mübalağa edilmiştir.

Çemen emrûz bihişt-est u to der mî-bâyî

Tâ-halâyık heme gûyend ki hûru'l-'iyn-est²⁴⁵ (g.87/7).

Çimenlikler bugün cennet (gibidir). Yaratılanların hepsi, sen orada olduğundan (senin) cennetin kara gözlü güzeli olduğunu söyler.

Beyitte çimenlik, cennete ve sevgili de hûru'l-'iyn'e benzetilmiştir.

Bûy-ı bahâr mî-demedem yâ nesîm-i subh

Bâd-ı bihişt mî-güzared yâ peyâm-ı o-st²⁴⁶ (g.94/4).

²⁴² WEB_146.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh78> (14.06.2023).

²⁴³ WEB_147.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh81> (14.06.2023).

²⁴⁴ WEB_148.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh86> (14.06.2023).

²⁴⁵ WEB_149.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh87> (14.06.2023).

²⁴⁶ WEB_150.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh94> (14.06.2023).

Bahar kokusu mu yoksa sabah rüzgârı mı bana esiyor? Cennetin rüzgârı mı yoksa onun (sevgilinin) taze haberi mi geçiyor?

Beyitte tecâhül-i ârife yer verilmiştir.

Cihân u her çe der-o hest bâ-ne‘îm-i bihişt

Ne ni‘metî-st ki bâz âvered fakîr ez-dûst²⁴⁷ (g.96/4).

Dünya ve içinde olan her şey, (hatta) cennetin nimetleri bile yoksulun, dosttan getirdiği bir iyilikten azdır.

Beyitte dostun getirdiği iyilik, mübalağa edilerek anlatılmıştır.

Hüsrev ân-est ki der-sohbet-i o şîrînî-st

Der-bihişt-est ki hem-h‘âbe-i hûru‘l-‘îynî-st²⁴⁸ (g.129/1).

Hüsrev, konuşmasında tatlılık (yanında Şîrîn) olan biridir. O, kara gözlü güzelle birlikte olduğu için cennettedir.

Beyitte Hüsrev ile Şîrîn’e telmihte bulunuştur. Şîrîn kelimesi tevriyeli kullanılmıştır. Hüsrev’in cennete girme sebebi açıklandığı için hüsn-i ta‘lîl yapılmıştır.

Der-i bâg-ı bihişt bogşûdend

Bâd gûyî kilîd-i Rıdvân dâst²⁴⁹ (g.131/5).

Cennet bahçesinin kapısını açtılar. Rüzgâr, sanki Rıdvân’ın anahtarına sahipti.

Beyitte Rıdvân’a telmihte bulunulmuş, rüzgâr kişileştirilmiştir.

Veger bihişt musavver konend ‘ârif-râ

Be-gayr-ı dûst ne-şâyed ki dîde ber-dâred²⁵⁰ (g.168/6).

Ârife cenneti de tasvir etseler, (âşık) dosttan (sevgiliden) başkasına bakmamalı bile.

Beyitte sevgilinin cennetten bile üstün olduğuna dair mübalağa edilmiştir.

²⁴⁷ WEB_151.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh96> (14.06.2023).

²⁴⁸ WEB_152.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh129> (14.06.2023).

²⁴⁹ WEB_153.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh131> (14.06.2023).

²⁵⁰ WEB_154.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh168> (14.06.2023).

Me-râ ger dûstî bâ-o be-dûzah mî-bered şâyed

Be-nakd ender bihişt-est ân ki yârî mihrbân dâred²⁵¹ (g.170/2).

Eğer onunla dostluk (kurarsam), belki beni cehenneme götürür. Merhametli bir sevgilisi olanın, şüphesiz cenneti vardır.

Beyitte cennet ile cehennem arasında tezat bulunmaktadır. Merhametli sevgili, cennete sahip olmaya benzetilmiştir.

Çe kâr ender bihişt ân müdde‘î-râ

Ki meyl emrûz bâ-hûrî ne-dâred²⁵² (g.172/2).

Bugün, huriyle meyli olmayan o davacının (yarın) cennette ne işi var?

Beyitte tecâhül-i ârif, ta‘rîz sanatı bulunmaktadır.

Mey helâl-est kesî-râ ki buved hâne bihişt

Hâse ez-dest-i harîfî ki be-Rıdvân mâned²⁵³ (g.221/2).

Rıdvân’a benzeyen bir rakibin ellerine has (verilen) şarap, evi cennet (gibi) olan kişilere helaldir.

Beyitte Rıdvân’a telmihte bulunulmuştur.

Rıdvân meger serâçe-i Firdevs ber-güşâd

K’în hûriyân be-sâhat-i dünyâ hazîdeend²⁵⁴ (g.225/5).

Bu huriler, dünya sahasına süzöldüklerine göre yoksa Rıdvân, Firdevs Cenneti’nin köşkünü mü açtı?

Beyitte telmih, tevriye, tecâhül-i ârif sanatları bulunmaktadır.

Behrâm Billah tâ-sabâ bîh-i sanûber ber-kened

Bürka‘ ber-efken²⁵⁵ tâ-bihişt ez-hûr zîver ber-kened²⁵⁶ (g.238/1).

²⁵¹ WEB_155.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh170> (14.06.2023).

²⁵² WEB_156.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh172> (14.06.2023).

²⁵³ WEB_157.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh221> (14.06.2023).

²⁵⁴ WEB_158.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh225> (14.06.2023).

²⁵⁵ Efken [ghazaliat-saadi\[1\].pdf](#), s.127

²⁵⁶ WEB_159.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh238> (14.06.2023).

(Ey Sevgili!) Allah aşkına! Meltemin, çamı kökünden kazması için salın.
Rıdvân'ın, cennette hurilerin kökünü kazması için peçeni at.

Beyitte ta'rîz, hüsn-i ta'lîl, kinâye sanatına yer verilmiştir.

Mî-ne-dânem hater-i dûzah u sûdâ-yı bihişt
Her kücâ hayme zenî ehl-i dil ân câ âyend²⁵⁷ (g.254/8).

Cennet sevgisini ve cehennem tehlikesini bilmiyorum. Gönül ehli, (sen) her
nereye çadır kurarsan oraya gelir.

Beyitte geçen cennet ve cehennem arasında tezat bulunmaktadır.

Ger be-yârend kilîd-i heme derhâ-yı bihişt
Cân-ı 'âşık be-temâşâgeh-i Rıdvân ne-reved²⁵⁸ (g.265/4).

Âşığın canı, eğer cennet kapılarının bütün anahtarlarını getirirler de Rıdvân'ı
izleyeceği yere girmez.

Beyitte teşhis, telmih sanatlarına yer verilmiştir.

Ne ân çünân be-to meşgûlem ey bihiştî-r
Ki yâd-ı h'îşt-enem der-zamîr mî-âyed²⁵⁹ (g.288/6).

Ey cennet yüzlü! Kendi yadımın bile aklıma gelmeyeceği (kendimi bile
hatırlayamayacağım) kadar seninle meşgulüm.

Beyitte nida, mübalağa, mecâz-ı mürsel sanatları yer almaktadır.

Ânek ez-cennet-i Firdevs yekî mî-âyed
Ahterî mî-güzered yâ melekî mî-âyed²⁶⁰ (g.291/1).

Firdevs Cenneti'nden sonunda (sanki) bir yıldız geçiyor veya bir melek (gibi
biri) geliyor.

Beyitte telmih, tevriye, açık istiare sanatları kullanılmıştır.

²⁵⁷ WEB_160.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh254> (14.06.2023).

²⁵⁸ WEB_161.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh265> (14.06.2023).

²⁵⁹ WEB_162.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh288> (14.06.2023).

²⁶⁰ WEB_163.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh291> (14.06.2023).

Bâg-ı Firdevs-est gülbergeş ne-h'ânem yâ bahâr

Cân-ı şîrîn-est hûrşîdeş ne-gûyem yâ kamer²⁶¹ (g.293/5).

O, cennet bahçesi. Ona gül yaprağı veya bahar diyemem. O, tatlı can. Ona güneş veya ay diyemem.

Beyitte teşbih, açık istiare sanatlarına yer verilmiştir.

Âdemî çün to der-âfâk nişân ne-tvân dâd

Belki der-cennet-i Firdevs ne-bâşed çü to hûr²⁶² (g.302/2).

(Ey Sevgili!) Senin benzerin bir insan bu evrende gösterilemez. Senin güzelliğinde bir huri, belki de Firdevs cennetinde yok.

Beyitte mecâz-ı mürsel, telmih, tevriye sanatlarından istifade edilmiştir.

Yâ Rab ki to der-bihişt bâşî

Tâ kes ne-koned nigâh der-hûr²⁶³ (g.303/5).

Ey Rabbim! Sen cennette olsan kimse hurilere bakmaz.

Beyitte nida sanatı bulunmaktadır.

În-est bihişt eger şenîdî

K'ez-dîden-i ân cevân şevêd pîr²⁶⁴ (g.304/3).

Eğer cennetin bu (olduğunu) duyduysan (ne mutlu)! Yaşlılar, onu görünce gençleşir.

Beyitte tezat, hüsn-i ta'lîl, mübalağa sanatları bulunmaktadır.

Bî-to ger der-cennetem nâ-hoş şarâb-ı selsebîl

Bâ-to ger der-dûzahem hurrem hevâ-yı zemherîr²⁶⁵ (g.308/6).

(Ey Sevgili!) Eğer cennette sensiz olsam, selsebil şarabı (bana) hoş gelmez. Eğer cehennemde seninle olsam zemheri havası (bile bana) mutluluk (verir).

²⁶¹ WEB_164.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh293> (14.06.2023).

²⁶² WEB_165.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh302> (14.06.2023).

²⁶³ WEB_166.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh303> (14.06.2023).

²⁶⁴ WEB_167.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh304> (14.06.2023).

²⁶⁵ WEB_168.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh308> (14.06.2023).

Beyitte tezat, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Ver çunîn hûr der-bihişt âyed

Heme hâdem şevend gilmâneş²⁶⁶ (g.330/4).

Bütün hizmetçiler, böylesi (bir) huri cennete gelse, onun cennetteki gılmanı olur.

Beyitte açık istiareden yararlanılmıştır.

Yâ Rab ez-Firdevs key reft în nesîm

Yâ Rab ez-cennet ki âverd în peyâm²⁶⁷ (g.359/3).

Cennetten bu haberi getiren Ya Rabbim! Bu esinti Firdevs Cenneti'nden ne zaman (çıkıp) gitti Ya Rabbim!

Beyitte telmih, tevriye, istifham sanatlarından yararlanılmıştır.

Bâ-toem yek nefes ez-heşt bihişt ûlater

Men ki emrûz çunînem gam-ı ferdâ dârem²⁶⁸ (g.388/10).

(Ey Sevgili!) Benim seninle (geçirdiğim) bir anım, sekiz cennetten daha yücedir. Ben, bugün böyleysen yarımın gamını (niye) çekeyim?

Beyitte sevgiliyle geçirilen zaman mübalağa edilerek anlatılmıştır. Gam çekmek deyimi kullanılarak mecâz-ı mürselden yararlanılmıştır.

Ger bî-to buved cennet ber-kongre ne-neşînem

Ver bâ-to buved dûzeh der-silsile âvîzem²⁶⁹ (g.401/8).

(Ey Sevgili!) Eğer cennet, sensiz olsaydı en yücesine (bile) oturmazdım. Eğer cehennem, seninle olsaydı, zincirlere vurulurdum.

Beyitte cennet ve cehennem kelimeleri arasında tezata, zincire vurulmakla ilgili kinâyeye başvurulmuştur.

Hadîs-i ravza ne-gûyem gül-i bihişt ne-bûyem

Cemâl-i hûr ne-cûyem devân be-sûy-ı to bâşem²⁷⁰ (g.403/5).

²⁶⁶ WEB_169.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh330> (14.06.2023).

²⁶⁷ WEB_170.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh359> (14.06.2023).

²⁶⁸ WEB_171.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh388> (14.06.2023).

²⁶⁹ WEB_172.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh401> (14.06.2023).

(Ey Sevgili!) Ben, (cennet) bahçesi (hakkında bir şey), söylemem. Cennet gülünü koklamam. Hurilerin güzelliğini aramam. Sana doğru koşarım.

Beyitte tenasüp, mübalağa sanatlarından yararlanılmıştır.

Mey-i bihişt ne-nûşem ze-dest-i sâkî-i Rıdvân

Me-râ be-bâde çe hâcet ki mest-i rûy-ı to bâşem²⁷¹ (g.403/6).

(Ey Sevgili!) Rıdvân'ın, sâkînin elinden cennet şarabını içmem. Senin yüzüne mest olduğum (kendimden geçtiğim) için bana şarap gerekmez.

Beyitte telmih, tenasüp sanatları bulunmaktadır.

Rûy me-pûşân ki bihiştî buved

Her ki be-bîned çü to hûr ey sanem²⁷² (g.420/2).

Ey güzel! Senin gibi bir huriyi her kim görürse cennetlik olur. Yüzünü ne olur kapatma.

Beyitte hüsn-i ta'lîl, benzetme sanatları vardır.

Men ehl-i dûzehem-râ bî-to zinde h'âhem şod

Ki der-bihişt ne-yâred Hudây gamgînem²⁷³ (g.424/3).

Ey Allah'ım! Ben, sensiz (tekrar) dirileceksem cehennem ehlindenim. Çünkü gamlı olurum. Cennete gamla girilmez.

Beyitte tezat, telmih, hüsn-i ta'lîl sanatları vardır.

Meger dünyâ ser âmed k'în çunîn âzâd der-cennet

Mey-i bî-derd mî-nûşem gül-i bî-hâr mî-bînem²⁷⁴ (g.425/3).

Cennette böylesine özgürce dertsiz (acısız) şarap içip, dikensiz gül gördüğüme göre yoksa dünya sona mı erdi?

Beyitte tecaâhül-i ârif, açık istiare sanatları vardır.

²⁷⁰ WEB_173.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh403> (14.06.2023).

²⁷¹ WEB_174.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh403> (14.06.2023).

²⁷² WEB_175.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh420> (14.06.2023).

²⁷³ WEB_176.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh424> (14.06.2023).

²⁷⁴ WEB_177.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh425> (14.06.2023).

Çü halvet bâ-miyân âmed ne-h'âhem şem'-i kâşâne

Temennâ-yı bihiştem nîst çün dîdâr mî-bînem²⁷⁵ (g.425/8).

Sevgiliyi görünce cennet arzum kalmadığı için, (onunla) yalnız kaldığımda sarayın (cennet köşkünün) mumunu istemem.

Feyh-i reyhân-est yâ bûy-i bihişt

Hâk-i Şîrâz-est yâ bâd-ı Hoten²⁷⁶ (g.444/14).

Bu, reyhanın kokusu mu yoksa cennetin kokusu mu? (Bu), Şiraz toprağı mı veya Hoten'in yeli mi?

Beyitte tecâhül-i ârife yer verilmiştir.

Gerem bâ-sâlihân bî-dûst ferdâ der-bihişt ârend

Hemân bihter ki der-dûzeh konendem bâ-günehkârân²⁷⁷ (g.451/4).

Eğer yarın beni iyilerle dostsuz (sevgilisiz) cennete götüreceklerse, hemen beni günahkârlarla cehenneme götürseler daha iyi.

Beyitte cennet ile cehennem ve iyiler ile günahkarlar arasında tezat bulunmaktadır.

Çe bûy-est ân ki 'akl ez-men be-bord u sabr u hoşyârî

Ne-dânem bâg-ı Firdevs-est yâ bâzâr-ı 'attârân²⁷⁸ (g.451/5).

Benden aklımı, sabrımı, aklı başındalığımı götüren bu koku nasıl bir kokudur? Aktarlar çarşısının mı yoksa Firdevs bahçesinin kokusu mu, bilmiyorum.

Beyitte mecâz-ı mürsel, tecâhül-i ârif, telmih, tevriye sanatları bulunmaktadır.

Bûy-i bihişt mî-demed mâ be-'azâb der-gerov

Âb-ı hayât mî-reved mâ ten-i h'îştên küşân²⁷⁹ (g.453/10).

²⁷⁵ WEB_178.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh425> (14.06.2023).

²⁷⁶ WEB_179.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh444> (14.06.2023).

²⁷⁷ WEB_180.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh451> (14.06.2023).

²⁷⁸ WEB_181.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh451> (14.06.2023).

²⁷⁹ WEB_182.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh453> (14.06.2023).

Cennet kokuları esiyor. Biz azaplara mahkumuz. Hayat suyu (akıp) gidiyor. Biz kendi canımızı (yok etmeye) öldürmeye (çalışıyoruz).

Beyitte tezattan, teşbih-i belîğden yararlanılmıştır.

Bihîşt-est in ki men dîdem ne ruhsâr

Kemend-est ân ki vey dâred ne gîsû²⁸⁰ (g.479/3).

Benim bu gördüğüm cennettir, (sevgilimin) yüzü değil. Ah, o sahip olduğu zülûf değil, kementtir!

Ey tarâvet borde ez-Firdevs-i a'îlî rûy-i to

Nâdir-est ender-nigâristân-ı dünyâ rûy-i to²⁸¹ (g.485/1).

Ey taze (yüzlü sevgilim!) Senin yüzün, yüce cennetin (güzelliğini) götürmüş (gölgelemiş). Senin yüzün, evrenin güzelleri çok olan yerinde (sarayında bile) nadirdir.

Beyitte telmih, tevriye, mübalağa, mecâz-ı mürsel sanatları mevcuttur.

Veh veh ki büzürgvâr-ı hûrî-st

Ez-revzen-i cennet üftâde²⁸² (g.493/6).

Vah vah! Hurinin yücesi cennetten (açılan) pencereden düşmüş.

Beyitte ta'rîz, mecâz-ı mürsel, açık istiare sanatları kullanılmıştır.

Der-i çeşm bâmdâdân be-bihîşt ber-güşûden

Ne çünân latîf bâşed ki be-dûst ber-güşâyî²⁸³ (g.505/10).

Sabaha gözlerini cennete (açarak) başlasan da sevgiliden aldığım o tadı bulamazsın.

Derîçeî ze-bihîşteş be-rûy bo-güşâyî

Ki bâmdâd-ı pegâheş to rûy be-nümâyî²⁸⁴ (g.506/1).

²⁸⁰ WEB_183.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh479> (14.06.2023).

²⁸¹ WEB_184.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh485> (14.06.2023).

²⁸² WEB_185.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh493> (14.06.2023).

²⁸³ WEB_186.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh505> (14.06.2023).

²⁸⁴ WEB_187.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh506> (14.06.2023).

Tan ağarmadan sabahleyin, ona yüzünü gösterirsen onun yüzüne, o cennetten bir kapı açarsın.

Beyitte mecâz-ı mürsel sanatı bulunmaktadır.

Bî-rûy-ı toem cennet-i Firdevs ne-bâyed

K'ın teşnegî ez-men ne-bered hiç şarâbî²⁸⁵ (g.517/6).

Firdevs Cenneti, senin yüzünden mahrumsam gerekli değil. Çünkü hiçbir şarap, benden bu susuzluğu götüremez (benim bu susuzluğumu gideremez).

Beyitte telmihe, tevriyeye yer verilmiştir.

Her ân keset ki be-bîned revâ buved ki be-gûyed

Ki men bihişt be-dîdem be-râstî u dürüstî²⁸⁶ (g.522/8).

Seni gören her kişi: “Ben düpedüz cenneti gördüm.” dese uygundur.

Demî der-sohbet-i yârî melek-hûy-ı perî-peyker

Ger ümmîd-i bekâ bâşed bihişt-i câvidân-estî²⁸⁷ (g.525/7).

Eğer sonsuzluk umudu varsa, bir an melek huylu, peri kadar güzel yüzlü (sevgiliyle) yarenlik yapılsa, sonsuzluk cenneti olurdu.

Beyitte açık istiarenden yararlanılmıştır.

Ey bâd ki ber-hâk-i der-i dûst güzeştî

Pendâremet ez-ravza-i bostân-ı bihiştî²⁸⁸ (g.527/1).

Ey dostun (sevgilinin) kapısındaki topraktan geçen rüzgâr! Sanırım sen, cennet bağının bahçesinden (geliyorsun).

Beyitte nida sanatı vardır.

Cüz yâd-ı to ber-hâtır-ı men ne-gzered ey cân

Bâ-ân ki be-yek-bâreem ez-yâd bihiştî²⁸⁹ (g.527/5).

²⁸⁵ WEB_188.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh517> (14.06.2023).

²⁸⁶ WEB_189.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh522> (14.06.2023).

²⁸⁷ WEB_190.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh525> (14.06.2023).

²⁸⁸ WEB_191.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh527> (14.06.2023).

²⁸⁹ WEB_192.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

Ey can! Bir anda cennette olmayı düşünsem de benim aklımdan, senden başkası geçmez.

Beyitte nida, mecâz-ı mürsel sanatları vardır.

Ey ez-bihîşt cüzvî vu ez-rahmet âyetî

Hak-râ be-rûzgâr-ı to bâ-mâ 'inâyetî²⁹⁰ (g.531/1).

Ey cennetten bir parça ve merhametten bir işaret (olan) sen! Sen, bize bu zamanda (verilen) Allah'ın bir lütfusun.

Ber-bostân güzêştî yâ der-bihîşt bûdî

Şâd âmedî u hurrem ferhunde baht bâdî²⁹¹ (g.533/2).

Sen bahçeden mi geçtin yoksa cennette miydin? Sen mutlu ve sevinç dolu geldin, ne kutlu bir yelsin!

Beyitte istifham, benzetme sanatlarından yararlanılmıştır.

Gûyiyâ ber-men ez-bihîşt-i Hudây

Bâz kerdend bâmdâd derî²⁹² (g.550/2).

Sanki bana sabahleyin Allah'ın cennetinden bir kapıyı açtılar.

Bâ-dûst künc-i fakr bihîşt-est u bostân

Bî-dûst hâk ber-ser-i câh u tevângerî²⁹³ (551/6).

Dostla (sevgiliyle) yokluk köşesi, cennet ve bahçesidir. Toprak, bir malın ve servetin başında dostsuzdur

Beyitte teşbih-i belîğden yararlanılmıştır.

Hûr-ı bihîşt h'ânemet mâh-ı tamâm gûyemet

K'âdemîy ne-dîdeem çün to perî be-dilberî²⁹⁴ (g.552/2).

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh527> (14.06.2023).

²⁹⁰ WEB_193.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh531> (14.06.2023).

²⁹¹ WEB_194.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh533> (14.06.2023).

²⁹² WEB_195.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh550> (14.06.2023).

²⁹³ WEB_196.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh551> (14.06.2023).

²⁹⁴ WEB_197.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh552> (14.06.2023).

Ben sana cennet hurisi derim. Sana dolunay derim. Sen, gönülçelen bir peri gibi olduğun için senin gibi bir insan görmedim.

Beyitte açık istiare, teşbih, hüsn-i ta'lîl, mübalağa sanatları mevcuttur.

‘Ârizeş bâgî dehâneş gonçeî

Bel bihiştî der-miyâneş Kevserî²⁹⁵ (g.557/5).

Onun yanakları bir bahçe, onun ağzı bir gonca. O, belki Kevser (çeşmesinin) ortasındaki bir cennet.

Beyitte teşbih, telmih sanatlarından yararlanılmıştır.

Kes çunîn rûy ne-dâred to meger hûr-i bihiştî

V'ez-kes in bûy ne-yâyed meger âhû-yı Tatarî²⁹⁶ (g.566/4).

Kimse, böyle (güzel) yüze sahip değil. Sen, yoksa cennet hurisi misin? Bu (güzel) koku, kimseden gelmez. Sen yoksa Tatar ceylanı mısın?

Beyitte mübalağa, tecâhül-i ârif, açık istiareden yararlanılmıştır.

Hûrân-ı bihiştî ki dil-i halk sitânend

Hergiz ne-sitânend dil-i mâ ki to dârî²⁹⁷ (g.570/3).

Halkın gönlünü elde eden (sahiplenen, çelen) cennet hurileri, bizim gönlümüzü, (orada) sen olduğun için asla elde edemezler.

Beyitte mecâz-ı mürsel, hüsn-i ta'lîl sanatları vardır.

Bihişt rûy-ı men ân lu'bet-i perî ruhsâr

Ki der-bihişt ne-bâşed be-lutf-ı o hûrî²⁹⁸ (g.573/3).

Benim cennet yüzlü, peri yüzlü sevgilim! Sen onun gibi bir huri, cennette bile göremezsin.

Beyitte açık istiare, teşbih-i belîğ sanatlarına yer verilmiştir.

²⁹⁵ WEB_198.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh557> (14.06.2023).

²⁹⁶ WEB_199.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh566> (14.06.2023).

²⁹⁷ WEB_200.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh570> (14.06.2023).

²⁹⁸ WEB_201.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh573> (14.06.2023).

Der-bâg rû ey serv-i hırâmân ki halayık

Gûyend meger bâg-ı bihişt-est u to hûrî²⁹⁹ (g.574/5).

Ey salınarak yürüyen servi (boylu sevgili)! Tüm canlılar (seni görünce):
“(Burası) meğer cennet bahçesi, sen de hurisin?” derler.

Dîde fûrû dûhtîm tâ-ne be-dûzeh bered

Bâz nîgeh mî-konem saht bihiştî veşî³⁰⁰ (g.583/4).

Cehenneme gitmemek için gözlerimizi kapattık. Tekrardan bakıyorum, sen cennette yapılmış gibisin.

Cennet ile cehennem arasında tezat, gözleri kapatma sebebi verildiği için hüsn-i ta‘lîl, sevgilinin cennette yapılmışa benzemesinde teşbih sanatı vardır.

Be-dü çeşm-i to ki ger bî-to berendem be-bihişt

Ne-konem meyl be-hûrân u nazar bâ-sâkî³⁰¹ (g.587/7).

Senin gözlerine (yemin ederim)! Eğer beni sensiz cennete götürseler, ben ne hurilere yönelebilirim ne de sâkiye bakarım.

Hûr ez-bihişt bîrûn n-âyed to ez-kücâyî

Meh ber-zemîn ne-bâşed to mâh-ruh kudâmî³⁰² (600/3).

Huri, cennetten dışarı çıkmaz. Sen nereden geldin? Ay yerde olamaz. Ey ay yanaklı (sevgili)! Sen hangisisin?

Beyitte geçen mah-ruh kelimesiyle teşbih-i belîğ yapılmıştır. Ayrıca tecâhül-i ârif sanatına başvurulmuştur.

Eger to âb u gilî hem-çünân ki sâyir-i halk

Gil-i bihişt muhammer be-âb-ı heyvânî³⁰³ (g.616/2).

²⁹⁹ WEB_202.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh574> (14.06.2023).

³⁰⁰ WEB_203.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh583> (14.06.2023).

³⁰¹ WEB_204.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh587> (14.06.2023).

³⁰² WEB_205.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh600> (14.06.2023).

³⁰³ WEB_206.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh616> (14.06.2023).

Sen de diğer insanlar gibi topraktan sudan isen, sen cennet toprağıyla, hayat suyuyla yoğrulmuşsun.

Ne-pendârem ki der-bostân-ı Firdevs

Be-rûyed çün to servî ber-leb-i cûy³⁰⁴ (g.629/3).

Ben, Firdevs (cennetinin) bahçesindeki su kenarında senin gibi bir servinin biteceğini, yeşereceğini düşünmem.

Firdevs'e telmihte bulunulmuştur. Sevgili ile servi arasında benzetme sanatı vardır.

5.1.7. Cehennem (Dûzah)

Yârâ bihişt sohbet-i yârân-ı hem-dem-est

Dîdâ-yı yâr-ı nâ-mütenâsib cehennem-est³⁰⁵ (g.76/1).

Ey sevgili! Dostların (tatlı) sohbeti cennettir. Uygun (dost) olmayan tanıdıkla görüşmek (ise) cehennemdir.

Beyitte nida, tezat, benzetme sanatları vardır.

Dûstânet-râ ki dâg-ı mihrîbânî dil be-sûht

Ger be-dûzeh bo-gzerânî âteşî bînend serd³⁰⁶ (g.162/2).

Aşk yarasıyla gönüllerini yakan dostlarını, cehennemde gezdirirsen soğuk bir ateş görürler.

Beyitte teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürselden yararlanılmıştır.

Me-râ ger dûstî bâ-o be-dûzeh mî-bered şâyed

Be-nakd ender-bihişt-est ân ki yârî mihrbân dâred³⁰⁷ (g.170/2).

Eğer onunla dostluk (kurarsam), belki beni cehenneme götürür. Merhametli bir sevgilisi olanın, şüphesiz cenneti vardır.

Beyitte cennet ile cehennem arasında tezat bulunmaktadır. Merhametli sevgili, cennete sahip olmaya benzetilmiştir.

³⁰⁴ WEB_207.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh629> (14.06.2023).

³⁰⁵ WEB_208.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh76> (14.06.2023).

³⁰⁶ WEB_209.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh162> (14.06.2023).

³⁰⁷ WEB_210.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh170> (14.06.2023).

Be-sûht Sa'dî der-dûzeh-i firâk u henûz

Tama' ze-v'ade-i didâr ber-ne-mî-gîred³⁰⁸ (g.184/7).

Sa'dî, ayrılık cehenneminde yansa da buluşma sözüne daha tamah edemiyor.

Beyitte teşbih-i belîğ vardır.

Mî-ne-dânem hater-i dûzeh u sûdâ-yı bihişt

Her kücâ hayme zenî ehl-i dil âncâ âyend³⁰⁹ (g.254/8).

Cennet sevgisini ve cehennem tehlikesini bilmiyorum. Gönül ehli, (sen) her nereye çadır kurarsan oraya gelirler.

Bî-to ger der-cennetem nâ-hoş şarâb-ı selsebîl

Bâ-to ger der-dûzehem hurrem hevâ-yı zemherîr³¹⁰ (g.308/6).

Eğer cennette sensiz olsam, selsebil şarabı (bana) hoş gelmez. Eğer cehennemde seninle olsam zemheri havası (bile) mutluluk (verir).

Beyitte tezattan, mübalağadan yararlanılmıştır.

Ger bî-to buved cennet ber-kongre ne-neşînem

Ver bâ-to buved dûzeh der-silsile âvîzem³¹¹ (g.401/8).

Eğer cennet, sensiz olsaydı en yücesine (bile) oturmazdım. Eğer cehennem, seninle olsaydı, zincirlere vurulurdum.

Beyitte cennet ve cehennem kelimeleri arasında tezata, zincire vurulmakla ilgili kinâyeye başvurulmuştur.

Men ehl-i dûzehem-râ bî-to zinde h'âhem şod

Ki der-bihişt ne-yâred Hudây gamgînem³¹² (g.424/3).

Ey Allah'ım! Ben, sensiz (tekrar) dirileceksem cehennem ehlindenim. Çünkü gamlı olurum. Cennete gamla girilmez.

³⁰⁸ WEB_211.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh184> (14.06.2023).

³⁰⁹ WEB_212.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh254> (14.06.2023).

³¹⁰ WEB_213.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh308> (14.06.2023).

³¹¹ WEB_214.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh401> (14.06.2023).

³¹² WEB_215.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh424> (14.06.2023).

Beyitte tezat, telmih, hüsn-i ta'lîl sanatları vardır.

Gerem bâ-sâlihân bî-dûst ferdâ der-bihîşt ârend

Hemân bihter ki der-dûzeh konendem bâ-günehkârân³¹³ (g.451/4).

Eğer yarın, beni iyilerle sevgilisiz cennete götüreceklerse, hemen günahkarlarla cehennemde olmam daha iyidir.

Beyitte cennet ile cehennem ve iyiler ile günahkârlar arasında tezat bulunmaktadır.

Meşgûl-i to-râ ger be-güzârend be-dûzeh

Bâ-yâd-ı to derdeş ne-koned hîç 'azâbî³¹⁴ (g.517/7).

Eğer senin (aşkınla) meşgul olanı cehenneme atacaklarsa, (âşık, senin aşkınla kavrulduğu için) hiçbir işkence, onu senin yâdınla (ilgilendiği sürece) incitemez.

Beyitte mübalağa sanatına yer verilmiştir.

Ki Sa'dî çün firâk-ı mâ keşîdî

Ne-h'âhî dîd der-dûzeh 'azâbî³¹⁵ (g.520/11)

Ey bizim ayrılık (acımızı) çeken Sa'dî! Cehennemde bir azap görmeyeceksin.

Beyitte nida sanatı bulunmaktadır.

Dîde fûrû dûhtîm tâ-ne be-dûzeh bered

Bâz nigeh mî-konem saht bihiştî veşî³¹⁶ (g.583/4).

Cehenneme girmeyelim diye (sana) tamah etmedik. Tekrar şiddet(li, dikkatli bir şekilde) bakıyorum, sen cennetteki güzelsin.

Beyitte tezat, benzetme sanatı bulunmaktadır.

Ferdâ be-dâg-ı dûzeh nâ-puhteî be-sûzed

K'emrûz âteş-i 'aşk ez-vey ne-bord hâmi³¹⁷ (g.600/10).

³¹³ WEB_216.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh451> (14.06.2023).

³¹⁴ WEB_217.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh517> (14.06.2023).

³¹⁵ WEB_218.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh520> (14.06.2023).

³¹⁶ WEB_219.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh583> (14.06.2023).

³¹⁷ WEB_220.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

Bugün aşk ateşine gitmeyen (aşkla pişmeyen) bir ham, yarın cehennem ateşiyle yanacak olan da bir ham.

Beyitte teşbih-i belîge yer verilmiştir.

5.1.8. Ecel (Merg)

Tâ-be-girîbân ne-resed dest-i merg

Dest ze-dâmen ne-konîmet rehâ³¹⁸ (g.2/9).

(Ey Sevgili!) Biz, ölümün eli yakamıza ulaşmadıkça elimizi senin eteğinden çekmeyeceğiz.

Beyitte mecâz-ı mürsel sanatına başvurulmuştur.

Her kazâyî sebebî dâred u men der-gam-ı dûst

Ecelem mî-keşed u derd-i firâkeş sebeb-est³¹⁹ (g.51/8).

Her (yaşanan) olayın bir sebebi var. Ben, dostun (sevgilinin) gamını (çekirim). Onun ayrılık derdi, beni ölüme çeker (sürükler).

Diger ez-harbe-i hûn-h'âr-ı ecel n-endîşem

Ki ne ez-gamze-i hûn-rîz-i to nâ-bâkter-est³²⁰ (g.70/2).

Ecelin kan dökken süngüsü, artık beni düşündürüp endişelendiremez. Senin kan dökücü süzgün bakışından daha korkutucudur.

Sevgilinin süzgün bakışı anlatılırken hem mübalağadan hem de kapalı istiarenden yararlanılmıştır.

Ber-merg dil hoş-est der-în vâkı'a me-râ

K'âb-ı hayât der-leb-i yâkût fâm-ı o-st³²¹ (g.94/3).

Benim gönlüm, bu savaşta ölüme boyun eğer. Hayat suyu, onun, (kızıl) renkli yakut dudağındadır.

Yakut dudak ve âb-ı hayâtta teşbih-i belîğ, gönülde mecâz-ı mürsel, boyun eğmekte kinâye vardır.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh600> (14.06.2023).

³¹⁸ WEB_221.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh2> (14.06.2023).

³¹⁹ WEB_222.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh51> (14.06.2023).

³²⁰ WEB_223.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh70> (14.06.2023).

³²¹ WEB_224.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh94> (14.06.2023).

Eger cihân heme düşmen şeved ze-dâmen-i to

Be-tîg-i merg şeved dest-i men rehâ ey dûst³²² (g.103/2).

Ey dost (sevgili)! Eğer bütün dünya (bana) düşman olsa, benim elimi senin eteğinden (sadece) ölüm kılıcı ayırır.

Beyitte sevgiliye seslenilerek nida sanatından yararlanılmıştır. Dünya yazılıp içindekiler kastedildiği için mecâz-ı mürsel sanatı mevcuttur. Dost ile düşman arasında tezat vardır. Tig-i merg tamlamasında teşbih-i belîğ kullanılmıştır. Elini eteğinden ayırmakla ilgili kinâyede bulunulmuştur.

Çünân be-dâg-ı to bâşed ki ger ecel be-resed

Be-şer‘em ez-to sitânend hûn-behâ ey dûst³²³ (g.103/5).

Ey sevgili! Eğer ecel ulaşır ve senin (aşkıdan yandığım için oluşan) yaraları görürse senden diyetimi (kan paramı) alırlar.

Beyitte nidadan, hüsn-i ta‘lilden yararlanılmıştır.

Hezâr sâl pes ez-merg-i men çü bâz âyî

Ze-hâk na‘re ber-ârem ki merhabâ ey dûst³²⁴ (g.103/7).

Benim ölümünden bin yıl sonra dönüp gelsen de topraktan: “Ey sevgili, merhaba!” diye nara atarım.

Beyitte mübalağaya başvurulmuştur.

Ger şeb-i hicrân me-râ tâhten âred ecel

Rûz-ı kıyâmet zenem hayme be-pehlû-yı dûst³²⁵ (g.105/6).

Eğer ecel, bana ayrılık gecesi saldırırsa kıyamet günü (dostun) sevgilinin yanına çadırımı kurarım.

Beyitte teşbih-i belîğden, telmihten, kinâyeden yararlanılmıştır.

³²² WEB_225.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh103> (14.06.2023).

³²³ WEB_226.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh103> (14.06.2023).

³²⁴ WEB_227.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh103> (14.06.2023).

³²⁵ WEB_228.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh105> (14.06.2023).

Ân-râ ki dil-ârâm dehed va‘de-i küşten

Bâyed ki ze-mergeş ne-buved hîç mahâfet³²⁶ (g.136/8).

Eğer gönül süsleyen sevgilim, öldürme sözünü verdiyse artık onun ölümünden hiç korkusu olmamalı.

Şâyed ki der-în dünyâ mergeş ne-buved hergiz

Sa‘dî ki to cân dâred bil-dûstter ez-cânet³²⁷ (g.146/10).

Senin canını, senin canından daha çok seven Sa‘dî’nin ölümü, belki de bu dünyada hiç olmadı.

Beyitte mecâz-ı mürselden yararlanılmıştır.

Be-âb-ı tîg-i ecel teşne-est mûrg-i dilem

Ki nîm-küşte be-hûn çend-bâr ber-gerded³²⁸ (g.161/4).

Gönül kuşum, ecel kılıcının suyuna susamış. Yarı ölü (hâlde kendi) kanında kaç kez (çırpınıp) döner!

Beyitte teşbih-i belîğ, tecâhül-i âriften yararlanılmıştır.

Belâ-yı ‘aşk ‘azîm-est lâubâlî-râ

Çü dil be-merg nihâd ez-belâ çe gam dâred³²⁹ (g.169/9).

Aşk belası büyüktür. Kişi ise (ona) kayıtsızdır. (Aşk) belası için ölüme gönül verenin ne gamı var?

Beyitte teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürsel, tecâhül-i âriften yararlanılmıştır.

‘Aşk dâgî-st ki tâ-merg ne-yâyed ne-reved

Her ki ber-çehre ez-în dâg nişânî dâred³³⁰ (g.174/8).

Aşk, ölüm gelmedikçe gitmeyen (ateşi sönmeyen) bir yaradır. Kimin alnında bu yaranın izi varsa (ondan silinmez).

³²⁶ WEB_229.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh136> (14.06.2023).

³²⁷ WEB_230.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh146> (14.06.2023).

³²⁸ WEB_231.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh161> (14.06.2023).

³²⁹ WEB_232.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh169> (14.06.2023).

³³⁰ WEB_233.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh174> (14.06.2023).

Beyitte teşbih, mübalağa sanatları bulunmaktadır.

Gâyet ân-est ki mâ der-ser-i kâr-ı to revîm

Merg-i mâ bâk ne-bâşed çü bekâ-yı to buved³³¹ (g.260/6).

(Ey Sevgili!) Biz, senin işinde (senin yolunda) gitmeyi amaçlıyoruz. Senin sonsuzluğun (kurtuluşun olduğu) için bizim ölümümüzden korkma.

Dirîgâ ‘ays eger mergeş ne-bûdî

Dirîg âhû eger bo-gzâştî yûz³³² (g.313/9).

Eğer onun ölümü olmadıysan, yaşamaya yazık! Pars, ceylanı yakaladıysan yazık!

Beyitte ta‘rîz sanatına yer verilmiştir.

Nîst zimâm-i kâm-ı dil der-kef-i ihtiyâr-i men

Ger ne ecel firâr-ı sed z’în heme vârihânemeş³³³ (g.326/8).

Gönül arzusunun dizgini, benim elimde değil. Eğer ecel engellerden kaçamazsa (yetişmezse) ben onu isteğine ulaştırırım.

Ger ser be-reved fedâ-yı pâyet

Merg âmedenî-st dîr u zûdem³³⁴ (g.378/8).

Eğer başım giderse, senin ayaklarına feda olsun. Ölüm, er geç bana gelecektir.

Beyitte mecâz-ı mürselden yararlanılmıştır.

Çe konem dest ne-dârem be-girîbân-ı ecel

Tâ-be ten der ze-gamet pîrhen-i cân be-derem³³⁵ (g.383/6).

Ecelin yakasında elim yoksa ne yaparım? (Ben) ayrılık gamından onunla can gömleğimi yırtayım.

³³¹ WEB_234.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh260> (14.06.2023).

³³² WEB_235.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh313> (14.06.2023).

³³³ WEB_236.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh326> (14.06.2023).

³³⁴ WEB_237.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh378> (14.06.2023).

³³⁵ WEB_238.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh383> (14.06.2023).

Beyitte tecâhül-i ârif, teşbih-i belîğ, mübalağa sanatları mevcuttur.

Men ez-hikâyet-i ‘aşk-ı to bes konem heyhât

Meger ecel ki be-bended zebân-ı güftârem³³⁶ (g.386/8).

Senin aşk hikâyesi (anlatmayı) bırakırsam yazık! Ancak ecel, sözlerimin dilini bağladığında (bırakırım).

Beyitte kapalı istiare, ta‘rîz, mecâz-ı mürsel sanatları yer almaktadır.

Ver be-dânem be-der-i merg ki haşrem bâ-to-st

Ez-lahad raks-konân tâ-be-kıyâmet be-revem³³⁷ (g.429/5).

Ölüm kapısında dirilişimin seninle olacağını bilsem, lahdimden oynayarak (kalkıp), kıyamete kadar giderim.

Beyitte tezat, telmih, mübalağa sanatları yer almaktadır.

Hîç şekk nîst be-tîr-i ecel ey yâr-ı ‘azîz

Ki men ez-pây der-âyem çü to endâzî bih³³⁸ (g.487/8).

Ey çok değerli sevgilim! Ecel okuyla düşersen, (bu oku) senin atmanın daha iyi olmasına hiç kuşku yok.

Beyitte nida, teşbih-i belîğ sanatları bulunmaktadır.

Ze-hâk-i Sa‘dî-i bîçâre bûy-ı ‘aşk âyed

Hezâr sâl pes ez-mergeş er be-yenbûyî³³⁹ (g.515/12).

Eğer onun ölümünden bin yıl sonra bile koklasan, zavallı Sa‘dî’nin toprağından aşk kokusu gelir.

Beyitte mübalağa, teşbih-i belîğ sanatına yer verilmiştir.

Zahm-ı şemşîr-i ecel bih ki ser-i nîş-i firâket

Küşten evvelîter ez-ân k’em be-cerâhat be-güzârî³⁴⁰ (g.566/2).

³³⁶ WEB_239.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh386> (14.06.2023).

³³⁷ WEB_240.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh429> (14.06.2023).

³³⁸ WEB_241.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh487> (14.06.2023).

³³⁹ WEB_242.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh515> (14.06.2023).

³⁴⁰ WEB_243.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

Ecel kılıcının yarası, senin ayrılığının keskin başından daha iyi. Öldürmen, beni yaralayıp geçmenden daha iyi.

Beyitte teşbih-i belîğ, kapalı istiare, mübalağa sanatları mevcuttur.

5.1.9. Elif

Âftâb-est ân perî ruh yâ melâî'k yâ beşer

Kâmet-est ân yâ kıyâmet yâ elif yâ neyşeker³⁴¹ (g.293/1).

O peri yüzlü (sevgili) melek mi, insan mı, güneş midir? (O salınan) kıyamet mi, “elif” mi, şeker kamışı mı, boy mudur?

Beyitte teşbih-i belîğ, açık istiare, tecâhül-i ârif sanatlarına yer verilmiştir.

5.1.10. Hakîm

Çend nasîhat konend bî-haberânem be-sabr

Derd-i me-râ ey hakîm sabr ne dermân-ı o-st³⁴² (g.95/3).

Aşktan haberi olmayanlar, ne zamana kadar bana sabırla nasihat edecekler? Ey hakîm! Benim derdimin dermanı o (sevgilidir), sabır değildir.

Beyitte tecâhül-i ârif, nida sanatları yer almaktadır.

Hakîm bîn ki ber-âverd ser be-şeydâî

Hakîm-râ ki dil ez-dest reft şeydâî-st³⁴³ (g.112/9).

Hakîmin aklı başından gitti, dîvânelik oldu. Gönlü elden giden (gönlünü yitiren) hakîm, bir mecnûn oldu.

Beyitte mecâz-ı mürsel sanatına yer verilmiştir.

Men ân kıyâs ne-kerdem ki zûr-ı bâzû-yı ‘aşk

‘Înân-ı ‘akl ze-dest-i hakîm be-rübâyed³⁴⁴ (g.276/11).

Ben, aşkın bilek gücünü onunla kıyaslamadım. (O), Bilgenin elinden aklın dizginini kapsa götürür.

Beyitte kapalı istiare yer almaktadır.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh566> (14.06.2023).

³⁴¹ WEB_244.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh293> (14.06.2023).

³⁴² WEB_245.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh95> (14.06.2023).

³⁴³ WEB_246.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh112> (14.06.2023).

³⁴⁴ WEB_247.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh276> (14.06.2023).

Ger Felâtûn be-hakîmî maraz-ı ‘aşk be-pûşed

‘Âkıbet perde ber-üfted ze-ser-i râz-ı nihâneş³⁴⁵ (g.332/12).

Eğer Eflatun (Platon), bir bilge (için) aşk hastalığına tutulsa, onun gizli sırlarının üstünden sonunda perde düşer (aşkı ortaya çıkar).

Beyitte telmih, teşbih-i belîğ, kinâye sanatları yer almaktadır.

Men ez-kücâ u nasîhat konân bî-hode gûy

Hakîm-râ ne-resed kedhudâ-yı buhlûl³⁴⁶ (g.350/9).

Ben nerede, boşuna öğüt verenler nerede? Bilge, öğüt almak istemeyen soytarının işini yürütemez.

Beyitte tecâhül-i ârif sanatına yer verilmiştir.

Me-deh ey hakîm pendem ki be-kâr der ne-bendem

Ki ze-h’îşten güzîr-est u ze-dûst nâ-güzîrem³⁴⁷ (g.394/3).

Ey hakîm! Kendime çare bulup da dosta mecbur olduğum için, öğüt tutamam diye bana öğüt verme.

Beyitte nida, mecâz-ı mürsel sanatları bulunmaktadır.

‘Âşık ân gûş ne-dâred ki nasîhat şeneved

Derd-i mâ nîk ne-bâşed be-mudâvâ-yı hakîm³⁴⁸ (g.431/4).

Âşıktaki nasihat dinleyecek o kulak yok. Bizim derdimiz, hakîmin ilacıyla iyileşmez.

Beyitte teşhis, tezat sanatları vardır.

‘Aşk-bâzî ne tarîk-i hükemâ bûd velî

Çeşm-i bîmâr-ı to dil mî-bered ez-dest-i hakîm³⁴⁹ (g.432/10).

³⁴⁵ WEB_248.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh332> (14.06.2023).

³⁴⁶ WEB_249.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh350> (14.06.2023).

³⁴⁷ WEB_250.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh394> (14.06.2023).

³⁴⁸ WEB_251.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh431> (14.06.2023).

³⁴⁹ WEB_252.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh432> (14.06.2023).

Aşk oyunu, bilgelerin yolu olmadı. Ancak senin hasta gözlerin, bilgenin elinden gönüllerini çalıyor.

Beyitte teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürsel sanatlarına yer verilmiştir.

Keşti-yi der-âb-râ ez-dü burûn hâl nîst

Yâ heme sûd ey hakîm yâ heme der-bâhten³⁵⁰ (g.456/4).

Ey bilge! Denizdeki geminin iki çıkış yolu yok. Ya hep kazanmak ya hep yenilmek (var).

Beyitte nida, açık istiare, tezat sanatları mevcuttur.

Pend-i hakîm bîş ez-în der-men eser ne-mî-koned

Kî-st ki ber-koned yekî zemzeme-i kalenderî³⁵¹ (g.552/8).

Bilgenin öğüdü artık beni etkilemez. Allah yolundaki gibi haykıran kimdir?

Beyitte mecâz-ı mürsel, istifham sanatlarına yer verilmiştir.

V'ez-'akl bihteret siperî bâyed ey hakîm

Tâ ez-hedeng-i gamze-i hûbân hazer konî³⁵² (g.620/11).

Ey bilge! Sana akıldan daha iyi bir kalkan gerek. Güzellerin gamzesinin (süzgün bakışının) okundan onunla kaçınıyorum.

Beyitte açık istiare bulunmaktadır.

5.1.11. Hayrân

Heme-râ dîde der-evsâf-ı to hayrân mândî

Tâ-diger 'ayb ne-gûyend men-i hayrân-râ³⁵³ (g.17/5).

Tutkunun (olan) beni, daha ayıplamazlardı. Senin özelliklerindeki herkesi görünce şaşırıp kaldım.

Beyitte mübalağa sanatına yer verilmiştir.

Hayret-i 'uşşâk-râ 'ayb koned bî-basar

Behre ne-dâred ze-'ayş her ki ne-hayrân-ı o-st³⁵⁴ (g.95/8).

³⁵⁰ WEB_253.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh456> (14.06.2023).

³⁵¹ WEB_254.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh552> (14.06.2023).

³⁵² WEB_255.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh620> (14.06.2023).

³⁵³ WEB_256.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh17> (14.06.2023).

Gözü görmeyen (kişi), âşıkların sarhoşluğunu ayıplar. Ona tutkun olmayan herkes, zevk u safâdan nasipsizdir.

Beyitte mübalağa sanatından yararlanılmıştır.

Ân ki men der kalem-i kudret-i o hayrânem
Hiç mahlûk ne-dânem ki der-o hayrân nîst³⁵⁵ (g.122/8).

Onun güçlü kalemine hayran kaldığım o (yüceye) tutkun olmayan hiçbir varlığı bilmiyorum (tanımıyorum).

Beyitte açık istiare, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Der-to hayrânem u evsâf-ı ma'anî ki to râst
V'ender ân kes ki basar dâred u hayrân-ı to nîst³⁵⁶ (g.127/3).

Ben, senin doğru (haklı olan) anlamlarının özelliklerine ve sana tutkunum. Gözü olup da senin tutkunun olmayan o kişiye (şaşarım).

Beyitte mecâz-ı mürsel, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Ey çeşm-i hired hayrân der-manzar-ı matbû'et
Vey dest-i nazar kûtâh ez-dâmen-i idrâket³⁵⁷ (g.142/4).

Ey bilge göz! Senin hoş a giden yüzüne şaşırır (kendinden geçer). O, senin algın tarafından kısa değerlendirilir.

Beyitte nida, teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürsel, mübalağa sanatları bulunmaktadır.

Halâyık der-to hayrânend u cây-ı hayret-est el-hakk
Ki meh-râ ber-zemîn bînend u meh ber-âsmân bâşed³⁵⁸ (g.196/8).

Yaratılmış her şey, Ay gökte olduğu ve ayı yerde gördükleri için sana tutkundurlar ve haklı olarak kendinden geçip sarhoş (olurlar).

Beyitte mübalağa, hüsn-i ta'lîl, açık istiare sanatları vardır.

³⁵⁴ WEB_257.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh95> (14.06.2023).

³⁵⁵ WEB_258.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh122> (14.06.2023).

³⁵⁶ WEB_259.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh127> (14.06.2023).

³⁵⁷ WEB_260.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh142> (14.06.2023).

³⁵⁸ WEB_261.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh196> (14.06.2023).

Ta'ne ber-hayret-i Sa'dî ne be-insâf zedî

Kes çunîn rûy ne-bîned ki ne hayrân mâned³⁵⁹ (g.221/9).

Sa'dî'nin şaşkınlığıyla (tutkunluğuyla) alay ederek insafî davranmadın. Böyle bir yüzü görüp de hayran kalmayan kimdir?

Beyitte istifham, mecâz-ı mürsel sanatlarına yer verilmiştir.

Gûş der-güften-i şîrîn-i to vâlih tâ-key

Çeşm der-manzar-ı matbû'-ı to hayrân tâ-çend³⁶⁰ (g.227/3).

Kulak, ne zamana kadar senin tatlı sözlerinin tutkunu? Göz, kaç kez senin güzel yüzüne kendinden geçerek bakacak?

Beyitte mecâz-ı mürsel, teşhis, istifham sanatları bulunmaktadır.

Çünân mest-i dîdâr u hayrân-ı 'aşk

Ki dünyâ u dînem ferâmûş bûd³⁶¹ (g.258/2).

Benim dünyam ve dînim de unutulduğu için o denli aşkının hayranı (şaşkını) ve bakışlarının sarhoşuyum.

Beyitte hüsn-i ta'lîl, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Tâ-çe rûy-est ân ki hayrân mândeem der-vasf-ı o

Subhî ez-maşrak hemî tâbed yekî ez-revzeneş³⁶² (g.327/9).

Onun övgüsünü (nasıl yapacağım hakkında) şaşırıp kaldığım o yüz, ne yüzdür (ne kadar güzeldir)! Bir sabah doğudan, bir diğeri de onun penceresinden doğar.

Beyitte mübalağa, kapalı istiare, mecâz-ı mürsel sanatlarından yararlanılmıştır.

Şâyed în rûy eger sebîl koned

Ber-temâşâ-konân-ı hayrâneş³⁶³ (g.330/7).

³⁵⁹ WEB_262.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh221> (14.06.2023).

³⁶⁰ WEB_263.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh227> (14.06.2023).

³⁶¹ WEB_264.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh258> (14.06.2023).

³⁶² WEB_265.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh327> (14.06.2023).

³⁶³ WEB_266.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh330> (14.06.2023).

Eğer sevgili, onun tutkunlarının bakışlarından bu yüzünü kaçırmazsa yaraşır.

Beyitte mecâz-ı mürsel sanatı yer almaktadır.

Hadîs-i hüsn-i h'îş ez-digerî pors

Ki Sa'dî der-to hayrân-est u medhûş³⁶⁴ (g.334/10).

Sa'dî, sana hayran (senin için kendinden geçmiş) ve senin için dehşete kapılmış.

Bu sebeple kendi güzelliğinin olaylarını (neler yaptığını) başkalarına sor.

Beyitte mübalağa ve hüsn-i ta'lîl sanatlarına yer verilmiştir.

Tâ-'akl dâstem ne-giriftem tarîk-ı 'aşk

Câyî dilem be-reft ki hayrân şeved 'akûl³⁶⁵ (g.349/2).

Ben aklım oldukça aşk yolunu tutmadım. Gönül, akılları hayran eden (sarhoş eden) bir yere gitti.

Beyitte teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürsel sanatlarına yer verilmiştir.

Ne ferâmûşiyem ez-zıkr-i to hâmûş nişând

Ki der-endîşe-i evsâf-ı to hayrân bûdem³⁶⁶ (g.379/2).

Seni anmayı bırakarak (sessizleşerek) seni unutmadım. Ben senin özelliklerini düşünerek (sana) hayran oldum (kendimden geçtim).

Der-dâm-ı to mahbûsem der-dest-i to maglûbem

V'ez-zevk-i to medhûsem der-vasf-ı to hayrânem³⁶⁷ (g.412/8).

Senin ağında hapsedilmişim, senin eline yenilmişim. Senin aşkımdan dehşete kapılmışım (kendimden geçmişim), senin özelliklerine hayranım (şaşkınum).

Beyitte kapalı istiare, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Ân ne rûy-est ki men vâsf-ı cemâleş dânem

În hadîs ez-digerî pors ki men hayrânem³⁶⁸ (g.413/1).

³⁶⁴ WEB_267.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh334> (14.06.2023).

³⁶⁵ WEB_268.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh349> (14.06.2023).

³⁶⁶ WEB_269.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh379> (14.06.2023).

³⁶⁷ WEB_270.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh412> (14.06.2023).

³⁶⁸ WEB_271.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

Ben onun güzelliğinin özelliğini bildiğim için o (sadece) yüz değil. Ben onun hayranı olduğum için bu olayı bir başkasına sor.

Me-porseme dûş çün bûdî be-târîkî u tenhâyî

Şeb-i hicrem çe mî-porsî ki rûz-ı vasl hayrânem³⁶⁹ (g.414/8).

Dün gece karanlıkta ve yalnızken nasıl olduğunu sormam. “Ben kavuşma gününde kendimden geçtim. Ayrılık gecemi niye soruyorsun?”

Beyitte kavuşma günü ve ayrılık gecesi arasında tezat, soru sorulduğu için de istifham kullanılmıştır.

Bes ki der-manzar-ı to hayrânem

Sûretet-râ sıfat ne-mî-dânem³⁷⁰ (g.416/1).

Senin yüzüne çok hayranım (tutkunum); ama senin yüzünün özelliklerini bilmem (anlatamam).

To be-sîmâ-yı şahs mî-nigerî

Mâ der-âsâr-ı son‘ hayrânîm³⁷¹ (g.439/9).

Sen, (güzel) kişinin yüzüne bakarsın. Biz, (onları yaratanın) sanat eserlerine tutkunuz.

Ey kûdek-i hûb-rûy hayrân

Der-vasf-ı şemâyilet suhendân³⁷² (g.446/1).

Ey güzel yüzlü genç (sevgili)! Şairler, senin huylarının özelliğine (güzelliklerine) hayran (şaşkın).

Beyitte nida, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh413> (14.06.2023).

³⁶⁹ WEB_272.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh414> (14.06.2023).

³⁷⁰ WEB_273.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh416> (14.06.2023).

³⁷¹ WEB_274.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh439> (14.06.2023).

³⁷² WEB_275.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh446> (14.06.2023).

Mantık-ı Sa'dî şenîd hâsid u hayrân be-mând

Çâre-i o hâmuşî-st yâ suhen âmûhten³⁷³ (g.457/7).

Kıskanç (kişi), Sa'dî'nin söyleyişini duydu ve şaşırıp kaldı. Onun çaresi, söz öğrenmek veya suskunluktur.

Beyitte hüsn-i ta'lîl, mübalağa sanatları mevcuttur.

Ân çünân vehm der-to hayrân-est

Ki ne-mî-dânedet nişân güften³⁷⁴ (g.461/4).

(Ey Sevgili!) Düşüm (hayalim), senden söz etmeyi bilmeyecek kadar sana öylesine kendinden geçmiş!

Beyitte mübalağa sanatına yer verilmiştir.

Tâ to-râ dîdem ki dârî sünbûle ber-âftâb

Âsimân hayrân be-mând ez-eşk-i çün pervîn-i men³⁷⁵ (g.472/3).

(Ey Sevgili!) Senin (ışıldayan) güneş (yüzünde) başak burcu gibi (zülûflerini) görünce, gökyüzü benim Pervin gibi (parlayan) gözyaşlarıma hayran kaldı (kendinden geçti).

Beyitte güneş kelimesinde teşbih-i belîğ, Pervin kelimesinde telmih ve benzetme, sünbül kelimesinde hem tevriye hem açık istiare, gökyüzünün hayran kalmasında teşbih, hayranlığın sebebinin açıklanmasında hüsn-i ta'lîl mevcuttur.

Çegûne vâsf-ı cemâleş konem ki hayrân-râ

Mecâl-i nutk ne-bâşed ki bâz gûyed çün³⁷⁶ (g.474/6).

Ben onun yüz güzelliğini nasıl tarif ederim? Çünkü (ona) tutkun olanın (onun güzelliğini) tekrar konuşmaya gücü kalmaz.

Beyitte tecâhül-i ârif, mübalağa, hüsn-i ta'lîl sanatları yer almaktadır.

Çün to hâzır mî-şevî men gâyb ez-hod mî-şevem

Bes ki hayrân mî-be-mândem vehm der-sîmâ-yı to³⁷⁷ (g.483/2).

³⁷³ WEB_276.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh457> (14.06.2023).

³⁷⁴ WEB_277.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh461> (14.06.2023).

³⁷⁵ WEB_278.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh472> (14.06.2023).

³⁷⁶ WEB_279.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh474> (14.06.2023).

Ben, sen karşıma çıktığında kendimi kaybederim. Senin yüzünün hayaline hayran kalırsam (sarhoş olursam) (bana) yeter.

Beyitte mübalağa sanatı mevcuttur.

Men der-beyân-ı vâsf-ı to hayrân be-mândeem

Haddî-st hüsn-râ u to ez-had güzeşteî³⁷⁸ (g.491/8).

Senin övgülerinin ifade edilmesine hayran kalmışım (tutkun olmuşum).

Güzelliğin bir sınırı (vardır) ve sen sınırı geçtin (aştın).

Beyitte mübalağa sanatı yer almaktadır.

Der-ser-â-pây-ı to hayrân mândeem

Der ne-mî-bâyed be-hüsnet zîverî³⁷⁹ (g.546/9).

Sana tepeden tırnağa tutkunuz. Bir ziynet, senin güzelliğine yaraşmamalı!

Beyitte mübalağa sanatı mevcuttur.

Kadeh çün devr-i mâ bâşed be-hoşyârân-ı meclis deh

Me-râ bo-güzâr tâ hayrân be-mâned çeşm der-sâkî³⁸⁰ (g.586/7).

Sen, içki kadehini sunarken bizim payımızı meclisin akıllılarına ver. Gözlerim, sâkîye hayran kalarak (sarhoş olarak baksın) diye beni geç.

Beyitte mecâz-ı mürsel, hüsn-i ta‘lîl sanatları yer almaktadır.

Saht zîbâ mî-revî yek bâregî

Der-to hayrân mî-şevved nezzâregî³⁸¹ (g.591/1).

(Ey Sevgili!) Güzellik zordur, birdenbire yürürsün. Sana bakanlar, sarhoş olur.

‘Aceb der-ân ne ki âfâk der-to hayrânend

To hem der-âyine hayrân-ı hüsn-i h’îştî³⁸² (g.603/6).

³⁷⁷ WEB_280.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh483> (14.06.2023).

³⁷⁸ WEB_281.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh491> (14.06.2023).

³⁷⁹ WEB_282.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh546> (14.06.2023).

³⁸⁰ WEB_283.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh586> (14.06.2023).

³⁸¹ WEB_284.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh591> (14.06.2023).

³⁸² WEB_285.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

Âlem sana tutkun (olsa) ona şaşırılmaz. Sen de aynada kendi güzelliğine hayransın.

Âlem kelimesinde mecâz-ı mürsel vardır.

Ger sûret-i h'îştî be-bînî

Hayrân-i vücûd-ı hod be-mânî³⁸³ (g.608/8).

(Ey Sevgili!) Eğer kendi yüzünü görsen, kendi varlığına şaşırıp kalırsın.

Kemâl-i hüsn-i rûyet-râ sıfat kerden ne-mî-dânem

Ki hayrân bâz-mî-mânem çe dâned güft hayrânî³⁸⁴ (g.611/8).

(Ey Sevgili!) Senin yüzünün güzelliğinin mükemmelliğinin niteliklerini (anlatmayı) bilmem. Ben şaşırıp kalırım. Bir hayran (şâşkîn) ne bilir, söyle.

Beyitte tecâhül-i ârif, mübalağa sanatından yararlanılmıştır.

Merdüm ez-ters-i Hudâ secde-i rûyet ne-konend

Bâmdâdet ki be-bînend u men hayranî³⁸⁵ (g.614/6).

(Ey Sevgili!) İnsanlar, Allah korkusundan senin yüzüne secde etmezler. Seher vakti (seni) gördüklerinde ben şaşıracağım.

Beyitte mübalağa, hüsn-i ta'lîl, kinâye sanatlarına yer verilmiştir.

Hayrân-ı dest u deşne-i zîbât mândem

K'âheng-i hûn-i men çe dil-âvîz mî-konî³⁸⁶ (g.623/4).

(Ey Sevgili!) Senin güzel el ve hançerine hayran kalmışım (şâşkînlıktan kendimden geçmişim). Benim kanımın ahengini ne güzel (akıtp) çekiyorsun!

Beyitte mecâz-ı mürsel, kapalı istiare sanatlarına yer verilmiştir.

5.1.12. 'İşret

Ger be-sahrâ dîgerân ez-bahr-ı 'işret mî-revend

Mâ be-halvet bâ-to ey ârâm-ı cân âsûdeîm³⁸⁷ (433/3).

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh603> (14.06.2023).

³⁸³ WEB_286.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh608> (14.06.2023).

³⁸⁴ WEB_287.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh611> (14.06.2023).

³⁸⁵ WEB_288.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh614> (14.06.2023).

³⁸⁶ WEB_289.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh623> (14.06.2023).

Ey (gönlümün huzuru) sevgili! Eğer başkaları, çöle içki alemine (eğlenmeye) gitse de biz seninle baş başa huzurlu oluruz.

Beyitte nida sanatına yer verilmiştir.

5.1.13. Kible:

Gebr u tersâ vu Müselman herkesî der-dîn-i h'îş

Kibleî dârend u mâ zîbâ nigâr-ı h'îş-râ³⁸⁸ (g.13/8).

Zerdüş, Hristiyan ve Müslüman herkes kendi dininde bir kibleye sahip. Biz(im de kiblemiz) kendi güzel sevgilimiz(e doğrudur).

Beyitte tezat sanatı mevcuttur.

Her sâ'at ez-nev kibleî bâ-büt-perestî mî-reved

Tevhîd ber-mâ 'arze kon tâ-be-şkenîm esnâm-râ³⁸⁹ (g.15/2).

Her an putperestlikle yeni bir kibleye gideriz. Bu putları kıralım diye bize tevhide takdim et.

Beyitte hüsn-i ta'lîl sanatına yer verilmiştir.

Ger cümle sanemhâ-râ sûret be-to mânestî

Şâyed ki Müselmân-râ kible sanemî bâşed³⁹⁰ (g.206/4).

(Ey Sevgili!) Eğer tüm putların görünüşü sana benzese, Müslümanların kiblesi, belki de (sana benzeyen) bir put olur.

Beyitte tezat, teşbih, hüsn-i ta'lîl sanatları yer almaktadır.

Sefer-i kible dırâz-est u mücâvir bâ-dûst

Rûy der-kible-i ma'nî be-beyâbân ne-reved³⁹¹ (g.265/3).

Kible yolculuğu dostla (sevgiliyle) yan yana ve uzundur. Yüzü mana kiblesinde (olan), çöle gitmez.

Beyitte mecâz-ı mürsel, teşbih-i belîğ sanatları bulunmaktadır.

³⁸⁷ WEB_290.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh433> (14.06.2023).

³⁸⁸ WEB_291.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh13> (14.06.2023).

³⁸⁹ WEB_292.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh15> (14.06.2023).

³⁹⁰ WEB_293.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh206> (14.06.2023).

³⁹¹ WEB_294.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh265> (14.06.2023).

Be-bordî ez-dil-i men mihr-i her kücâ sanemî-st

Me-râ ki kible giriftem çe kâr bâ-esnâm³⁹² (g.362/3).

Her nerede çok güzel olan (sevgili) varsa, onun aşkı benim gönlümü çalardı;
(ama) ben, kiblemi bulduğum için (put gibi) güzellerle (artık) ne işim (olur)?

Beyitte mecâz-ı mürsel, istifham, açık istiare sanatları yer almaktadır.

Men ez-to rûy ne-h'âhem be-dîgerî âverd

Ki zeşt bâşed her rûz kible-i digirem³⁹³ (g.384/3).

(Ey Sevgili!) Ben senden bir başkasına yönelmeyeceğim. Her gün başka bir
kiblede olmam çirkin olur.

Merdümân 'âşık-ı güftâr-ı men ey kible-i hûbân

Çün ne-bâşend ki men 'âşık-ı dîdâr-ı to bâşem³⁹⁴ (g.402/8).

Ey güzeller kiblesi! İnsanlar, benim sözlerimin âşığı (olmuş). Ben senin yüzünün
âşığı olduğum için onlar (sana âşık) olmazlar.

Beyitte nida, teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürsel sanatlarına yer verilmiştir.

Dil-i hûşmend bâyed ki be-dilberî sipârî

Ki çü kibleît bâşed bih ez-ân ki hod-perestî³⁹⁵ (g.523/8).

Ne zaman kendine tapmaktan (kendini beğenmişlikten) daha iyi bir kıblen
olursa, o zaman akıllı gönlünü gönül alan (sevgiliye) teslim etmelisin.

Beyitte mecâz-ı mürsel, açık istiare bulunmaktadır.

Tersem namâz-ı sûfî bâ-sohbet-i hayâlet

Bâtıl buved ki sûret ber-kible mî-nigârî³⁹⁶ (g.559/11).

³⁹² WEB_295.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh362> (14.06.2023).

³⁹³ WEB_296.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh384> (14.06.2023).

³⁹⁴ WEB_297.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh402> (14.06.2023).

³⁹⁵ WEB_298.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh523> (14.06.2023).

³⁹⁶ WEB_299.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh559> (14.06.2023).

Senin hayalinle beraber oldukça, sufinin namazından korkarım. Kibleye yüzünü çizdiğin için hükümsüz oldu.

Beyitte mecâz-ı mürsel, hüsn-i ta'lîl sanatlarına yer verilmiştir.

Çü-büt be-Ka'be negûnsâr ber-zemîn üfted

Be-pîş-i kible-i rûyet bütân-ı Ferhârî³⁹⁷ (g.562/9).

(Ey Sevgili!) Ferhar putları, senin yüzünün kiblesi önünde, Kâbe'deki put gibi baş aşağı yere düşer.

Beyitte teşbih-i belîğ, telmih, kinâye sanatlarına yer verilmiştir.

Çunîn ki mî-güzerî kâfir u Müselmân-râ

Nigeh be-to-st ki hem kibleî u hem sanemî³⁹⁸ (g.596/6).

(Ey Sevgili!) Böyle (şaşırtıcı) geçerken, hem bir kible hem de bir (put yüzü) güzel olduğun için kâfir ve Müslüman'ın bakışları sanadır.

Beyitte açık istiare, hüsn-i ta'lîl, tezat sanatlarından yararlanılmıştır.

Pîş-i namâz bo-gzere serv-i revân u gûyedem

Kible-i ehl-i dil menem sehv namâz mî-konî³⁹⁹ (g.622/4).

Yürüyen servi boylu güzel, namazın önünden geçti ve bana: "Gönül ehlinin kiblesi benim, dalgınlıkla namaz kılıyorsun." dedi.

Beyitte teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürsel, benzetme sanatlarından yararlanılmıştır.

5.1.14. Mâhî

Ez-der-i bahş-endeğî vu bende-nevâzî

Mürg-i hevâ-râ nasîb u mâhî-i deryâ⁴⁰⁰ (g.1/3).

Bağışlayıcılık ve kulluktan, göğün kuşuna ve denizin balığına pay (ayıran).

Mikdâr-ı yâr-ı hem-nefes çün men ne-dâned hîç kes

Mâhî ki ber-huşk üfted kıymet be-dâned âb-râ⁴⁰¹ (g.8/5).

³⁹⁷ WEB_300.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh562> (14.06.2023).

³⁹⁸ WEB_301.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh596> (14.06.2023).

³⁹⁹ WEB_302.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh622> (14.06.2023).

⁴⁰⁰ WEB_303.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh1> (14.06.2023).

⁴⁰¹ WEB_304.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

Hiçkimse, dostum (gibi olan) sevgilimin değerini, benim gibi bilemez. (Sadece) topırağa düşen balık, suyun kıymetini bilir (Balığa su, bana da sevgili candır).

Beyitte benzetme sanatına yer verilmiştir.

Mâ be-to yek-bâre mukayyed şodîm

Mürg be-dâm âmed u mâhî be-şest⁴⁰² (g.39/5).

Biz bir anda sana bağlandık. Kuş tuzağa ve balık (da) oltaya yakalandı.

Beyitte kapalı istiare, kinâyeye yer verilmiştir.

Ez-pîş-i to râh-ı reftenem nîst

Çün mâhî-i üftâde der-şest⁴⁰³ (g.41/4).

Oltaya düşen balık gibi senin önünden (huzurundan) gitmeye yolum yok.

Beyitte teşbih-i belîğ, kinâye sanatlarına yer verilmiştir.

Teşnegânet be-leb ey çeşme-i heyvân mürdend

Çend çün mâhî ber-huşk tevânend tapîd⁴⁰⁴ (g.273/10).

Ey hayat çeşmesi! Dudağına susamış olanlar öldüler. Balık gibi toprakta daha ne kadar çırpınabilirlerdi?

Hayat ve ölüm arasında tezat, hayat çeşmesine seslenilmesinde nida, susamış olanların balığa benzetilmesinde teşbih, çeşme-i heyvân tamlamasında teşbih-i belîğ, yaşanılmayacağı bilindiği hâlde ne kadar çırpınacağının sorulmasında tecâhül-i ârif sanatı bulunmaktadır.

Menem ey nigâr u çeşmî ki der-intizâr-ı rûyet

Heme şeb ne-huft miskîn u be-huft mürg u mâhî⁴⁰⁵ (g.635/7).

Ey sevgili! Senin güzel yüzünü (görmeyi) bekleyen ben ve bir göz (var). Kuşlar, balıklar uyudu da bu zavallı bütün gece uyumadı.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh8> (14.06.2023).

⁴⁰² WEB_305.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh39> (14.06.2023).

⁴⁰³ WEB_306.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh41> (14.06.2023).

⁴⁰⁴ WEB_307.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh273> (14.06.2023).

⁴⁰⁵ WEB_308.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh635> (14.06.2023).

Beyitte sevgiliye seslenilmiştir. Göz kelimesiyle mecâz-ı mürsel ve teşhisten yararlanılmıştır. Bu zavallı derken kendinden bahsetmiştir.

5.1.15. Mihrâb

Her pârsâ-râ k'ân sanem der-pîş-i mescid bo-gzared

Çeşmeş ber-ebrû efkened bâtil koned mihrâb-râ⁴⁰⁶ (g.8/3).

O put kadar güzel (sevgili), mescidin önünden her geçtiğinde, sofuların gözleri, kaş mihrabına dikilir ve (inançları bozulan zahitler putlara tapmaya başlar).

Beyitte teşbih-i belîğ, hüsn-i ta'lîl, mecâz- mürsel sanatlarından yararlanılmıştır.

Ey dîde-i 'âşıkân be-rûyet

Çün rûy-i mücâvirân be-mihrâb⁴⁰⁷ (g.26/5).

Ey (sen/sevgili)! Âşıkların gözü, senin yüzüne (doğru bakıyor, senin üzerinde). (Namaz kılan) komşuların yüzü de mihraba (yönelmiştir. Sanki sen mihrapsın ve diğerleri de senin çevreindedir).

Beyitte nida, mecâz-ı mürsel sanatları bulunmaktadır.

Nakş-ı nâmet kerde dil mihrâb-ı tesbîh-i vücûd

Tâ-seher tesbîh-gûyân rûy der-mihrâb dâşt⁴⁰⁸ (g.130/4).

Gönül, senin adını nakşetmiş. Varlığını mihrap gibi anarak çekmiş. Sehere dek tespih çekenler, yüzünü mihraba vermiş.

Gönül kelimesinde mecâz-ı mürsel vardır. Ayrıca gönül, kişileştirilerek teşhise başvurulmuştur. Varlık ile mihrap arasında benzetme yapılmıştır.

Be-namâz âmede mihrâb-ı dü ebrû-yı to dîd

Dileş ez-dest be-bordend u be-zünnâr be-reft⁴⁰⁹ (g.137/8).

(Ey Sevgili!) Namaza gelen, senin iki kaşının mihrabını gördü. Kendinden geçip bayıldı ve (namazı bırakıp beline) zünnar (bağlamaya) gitti.

Beyitte mecâz-ı mürsel, mübalağa, hüsn-i ta'lîl sanatlarına yer verilmiştir.

⁴⁰⁶ WEB_309.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh8> (14.06.2023).

⁴⁰⁷ WEB_310.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh26> (14.06.2023).

⁴⁰⁸ WEB_311.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh130> (14.06.2023).

⁴⁰⁹ WEB_312.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh137> (14.06.2023).

Her ki çîzî dûst dâred cân u dil ber-vey gümâred

Her ki mihrâbeş to bâşî ser ze-halvet ber-ne-yâred⁴¹⁰ (g.166/1).

Her kim, bir şeyi severse ona gönlünü, canını sunar. Sen, her kimin mihrabı olursan, (o kişi) başını halvetten çıkarmaz.

Beyitte mecâz-ı mürsel, açık istiare sanatlarından yararlanılmıştır.

Ne-dânem ebrû-yı şûhet çigûne mihrâbî-st

Ki ger be-bîned zindîk der-namâz ayed⁴¹¹ (g.284/3).

Zındığı (bile) görse namaza getiren (o) cilveli kaşının nasıl bir mihrap (olduğunu) bilmem.

Z'în sebep halk-ı cihânend murîd-i suhenem

Ki riyâzet keş-i mihrâb-ı dü ebrû-yı toem⁴¹² (g.363/6).

Bir dünya halkı, sözlerimin neden hayranı, bilir misin? Ben, iki kaşının arasında mihrapta ibadetteyim de ondan.

Beyitte istifham, hüsn-i ta'lîl, mübalağa sanatları mevcuttur.

Me-râ rûy-ı to mihrâb-est der-şehr-i Müselmânân

Ve ger ceng-i Mogol bâşed ne-gerdânî ze-mihrâbem⁴¹³ (g.364/4).

(Ey Sevgili!) Senin yüzün, Müslümanların şehrinde bana mihraptır. Eğer Moğolların savaşında olsan (onlar gibi savaşsan da) ben mihrabımdan (başkasını) umursamam.

Beyitte mecâz- mürsel, teşbih, telmih, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Ger be-mescid revem ebrû-yı to mihrâb-ı men-est

Ver be-âteş-kede zülf-i to çelîpâ dârem⁴¹⁴ (g.388/6).

⁴¹⁰ WEB_313.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh166> (14.06.2023).

⁴¹¹ WEB_314.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh284> (14.06.2023).

⁴¹² WEB_315.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh363> (14.06.2023).

⁴¹³ WEB_316.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh364> (14.06.2023).

⁴¹⁴ WEB_317.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh388> (14.06.2023).

(Ey Sevgili!) Eğer mescide gidersem, senin kaşın, benim mihrabımdır. Eğer ateşkedeye (gidersem) senin zülfünü haç (gibi) görürüm.

Beyitte mecâz-ı mürsel, benzetme sanatlarından istifade edilmiştir.

Z'ân geh ki me-râ rûy-ı to mihrâb-ı nazar şod

Ez-dest-i zebânhâ be-tahammül çü sûtûnem⁴¹⁵ (g.422/3).

Senin yüzün, benim bakışlarımın mihrabı olduğunda dillerin ellerinden sütun gibi çakıldım (insanların ayıplamalarına katlandım).

Beyitte mecâz-ı mürsel, benzetme, hüsn-i ta'lîl sanatlarına yer verilmiştir.

Muhtesib go tâ be-bîned rûy-ı dûst

Hem-çü mihrâbî u men çün 'âbidî⁴¹⁶ (g.532/2).

Bekçiye söyle de görsün. Dostun (sevgilinin) yüzü bir mihrap gibi ve ben de ibadet eden gibiyim.

Beyitte teşbih sanatına yer verilmiştir.

Tâ-dil be-mihret dâdeem der-bahr-ı fikr üftâdeem

Çün der-namâz istâdeem gûyî be-mihrâbem derî⁴¹⁷ (g.542/7).

Ben, sana gönül verdiğim (günden) beri, düşünce denizine düşmüşüm (dalmışım). Namaza durduğumda sanki mihrabıma bir kapısın.

Beyitte mecâz-ı mürsel, teşbih-i belîğ, açık istiare sanatına yer verilmiştir.

5.1.16. Mug

Mugân ki hizmet-i büt mî-konend der-Ferhâr

Ne-dîdeend meger dil-berân-ı büt-rû-râ⁴¹⁸ (g.19/5).

Ferhar'da putlara hizmet eden muglar, yoksa put yüzlü gönül alan güzel sevgililerini görmemişler mi?

Beyitte teşbih-i belîğ, istifham, mecâz-ı mürsel, telmih sanatlarına yer verilmiştir.

⁴¹⁵ WEB_318.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh422> (14.06.2023).

⁴¹⁶ WEB_319.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh532> (14.06.2023).

⁴¹⁷ WEB_320.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh542> (14.06.2023).

⁴¹⁸ WEB_321.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh19> (14.06.2023).

5.1.17. Mugânnî

Çü yâr ender hadîs âyed be-meclis

Mugânnî-râ be-go tâ-kem sūrâyed⁴¹⁹ (g.275/8).

Sevgili, söze mecliste başlarsa, şarkılarını kısa kessin, şarkıcıya söyle.

Beyitte mecâz-ı mürsel, tenasüp, hüsn-i ta'lîl sanatları bulunmaktadır.

5.1.18. Mugaylân

Ey bâdiye-i hicrân tâ-‘aşk-ı harem bâşed

‘Uşşâk ne-yendişend ez-hâr-ı mugaylân⁴²⁰ (g.146/8).

Ey ayrılık çölü! Âşıklar, harem aşkı olunca, senin deve dikeninin dikenini bile umursamazlar.

Beyitte bâdiye-i hicrân tamlamasında teşbih-i belîğ mevcuttur. Ayrılık çölüne seslenilerek nidadan yararlanılırken aşkla ilgili mübalağa edilmiştir.

Mugaylân çî-st tâ-hâcî-i ‘inân ez-Ka‘be ber-pîçed

Hasek der-râh-ı müştâkân besât-ı perniyân bâşed⁴²¹ (g.196/2).

Kâbe (yolundan) onların hacısını döndürene kadar deve dikenini de nedir? Üç köşeli diken, can atan âşıkların yolunda ipek halı olur.

Beyitte istifham sanatından yararlanılmıştır. Ayrıca can atmak deyimiyle mecâz-ı mürsele yer verilmiş, ipek ile diken arasında tezattan yararlanılmıştır.

Be-ser-i hâr-ı mugaylân be-revem bâ-to çünân

Be-irâdet ki yekî ber-ser-i dîbâ ne-reved⁴²² (g.264/5).

Deve dikeninin dikeninin üzerinde, senin (aşkıyla) öyle (güzel) yürürüm. (Başka) biri, ipek halının üzerinde (bile) kaza (yapıp benim gibi) yürümez.

Beyitte âşğın sevgiliye duyduğu aşk mübalağa edilmiştir. Diken ile ipek arasında da tezat mevcuttur.

Cemâl-i Ka‘be çünân mî-devânedem be-neşât

Ki hârâ-yı mugaylân harîr mî-âyed⁴²³ (g.288/5).

⁴¹⁹ WEB_322.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh275> (14.06.2023).

⁴²⁰ WEB_323.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh146> (14.06.2023).

⁴²¹ WEB_324.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh196> (14.06.2023).

⁴²² WEB_325.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh264> (14.06.2023).

Kâbe'nin güzelliği, sevinçle beni koşturtuyor (alıp götürüyor). Deve dikenlerinin ateşleri, ipek (gibi) geliyor.

Mugaylan kelimesinde açık istiare, deve dikeninin ateşinin ipeğe benzetilmesinde teşbih bulunmaktadır.

Bî-to der-dâmen-i gülzâr ne-huftem yek şeb

Ki ne der-bâdiye-i hâr-ı mugaylân bûdem⁴²⁴ (g.379/3).

Ben, gül bahçesinin kenarında (güllerin altında) sensiz bir gece uyumadım.

Çölde deve dikenlerinin dikenleri üzerinde değil gibiydim.

Beyitte mübalağa, benzetme, açık istiare sanatlarına yer verilmiştir.

Refikânem sefer kerdend her yârî be-aksâyî

Hilâf-i men ki be-girifte-est dâmen der-mugaylânem⁴²⁵ (g.414/5).

Dostlarım her yardıma, uzak bir yere gitti. Benim aleyhime, eteğim deve dikenine dolaştı (ve ben gidemedim).

Beyitte açık istiare, kinâye sanatlarından yararlanılmıştır.

Miyân-ı 'âşık u ma'şûk eger bâşed beyâbânî

Diraht-ı ergevân rûyed be-cây-ı her mugaylânî⁴²⁶ (g.609/3).

Eğer bir çöl, âşık ile sevgilinin arasında olursa (onları ayırırsa), erguvan ağacı, her bir deve dikeninin yerine biter.

Beyitte hüsn-i ta'lîl, açık istiare sanatlarından yararlanılmıştır.

5.1.19. Nakş

Lîken ân nakş ki der-rûy-ı to men mî-bînem

Heme-râ dîde ne-bâşed ki be-bînend ân-râ⁴²⁷ (g.17/6).

(Ey Sevgili!) Senin yüzündeki o nakşı ancak ben görürüm. Herkesin onu görmeye gözü olmaz.

⁴²³ WEB_326.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh288> (14.06.2023).

⁴²⁴ WEB_327.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh379> (14.06.2023).

⁴²⁵ WEB_328.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh414> (14.06.2023).

⁴²⁶ WEB_329.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh609> (14.06.2023).

⁴²⁷ WEB_330.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh17> (14.06.2023).

Beyitte mecâz-ı mürsel, açık istiare mevcuttur.

Ber-hâstîm u nakş-ı to der-nefs-i mâ çünânk

Her câ ki hest bî-to ne-bâşed nişest-i mâ⁴²⁸ (g.23/2).

(Ey Sevgili!) Biz (gitmek için) kalktık. Senin resmin, bizim yüreğimize böyle (işledi). Biz, her nerede olursak olalım, sensiz bizim koltuğumuz olmaz (senin olmadığın bir yere oturmayız).

Beyitte geçen yüreğe işlemek ile mecâz-ı mürselden yararlanılmıştır.

Sa'dî be-şuy levh-i dil ez-nakş-ı gayr-ı o

‘İlmî ki reh be-hak ne-nemâyed cehâlet-est⁴²⁹ (g.55/11).

Ey Sa'dî! Onun dışındaki nakışlardan gönül aynanı temizle. Hak yoluna götürmeyen bir bilgi, sadece cahilliktir.

Bilgi ile cahillik arasında tezat, levh-i dilde teşbih-i belîğ, nakışta açık istiare bulunmaktadır.

Besiyâr der-dil âmed ez-endîşehâ u reft

Nakşî ki ân ne-mî-reved ez-dîl nişân-ı to-st⁴³⁰ (g.56/8).

Nice düşünceler, bu gönülden geldi geçti. Gönülden bir tek gitmeyen, senin izini (taşıyan) nakşıdır.

Beyitte mecâz-ı mürsel sanatından yararlanılmıştır.

Tâ me-râ bâ-nakş-ı rûyeş âşinâyî üftâd

Her çe mî-bînem be-çeşmem nakş-ı dîvâr âmed-est⁴³¹ (g.59/4).

Onun yüzünün nakışlarını tanıdığımndan beri, her neyi görürsem gözüme duvarın nakşı (gibi) gelir.

Beyitte mecâz-ı mürsel, açık istiare sanatı kullanılmıştır.

⁴²⁸ WEB_331.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh23> (14.06.2023).

⁴²⁹ WEB_332.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh55> (14.06.2023).

⁴³⁰ WEB_333.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh56> (14.06.2023).

⁴³¹ WEB_334.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh59> (14.06.2023).

Ger müdde‘iyân nakş be-bînend perî-râ
Dânend ki dîvâne çerâ câme derîd-est⁴³² (g.61/2).

Eğer (âşıklık konusunda) iddia edenler peri (yüzünü) görseler, akli başında olmayan âşıkların, elbiselerini neden parçaladıklarını bilirler (anlarlar).

Beyitte açık istiare, kinâye, mübalağa sanatları mevcuttur.

Mühr-i mihr ez-derûn-ı mâ ne-reved
Ey birâder ki nakş ber-hacer-est⁴³³ (g.65/2).

Bizim (yüreğimizin) içinden sevginin izi gitmez (silinmez). Ey kardeş! Nakışlar, taşın üzerine (işlenmiştir).

Beyitte nida sanatına yer verilmiştir.

Ger heme ‘âlem ze-levh-i fikr be-şûyend
‘Aşk ne-h’âhed şoden ki nakş-ı nigîn-est⁴³⁴ (g.86/4).

Eğer düşünce sayfasından bütün alemi silseler, yüzük kaşının nakşı (olan) aşk silinmeyecek.

Beyitte teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürselden yararlanılmıştır.

Nakş-ı nâmet kerde dil mihrâb-ı tesbîh-i vücûd
Tâ-seher tesbîh-gûyân rûy der-mihrâb dâşt⁴³⁵ (g.130/4).

Gönül, senin adını nakşetmiş. Varlığını mihrap gibi anarak çekmiş. Sehere dek tespih çekenler, yüzünü mihraba vermiş.

Gönül kelimesinde mecâz-ı mürsel vardır. Ayrıca gönül, kişileştirilerek teşhise başvurulmuştur. Varlık ile mihrap arasında benzetme yapılmıştır.

Gûyî beden-i za‘îf-i Sa‘dî
Nakşî-st girifte ez-miyânet⁴³⁶ (g.151/10).

⁴³² WEB_335.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh61> (14.06.2023).

⁴³³ WEB_336.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh65> (14.06.2023).

⁴³⁴ WEB_337.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh86> (14.06.2023).

⁴³⁵ WEB_338.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh130> (14.06.2023).

⁴³⁶ WEB_339.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh151> (14.06.2023).

Sanki Sa‘dî’nin zayıf vücudu, senin (ince) belinden alınan bir resimdir.

Beyitte benzetme sanatına yer verilmiştir.

Tâ-çe kerd ân ki nakş-ı rûy-ı to best

Ki der-i fitne ber-cihân be-güşâd⁴³⁷ (g.154/5).

Senin yüzünü güzelce süsleyen o, senin için dünyada ne kargaşalar çıkardı!

Beyitte mecâz-ı mürsel, kapalı istiare, hüsn-i ta‘lîl, mübalağa sanatları yer almaktadır.

Bâzet ne-dânem ez-ser-i peymân-ı mâ ki bord

Bâz ez-nigîn-i ‘ahd-ı to nakş-ı vefâ ki bord⁴³⁸ (g.175/1).

Bize (verdiğin) sözü kimin yine (bozmak için) götürdüğünü bilmem. Kim, senin sözünün yüzük kaşından (mühründen) yine vefa nakşını götürdü?

Beyitte teşbih-i belîğ, istifham sanatları yer almaktadır.

Çe vücûd-ı nakş-ı dîvâr u çe âdemî ki bâ-o

Suhenî ze-‘aşk gûyend u der-o eser ne-bâşed⁴³⁹ (g.200/9).

Duvarı nakşın bulunmasıyla o adamın ne farkı var? Aşktan bir söz söylerler de onda etki etmez.

Beyitte tecâhül-i âriften yararlanılmıştır.

Be-melâmet ne-berend ez-dil-i mâ sûret-i ‘aşk

Nakş ber-seng nebeşte-st be-tûfân ne-reved⁴⁴⁰ (g.265/9).

Bizim yüreğimizden aşkın tasvirini ayıplamayla götüremezler (silemezler). Bu nakış, taş üzerine işlenmiş (olduğundan) tufanla gitmez.

Beyitte mecâz-ı mürsel, açık istiare, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Terk-i dünyâ vu temâşâ vu tena‘um güftîm

Mihr mührî-st ki çün nakş-ı hacir mî-ne-reved⁴⁴¹ (g.266/10).

⁴³⁷ WEB_340.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh154> (14.06.2023).

⁴³⁸ WEB_341.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh175> (14.06.2023).

⁴³⁹ WEB_342.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh200> (14.06.2023).

⁴⁴⁰ WEB_343.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh265> (14.06.2023).

Dünyanın, seyrinin, refahının terk (edilmesini) söyledik. Taşa (işlenen) nakşın (silinip) gitmediği gibi (sana duyduğumuz) sevgi (de) bir mühür (gibi silinmez).

Beyitte benzetme ve mübalağa sanatına yer verilmiştir.

Çün mutasavver şevved der-dil-i mâ nakş-ı dûst

Hem-çü büteş be-şkenîm her çe musavver şevved⁴⁴² (g.269/9).

Dostun (sevgilinin) hayali, bizim gönlümüzde tasavvur edildiğinde (zannedildiğinde), (gönülde) canlandırılan her ne (varsa), onu put gibi kıralım.

Beyitte mecâz-ı mürsel, teşbih-i belîğ, kapalı istiare sanatları vardır.

Ân ki nakşî dîgereş câyî musavver mî-şevved

Nakş-ı o der-çeşm-i mâ her rûz hoşter mî-şevved⁴⁴³ (g.272/1).

Sevgili, başkalarının gönüllerine bir nakşî tasavvur edildiğinden (başkalarını da etkiliyor). Onun nakşî, bizim gözümüzde her gün daha güzelleşiyor.

Beyitte mecâz-ı mürsel, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Ze-nakş-ı rûy-ı to meşşâte dest bâz keşîd

Ki şerm dâşt ki hûrşîd-râ be-yârâyed⁴⁴⁴ (g.280/5).

(Ey Sevgili!) Meşşate (gelin süsleyen), senin yüzünün nakşından yine el çekti. Güneş (gibi parıldayan seni) süslemek, arına dokunur.

Güneş kelimesinde açık istiare, el çekmek deyiminde kinâye bulunmaktadır.

Be-yâ vu gûne-i zerdem be-bîn u nakş be-h'ân

Ki ger hadîs konem kissaî dırâz-ayed⁴⁴⁵ (g.284/6).

Gel ve sararmış yanağımı gör. (Hüznün) izlerini oku. Eğer bir hikâyesini anlatırsam, uzun gelir.

⁴⁴¹ WEB_344.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh266> (14.06.2023).

⁴⁴² WEB_345.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh269> (14.06.2023).

⁴⁴³ WEB_346.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh272> (14.06.2023).

⁴⁴⁴ WEB_347.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh280> (14.06.2023).

⁴⁴⁵ WEB_348.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh284> (14.06.2023).

Beyitte mecâz-ı mürsel, teşbih-i belîğ, kapalı istiare, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Tâ-revânem hest h'âhem rând nâmet ber-zebân

Tâ-vücûdem hest h'âhem kend nakşet der-zamîr⁴⁴⁶ (g.308/8).

(Ey Sevgili!) Ruhum oldukça senin adını durmadan söyleyeceğim. Var oldukça senin adını, resmini (taşlara) kazıyacağım.

Beyitte mübalağa ve kinâyeden yararlanılmıştır.

'Acâyib nakşhâ bînî hilâf-ı Rûmî vu Çînî

Eger bâ-dûst be-nşînî ze-dünyâ v'âhîret gâfil⁴⁴⁷ (g.345/10).

Eğer dünya ve ahiretten habersiz (olup) dostla (sevgiliyle) oturursan, Rum (Anadolu)'da, Çin'de bulunmayan harika nakışlar görürsün.

Eger to âdemî i'tikâd-ı men î-n-est

Ki diğerân heme nakşend ber-der-i hammâm⁴⁴⁸ (g.358/5).

(Ey Sevgili!) Eğer sen bir insansan, ben buna inanırım. Diğerlerinin hepsi, hamamın kapısındaki nakıştır.

Beyitte sevgili hariç herkes nakşa benzetilmiştir.

Me-râ be-manzar-ı hûbân eger ne-bâşed meyl

Dürüst şod be-hakikat ki nakş-ı dîvârem⁴⁴⁹ (g.387/6).

Eğer güzellere bakmaya meylim olmazsa, duvardaki resim olduğum gerçeğine hazırlan.

Beyitte geçen resim kelimesinde açık istiare vardır.

Şüstem be-âb-ı gayret nakş u nigâr-ı zâhir

K'ender serâçe-i dil nakş u nigâr dârem⁴⁵⁰ (g.389/5).

⁴⁴⁶ WEB_349.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh308> (14.06.2023).

⁴⁴⁷ WEB_350.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh345> (14.06.2023).

⁴⁴⁸ WEB_351.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh358> (14.06.2023).

⁴⁴⁹ WEB_352.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh387> (14.06.2023).

⁴⁵⁰ WEB_353.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

Görünen nakış ve resimleri kıskançlık suyuyla yıkadım. Gönül köşkünün içinde (nasıl olsa) nakış ve resme sahibim.

Beyitte teşbih-i belîğden yararlanılmıştır.

Heme ‘ömr bâ-harîfân be-nişestemî u hûbân

To be-hâstî vu nakşet be-nişest der-zamîrem⁴⁵¹ (g.394/2).

Dostlar ve güzellerle tüm ömür (senin için) oturdum. Sen ayağa kalkınca, senin nakşın, yüreğime oturdu (adını gönlüme kazıdım).

Beyitte geçen yüreğe oturmak deyiminde mecâz-ı mürsel bulunmaktadır.

Deryâb ki nakşî mând ez-tarh-ı vücûd-ı men

Çün yâd-ı to mî-ârem hod hîç ne-mî-mânem⁴⁵² (g.412/4).

Benim varlığımın deseninin (görünüşünün), bir resim (gibi) kaldığını anla. Seni hatırlayınca kendimden hiçbir şeyim kalmıyor.

Beyitte teşbih, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Heme bînend ne în sun‘ ki men mî-bînem

Heme h’ânend ne în nakş ki men mî-h’ânem⁴⁵³ (g.413/2).

Benim gördüğüm o sanat (gibi olan sevgili), herkesin gördüğünden değil. Benim okuduğum bu nakış (söz ettiğim güzelliği), herkesin okuduğundan değil.

Beyitte açık istiareye yer verilmiştir.

Pây go ber-ser u ber-dîde-i mâ nih çü besât

Ki eger nakş-ı besâtet be-reved mâ ne-revîm⁴⁵⁴ (g.441/7).

Bizim başımıza gözümüze, halı gibi ayağını basmasını söyle. Eğer halının nakşı (başımız ve gözümüz) giderse, biz gitmeyiz.

Beyitte mecâz-ı mürsel, teşbih, kinâye, açık istiare sanatlarından yararlanılmıştır.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh389> (14.06.2023).

⁴⁵¹ WEB_354.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh394> (14.06.2023).

⁴⁵² WEB_355.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh412> (14.06.2023).

⁴⁵³ WEB_356.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh413> (14.06.2023).

⁴⁵⁴ WEB_357.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh441> (14.06.2023).

Veh ki cüdâ ne-mî-şevved nakş-ı to ez-hayâl-i men

Tâ-çe şevved be-‘âkıbet der-taleb-i to hâl-i men⁴⁵⁵ (g.471/1).

(Ey Sevgili!) Vah! Senin nakşın, benim hayalimden ayrılmıyor. Seni isteyen benim hâlim, sonunda ne olacak?

Beyitte ta‘rîz, tecâhül-i ârif sanatları mevcuttur.

Ger çe ez-engüşt-i Mânî ber-ne-yâyed çün to nakş

Her dem engüştî nehed nakş-ı Mânî rûy-ı to⁴⁵⁶ (g.485/3).

(Ey Sevgili!) Eğer sana benzeyen resim, Manî’nin elinden gelmezse; senin yüzün, Manî’nin resimlerine her an kusur bulur.

Beyitte teşbih, mecâz-ı mürsel sanatları bulunmaktadır.

Nakkâş-ı vücûd în heme sûret ki be-perdâht

Tâ-nakş be-bînî u musavvir be-perestî (g.524/10)⁴⁵⁷.

Varlığın ressamı, bu bütün resimleri senin görmen ve ressama tapman için parlattı (çizdi).

Beyitte ıstikak, açık istiare, hüsn-i ta‘lîl sanatına yer verilmiştir. Ayrıca Allah’ın bilinmek istemesine gönderme yapılmıştır.

Sa‘dî ez-‘ukbâ u dünyâ rûy der-dîvâr kerd

Tâ-to der-dîvâr-ı fikreş nakş-ı hod be-nigâştî⁴⁵⁸ (g.528/9).

Sa‘dî; sen, onun fikrinin duvarına kendi nakşını çizdiğin için yüzünü ahiret ve dünyadan duvara çevirdi.

Beyitte kapalı istiare, hüsn-i ta‘lîl, mecâz-ı mürsel, kinâye sanatları mevcuttur.

Tâ-nakş mî-bended felek kes-râ ne-bûd-est în nemek

Mâhî ne-dânem yâ melek ferzend-i âdem yâ perî⁴⁵⁹ (g.542/6).

⁴⁵⁵ WEB_358.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh471> (14.06.2023).

⁴⁵⁶ WEB_359.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh485> (14.06.2023).

⁴⁵⁷ WEB_360.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh524> (15.06.2023).

⁴⁵⁸ WEB_361.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh528> (14.06.2023).

⁴⁵⁹ WEB_362.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh542> (14.06.2023).

Felek, baştan beri kimseyi (senin gibi/güzel) nakşetmedi (yaratmadı). Bu tuzlu balığın/bu tatlı ayın melek mi, insanoğlu mu, peri mi (olduğunu) bilmiyorum.

Beyitte tevriye, açık istiare, kapalı istiare, teşhis mevcuttur.

Cân u hâtır bâ-to dârem rûz u şeb

Nakş ber-dil nâm ber-engüşterî⁴⁶⁰ (g.553/9).

(Ey Sevgili!) Ruhum ve hatrım gece gündüz seninledir. Nakşınla gönlümde, adınla ise yüzüğümdesin.

Beyitte tezat, mübalağa, mecâz-ı mürsel sanatlarına yer verilmiştir.

Dilem be-gamze-i câdû rübûd-ı dûrî kerd

Künûn be-mândem bî-o çü nakş-ı dîvârî⁴⁶¹ (g.564/5).

Gönlümü, büyülu gamzesiyle uzak bir yere alıp götürdü. Şimdi burada, duvarın bir resmi gibi onsuz kaldım.

Beyitte mecâz-ı mürsel, benzetme sanatlarından istifade edilmiştir.

Besî mütâla‘a kerdîm nakş-ı ‘âlem-râ

Ze-her ki der-nazar âyed be-hüsn mümtâzî⁴⁶² (g.577/5).

(Ey Sevgili!) Evrenin nakışlarını çok inceledik. Sen güzel görünen her şeyden daha ayrıcalıklısın.

Sevgilinin güzelliği mübalağa edilmiştir.

Be-her çe der-negerem nakş-ı rûy-ı o bînem

Ki dîde der-heme ‘âlem bedîn sıfat hevesî⁴⁶³ (g.581/4).

(Ey Sevgili!) Baktığım her neresi (varsa, orada) onun yüzünün nakşını görürüm. Bütün kâinatta böyle bir hevesi (aşkı) kim görmüş?

Beyitte kâinat yazılarak içindekiler kastedildiği için mecâz-ı mürsel bulunmaktadır. Âşığın cevabını bildiği soruyu sormasıyla da tecâhül-i ârife yer verilmiştir.

⁴⁶⁰ WEB_363.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh553> (14.06.2023).

⁴⁶¹ WEB_364.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh564> (14.06.2023).

⁴⁶² WEB_365.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh577> (14.06.2023).

⁴⁶³ WEB_366.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh581> (14.06.2023).

5.1.20. Nakkâş

Ferrâş-i hazân varak be-yefşând

Nakkâş-ı sabâ çemen be-yârâst⁴⁶⁴ (g.44/2).

Güz bahçivânı, yaprakları saçtı. Sabah (bahar) ressamı, çimenliği süsledi.

Beyitte tenasüp sanatı bulunmaktadır.

Dîvâr-ı sarâyet-râ nakkâş ne-mî-bâyed

To zînet-i eyvânî ne sûret-i eyvânet⁴⁶⁵ (g.146/4).

(Ey Sevgili!) Senin sarayının duvarına ressam gerekmez. Ayvanın ziyneti (süsü),
senin ayvanının resmi değil, sensin.

Beyitte benzetme sanatı ve açık istiare bulunmaktadır.

Nakkâş ki sûreteş be-bîned

Ez-dest be-yefkened tasâvîr⁴⁶⁶ (g.304/5).

Onun yüzünü gören nakkaş, resimleri elinden atar.

Beyitte mübalağa, açık istiare, kinâye sanatına başvurulmuştur.

Çunîn sûret ne-bended hîç nakkâş

Ma'âz-Allah men înen sûret ne-bendem⁴⁶⁷ (g.375/6).

Hiçbir ressam, böyle resim yapamaz. Allah esirgesin! Ben, bu resmi (yüzü)
yapamam.

Beyitte açık istiare, mübalağa, ta'rîz sanatları mevcuttur.

Nakkâş-ı vücûd înen heme sûret ki be-perdâht

Tâ-nakş be-bînî u musavvir be-perestî⁴⁶⁸ (g.524/10).

Varlığın ressamı, bu bütün resimleri senin görmem, ressama tapman için parlattı
(çizdi).

⁴⁶⁴ WEB_367.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh44> (14.06.2023).

⁴⁶⁵ WEB_368.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh146> (14.06.2023).

⁴⁶⁶ WEB_369.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh304> (14.06.2023).

⁴⁶⁷ WEB_370.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh375> (14.06.2023).

⁴⁶⁸ WEB_371.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh524> (14.06.2023).

Beyitte iştikak, açık istiare, hüsn-i ta'lîl sanatına yer verilmiştir. Ayrıca Allah'ın bilinmek istemesine gönderme yapılmıştır.

Nüsha-i îr rûy be-nakkâş ber

Tâ-be-koned tövbe ze-sûretgerî⁴⁶⁹ (g.547/5).

(Ey Sevgili!) Bu (güzel) yüzün nüshasını (resmini) ressama götürsen, ressamlıktan tövbe eder (işini bırakır).

Beyitte mecâz-ı mürsel, açık istiare, mübalağa sanatları mevcuttur.

5.1.21. Nâm/Bî-nâm

Ger to-râ kâmî ber-âyed dîr zûd ez-vasl-ı yâr

B'ad-ez-ân nâmet be-rüsvâyî ber-âyed neng nîst⁴⁷⁰ (g.119/5).

Sevgiliye kavuşup er geç muradına erersen, ondan sonra senin adın rüsvalığa çıksa da yüzüzlük olmaz.

Sa'diyâ nâmet be-rindî der-cihân efsâne şod

Ez-çe mî-tersî diger ba'd ez-siyâhî reng nîst⁴⁷¹ (g.119/9).

Ey Sa'dî! Senin adın, dünyada rintlile efsane oldu. Daha neden korkuyorsun? Siyahtan başka renk yok.

Beyitte sitem olduğu için ta'rîz sanatına yer verilmiştir. Beyitte istifhamdan da yararlanılmıştır.

Nakş-ı nâmet kerde dil mihrâb-ı tesbîh-i vücûd

Tâ-seher tesbîh-gûyân rûy der-mihrâb dâşt⁴⁷² (g.130/4).

(Ey Sevgili!) Gönül, senin adını nakşetmiş. Varlığını mihrap gibi anarak çekmiş. Sehere dek tespih çekenler, yüzünü mihraba vermiş.

Gönül kelimesinde mecâz-ı mürsel vardır. Ayrıca gönül, kişileştirilerek teşhise başvurulmuştur. Varlık ile mihrap arasında benzetme yapılmıştır.

⁴⁶⁹ WEB_372.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh547> (14.06.2023).

⁴⁷⁰ WEB_373.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh119> (14.06.2023).

⁴⁷¹ WEB_374.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh119> (14.06.2023).

⁴⁷² WEB_375.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh130> (14.06.2023).

Nâmem be-‘âşîkî şod u gûyend tövbe kon

Tövbet künûn çe fâide dâred ki nâm şod⁴⁷³ (g.211/7).

Adım, aşkla değışti ve: “Tövbe et.” diyorlar. Namlandığı (nam saldığı) için tövbe etmenin artık ne faydası var?

Beyitte tecâhül-i âriften yararlanılmıştır.

Hezâr kur‘a be-nâmet zedîm u bâz-ne-geştî

Ne-dânem âyet-i rahmet be-tâli‘ ki ber-âyed⁴⁷⁴ (g.281/7).

(Ey Sevgili!) Senin adına bin kura çekti ve geri dönmedin. Rahmet ayeti, talihe gelir mi, bilmem.

Beyitte bin kura ile mübalağa edilmiş ve Rahmet ayetine telmihte bulunulmuştur.

Tâ-revânem hest h’âhem rând nâmet ber-zebân

Tâ-vücûdem hest h’âhem kend nakşet der-zamîr⁴⁷⁵ (g.308/8).

(Ey Sevgili!) Ruhum oldukça senin adını durmadan söyleyeceğim. Var oldukça senin adını, resmini (taşlara) kazıyacağım.

Beyitte mübalağa ve kinâyeden yararlanılmıştır.

Hûrşîd ber-serv-i revân dîger ne-dîdem der-cihân

Vasfet ne-günced der-beyân nâmet ne-yâyed der-kalem⁴⁷⁶ (g.352/2).

(Ey Sevgili!) Dünyada, salınan servi üzerinde senden daha çok parlayan bir güneşi daha görmedim. Senin övgün, (kelimelere) sığmaz ve senin adın, kaleme gelmez (kalemler, senin adını yazamaz).

Beyitte tevriye, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

Sıfat-ı Yûsuf-ı nâ-dîde beyân mî-kerdend

Bâ-meyân âmed u bî-nâm u nişân gerdîdîm⁴⁷⁷ (g.436/5).

⁴⁷³ WEB_376.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh211> (14.06.2023).

⁴⁷⁴ WEB_377.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh281> (14.06.2023).

⁴⁷⁵ WEB_378.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh308> (14.06.2023).

⁴⁷⁶ WEB_379.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh352> (14.06.2023).

⁴⁷⁷ WEB_380.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

Yusuf'un özelliklerini görünmez (olarak) tarif ederlerdi. Oraya gelince biz tanınmamış ve belirsiz olduk.

Beyitte Hz. Yusuf'a telmihte bulunulmuştur.

Cân u hâtır bâ-to dârem rûz u şeb

Nakş ber-dil nâm ber-engüşterî⁴⁷⁸ (g.553/9).

(Ey Sevgili!) Ruhum ve hatrım gece gündüz seninledir. Nakşınla gönlümde, adınla ise yüzüğümdesin.

Beyitte geçen gece ile gündüz arasında tezat vardır. gönül kelimesiyle âşık akla geldiği için mecâz-ı mürselden yararlanılmıştır.

5.1.22.Nâme

Ey bâd-ı bostân megeret nâfe der-miyân

Vey mûrg-i âşinâ megeret nâme der-per-est⁴⁷⁹ (g.64/2).

Ey cennetin yeli! Yoksa sen oradan gelen koku musun (bu gelen sevgilinin kokusu mu)? Ey tanıdık kuş! Yoksa senin kanadında (sevgiliden) mektup mu var?

Beyitte nida, tecâhül-i ârif sanatları bulunmaktadır.

În kâsid ez-kudâm zemîn-est müşk-bûy

V'în nâme der-çe dâşt ki 'ünvân mua'tter-est⁴⁸⁰ (g.64/4).

Bu haberci (ulak), hangi güzel kokulu ülkeden (gelmiş)? Başında güzel koku olan bu mektupta ne var?

Beyitte açık istiare, istifham sanatlarına yer verilmiştir.

Der-nâme nîz çend be-künced hadîs-i 'aşk

Kûteh konîm ki kıssa-i mâ kâr-ı defter-est⁴⁸¹ (g.64/11).

Aşk hikâyemizden birkaçı mektuba nasıl sığsın? Bizim hikâyemize yeni bir defter gerektiğinden kısa keseyim.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh436> (15.06.2023).

⁴⁷⁸ WEB_381.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh553> (14.06.2023).

⁴⁷⁹ WEB_382.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh64> (14.06.2023).

⁴⁸⁰ WEB_383.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh64> (14.06.2023).

⁴⁸¹ WEB_384.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh64> (14.06.2023).

Beyitte teşbih-i belîğ, tecâhül-i ârif, açık istiare, kapalı istiare, mecâz-ı mürsel sanatları mevcuttur.

Mühter ez-ser-nâme ber-giriftem

Güftü ki ser-i gül-âbdân-est⁴⁸² (g.80/3).

Ben, mektubun üzerindeki mührü açtım. Sen, gül suyu şişesinin kapağıdır, dedin.

Her gazelem nâme-i st sûret-i hâlî der-o

Nâme neveşten çe sûd çün ne-resed sûy-ı dûst⁴⁸³ (g.105/7).

Her gazelim, içinde bir hâlin biçimi olan bir mektuptur. Mektup yazmak, dostun (sevgilinin) tarafına ulaşmazsa neye yarar?

Beyitte teşbih, tecâhül-i ârif sanatlarına yer verilmiştir.

Firâk-nâme-i Sa'dî be-hîç gûş ne-yâmed

Ki derdî ez-suhenâneş der-o ne-kerd sirâyet⁴⁸⁴ (g.152/11).

Sa'dî'nin ayrılık hikâyesi, kimsenin kulağına gelmedi (duyulmadı). Onun sözlerinden bir dert ona geçmedi.

Beyitte teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürsel sanatları mevcuttur.

Mâ nâme bedv siporde bûdîm

O nâfe-i müşk-i ezfer âverd⁴⁸⁵ (g.181/4).

Biz, ilk önce (sevgilinin) mektubunu bırakmıştık. O, (bize sevgilinin) güzel kokan, misk kokulu saçını getirdi.

Beyitte saçın kokusu, miske benzetilmiştir.

Merdüm heme dânenî ki der-nâme-i Sa'dî

Müşkî-st ki der-külbe-i 'attâr ne-bâşed⁴⁸⁶ (g.201/13).

⁴⁸² WEB_385.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh80> (14.06.2023).

⁴⁸³ WEB_386.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh105> (14.06.2023).

⁴⁸⁴ WEB_387.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh152> (14.06.2023).

⁴⁸⁵ WEB_388(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh181> (14.06.2023).

⁴⁸⁶ WEB_389.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh201> (14.06.2023).

İnsanların hepsi, Sa'dî'nin mektubunda (şiiirlerinde) bir misk kokusu (olduğunu) bilir. Aktarın dükkanında (bile o kokudan) olmaz.

Beyitte mübalağa sanatından yararlanılmıştır.

Ey peyk-i nâmeber ki haber mî-berî be-dûst

Yâleyte eger be-cây-ı to men bûdemî resûl⁴⁸⁷ (g.349/9).

Ey haber götüren ulak! Dosta (sevgiliye) haber götürdüğü için keşke ben, senin yerine elçi olsaydım.

Beyitte ulağa seslenilerek nida sanatına yer verilmiştir. Beyitte geçen kelimeler arasında tenasüp sanatı bulunmaktadır.

Nâme-i hüsn-i to ber-'âlim u câhil h'ânem

Nâmet ender dehen-i pîr u cevân endâzem⁴⁸⁸ (g.399/2).

(Ey Sevgili!) Ben, senin güzellik mektubunu bilge ve cahile okuyayım. Senin adını yaşlı ve gencin diline düşüreyim.

Beyitteki bilge ile cahil ve yaşlı ile genç arasında tezat sanatı mevcuttur. Aynı zamanda birinci mısra, ikinci mısradaki açıklanarak leff ü neşreden yararlanılmıştır.

Firâk-nâme-i Sa'dî 'aceb ki der-to ne-gîred

Ve îñ şekvtu il'et-tayri nuhne fî'l-vukenâtî⁴⁸⁹ (g.521/11).

Sana gelmeyen Sa'dî'nin ayrılık mektubuna şaşarım: Kuşlara şikayet etsem, onlar yuvalarında ağarır. Ya sen?

Beyitte mübalağa ve istifham sanatı bulunmaktadır.

Hezâr nâme pey-â-pey nevîsemet ki cevâb

Eger çe telh dehî der-suhen şeker-bârî⁴⁹⁰ (g.562/12).

Ben, sana peyderpey bin mektup yazarım. Sen ne kadar acı cevap versen de sözlerinle (sanki bana) şeker saçarsın.

Beyitteki acı ve şeker arasında tezat sanatı bulunmaktadır.

⁴⁸⁷ WEB_390.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh349> (14.06.2023).

⁴⁸⁸ WEB_391.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh399> (14.06.2023).

⁴⁸⁹ WEB_392.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh521> (14.06.2023).

⁴⁹⁰ WEB_393.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh562> (14.06.2023).

Dürr çekânîdî kalem ber-nâme-i dilsûz-i men

Ger ümîd-i sulh bârî der-cevâbet dîdemî⁴⁹¹(g.601/4).

(Ey Sevgili!) Eğer barışma umuduyla bir kez cevabında seni görseydim, kalem benim gönül yakan (sevgilimin) mektubunu yazarken inci saçardı (gözyaşı dökerdi).

İnci saçmak kinâyeli olarak ele alınırken, gönül yakmak deyimi ile mecâz-ı mürselden, kalemin ağlamasıyla teşhisten yararlanılmıştır.

Her ki sûdâ-nâme-i Sa'dî ne-beşt

Defter-i perhîzkârî go be-şûy⁴⁹² (g.627/6).

Sa'dî'nin sevda defterini her kim yazdıysa ona sakınganlık defterini artık silip atmasını söyle.

Beyitte teşbih-i belîğ mevcuttur.

5.1.23.Tabîb

Çeşm-i giryân-ı me-râ hâl be-güftem be-tabîb

Güft yek-bâr be-bûs ân dehen-i hendân-râ⁴⁹³ (g.17/7).

Benim ağlayan gözümün hâlini (derdini) tabibe söyledim. “Bir kez o gülen ağzı öp.” dedi.

Beyitteki göz ve ağız kelimelerinde mecâz-ı mürsel, ağlamak ve gülmek arasında tezat mevcuttur.

Derdî-st derd-i ‘aşk ki hîçeş tabîb nîst

Ger derd-mend-i ‘aşk be-nâled garîb nîst⁴⁹⁴ (g.114/1).

Aşk derdinden oluşan bir derdin hiç tabibi yoktur. Eğer aşkın dertlisi, feryat ederse şaşırılacak bir şey yoktur.

Beyitte geçen derd-i ‘aşk tamlamasında teşbih-i belîğ bulunmaktadır.

Derdî ez-hasret-i dîdâr-ı to dârem ki tabîb

‘Âciz âmed ki me-râ çâre-i dermân-ı to nîst⁴⁹⁵ (g.127/9).

⁴⁹¹ WEB_394.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh601> (14.06.2023).

⁴⁹² WEB_395.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganj4oor.net/saadi/divan/ghazals/sh627> (14.06.2023).

⁴⁹³ WEB_396.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh17> (14.06.2023).

⁴⁹⁴ WEB_397.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganj8oor.net/saadi/divan/ghazals/sh114> (14.06.2023).

⁴⁹⁵ WEB_398.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

(Ey Sevgili!) Seni görme hasretiyle oluşan bir derdim var. Tabip: “Senin dermanının çaresi bende değil.” diyerek âcizleşti.

Her ki râ derdî çü Sa‘dî mî-güdâzed go me-nâl

Çün dil-ârâmeş tabîbî mî-koned dârû-st derd⁴⁹⁶ (162/10).

Bir dert, Sa‘dî gibi her kimi eritirse (ona) söyle, feryat etmesin. Sevgili bir tabip gibi olduğunda dert (bile) ilaç olur.

Derdin eritici özelliğinden bahsedildiği için kapalı istiarenden, dertlenen kişinin Sa‘dî gibi ve sevgilinin de tabip gibi olmasında ise benzetme sanatından yararlanılmıştır.

Tabîb-i mâ yekî nâ-mihribân-est

Ki gûyî hîç rencûrî ne-dâred⁴⁹⁷ (g.172/6).

Bizim tabibimiz, sanki hiç hastalığı olmayan, merhametsiz biridir.

Beyitte açık istiarenden yararlanılmıştır.

Âsâyeş-est renc keşîden be-bûy-ı ânk

Rûzî tabîb ber-ser-i bîmâr bo-gzere⁴⁹⁸ (g.177/8).

Tabip bir gün hastanın yanından geçse, onun kokusundan acı çekmek, (hastaya) huzur (verir).

Beyitte sevgilinin kokusu mübalağa edilmiştir. Acı çekmek deyiminde mecâz-ı mürsel bulunurken acı ile huzur arasında tezat vardır.

Maraz-ı ‘aşk ne derdî-st ki mî-şâyed güft

Bâ-tabîbân ki der-în bâb ne dânişmend⁴⁹⁹ (g.228/7).

Aşk hastalığı, bu konuda bilgin olmayan doktorlara söylenebilir bir dert değil.

Maraz-ı ‘aşk tamlamasında teşbih-i belîğ bulunmaktadır.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh127> (14.06.2023).

⁴⁹⁶ WEB_399.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh162> (14.06.2023).

⁴⁹⁷ WEB_400.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh172> (14.06.2023).

⁴⁹⁸ WEB_401.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh177> (14.06.2023).

⁴⁹⁹ WEB_402.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh228> (14.06.2023).

Derd-i men ber-men ez-tabîb-i men-est

Ez-ki cûyem devâ u dermâneş⁵⁰⁰ (g.331/2).

Üzerimdeki dertlerim, benim tabibimdendir. Onun ilaç ve dermanını kimde ararım (isterim)?

Beyitte tezat, istifham sanatları geçmektedir.

Be-Hudâ eger be-mîrem ki dil ez-to ber-ne-gîrem

Bo-ro ey tabîbem ez-ser ki devâ ne-mî-pezirem⁵⁰¹ (g.394/1).

Eğer ben ölürsem, senden gönlümü almayacağıma yemin ederim! Ey tabip! Ben ilaç kabul etmediğim için başımdan git.

Beyitte mecâz-ı mürsel, nida, açık istiare sanatlarına yer verilmiştir.

Mâcerâ-yı dil-i dîvâne be-güftem be-tabîb

Ki heme şeb der-i çeşm-est be-fikret bâzem⁵⁰² (g.397/9).

Ben, tabibe akli başında olmayan gönlümün serüvenini anlattım. Ben gözlerimi kapatmam. Bütün gece seni düşünerek açarım.

Beyitte açık istiare, mecâz-ı mürsel, kinâye, mübalağa sanatlarından yararlanılmıştır.

Ki mî-dâned devâ-yı derd-i Sa'dî

Ki rencûrend ez-în 'illet tabîbân⁵⁰³ (448/11).

Sa'dî'nin derdinin dermanını kim bilir? Hekimler de bu hastalıktan muzdariptir.

Beyitte istifham, tenasüp, tezat sanatlarına yer verilmiştir.

Eger be-hüsn-i to bâşed tabîb der-âfâk

Kes ez-Hudây ne-h'âhed şifâ-yı rencûrî⁵⁰⁴ (g.573/7).

⁵⁰⁰ WEB_403.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh331> (14.06.2023).

⁵⁰¹ WEB_404.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh394> (14.06.2023).

⁵⁰² WEB_405.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh397> (14.06.2023).

⁵⁰³ WEB_406.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh448> (14.06.2023).

⁵⁰⁴ WEB_407.(2023). Ganjoor.net web sitesi
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh573> (14.06.2023).

Eğer dünyada senin güzelliğinde tabip olsa, kimse Allah'tan hastalığın şifasını istemez.

Beyitte mecâz-ı mürsel, tezat sanatları yer almaktadır.

Tabîb ez-men be-cân âmed ki Sa'dî kıssa kûteh kon

Ki derdet-râ ne-mî-dânem burûn ez-sabr dermânî⁵⁰⁵ (g.611/10).

Ey Sa'dî! Ben, senin derdine sabırdan başka bir derman bilmediğim için hikâyeyi kısa kes. Çünkü tabip benden bıktı.

Beyitte nida, tezat, mecâz-ı mürsel sanatları mevcuttur.

5.1.24. Tersâ

Kıbr u tersâ vu Müselman herkesî der-dîn-i h'îş

Kıbleî dârend u mâ zîbâ nigâr-ı h'îş-râ⁵⁰⁶ (g.13/8).

Zerdüş, Hristiyan ve Müslüman herkes kendi dininde bir kibleye sahip. Biz(im de kiblemiz) kendi güzel sevgilimiz(e doğrudur).

Beyitte tezat sanatı mevcuttur.

5.1.25. Tövbe

Şükr-i Hudây bûd ki ân bût vefâ ne-kerd

Bâşed ki tövbeî be-koned bût-perest-i mâ⁵⁰⁷ (g.23/5).

O put (gibi güzel sevgili) vefa etmediği için Allah'a şükürler olsun. Bizim puta tapanımız, belki tövbe eder (ve tapmaktan vazgeçer).

Beyitte açık istiare sanatına yer verilmiştir.

Sûdâ-yı leb-i şeker-dehânân

Pes tövbe-i sâlîhân ki be-şikest⁵⁰⁸ (g.41/5).

Tatlı dillilerin dudaklarını istemek, bir sürü salih (mümin) insanların tövbesini kırmıştır, (onlar da yemininden dönmüştür).

Şeker-dehân kelimesinde teşbih-i belîğ, tövbe kırmak deyiminde ise mecâz-ı mürsel bulunmaktadır.

⁵⁰⁵ WEB_408.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh611> (14.06.2023).

⁵⁰⁶ WEB_409.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh13> (14.06.2023).

⁵⁰⁷ WEB_410.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh23> (14.06.2023).

⁵⁰⁸ WEB_411.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh41> (14.06.2023).

‘Ahd-i to vu tövbe-i men ez-‘aşk
Mî-bînem u her dü bî-sebât-est⁵⁰⁹ (g.53/8).

Senin sözün ve benim aşktan tövbem (olsa da) her ikisinin (ne kadar) dayanıksız (olduğunu) görürüm.

Tövbe koned merdüm ez-günâh be-Şa‘bân
Der-Ramazân nîz çeşmhâ-yı to mest-est⁵¹⁰ (g.54/3).

(Ey Sevgili!) İnsanlar Şaban (ayında) günahları için tövbe eder. Senin gözlerin, Ramazan (ayında) da kendinden geçmiştir.

Şaban ve Ramazan’a telmihte bulunulmuştur. Ayrıca bu kelimeler tevriyeli kullanılmıştır. Gözlerin mest olmasında teşhis vardır.

Berâderân-ı tarîkat nasîhatem me-konîd
Ki tövbe der-reh-i ‘aşk âbgîne ber-seng-est⁵¹¹ (g.71/2).

Ey tarikat kardeşlerim! Tövbe, aşk yolunda taş a gözyaşı (akıtacağı) için bana nasihat etmeyin.

Beyitte nida, teşhis, hüsn-i ta‘lîl, mübalağa sanatları mevcuttur.

Ki ger be-cân resed ez-dest-i düşmenânem kâr
Ze-dûstî ne-konem tövbe hem-çünân ey dûst⁵¹² (g.104/11).

Ey Sevgili! Eğer ölürsem, (bu) iş, düşmanlarımın elinden olur. Nitekim aşkından tövbe etmem (vazgeçmem).

Beyitte nida, mecâz-ı mürsel bulunmaktadır.

Mâ tövbe şekestîm ki der-mezheb-i ‘uşşâk
Sûfî ne-pesendend ki hammâr ne-bâşed⁵¹³ (g.201/10).

⁵⁰⁹ WEB_412.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh53> (14.06.2023).

⁵¹⁰ WEB_413.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh54> (14.06.2023).

⁵¹¹ WEB_414.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh71> (14.06.2023).

⁵¹² WEB_415.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh104> (14.06.2023).

⁵¹³ WEB_416.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh201> (14.06.2023).

Biz, âşıkların mezhebinde tövbemizi bozduk (yeminimizden dönüp şarap yudumladık). Sûfi, akşamdan kalma (mürşit) olmayanı beğenmez.

Beyitte mecâz-ı mürsel sanatına yer verilmiştir.

Nâmem be-‘âşıkî şod u gûyend tövbe kon

Tövbet künûn çe fâide dâred ki nâm şod⁵¹⁴ (g.211/7).

Adım, aşkla değişti ve: “Tövbe et.” diyorlar. Namlandığı için tövbe etmenin artık ne faydası var?

Beyitte istifham sanatına yer verilmiştir.

Kesân ki der-Ramazân çeng mî-şekestendî

Nesîm-i gül be-şenîdend u tövbe be-şkestend⁵¹⁵ (g.226/3).

Ramazan’da çengleri kıran kişiler, gül esintilerini hissetti (kokusunu aldı) ve tövbelerini bozdu.

Beyitte telmih, kapalı istiare, teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürsel sanatları yapılmıştır.

Bî-çâre ez-mutâla‘a-i rûy-ı nîkuvân

Sad-bâr tövbe kerd u diger-bâr mî-koned⁵¹⁶ (g.242/7).

Zavallı, güzellerin yüzlerini incelemekten yüz kere tövbe etse de (seyretmekten vazgeçmeyip) yine eder.

Beyitte mübalağa sanatına yer verilmiştir.

Tövbe-râ telh mî-koned der-halk

Yâr-ı şîrîn-zebân-ı şûr-engîz⁵¹⁷ (g.316/9).

Heyecan veren tatlı dilli sevgili, boğazda tövbeyi acılaştırır (tövbelerini bozar).

Beyitte teşbih-i belîğ, tezat, kapalı istiare sanatları mevcuttur.

Ger tövbe dehed kesî ze-‘aşket

Ez-men be-niyûş u pend me-nyûş⁵¹⁸ (g.336/13).

⁵¹⁴ WEB_417.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh211> (14.06.2023).

⁵¹⁵ WEB_418.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh226> (14.06.2023).

⁵¹⁶ WEB_419.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh242> (14.06.2023).

⁵¹⁷ WEB_420.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh316> (14.06.2023).

Eğer biri sana: “Aşkından tövbe et.” derse, beni dinle ve (o) öğüdü dinleme.

Beyitte mecâz-ı mürselden yararlanılmıştır.

Çü bülbül-ı seherî ber-girift nöbet-i bâm

Ze-tövbe hâne-i tenhâyî âmedem ber-bâm⁵¹⁹ (g.356/1).

Bir seher bülbülü sabah nöbetini alınca (ötmeye başlayınca, ben de onun gibi) tek başıma evin damı üstüne tövbeyle geldim.

Beyitte açık istiare, kinâye, mecâz-ı mürsel sanatlarına yer verilmiştir.

Gü halk be-dânend ki men ‘âşık u mestem

Âvâze dürüst-est ki men tövbe şekestem⁵²⁰ (g.366/1).

İnsanlar, benim âşık ve sarhoş olduğumu (kendimden geçtiğimi) bırak, bilsinler.

“Ben tövbemi bozdum.” diye (duyulan) ses doğrudur.

Beyitte mecâz-ı mürsele yer verilmiştir.

Sâkî be-yâr câmî k’ez-zühd tövbe kerdem

Mutrib be-zen nevâyî k’ez-tövbe ‘âr dârem⁵²¹ (g.389/3).

Ey Sâkî! Zahitlikten tövbe ettiğim için (bana) bir şarap getir. Şarkıcı, tövbeden utancım olduğu için bir şarkı çal.

Beyitte tenasüp sanatından yararlanılmıştır.

Ey muhtesib ez-cevân çe h’âhî

Men tövbe ne-mî-konem ki pîrem⁵²² (g.395/5).

Ey bekçi! Ben, yaşlıyken tövbe etmiyorum. Sen gençten ne istiyorsun?

Beyitte nida, tezat, istifham sanatları yer almaktadır.

⁵¹⁸ WEB_421.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh336> (14.06.2023).

⁵¹⁹ WEB_422.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh356> (14.06.2023).

⁵²⁰ WEB_423.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh366> (14.06.2023).

⁵²¹ WEB_424.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh389> (14.06.2023).

⁵²² WEB_425.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh395> (14.06.2023).

Bes tövbe vu perhîzem k'ez-‘aşk-ı to bâtl şod

Men b‘ad bedân şartem k'ez-tövbe be-perhîzem⁵²³ (401/3).

Nice tövbem ve sakinganlığım, senin aşkıdan hurafeleşti. Ben artık sakinganlığıma böyle tövbe etmekten kaçınacağım.

Beyitte hüsn-i ta‘lîl, mübalağa sanatlarına yer verilmiştir.

‘Âlim-i şehir go me-râ va‘z me-go ki ne-şnevem

Pîr-i mahalle go me-râ tövbe me-deh ki be-şkenem⁵²⁴ (g.410/4).

Dinlemeyeceğim için şehrin bilgisine söyle de bana vaaz okumasın. Tövbe bozduğum için mahallenin pirine söyle de bana tövbeden bahsetmesin.

Beyitte mecâz-ı mürsel, ta‘rîz sanatlarına yer verilmiştir.

În ne nasîhatî buved k'ez-gam-ı dûst tövbe kon

Saht sîyeh dilî buved ân ki ze-dûst ber-kenem⁵²⁵ (g.410/6).

Dostun (sevgilinin) gamından tövbe et demek, bir öğüt değildi. Dosttan (sevgiliden) uzaklaşmam, zor ve kasvetliydi.

Gûyend Sa‘dîyâ me-kon ez-‘aşk tövbe kon

Müşkil tevânem u ne-tevânem ki ne-şkenem⁵²⁶ (g.411/11).

Ey Sa‘dî! “Aşktan tövbe et.” derler, yapma. Tövbe edebilmem zordur. Tövbeyi bozmamak için tövbe edemem.

Beyitte hüsn-i ta‘lîlden yararlanılmıştır.

Pârsâyân melâmetem me-konîd

Ki men ez-‘aşk tövbe ne-tvânem⁵²⁷ (g.416/2).

Ey sofular! Ben aşktan tövbe edemediğim için beni kınamayın.

Beyitte sofulara seslenilerek nida sanatından yararlanılmıştır.

⁵²³ WEB_426.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh401> (14.06.2023).

⁵²⁴ WEB_427.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh410> (14.06.2023).

⁵²⁵ WEB_428.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh410> (14.06.2023).

⁵²⁶ WEB_429(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh411> (14.06.2023).

⁵²⁷ WEB_430.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh416> (14.06.2023).

Tövbe gûyendem ez-endîşe-i ma‘şûk be-kon

Hergiz îñ tövbe ne-bâşed ki günâhî-st ‘azîm⁵²⁸ (g.431/5).

Sevgiliyi düşündüğüm için bana: “Tövbe et.” diyorlar. Büyük bir günah olduğu için buna asla tövbe edilmez.

Beyitte hüsn-i ta‘lîl ve mübalağa sanatından yararlanılmıştır.

Ger ân sâkî ki mestân râst hoşyârân be-dîdendî

Ze-tövbe tövbe kerdendî çü men ber-dest-i hammârân⁵²⁹ (g.451/3).

Eğer akıllılar, sarhoşlara doğru (giden) o sâkîyi sana gösterseydiler, meyhanecilerin elinde ben gibi sana tövbeden tövbe ettirirlerdi.

Beyitte benzetme sanatına ve meyhane, sarhoş, sâkî sözleri arasında da tenasüp sanatına yer verilmiştir.

Tövbe kerdîm pîş-i bâlâyet

Suhen-i serv-i bostân güften⁵³⁰ (g.461/3).

(Ey Sevgili!) Bahçenin servisinden bahsetmek (hakkında) yüceliğin (boyun bosun) huzurunda sana tövbe ettik.

Boy kelimesi sevgiliye ait olduğu için mecâz-ı mürsel sanatı yapılmıştır.

Cemî‘-i pârsâyân go be-dânend

Ki Sa‘dî tövbe kerd ez-pârsâyî⁵³¹ (g.507/8).

Sofuların tümü, Sa‘dî’nin sofuluktan tövbe ettiğini bildiklerini söyler.

Ger bâde ez-îñ ham buved u mutrib ez-îñ kûy

Mâ tövbe be-h’âhîm şikesten be-dürüstî⁵³² (g.524/8).

⁵²⁸ WEB_431.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh431> (14.06.2023).

⁵²⁹ WEB_432.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh451> (14.06.2023).

⁵³⁰ WEB_433.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh461> (14.06.2023).

⁵³¹ WEB_434.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh507> (14.06.2023).

⁵³² WEB_435.(2023). Ganjoor.net web sitesi.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh524> (14.06.2023).

Eğer şarap bu küpten ve şarkıcı bu mahalleden olursa biz tövbemizi bozarız,
(senin için) rahat (etsin).

Beyitte açık istiare, mecâz-ı mürsel sanatları kullanılmıştır.

Sûretger-i dîbâ-yı Çîn kû sûret-i rûyeş be-bîn

Yâ sûretî ber-keş çunîn yâ tövbe kon sûretgerî⁵³³ (g.542/3).

Çîn'in ipekli kumaşına resim çizen! Onun o (güzel) yüzünü gör. Ya gördüğün
yüzü böyle çiz ya da ressamlığa tövbe et (işini bırak).

Beyitte mecâz-ı mürsel, açık istiare sanatları kullanılmıştır.

Ger to perî çehre ne-pûşî nikâb

Tövbe-i sûfî be-ziyân âverî⁵³⁴ (g.547/2).

Ey peri yüzlü! Eğer sen örtünmezsen, Sûfî'nin tövbesini zedellersin.

Beyitte teşbih-i belîğ, mecâz-ı mürsel sanatları mevcuttur.

Nûsha-i îr rûy be-nakkâş ber

Tâ-be-koned tövbe ze-sûretgerî⁵³⁵ (g.547/5).

Bu (güzel) yüzün nüshasını (resmini) ressama götürsen, ressamlıktan tövbe eder
(işini bırakır).

Beyitte mecâz-ı mürsel, açık istiare, mübalağa sanatları mevcuttur.

Ger yâr bâ-cevânân h'âhed nişest u rindân

Mâ nîz tövbe kerdîm ez-zâhidî u pîrî⁵³⁶ (g.575/9).

Eğer sevgili, gençlerle ve rindlerle oturacaksa biz de zahitlik ve pirlikten tövbe
ederiz.

Beyitte tezat, leff ü neşr sanatına yer verilmiştir.

Men eger çünân ki nehy-est nazar be-dûst kerdem

Heme 'omr tövbe kerdem ki ne-gerdem ez-menâhî⁵³⁷ (g.635/5).

⁵³³ WEB_436.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh542> (14.06.2023).

⁵³⁴ WEB_437.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh547> (14.06.2023).

⁵³⁵ WEB_438.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh547> (14.06.2023).

⁵³⁶ WEB_439.(2023). Ganjoor.net web sitesi.

<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh575> (14.06.2023).

Eğer dosta (sevgiliye) öyle bakmak yasak ise yasaklardan dönmemeye tüm ömür tövbe ettim.

Beyitte mübalağa sanatına yer verilmiştir.

SONUÇ

Fuzûlî ile Sa'dî'nin gazellerinin karşılaştırmasında ortak mazmunların işlendiği görülmüştür. Her iki ulusun şairlerine bakıldığında, bu benzer mazmunlar, genellikle aynı temalar üzerinden yazılmıştır. Buna göre; Türk ve İran şairlerinin şiirlerini yazarken benzer duygu ve düşüncelerden yararlandıklarına, fikir birliği içinde olduklarına, müşterek sanatlardan istifade ettiklerine, kültürlerin birbirlerini etkilediklerine ulaşılmıştır. Dîvân edebiyatında İran edebiyatı örnek alınarak eserler verildiği için saf Türkçeye denk gelmek zorlaşmıştır. Dolayısıyla bu iki edebiyatın edebî zevkleri de benzer işlenmiş, ortak söz sanatlarından yararlanılmıştır.

Fuzûlî Beyit Sayısı	Mazmun	Tema	Söz Sanatı	Sa'dî Beyit Sayısı	Tema	Söz Sanatı	Benzerlik	Farklılık
11	Âb-ı Hayât (Âb-ı Heyvân, Çeşme-i Heyvân)	Ölümsüzlük, dudak (fenâfillah), şarap, Hızr, ölüm.	Mecâz-ı Mürsel g/22, teşbih-i belîğ g/116, teşbih g/20, tezat g/277, Telmih g/116, istifham g/226, mübalağa g/43, hüsn-i ta'lîl g/261, nida g/20, açık istiare g/22, kapalı istiare g/277.	22	Ölümsüzlük, Hızr, ağız, dudak (fenâfillah), toprak, çene kuyu, Kevser, ölüm, aydınlanma, İskender, gözyaşı, berraklık, eşsiz güzellik, tatlılık, yaratılış.	Telmih, mecâz-ı mürsel, kinâye, teşhis, teşbih, teşbih-i belîğ, tezat, sihr-i helâl, kapalı istiare, tecâhül-i arif, İstifham, hüsn-i ta'lîl, tevriye, mübalağa, nida, leff ü neşr.	Ölümsüzlük, Hızr, ölüm, dudak.	F: Şarap. S: Ağız, toprak, çene kuyu, yok olma, Kevser, aydınlanma, İskender, gözyaşı, berraklık, eşsiz güzellik, yaratılış, tatlılık.
4	Âsitân	Gözyaşı, kan, makam, toprak, secde, meyil.	Teşhis g/86, mübalağa g/194, mecâz-ı mürsel g/86, , açık istiare g/86, kapalı istiare g/86.	32	İbadet, secde, umut, ölüm, azmetmek, meyil, gam, rahmet, hoşnutluk, acizlik, Leylâ ile Mecnûn, büyü, Ferhat, toprak, af, inziva, akıl, gözyaşı, kan, vuslat, kıyamet.	Tecâhül-i arif, kinâye, mecâz-ı mürsel, teşhis, teşbih-i belîğ, ta'rîz, nida, teşhis, mübalağa, hüsn-i ta'lîl, telmih, teşbih.	Gözyaşı, kan, toprak, secde, meyil.	F: Makam. S: İbadet, umut, ölüm, azmetmek, gam, rahmet, hoşnutluk, acizlik, Leylâ ile Mecnûn, büyü, Ferhat, af, inziva, akıl, vuslat, kıyamet.
4	Bârân	Gözyaşı, inci, yaratıcılık, ok.	Tenasüp g/66, mübalağa g/37, teşbih g/182, hüsn-i ta'lîl g/182,	21	Gözyaşı, cesaret, sel, bela, çeşitlilik, bahar, ok, azmetmek, siper, feryat, yazgı, lütuf.	Mübalağa, açık istiare, kapalı istiare, kinâye, mecâz-ı mürsel, istifham, telmih,	Gözyaşı, ok.	F: İnci, yaratıcılık. S: Cesaret, sel, bela, çeşitlilik, bahar, azmetmek, siper, feryat,

			mecâz-ı mürsel g/178, teşbih-i belîğ g/37, açık istiare g/178, teşhis g/66.			ta'rîz, tecâhül-i ârif, tezat, teşbih-i belîğ, teşbih, tenasüp, tevriye, iştikak, nida, hüsn-i ta'lîl, irsâl-i mesel.		yazgı, lütuf.
21	Cemâl Sıfatı	Mum, güneş, parlaklık, yakıcılık, ay, örtü, ah, gönül, aşk, gül, put, menedilmeyiş, şarap, sevap, oruç, zikir, dert, inci, ağlamak, Mushaf, ölüm.	Nida g/139, açık istiare g/138, kinâye g/197, mecâz-ı mürsel g/169, tecâhül-i arif g/138, tevriye g/138, istifham g/195, teşbih-i belîğ g/194, tezat g/238, hüsn-i ta'lîl g/149.	79	Sabırsızlık, huy, güneş, parlaklık, yakıcılık, kut, baht, örtü, vasıf, eşsizlik, sonsuzluk, kusursuz olmak, gölge, arzu, peçe ve ölüm, can verme, çöl, vuslat, umut, perde, rüya, sefer, Kâbe, yaban gülü, fanilik, sitem, ipek, gönül, aşk, gözyaşı, gaflet, rint, savaş, kıvılcım, diken, Yusuf, Mısır, büyüleyici olmak, doyulmaz, sabır, yücelik, huri, hayranlık, sarhoşluk, cefa, felek, ah, Ay, kıskançlık, meclis, peri, gül, servi, şikâyet edilmezlik, günah, şans, bağış, zikir, yaratılış yıldız, sabah rüzgarı, vasıf.	Açık istiare, kapalı istiare, teşbih, teşbih-i belîğ, hüsn-i ta'lîl, telmih, tecâhül-i arif, kinâye, tezat, mübalağa, istifham, nida, cinas, teşhis, intak, tenasüp.	Güneş, parlaklık, yakıcılık, örtü, peçe, perde, ah, ay, gönül, aşk, gül, ağlamak, gözyaşı, ölüm, vasıf. Kut, şans, baht, cefa ve dert, zikir.	F: Mum, put, şarap, sevap, oruç, Mushaf. S: Sabırsızlık, gölge, arzu, huy, çöl, vuslat, umut, rüya, sefer, Kâbe, vasıf, sonsuzluk, yaban gülü, fanilik ve sitem, ipek, gaflet, rint, savaş, diken, kusursuz olmak, Yusuf, Mısır, büyüleyici olmak, doyulmaz, sabır, yücelik, huri, baht, hayranlık, sarhoşluk, felek, yıldız, sabah rüzgarı, kıskançlık, meclis, peri, servi, şikâyet edilmezlik, günah, yaratılış.
19	Cennet (Bihîşt, Firdevs)	Sevgilinin mahallesi, vahdet, sitem, sevgilinin didârı, mâsivâ, kâfir, toprak, Âdem, ölüm, diyar, sevap, ibadet, zahit, bencillik, kavuşmak, Kur'an, mertbe, meyhane, cennet kuşu, Ramazan,	Kapalı istiare g/27, mecâz-ı mürsel g/35, nîdâ g/33, tecâhül-i ârif g/45, teşbih-i belîğ g/77, mübalağa g/222, kinâye g/143,	72	Kıyamet, yardım, sevgilinin yüzü, koku, Kur'an, sevgilinin mahallesi, Pınar ve Kevser, sohbet, şarap, parlaklık, yücelik, hürü'l-ıyn, rüzgar, haber, Hüsvrev, reddetme, merhamet,	Telmih, tecâhül-i arif, istifham, teşbih, mübalağa, nida, tezat, teşbih-i belîğ, ta'rîz, hüsn-i ta'lîl, mecâz-ı mürsel, kinâye, açık istiare, teşhis,	Sevgilinin mahallesi, yüzü, Hz. Âdem, yaratılış, Kur'an, yücelik, Kevser.	F: Sitem, mâsivâ, kâfir, toprak, ölüm, diyar, sevap, ibadet, zahit, bencillik, kavuşmak, meyhane, cennet kuşu, Ramazan. S: Kıyamet,

		Kevser.	teşhis g/143, tevriye 119, hüsn-i ta'lîl g/128, açık istiare g/77, tezat g/27, telmiş g/77, Tenasüp g/102.		meyil, huri, Rıdvan, kabul görme, kapı, meşguliyet, yıldız, melek, tarif edilmez olmak, üstünlük, eşsizlik, gençleşme, selsebil, gılman, gam, Şiraz, Hoten, azap, zülûf, kement, sonsuzluk, fenafillah, Tatar, gönül, toprak, yaratılış, servi.	tevriye.		yardım, koku, Pınar, sohbet, parlaklık, hürü'l-ıyn, rüzgar, Hüsrev, reddetme, merhamet, meyil, huri, Rıdvan, kabul görme, kapı, meşguliyet , yıldız, melek, tarif edilmez olmak, üstünlük, eşsizlik, gençleşme, selsebil, gılman, gam, Şiraz, Hoten, azap, zülûf, kement, sonsuzluk, fenafillah, Tatar, gönül, servi.
16	Cehennem (Düzah)	Asilik, cezalandırma, sitem, sevgilinin ateşi, kâfir, ayrılık, hüzün, meclis, anlaşılmazlık, şarap, vaiz, kıyamet.	İstifham g/2, hüsn-i ta'lîl g/31, mübalağa g/31, telmiş g/65, teşbih-i beliğ g/67, nida g/125, mecâz-ı mürsel g/125, ta'rîz g/154, tezat g/166.	13	Sohbet, aşk ateşi, ayrılık, ham, tehlike, zemheri, azap, gam, günahkâr, işkence, tamah.	Tezat, nida, teşbih, teşbih-i beliğ, kinâye, mecâz-ı mürsel, kapalı istiare, telmiş, mübalağa, hüsn-i ta'lîl, nida.	Ateş, ayrılık acı, hüzün, gam.	F: Asilik, cezalandır ma, sitem, kâfir, meclis, vaiz, kıyamet. S: Sohbet, tehlike, zemheri, azap, işkence, ham, günahkâr, tamah.
11	Ecel (Merg)	Can, Mecnûn, Azrail, gözyaşı, kılıç, yan bakış, ok, kırpık, ayrılık, fenafillah, kaş, zaman, kadeh.	Tezat g/27, teşhis g/154, telmiş g/44, kapalı istiare g/294, mübalağa g/170, teşbih-i beliğ g/154, hüsn-i ta'lîl g/154, nida	23	Azmetme, gam, ayrılık, süzgün bakış, boyun eğme, kılıç, ok, aşk yarası, aşk belası, diriliş, kıyamet, söz, kılıç, bilinmezlik, Pars, gönül, kaçınılmaz olmak, can, unutulmaz olmak.	Kinâye, mecâz-ı mürsel, mübalağa, kapalı istiare , teşbih-i beliğ, ta'rîz, nida, telmiş, tecâhül-i arif.	Can, kılıç, ok, yan bakış, ayrılık,	F: Mecnûn, Azrail, gözyaşı, fenafillah, kaş, zaman, kadeh. S: azmetme, gam, boyun eğme, aşk yarası, diriliş kıyamet, söz, bilinmezlik , gönül,

			g/170, mecâz-ı mürsel g/294, istifham g/294, kinâye g/150.					kaçınılmaz olmak, aşk belası, Pars, unutulmaz olmak.
4	Elif	Sevgilinin boyu, yara, kan, dalga, ağlamak, ok, ölüm.	Kapalı istiare g/213, tecâhül-i arif g/213, teşbih-i belîğ g/213, tevriye g/213, istihdam g/243, açık istiare g/237.	1	Sevgili, kıyamet.	Teşbih-i belîğ, açık istiare, tecâhül-i arif.	Sevgili.	F: Yara, kan, dalga, ağlamak, ok, ölüm. S: Kıyamet.
13	Hakîm	Miraç, şarap, ilâhî aşk, kıyamet, gizlilik, dert.	Nida g/134, kinâye g/173, tezat g/177, iktibas g/177, telmih g/177, mecâz-ı mürsel g/177, tecâhül-i arif g/187, istifham g/232, teşhis g/232.	11	Dert, divâne, aşk, Eflatun, öğüt, kazanmak, kaybetmek, kalkan.	Tecâhül-i arif, nida, kapalı istiare, teşbih-i belîğ, kinâye, mübalağa, telmih, istifham, ta'rîz, tezat, mecâz-ı mürsel.	Aşk, dert.	F: Miraç, şarap, kıyamet, gizlilik. S: Divâne, Eflatun, öğüt, kazanmak, kaybetmek, kalkan.
16	Hayrân	Melek, ayrılık, azmetme, güzellik, boy, zahit, servi, yanak, gül, ra'na, nergis, göz, sarhoşluk, ay, aşk acısı, kesret, tecelli, tecrit, vahdet, fenafillah.	Hüsn-i ta'lîl g/114, nida g/128, mecâz-ı mürsel g/128, Mübalağ a 128, leff ü neşr g/153, açık istiare g/154, teşbih-i belîğ g/154, teşbih g/197, tecâhül-i arif g/204, irsâl-i mesel g/223, tevriye g/244.	34	Zevk u sefa, vasıf, kudret, bilgelik, ay, yüz, sarhoşluk, dehşet, gönül, vuslat, tecelli, kıskançlık, düş, Pervin, gözyaşı, mecal, divâne, övgü, ziynet, sâkî, yürüyüş, ayna, anlatılmaz olmak, secde, el, hançer.	Mübalağa, mecâz-ı mürsel, teşhis, nida, teşbih-i belîğ, telmih, ta'rîz, tecâhül-i arif, istifham, hüsn-i ta'lîl, teşbih, kinâye.	Sevgilinin yüzü, ay, sarhoşluk, tecelli,	F: Melek, ayrılık, azmetme, zahit, güzellik, boy-yanak, servi, gül, ra'na, nergis, göz, aşk acısı, kesret, tecrit, vahdet, fenafillah. S: Kudret, kavuşma, anlatılmaz olmak, zevk u sefa, bilgelik, dehşet, gönül, kıskançlık, düş, Pervin, gözyaşı, mecal, övgü, ziynet, sâkî,

								yürtüyüş, ayna, secde, el, hançer.
	İşret			1	Sevgilinin üstünlüğü, çöl, halvet.	Nida.		S: Sevgilinin üstünlüğü çöl, halvet.
5	Kible	Kaş, yüz, vahdet.	Nida g/21, hüsn-i ta'lil g/164, teşbih-i beliğ g/258, ıştikak g/258.	12	Sevgili, yürüyüş, servi, Hristiyan, Müslüman, putperest, tevhit, yakınlık, çöl, reddediş, kendini beğenmek, hükümsüz olmak, Ferhâr, Kâbe, kâfir.	Tezat, hüsn-i ta'lil, teşbih, mecâz-ı mürsel, teşbih-i beliğ, nida, kinâye, açık istiare, telmihi, teşhis, intak	Sevgili	F: Kaş, yüz, vahdet. S: Sevgili, yürtüyüş, servi, Hristiyan, Müslüman, putperest, tevhit, yakınlık, çöl, reddediş, kendini beğenmek, hükümsüz olmak, Ferhâr, Kabe, Kâf
	Mâhî			6	Bağışlayıcı olmak, değer, bağlanma, ölüm, ümit.	Teşbih, kapalı istiare, kinâye, nida, tezat, mecâz-ı mürsel, teşhis, teşbih-i beliğ,		S: Bağışlayıcı olmak, değer, bağlanma, ölüm, ümit.
19	Mihrâb	Namaz, terk etme, zahit, secde, taş dönüşme, Hz. Âdem, Müslüman, kirpik, ayıplamak, nergis-i şehla, fakih, kaş.	Hüsn-i ta'lil g/12, nida g/18, kinâye g/18, tecâhül-i arif g/18, iktibas g/24, açık istiare g/29, mecâz-ı mürsel g/102, telmihi g/101, teşbih-i beliğ g/111.	12	Kaş, sevgili, namaz, ibadet, zikir, divâne, zünnar, halvet, zındık, yüz, Moğollar Savaşı, Müslüman.	Teşbih-i beliğ, açık istiare, kapalı istiare, teşbih, hüsn-i ta'lil, mecâz-ı mürsel, istifham, nida, teşhis, mübalağa, telmihi.	Namaz, Müslüman, kaş.	F: Zahit, secde, Hz. Âdem, fakih, kirpik, ayıplamak, taş dönüşme, nergis-i şehla, S: Zikir, divâne, zünnar, halvet, Moğollar Savaşı, zındık, ibadet, yüz.
6	Mug (Pir-i Mugân)	Hizmet, maneviyat. Kadeh, mağfiret, mürşitlik, meclis, keramet, affedicilik.	Telmihi g/59, açık istiare g/59, nida g/59, mecâz-ı mürsel g/264, hüsn-i ta'lil g/287, mübalağa g/287.	1	Ferhâr.	Teşbih-i beliğ, istifham, mecâz-ı mürsel, telmihi.		F: Hizmet, maneviyat. Kadeh, mağfiret, mürşitlik, meclis, keramet, affedicilik.

	Mugânnî			1	Saygı.	Mecâz-ı mürsel, tenasüp, hüsn-i ta'lîl.		S: Saygı.
	Mugaylân			7	Harem, Kâbe, aşk, sevgili, yardım, etek, ayrılık, erguvan.	Hüsn-i ta'lîl, nida, istifham, kinâye, teşbih-i belîğ, teşbih, tezat, mübalağa, açık istiare, mecâz-ı mürsel.		S: Harem, Kâbe, aşk, sevgili, yardım, etek, ayrılık, erguvan.
19	Nakş	Ferhat ile Şîrin, mâsivâ, hükümdar, yanak, zulm, ah, gözyaşı, dalga, kan, kirpik, hayret, aşk acısı, göz, peygamber, vefa, beka, elest bezmi, Felek.	Tezat g/52, teşhis g/56, nida g/100, hüsn-i ta'lîl g/100, mecâz-ı mürsel g/210, telmih g/213, teşbih-i belîğ g/223, iştikak g/223, kapalı istiare g/251, teşbih g/276, açık istiare g/276, ta'rîz.	37	Akılda kalmak, mâsivâ, tecelli, divâne, zikir, bel, güzellik, kargaşa, vefa, etki, put, güneş, eşsiz, yanak, hüzn, Rum, Çin, hamam, meyil, kıskançlık, etkileniş, görünüş, inziva, felek, gamze.	Mecâz-ı mürsel, tezat, teşbih-i belîğ, mübalağa, açık istiare, kapalı istiare, nida, kinâye, hüsn-i ta'lîl, teşbih, istifham, tecâhül-i ârif, ta'rîz, iştikak.	Mâsivâ, yanak, vefa, felek.	F: Ferhat ile Şîrin, hükümdar, zulm, ah, gözyaşı, dalga, kan, kirpik, hayret, aşk acısı, göz, peygamber, beka, elest bezmi. S: Akılda kalmak, tecelli, divâne, zikir, bel, güzellik, kargaşa, etki, put, güneş, eşsizlik, hüzn, Rum, Çin, hamam, meyil, kıskançlık, etkileniş, görünüş, inziva, gamze.
4	Nakkâş	Sabah, güzellik, şarap, gönül, hayret.	Teşhis g/95, mübalağa g/176, iştikak g/223, hüsn-i ta'lîl g/223, mecâz-ı mürsel g/265.	6	Sabah, ayvan, hayret, güzellik, tecelli.	Tenasüp, teşbih, açık istiare, mübalağa, kinâye, hüsn-i ta'lîl, telmih, ta'rîz.	Sabah Hayret. Güzellik.	F: Şarap, gönül. S: Ayvan, tecelli.
4	Nâm/ Bî-nâm	Terk ediş, cünüp, aşk, arayış.	Teşbih-i belîğ g/100, teşhis g/130.	9	Vuslat, rint, zikir, tövbe, Rahmet ayeti, övgü, Yusuf.	Kinâye, mübalağa, istifham, ta'rîz, mecâz-ı mürsel, tecâhül-i ârif, teşhis, telmih, tevriye, tezat.		F: Terk ediş, cünüp, aşk, arayış. S: Vuslat, rint, zikir, tövbe, Rahmet ayeti, övgü, Yusuf.

4	Nâme	Dert, haber, mâsivâ, aşk, amel.	Nida g/258, teşbih-i belîğ g/258, tezat g/258, telmih g/258, mübalağa g/269.	14	Haber, koku, aşk hikâyesi, mühür, gül suyu, ayrılık, misk, saç, elçi, güzellik, acı tatlı söz, umut, öğüt.	Nida, tecâhül-i arif, açık istiare, kapalı istiare, istifham, teşbih-i belîğ, mübalağa, tenasüp, teşbih, leff ü neşr, kinâye, mecâz-ı mürsel, tezat, teşhis.	Haber, aşk,	F: Dert, amel. S: Mühür, gül suyu, ayrılık, misk, saç, elçi, güzellik, acı tatlı söz, umut, öğüt.
12	Tabîb	Dert, yara, dertleşme, ümitsizlik, gözyaşı, sevgili.	Hüsn-i ta'lîl g/28, mecâz-ı mürsel g/28, tezat g/64, mübalağa g/64, kinâye g/90, nida g/98, teşbih-i belîğ g/98, açık istiare g/204, tevriye g/280.	13	Hasret, dert, gözyaşı, ağız, sevgili, merhamet, koku, ölüm, divânelik, güzellik, sabır.	Tezat, teşbih-i belîğ, istifham, tenasüp, açık istiare, kinâye, mübalağa, nida, mecâz-ı mürsel.	Dert, gözyaşı, sevgili.	F: Yara, dertleşme, ümitsizlik, S: Hasret, ağız, merhamet, koku, ölüm, divânelik, güzellik, sabır.
2	Tersâ	Müslüman, güzellik, gayb.	Tezat g/68, hüsn-i ta'lîl g/68, telmih g/110, açık istiare g/110, mecâz-ı mürsel g/110.	1	Hristiyan.	Tezat.		F: Müslüman, güzellik, gayb. S: Hristiyan.
5	Tövbe	Şarap, vazgeçiş, aşk, riyakarlık.	Tevriye g/55, telmih g/55, hüsn-i ta'lîl g/55, nida g/86, açık istiare g/86, leff ü neşr g/125, istihdâm g/155.	31	Azmetmek, dudak, riyakarlık, Şaban, Ramazan, gözyaşı, sufi, gül, faydasız, tatlı dil, öğüt, bülbül, sarhoşluk, zahitlik, hurafe, zorluk, yaşlı ve genç, âlim ve pîr, gam, günah, sâki, servi şarap, şarkıcı, ressam, örtü.	Açık istiare, hüsn-i ta'lîl, tezat, teşbih-i belîğ, kinâye, telmih, tevriye, teşhis, mecâz-ı mürsel, mübalağa, nida, istifham, leff ü neşr, tenasüp, kapalı istiare, ta'rîz.	Vazgeçiş, şarap, aşk, riyakarlık.	S: Azmetmek, dudak, Şaban, Ramazan, gözyaşı, sufi, faydasız, gül, tatlı dil, öğüt, bülbül, sarhoşluk, zahitlik, yaşlı ve genç, âlim ve pîr, hurafe, zorluk, gam, günah, sâki, servi, şarap, şarkıcı,

								ressam, örtü.
--	--	--	--	--	--	--	--	------------------

Fuzûlî'de çalışılanlar arasından en çok 21 beyitte geçen cemâl sıfatı; en az 2 beyitte geçen mazmun tersâ; hiç kullanılmayan mazmunlar ise bedbîn, 'işret, mâhî, mugânnî, mugaylân'dır.

Fuzûlî, beyitlerinde aşk acısına razı geldiğinden bahsetmektedir. Bunun yanında şairin bedbîn kelimesini hiç kullanmaması, bazı karamsar konulardan kaçındığını da göstermektedir. Fuzûlî; Sa'dî'den âb-ı hayâtın ölümsüzlüğü, sevgilinin eşiğinde dökülen gözyaşı, sevgilinin parlayan yüzü, sevgili ile cennet ilişkisi, cehennem ile ayrılık ateşi, sevgilinin yan bakışının öldürücü olması, hakîm ile aşk ilişkisi, sevgilinin âşığı sarhoş etmesi, sevgilinin kaşının mihrap olması, sevgilinin yanağının nakşı, nakkaşın sevgili karşısında hayrete düşmesi, sevgiliden mektupla haber gelmesi, tabibin âşığa derman olmaması, şaraptan vazgeçme ve tövbe etme gibi konularda etkilenmiştir.

Fuzûlî pîr-i mugânı konu alarak beyit yazmış, Sa'dî ise pîr-i mugânı hiç kullanmamıştır. Fuzûlî, pîr-i mugânla ilgili beyitlerine yer verirken kadeh, mağfîret, mürşitlik, meclis, keramet, affedici olma gibi temalardan yararlanmış. Bu konuda Sa'dî'den daha orijinal yazdığı anlaşılmaktadır.

Fuzûlî; beyitlerini yazarken bârânın âşığa yaratıcılık katması, sevgilinin yüzüne bakanın orucunu unutacağı, bencillik yapanların cennete giremeyeceği, elifin dalga ve oka benzemesi gibi konularda Sa'dî'ye nazaran daha orijinal yazmıştır. Sa'dî ise bârânla ilgili beyitlerinde cesarete, yazgıya değinerek gazellerine orijinallik katmıştır.

Sa'dî-i Şîrâzî'de çalışılan mazmunlar arasından en çok 79 beyitte geçen mazmun cemâl; en az olarak 1 beyitte geçen mazmun ise âb-ı çeşme-i hayvan, hoşbîn, cehennem, elif, hükemâ, işret, mug, mugânni, name-ber, ser-name, firak-name, sûdâ-nâme, tersâ; hiç kullanılmayan mazmunlar ise bedbin, adn-cinân, cahîmdir.

Fuzûlî ile Sa'dî'nin karşılaştırılan mazmunlarıyla ilgili gazellerine bakıldığında; ölüm, ölümsüzlük, namaz, secde, yaratılış, mertebe, yücelik, tövbe, fenafillah, mâsivâ, felek, zikir, Hızır, Adem, Kur'ân, Kevser, Müslüman, sevgili, mahalle, toprak, gül, yüz, kaş, yanak, dudak, bakış, güzellik, güneş, ay, parlaklık, yakıcılık, örtü, peçe, perde, vasıf, gönül, can, kılıç, ok, meyil, şarap, sarhoşluk, hissizlik, hapis, mahkumiyet, riyakarlık, sabah, aşk, ayrılık, hüzn, gam, dert, cefa, ah, gözyaşı, kan, menedilmeme,

esirgememek, vefa, hayret, haber, kut, şans, baht temalarını kullandıkları görülmektedir. Buna göre; Türk ve İran şairinin din, tasavvuf, aşkla ilgili beyitlerini yazarken müşterek fikirlerden yararlanarak duygularını yazıya aktardıkları görülmektedir. Fuzûlî, cennet ve cehennemle ilgili beyitlerini Sa'dî'ye nazaran daha çok söz sanatı kullanarak yazmıştır. Sa'dî ise hakîm, nâme, bârân ve tövbeyle ilgili beyitlerinde daha çok söz sanatına başvurmuştur. Aynı zamanda Sa'dî'nin Fuzûlî'ye oranla telmih sanatına daha çok başvurduğu görülmüştür. Sa'dî'nin Fuzûlî'ye göre gerçekçi ve didaktik konulara daha fazla yer verdiği ortaya çıkmıştır. Fuzûlî, günahın yanında sevapla ilgili tema işlerken Sâ'dî, sadece günahla ilgili temaya yer vermiştir.

İki şairin aynı mazmunlarda kullandıkları benzer temalar haricinde diğer işlediği ortak temalar şunlardır: Meyhane, meclis, put, putperestlik, kıyamet, ibadet, tecelli, Ferhat ile Şîrîn, Leylâ vü Mecnûn, Ramazan, sevgilinin boyu ve yürüyüşü, servi, sitem, vazgeçmeyiş, vuslat, gizlilik.

Fuzûlî'nin gazellerinde ayrıca nergis, nergis-i şehla, diyar, ayıplama, ümitsizlik, kâfir, sevap, oruç, vaiz, zahit, fakih, cennet kuşu, Azrail, Miraç, zaman, kadeh, mağfret, keramet, amel, kesret, tecrid, vahdet, gayb, beka, elest bezmi, cezalandırma, taş'a dönüşmeyle ilgili temalarla ilgili beyitler yazdığına ulaşılmıştır.

Aşk, din ve sevgilinin özellikleri ile âşığın hislerini aktarırken Sa'dî; ağız, çene kuyu, gamze, tatlılık, huy, peri, saç, zülûf, kement, koku, yol, hançer, eşsizlik, kusursuzluk, şikâyet edilmezlik, doyulmaz, anlatılmaz, kaçınılmaz, dîvâne, yenilenme, gençleşme, hasret, tehlike, cesaret, umut, arzu, reddediş, hoşnutluk, sabır, sabırsızlık, kıskançlık, gaflet, af, merhamet, merhametsizlik, tamah, meşguliyet, yardım, bencillik, dayanıksızlık. İskender, Yusuf, Mısır, Pınar, Hüsrev, Şiraz, Hoten, Tatar ceylanı, zemheri, Pars, Ferhâr, Eflatun, Pervin, Moğollar Savaşı, Rum, Çin, Mani, Rahmet ayeti, Şaban, söz, büyü, inziva, akıl, gölge, çöl, rüya, sefer, yaban gülü, erguvan, akıcı, berraklık, ipek, sohbet, öğüt, kazanmak, kaybetmek, kalkan, dehşet, mecal, övgü, ziynet, ayna, halvet, hamam, inziva, ayvan, mühür, elçi, gül, bülbül, yaşlı-genç, Kâbe, rint, günah, hûru'l-îyn, Rıdvan, Zerdüş, Hristiyan, sâkî, sufi, zünnar, fanilik, selsebil, gılman, âlim ve pîr, hurafe, tevhit temalarına da yer vermiştir.

Sonuç olarak; iki farklı ulusun şairlerinin ortak nazım şekillerini, mazmunları, edebî sanatları, duyguları ifade ediş biçimlerini şiirlerine aktarırken kültürler arası birliğin devam ettiği görülmüştür.

KAYNAKLAR

Kitap, Makale ve Sözlük

- Arak, G. (2012). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Hacettepe Yayınları, Ankara.
- Avcıoğlu, G. G. (2018). *Sa'dî-i Şîrâzî'nin Hayatı Eserleri ve Türk Edebiyatındaki Yeri*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aytaç, G. (1997). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Bingören, H. (2013). "Hâfız-Fuzûlî Karşılaştırması", *Turkish Studies*, VII/8, 299-323.
- Ceylan, Ö. (2023). *Şiiri Mecnûnlaştıran Şair Fuzûlî*, Muhit Kitap, İstanbul.
- Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca, Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Dilçin, C. (2010). *Fuzûlî'nin Şiiri Üzerine İncelemeler*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Eke, U. N. (2013). "Klasik Türk Edebiyatında Metinler Arasılık Alanında Bibliyografya Denemesi ve Hasibe Mazıoğlu'nun 'Fuzûlî-Hâfız' Örneği", *Turkish Studies*, VII/1, 2651-2670.
- Enginün, İ. (1992). *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Gülkarian, G. (1392). *Ferheng-i Du Sûy-i Akhtar*, Akhtar, Tebriz.
- İpekten, H. (2015). *Fuzulî Hayatı-Sanatı-Eserleri-Bazı şiirlerinin Açıklamaları*, Akçağ Yayını, Ankara.
- Kanar, M. (2012). *Türkçe Farsça Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul.
- Karahan, A. (1989). *Fuzulî Muhiti Hayatı ve Şahsiyeti*, Kültür Bakanlığı Yayınları 1903, Ankara.
- Kaska, Ç. (2019). "Sadî-i Şîrâzî Kimdir?" *Van İlahiyat Dergisi*, VII/10, 114-136.
- Kılınç, A. (2021). *Fuzûlî Dîvânı*, Yazma Eserler Kurumu, İstanbul.
- Levend, A. S. (1973). *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara.
- Macit, M. (1996). *Dîvân Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Mazıoğlu, H. (2017). *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri*, TDK Yayınları, Ankara.
- Mazıoğlu, H. (1956). *Fuzûlî-Hâfız, İki Şair Arasında Bir Karşılaştırma*, Türkiye İş Bankası Yayınları Kültür Yayınları, Ankara.
- Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Tarlan, A. N. (2013). *Fuzûlî Dîvânı Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Tolasa, H. (2001). *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ümîd, H. (1389). *Ferheng-i Farsî-i Ümîd*, Râh-ı Roshd, Tahran.
- Yılmaz, B. (1998). *Goethe'nin Doğu-Batı Dîvânı'nda Cennet Bahsi*, Timaş Yayınları, İstanbul.

İnternet Sitesi:

- WEB_1. (2023). Ganjoor web site.
<https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/> (18.06.2023).
- WEB_2. (2023). Lamtakam web site.
<https://lamtakam.com/dictionaries/azad/195238/%D8%B3%D8%A7%DB%8C%D8%AA> (18.06.2023).
- WEB_3. (2023). Luggat web site.
<https://www.luggat.com/> (18.06.2023).
- WEB_4. (2023). Lugatim web site.
<http://lugatim.com/> (18.06.2023).
- WEB_5. (2023). Pauctle web site.
<https://pauctle.com/osmtr/> (18.06.2023).
- WEB_6. (2023). Vajehyab web site.

<https://vajehyab.com/> (18.06.2023).

WEB_7. (2023). İslamansiklopedisi web site.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/sadi-i-sirazi> (18.06.2023).

